

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka
(2)\Obrucev_Vladimir_Afanasjevic-Plutonie.PDB

PDB Name: Obrucev_Vladimir_Afanasjevic-Pl
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 29.2.2004
Modification Date: 29.2.2004
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Plutonie
Vladimír Afanasjevič Obrucev

1. NENADÁLÝ NÁVRH

Petr Ivanovič Kaštanov, známý svými cestami po Nové Zemi a po Špicberkách a probádáním polárního Uralu, universitní profesor zeměpisu, vrátil se právě ze své laboratoře. Podzimní semestr skončil, přednášky a zkoušky byly přerušeny a profesor se těšil na třine-dělní zimní prázdniny. Ne však kvůli odpočinku, kdepak! Byl v nejlepších letech, pln zdraví a síly, a chtěl si vydechnout jen dva tři dny a pak se osvěžen pustit do vědecké stati o zeměpisné souvztaž-nosti Uralu a Nové Země.

Zatím co čekal na oběd, usedl Kaštanov k psacímu stolu a pře-hlédl denní poštu: prolistoval několik vědeckých brožur, které mu poslali autoři, přelétl katalog vědeckých novinek německého nakla-datelství. Nakonec jeho pozornost upoutal dopis ve velké nažloutlé obálce s adresou pečlivě napsanou velmi zřetelným, ale droboučkým písmem.

Profesor znal výborně rukopis lidí, s kterými si pravidelně dopi-soval, a tato obálka od zcela neznámého člověka ho velmi vzrušila.

Otevřel ji a překvapen četl:

"Munku-Sardyk 1. XII. 1913.

Vážený Petře Ivanoviči!

Protože vím, že máte nemalé zkušenosti v polárních badatel-ských výpravách a zajímáte se o zeměpis arktické končiny, navrhuji Vám, abyste se zúčastnil velké výpravy, kterou příští jaro na rok či dva vyšlu, aby probádala neprozkoumanou oblast Ledového moře. Jestliže s tím v zásadě souhlasíte, buďte tak laskav a přijedte k osobnímu dohovoru dne 2. ledna 1914 v poledne do Moskvy do hotelu »Metropol«, kde se v té době se mnou sejdou i ostatní účastní-ci předpokládané výpravy. Jestliže to naprosto odmítáte, oznamte to laskavě na touž adresu. Cestovní vydání Vám budou hrazena i tak.

V oddanosti a úctě

Nikolaj Innokentěvič Truchanov."

Profesor odložil dopis a zamyslel se.

"Truchanov? Jako bych byl už to jméno někde slyšel, ale kdy a kde? Myslím, že v souvislosti s otázkami geofysiky nebo astronomie. Musím si to zjistit. Je to nesmírně zajímavé. Žije někde na hranicích Mongolska a financuje výpravu do Ledového moře!"

Kaštanov sáhl po telefonu a zavolal svého kolegu, profesora ast-ronomie, a ten mu vysvětlil, že Truchanov absolvoval universitu a věnoval se geofysice a astronomii. Nedávno postavil observatoř na vrcholku hory Munku-Sardyk v Sajanském hřbetu na hranicích Mongolska, aby využil čistoty a průzračnosti vzduchu Východní Si-bíře za dlouhých zim, kdy je tam řada jasných dní a nocí. Ale co s tím mají společného polární oblasti? Nad Ledovým mořem je at-mosféra nepochybně méně příznivá astronomickým pozorováním než na hoře Munku-Sardyk.

Na tuto otázku astronom nemohl odpovědět a Kaštanovovi ne-zbývalo než čekat do 2. ledna, aby upokojil svou zvědavost. Rozhodl se ovšem, že do Moskvy pojede.

2. PORADA V MOSKVĚ

V poledne 2. ledna roku 1914 přijel profesor Kaštanov autem k hotelu Metropol a zaklepal na dveře pokoje číslo 133, kam ho vrát-ný poslal. Dveře se otevřely a profesor vstoupil do prostorného svět-lého pokoje, kde už bylo několik mužů. Jeden z nich vstal, vykročil Kaštanovovi vstříc, a když mu podával ruku, zvolal:

"Jste přesný jako hodiny, Petře Ivanoviči, přes tenhle nečas, přes tuhle hotovou sibiřskou vánici! To je výborné znamení pro náš podnik. Jsem velmi rád, že jste přijel a že mám čest vidět vás tu. Já jsem Truchanov. Dovolte, abych vás seznámil s ostatními pány."

Jeden za druhým vstávali a Truchanov je představoval Kaštanovo-vi:

"Zoolog, soukromý docent Semjon Semjonovič Papočkin."

"Meteorolog Hlavní fyzikální observatoře Ivan Andrejevič Boro-voj."

"Botanik a lékař Michail Ignatěvič Gromeko."

Na kulatém stole uprostřed pokoje byla rozložena velká mapa arktické oblasti, na které byly výraznými barevnými čarami vyzna-čeny cesty výprav v posledních padesáti letech. Severně od Tajmyr-ského poloostrova byla už

zakreslena země, kterou objevil Vilkickij teprve v létě roku 1913.*

Když se všichni usadili kolem stolu, Truchanov se ujal slova:

"Jak vidíte na této mapě, na pěti šestinách arktické oblasti mezi Sibiří, severní Evropou, Grónskem a Severní Amerikou jsou vyznačeny cesty mnoha výprav. Ale Vilkickij nám nedávno svým úžasným objevem pevniny dokázal, že i v této oblasti je možno učinit ještě veliké vědecké objevy. Je třeba jen vhodně zaměřit své úsilí a užít při tom zkušeností všech předchůdců.

V tradici slavných výprav v XVII. a XVIII. století - Prončišče-va, Laptěva, Děžněva, Beringa - a výzkumů Wrangelových a Mid-dendorfových v první polovině XIX. století na nejzazším severu Si-biře pokračují nyní výpravy Sedova, Brusilova a Rusanova, které konají výzkumy v Karském nebo Barentsově moři. Do té oblasti také pronikl Vilkickij a bude ovšem ve svých výzkumech pokračovat. Konkurovat s nimi nechci."

"Mé plány," pokračoval Truchanov po krátké odmlce, "dotýkají se jiné části arktické oblasti. Podívejte se na tuhle obrovskou bílou skvrnu severně od Čukotského poloostrova a Aljašky - nepřetíná ji ani jediná barevná čára!

Nešťastná »Jeanetta«, zamrzlá v ledu, pro-plula jižněji od této skvrny. Poslední Sverdrupovy a Amundsenovy výpravy pracovaly východněji, mezi ostrovy severoamerického sou-ostrovní.

Ale uvnitř hranic této skvrny musí být ještě neznámá země anebo velký ostrov o polovinu menší než Grónsko. A možná, že tam leží celé souostroví. Podívejte se, na východním okraji této skvrny je vyznačena domnělá pevnina, kterou z dálky viděl Krucker, na jižním okraji je zakreslena země Kinan. Nansen se domnívá, že v této části Ledového moře není žádná velká země; Peary je naopak přesvědčen, že s mysu Tomáše Hobbarda viděl na severozápadě kraj velké pevniny.

Harris, člen pobřežní mapovací a geodetické komise Spojených států amerických, je přesvědčen o existenci této pevniny na podkladě studia přílivů a odlivů na severním pobřeží Aljašky. Podle něho celý průběh tohoto vlnění mořské hladiny v Beaufortově moři svědčí, že příliv a odliv sem nepřichází z Tichého oceánu úzkým a mělkým Beringovým průlivem, ale z Atlantického oceánu hlubokým průli-vem mezi Norskem a Grónskem a pak mezi předpokládanou pevninou a břehy Aljašky a Sibiře se toto vlnění stále víc oslabuje. Kdyby tu tato pevnina nebyla, přílivová vlna by postupovala z Grónského moře přes severní pól přímo k břehům Aljašky a Čukotky, neopož-dovala a nezeslabovala by se. Existence země je tu dokázána také tím, že v Beaufortově moři, na západě otevřeném, západní větry při-livovou vlnu zesilují a východní ji zeslabují a rozdíl ve výši vlny dosahuje až dvou metrů. To je možno jen v úzkém moři mezi dvěma pevninami. Od ostrovů severoamerického souostroví je předpokláda-ná země oddělena jen úzkým průlivem. Kdyby tento průliv byl širo-ký, přílivová vlna z Atlantického oceánu by mohla dorazit na břehy Banksova ostrova, setkat se tam s přílivovou vlnou, která tuto pev-ninu obchází ze západu a z jihu, a obě vlny by se musely navzájem utlumit. Ale MacClaerovo pozorování u západního břehu Banksova ostrova dokázalo, že se tady ještě neprojevuje přílivová vlna, která jde od západu z Beaufortova moře."

"Nuže," zakončil Truchanov svou přednášku, "existenci pevniny nebo husté skupiny velkých ostrovů v této části arktické oblasti musíme považovat za skoro nepochybnou a je jen třeba je objevit a přivítat k Rusku. Dověděl jsem se, že kanadská vláda vystrojuje vý-pravu, jejímž úkolem je proniknout letos v létě do této bílé skvrny od východu. Déle nelze otálet, do této oblasti musíme proniknout z jihu a jihozápadu od Beringova průlivu, jinak poslední neprozkoumaná část Arktidy bude cele probádána a obsazena Angličany.

Proto tedy jsem se rozhodl organisovat a vyslat tam výpravu a vybízím vás, abyste se jí zúčastnili.

A nyní dovolu, abych vám oznámil své nejbližší plány. Loď ty-pu »Fram«, ale zdokonalená na základě zkušeností z posledních pla-veb, staví se už od podzimu. Co nevidět bude spuštěna na vodu a kapitán odjede, aby dohlédl na její konečný výstroj. Na konci dubna má být loď podle smlouvy zcela hotova a k 1. květnu připluje pro členy výpravy do Vladivostoku. Počátkem května vyrazíme a zamí-říme přímo na Kamčatku, kde v Petropavlovsku vezmeme na palubu smečku tažných psů a jednoho nebo dva Kamčadaly, kteří dovedou řídit psy spřežení. Když se nám to nepodaří na Kamčatce, můžeme si psy vzít na Čukotském poloostrově v Beringově průlivu, kde budeme muset přistát, abychom nabrali zásobu sušených ryb pro psy a polární výstroj pro lidi. Za Beringovým průlivem nezamíříme na severozá-pad jako »Jeanetta«, ale na severovýchod, přímo k předpokládané zemi. Ovšem, že se brzo setkáme s ledy a budeme se mezi nimi pro-bíjet co možno nejdále. Je však velmi pravděpodobné, že na lodi k břehům této země nedoplujeme a vysadíme výpravu na saních, která bude muset proniknout co nehlouběji na sever. Bude opatřena zásobami na rok, kdyby snad musela přezimovat, kdyby se jí nepoda-řilo do podzimu se vrátit anebo kdyby loď, která bude křižovat při jižním okraji země či celistvých ledů, nemohla nabrat výpravu před počátkem zimní polární noci. Na okraji země zanechá loď v určitých vzdálenostech sklady potravin, aby si výprava na saních mohla dopl-nit zásoby i na druhý rok, kdyby se stalo nějaké neštěstí. Jestliže však se koncem dalšího léta loď nevrátí do nějakého přístavu, který má telegrafické spojení s Evropou, bude na jaře příštího roku vypravena záchranná expedice, aby loď našla a vzala na palubu výpravu na sa-ních."

"Tak tedy," zakončil Truchanov, "ačkoli výprava nechce dostih-nout severní pól z nové strany, nýbrž jen prozkoumat předpokláda-nou pevninu na sever od Beringova průlivu, přece je to úkol dost obtížný. V nejlepším se vrátíme do vlasti letos pozdě na podzim. Možná, že předpokládanou zemi dokonce ani neuvidíme. Pravděpo-dobnější však je, že budeme muset přezimovat mezi ledy na lodi ne-bo na pevnině a vrátit se o rok nebo o dva později. V nejhorším mů-žeme zahynout - to musí mít každý z nás na zřeteli a podle toho si zařídit své záležitosti."

Po chvilce mlčení, kdy si každý z posluchačů mohl promyslet svůj názor na celou tu věc, Truchanov dodal:

"Kdyby teď, když jsem vysvětlil plán výpravy, považoval někdo z vás za nemožné zúčastnit se jí, pak bych ho ovšem prosil, aby do počátku května nikomu neřikal o našem plánu, aby nás nemohli ci-zinci předjet."

"Jestli se nemýlím," poznamenal Kaštanov, "když jste se, Niko-laji Innokentěviči, zmínil o výpravě na saních, řekl jste:

»Vysadíme ji na břeh nebo na led.« Cožpak vy sám se nezúčastníte probádání ne-znamé země?"

"Na neštěstí ne, Petře Ivanoviči. Pojedu s vámi lodí a zůstanu na ní, protože téměř nemohu chodit pěšky. Vždyť mám na jedné noze od kolena protézu; při cestách po divokých Sajanských horách jsem si ji tak nešťastně zlámal, že je ze mne invalida, který se nemůže pohybovat."

"A kdo se vypraví s expedicí na saních?"

"Všichni přítomní kromě mne a kapitána a ještě jeden nebo dva Kamčadalové nebo Čukčové, tedy pět nebo šest lidí. Prozkoumání všech říší přírody bude zajištěno a meteorolog se kromě pozorování atmosférických jevů ujímá i měření zeměpisných délek a šířek. Že ano, Ivane Andrejeviči?"

"Naprosto správně, jsem v tom zblhlý," odpověděl Borovoj.

"Netrvám na tom, abyste ihned vyřešili otázku, zda se výpravy zúčastníte," pokračoval Truchanov. "Ať si každý sám můj návrh klidně promyslí."

"Do kdy se musíme na pevně rozhodnout?" zeptal se Papočkin.

"Do týdne v tuhle dobu. Bohužel vám nemohu dát na rozmyšle-nou delší čas, protože kdyby někdo z vás odmítl, byl bych nucen hledat jiného odborníka - a koncem ledna se musím vrátit na Sibiř, abych si všechno zařídil ve své observatoři. Vždyť ji opouštím na hezkou dobu."

Za týden se ve stejnou hodinu sešli v Truchanovově pokoji všichni kromě kapitána, který už odjel, aby převzal loď. Žádný z vědců se nezřekl účasti ve výpravě, i přes nastávající útrapy a ne-bezpečí příliš lákavé. Truchanov byl nadšen a poznamenal, že svor-nost a ráznost v rozhodování mezi účastníky předem zaručuje úspěch podniku. Znovu posoudili plán a každý účastník přičiňoval poznám-ky ze svého oboru, pokud jde o nutnou vědeckou a osobní výzbroj.

Nazítí se všichni rozjeli, aby se připravili na výpravu a zařídili si své soukromé věci.

3. NA DALEKOU CESTU

Dne 20. dubna vyjeli spolu z Moskvy sibiřským expresem profe-sor Kaštanov, zoolog Papočkin, meteorolog Borovoj a doktor Gro-meko; smluvili se, že se tu sejdou z různých konců Ruska. Za dlou-hých deset dní dorazili konečně na nádraží ve Vladivostoku.

V hotelu, který jim byl předem oznámen, našli už naši cestova-telé Truchanova. Přijel sem před týdnem, aby leccos nakoupil a pře-jal objednané zboží. Nazítí, prvního května, přivítalo všech pět ces-tovatelů loď "Polární hvězdu", která zakotvila v přístavu. S kapitánského můstku se na ně smál kapitánův ošlehaný obličej.

Ve třech dnech nabrali uhlí, strojní olej, potraviny, různé před-měty vědeckého výstroje a vlastní zavazadla členů výpravy, kteří třetího dne taky nastoupili na loď.

Ráno 4. května bylo všechno hotovo, celní formality skončeny, posádka i cestující na svých místech.

"Polární hvězda" ladně rozkrajovala vlny zálivu Zlatého Rohu, v poledne objela Osli uši a zamířila kolem Ruského ostrova na vý-choď. Všechny členů výpravy sledovalo s kapitánského můstku vzdalující se město, které se jako amfiteatr rozložilo na sopkách za zeleným zálivem. Každý z nich se sám sebe v duchu bezděky ptal: "Uvidím někdy zas tyhle břehy a vůbec svou vlast?" A každý trochu posmutněl. Ale čerstvý mořský větřík a lehké pohupování lodi, které začalo, když vyjeli ze zálivu, rychle zahaly vzpomínky na břeh.

Ozval se gong, jenž zval k obědu, a cestovatelé se naposledy po-dívali na tmavý pruh milého břehu, který zůstal vzadu. Pak sestoupili do klubovny.

Po obědě vyšli zase všichni na palubu, aby se podívali na temný masiv ostrova Askoldu, na poslední kousek drahé země až ke Kam-čatce. Když "Polární hvězda" minula ostrov, obrátila se na východ; vítr se utišil a loď plavně brázdila blankytné vlny Japonského moře, které se teď ztrácelo na jihu a na východě za obzor. Jenom na severu ve vzdálenosti asi patnácti či dvaceti kilometrů táhla se tmavá čára ussurijského pobřeží. Při západu slunce za mysem Povorotným i ten-to obrys rychle zmizel z dohledu.

Lod' se ostře obrátila na severovýchod.

"Do kterého přístavu míříme?"

"Do žádného, jestliže nás k tomu nedonutí silný vítr. Ale tlako-měr stojí vysoko a do Kurilských ostrovů to na bouři nevypadá."

"A tam?"

"Tam nám studené Ochotské moře jistě způsobí leccakou nepřijem-nost. Tenhle odporný kout Tichého oceánu skoro vždycky dá co proto lodím, které míří na Kamčatku. Každou chvíli tam bývají nenadálé vichřice, mlhy, déšť nebo sníh, zejména na jaře a na pod-zim. Ale aspoň se tak připravíme na polární podmínky."

Protože moře bylo klidné, vyspali se té noci výborně a odpoči-nuli si po shonu a starostech cestovních příprav. Nazítí však se Tru-chanovova předpověď vyplnila. Tlakoměr prudce klesal, začal dout pronikavý severozápadní vítr, nebe se zatáhlo šedivými mračny a spustil se drobný podzimní déšť. V šířce mysu Trpělivosti obrátila se "Polární hvězda" skoro na východ, vplula do otevřeného Ochotského moře a stále se vzdalovala od Sachalinu. Začalo silné boční kymáce-ní a cestovatelé strávili velmi neklidnou noc.

Nazítí se počasí nezlepšilo. Déšť a sníh se neustále střídaly. Tmavé vlny s bílými hřebeny pěny rytmiicky narážely na levý bok a zkrápěly celou palubu. Cestovatelé byli nuceni sedět v klubovně a krátit si čas hovorem. Papočkin a Borovoj, kteří špatně snášeli kymá-cení, nepřicházeli ani k obědu, ani k večeři. Kapitán sestupoval se svého stanoviště na můstku vždy jen na krátkou chvíli. Na štěstí vichřice nebyla silná a přes noc dokonce zeslábla. Ráno vyvstala vpředu tmavá kupa ostrova Paramuširu, největšího v severní části Kuril. Napravo bylo vidět drobné ostrovy Makanruši a Onkotan se sopkou Toor-usyr, z které vystupoval hustý sloup dýmu. Vítr ustal, kouř stoupal přímo vzhůru a rozplýval se v horních vrstvách atmo-sféry do šedivého oblaku, sotva patrného na pošmourném nebi. Ně-kolik mil na jih - podoben obrovskému sloupu - čněl kolmo z vody útes Avossi jako ohromný prst, jenž hrozí lodi. Bílý pruh při-boje ostře odděloval jeho úpatí od mořské hladiny, která se v šedivém světle zdála olivově zelená.

"Jak jsou tyhle ostrovy nevlídné!" zvolal Papočkin, jenž vyšel na palubu, když slyšel, že je vidět zemi. "Černé a zarudlé zamračené skály a plazivé křoví."

"A neustálé mlhy. V létě deště, v zimě vánice," dodal Trucha-nov. "A přece jen tu žijí lidé."

"Kurilské ostrovy jsou veskrze sopečného původu," vysvětlil Kaštanov. "Je na nich třicet sopek, šestnáct z nich je ustavičně nebo občas v činnosti. Tento řetěz, který spojuje Kamčatku s Japonskem, táhne se po západním okraji velké propadliny mořské-ho dna, podle propasti Tuscary, a ta dosahuje hloubky devíti a půl tisíce metrů. Linie velkých zlomů v zemské kůře jsou obvykle do-provázeny sopkami a častá zemětřesení, k nimž tu dochází, svědčí o tom, že pohyby v zemské kůře ještě pokračují a rovnováha že se porušuje."

4. ZEMĚ DÝMAJÍCÍCH SOPEK

Vítr, jenž jim váł do zad, dovolil po poledni napnout všechny plachty a "Polární hvězda" plula dvojnásobnou rychlostí ke Kamčat-ce, kterou už bylo vidět na obzoru. Loď brzo dorazila na úroveň my-su Lopatky a pak se před očima cestovatelů naježil řetěz sopek. Ně-teré byly kuželovité, jiné s tupým vrcholem, spojené navzájem rov-nými hřebeny nevysokých hřbetů. Sníh, který pokrýval štíhlé kužele sopek a hřeben spojovacího hřbetu, bělal se jasně na tmavém pozadí nebe. Měsíčná noc dovolila bezpečně vplout do úzkého hrdla Ava-činského zálivu. "Polární hvězda" stáhla plachty, pomalu proplula mezi vysokými skalami brány a octla se v rozlehlém zálivu, na jehož březích nesvědčilo ani jediné světýlko o přítomnosti lidí. Bylo už po půlnoci a malé městečko Petropavlovsk dávno spalo. Klidné vody zálivu se stříbřily v jasném svitu měsíce a daleko na severu se zdví-hal štíhlý kužel Avačinské sopky, podobný bílému přízraku na tma-vém pozadí oblohy. Ve vzduchu bylo cítit slabý mrazík. Zdálo se, že Kamčatka je ještě pohroužena do zimního spánku.

Loď za hodinu zakotvila asi sto kroků od břehu u spícího měs-tečka. Rachot řetězů vzbudil psy a noční ticho bylo roztříštěno štěko-tem a vytím, kterého si však nikdo z obyvatel města nevšímal. Tenhle koncert se opakoval často, zřejmě to byl obvyklý zjev.

Ráno byli cestovatelé probuzeni shonem a zmatkem na palubě. Nakládali uhlí, pitnou vodu, zásoby. Všichni spěchali nahoru. Jasně slunce už vystoupilo vysoko nad hory a město oživilo.

Po dlouhé plavbě chtěli všichni ucítit pod nohama pevnou zemi; proto narychlo posnádali, a aby se dostali na břeh, nasedli do loďky, která plula pro zásoby. Tam se už sešli všichni obyvatelé Petropav-lovska od dětí až po starce, kteří sotva vládli nohama, aby se podívali na loď a na cestující, dozvěděli se poslední novinky z daleké vlasti a zjistili, zda jim přivezli zboží, které potřebují.

Za zástupem se na mírném svahu rozložily v malebném nepo-řádku ubohé domky obyvatel města. Od těchto chat se velikostí a pevností odlišovala jen městská škola, nemocnice, nový dům gubern-ské správy a několik obchodních skladišť.

Cestovatele překvapilo, že tam nebylo pranic podobného ulicím. Domky byly rozházeny tak, jak to jejich stavitele a pány napadlo: některé stály otočeny k zálivu průčelím, druhé bokem, třetí dokonce šikmo. Kolem každého domku byly špejchary, kůlničky, přístřešky pro dobytek, věšáky na sušení ryb. Na mnoha místech ležely ještě hromady a pláně špinavého tajícího sněhu, zpod nichž sbíhaly k moři potůčky kalné vody; cestovatelé je museli přeskakovat, protože tu nebyly ani chodníky, ani můstky.

Všechny překvapilo, že tu skoro docela chyběla drůbež a drobné zvířectvo. Vysvětlovali si to tím, že tažní psi, bez kterých je život na Kamčatce nemožný, vyhubí všechna malá zvířata. Zejména na konci zimy, když se ztenčí zásoba sušených ryb a psi mají hlad. Ty psy, překrásné huňaté šelmy různých barev, bylo vidět u všech stavení. Někteří se hráli na slunci malebně rozloženi, jiní se hrabali v kuchyňských odpadcích, třetí se prali nebo si spolu hráli.

Cestovate-lé si se zájmem prohlíželi tahle zvířata, jejichž příbuzní se měli zúčastnit výpravy "Polární hvězdy" jako dopravní prostředek po sně-hu a ledu neznámé země. Protože zimní cestování skončilo a na Kamčatce tál všude sníh, měli teď psi zasloužený odpočinek a neza-sloužený veliký půst, zračící se na jejich propadlých bocích a hlado-vých pohledech.

Nehledíc na klikatou cestu, která vedla mezi domy a jejich pří-stavky, obešli cestovatelé za necelou půlhodinu celé město a pustili se kousek dál. Botanik doufal, že za městem najde nějaké jarní rost-liny. Doufal však marně - všude ještě ležel hluboký sníh a jenom na nejpříkřejším svahu, kde sníh již roztál, našli mladé lístky sasaneček. Jaro na Kamčatce pro spousty zimního sněhu a vlivem studeného Ochotského moře začíná, pozdě a sníh taje až koncem května. Ale podzim se zato pořádně protáhne až do poloviny nebo možná do konce listopadu.

Z horního kraje města se otvíral nádherný pohled na celý Ava-činský záliv, obklopený prstencem hor. Ty se místy prudce svažovaly tmavými útesy k vodní hladině, jinde pak sbíhaly povlovnými svahy a byly prořaty údolními říčkami, které už shodily zimní okovy.

Prstenec hor se vzdaloval od břehu zálivu jen na západě, kde bylo vidět nížinnou deltu říčky Avači. U jejího ústí stály domky stej-nojmenné vesnice, kromě Petropavlovska jediného obydlího místa na břehu tohoto nádherného basénu, širokého asi dvacet kilometrů. Byly by se do něho vešly flotily všech velikých i malých států, byl skvěle chráněn od moře, a proto tím spíše diváky překvapoval svou prázdnotou. Na jeho hladkém povrchu se nebělala jediná plachta; zato okolní lesnaté hory se ještě bělaly zimním příkrovem.

Když naši cestovatelé sestoupili k břehu, stali se svědky zajímavé scény. U vody stálo třicet psů, svázaných vždy po dvou a urče-ných pro výpravu. Obstoupilo je několik námořníků a zástup zvědav-ců, ale psi byli velmi nepokojní - vyli, prali se a chtěli utéci. Na vodě u břehu kotvila velká neohrabaná loďka, do které se snažili tu smečku naložit. Podsaditý, do pasu nahý chlapík, zřejmě kajur - to jest psovod, popadl dva vzpouzející se a vyjící chlupáče za kůži na hřbetě, odnesl je do loďky a posadil na zádi. Ale sotva se od nich otočil, aby šel pro další pár, chytří psi, kteří cestování po vodě zřejmě nemilovali, vyskočili na břeh a vmísili se mezi ostatní. K obveselení všech diváků se to několikrát opakovalo. Nepomáhaly ani rány, ani křik - psi nechťeli opustit svou otčinu. Kajur zuřil a nadával psům ruskými a

kamčadalskými nadávkami, diváci se chechtali a všelicos mu radili, psi vyli - byl to nepředstavitelný zmatek. Nakonec si kajur vymyslel vtipný, i když pro psy ne příliš příjemný způsob, jak nalodit chlupaté cestující. Odstrčil loďku asi pět kroků od břehu, její kotevní lano podal jednomu námořníkovi a pak začal házet psy přes vodu do loďky. Nic nedbal, že se vzpouzeli. Psi se ve vzduchu šubali, pleskali na dno loďky, vyskakovali předními tlapami na bok lodi a zoufale vyli, ale přece jen se neodvážili hupnout do vody. Když byly v člunu všechny neposedné páry, které bez ustání skákaly a vyly, obrátili člun přídí k břehu. Námořníci a kajur do něho rychle vskočili a chopili se vesel. Hned při prvním zabrání smečka ztichla, jako by někdo mávl kouzelným proutkem, a po celou dobu, co ji vezli, ani nemukla. Ale sotva člun přirazil k boku "Polární hvězdy", koncert začal znovu zdvojnásobenou silou. S břehu bylo vidět, jak zdvihají páry psů na palubu v košíku spouštěném s paluby lodi na provaze a jak je kajur nosí do připravené ohrady, kde je slušná dávka sušených ryb přiměla, že se konečně smířili s osudem.

Shon na palubě, rachot kotevního řetězu a vytí vylekaných psů vzbudily nazítří ráno cestovatele, kteří bez meškání vystoupili na palubu, aby se naposled podívali na městečko a jeho obyvatele. Ti se shlukli na břehu a vyprovázeli loď. Zatím co svolávali "Hurá!", "Šťastnou cestu!" a mávali čapkami a šátky a zatím co psi vyli, "Polární hvězda" se lehce otočila a plnou rychlostí zamířila přes záliv k bráně. Břeh rychle uplýval do dáli a zároveň se začal v pozadí vypínat za horami u městečka sněhobílý kužel Avačinské sopky. Z jejího vrcholku stoupal tenkým, průzračným pramínkem kouř.

"Naše sopka si zapálila," ozval se hlas za zády cestovatelů, kteří stáli u okraje paluby a obdivovali se krásnému obrazu. Všichni se ohlédlí. Byl to onen energický muž, který včera přehazoval psy do loďky. Teď měl na sobě kuchlanku - kazajku ze sobí kožišiny srstí ven. Jeho úzké hnědé oči, posazené trochu šikmo, vysedlé lícní kosti, osmahlá barva obličeje, plošný nos a řídké černé knírky na první pohled prozrazovaly mongolský původ. S úsměvem se díval na cestovatele.

"To je nový člen naší výpravy, Ilja Stěpanovič Igolkin, velitel třiceti psů a kajur vedoucích saní. Naučí nás zacházet s těmihle ne-pokojnými zvířaty," pravil Truchanov a podával kajurovi ruku.

"Naši pejsci jsou náramně klidní, pane náčelníku," namítl Igolkin. "Už se ztišili. Vždyť z vlastní nikdo neodjíždí rád, a proto tak vyli." Když Igolkin odešel ke psům, Truchanov o něm vykládal svým druhům. Igolkin pocházel ze Zabajkalské rodiny burjatských kozáků z jakési stanice na hranicích Mongolska. Bojoval ve válce s Japonci a pak zůstal ve Vladivostoku. Na Kamčatku ho zavezla vědecká výprava a jemu se zalíbila země dýmajících sopek, její volnost, spousta ryb a lov na medvědy. Našel tu druhou vlast, rychle se přizpůsobil svérázným zvyklostem tamního života a stal se z něho obratný kajur, známý po celém Petropavlovsku, a průvodce lovců. K účasti v Truchanovově výpravě ho lákala vysoká odměna, kterou dostal rok předem a která mu pomohla, aby si postavil dům, opatřil dobytek a rybářské náčiní.

"Polární hvězda" za hodinu potom, co zdvihla kotvy, veplouvala už do brány Avačinského zálivu, která je přes pět kilometrů dlouhá. Napravo u vjezdu proti svislým skalám Babuškinova mysu vyčnívala z moře ohromná kupa černého Babuškinova útesu, asi sto metrů vysoká, s plochým vrcholkem, velmi vhodná pro hnízdění mořských ptáků. Stovky racků, kormoránů a jiného ptactva, vyplašeny hlukem stroje, začaly kroužit kolem útesu a naplňovaly vzduch pronikavým křikem.

Když "Polární hvězda" objela mys Dalnýj s majákem, ostře zahnul na severovýchod, zamířila podél východního břehu Kamčatky a poznenáhlu se od něho vzdalovala.

Dva dny nebylo co pozorovat. Mimo to foukal studený severozápadní vítr, který přinášel hned déšť, hned kroupy nebo sníh. Moře bylo neklidné a teplé kajuty byly vábivější než mokrá paluba.

Nakonec se vítr utiřil, ale zato se objevily plovoucí kry a nastaly mlhy. Dva dny pluli pomalu, aby nenarazili na ledové pole. Když se vyjasnilo, objevil se vpravo břeh skalnatého ostrova Sv. Vavřince a nalevo Čukotský mys. Na západ odtud na břehu hlubokého zálivu Prozřetelnosti ležela obchodní osada; tam bylo pro výpravu složeno uhlí, které sem předem přivezla najatá loď. "Polární hvězda" zakotvila a začali nakládat. Po týdnu plavby všichni spěchali na břeh. Ale na pobřežních skalách nebylo místo k procházkám; na svazích ještě ležel sníh a jen nevelká plošina kolem osady byla beze sněhu.

5. BERINGŮV PRŮLIV

Když za dva dny naložila "Polární hvězda" uhlí, objela Čukotský mys a vplula do Beringova průlivu. Držela se blíž k asijské pevnině. Nízké hory tam prudce spadaly k mořskému břehu nebo se povlovně svažovaly k širokým údolím, táhnoucím se do nitra této smutné země. Ač byl konec května, bylo ještě všude vidět rozlehlá sněhová pole a jen na příkrých jižních a jihozápadních horských svazích sníh roztál docela a už se tam zelenala mladá tráva nebo čerstvé lístečky na nízkých plazivých keřích polární jívky a břízy.

Po zelených vlnách průlivu se často stlala mlha a zastírala dálku. Nebe bylo neustále zataženo nízkými olověnými mračky, která palubu hned zalila deštěm nebo zasypala sněhem. Z mračen občas vykouklo slunce, jež ostře svítilo, ale nehrálo. A ve slunečních paprscích ztrácely nehostinné břehy nejzazšího severovýchodu Asie svůj bezútesný charakter.

Když se mlha rozplývala nebo byla roztrhána poryvy větru, který čeřil zelené vlny do bílých pěn, bylo možno na východě rozeznat slabounce modravý rovný americký břeh. Stále častěji potkávali kry, nikoli však v celistvých spoustách, ale v nevelkých polích nebo jako krásné ledovce, jejichž fantastické obrysy uváděly v nadšení cestovatele, kteří ještě nebyli v severních mořích.

Než se přiblížilo větší ledové pole, zvěstoval to obyčejně mlžný pruh. Tak se kapitán lodi mohl vždycky připravit na setkání a uhnout sem nebo tam, aby se s krami nesrazil. Připlout blíž k ledovci bylo pro loď nebezpečné, protože tyto ledové hory, které proud unášejí k jihu, na ponořené části postupně roztávají. Omývá je totiž voda, která má teplotu

poněkud nad nulou. A nakonec jejich vrchní část není dost vyvážená a hora se z nepatrné příčiny - stačí třeba náraz větru, výstřel, ba dokonce i hlasitý výkřik - znenadání převálí a může potopit loď, která se odvážíla připlout příliš blízko.

Zdálo se, že na březích je mrtvo: nebylo tam vidět ani kouř, ani lidské postavy nebo zvířata. Proto se naši cestovatelé, stojící na palu-bě, velmi podivili, když z nevelkého zálivu, který se nenadále objevil za skalnatým mysem, rychle vyplul člun s veslařem, jenž horlivě pádloval a křížoval trať "Polární hvězdě". Když však si všiml, že ho loď předhání, začal křičet a mávat šátkem.

Kapitán dal znamení, aby zpomalili chod, a zakřičel do hlásné trouby, ať člun pluje k parníku. Když se člun přiblížil, viděli, že je to čukotský kajak. Kapitán si myslel, že to nějaký Čukča zastavil loď, aby si vyžebbral líh nebo tabák, a už chtěl křiknout "Plným chodem vpřed!", ale vtom veslař, který byl už docela blízko, zavolal:

"Proboha, vezměte mě na palubu!"

Zastavili stroj a kajak přirazil k boku; spustili schůdky. Neznámý rychle vylezl na palubu, smekl kožíšinovou čepici s klapkami přes uši, obrátil se k členům výpravy a řekl radostně:

"Děkuji vám, teď jsem zachráněn!"

Byl to urostlý ramenatý muž s opáleným obličejem, světlemod-rýma očima a vlnitým plavým plnovousem. Větr mu cuchal nazrzlé vlasy, jistě už dávno nestříhané. Byl oblečen po čukotsku a v levé ruce držel nevelký, avšak zřejmě velmi těžký kožený pytlík.

Truchanov k němu přistoupil, podal mu ruku a řekl:

"Vy jste zřejmě ztroskotál?"

Když neznámý uslyšel ruštinu, celý se rozzářil. Rychle pohlédl na všechny členy výpravy, postavil si pytlík na palubu a začal všem po řadě tisknout ruce. Kvapně při tom hovořil rusky:

"To jsem rád, že jsme krajané! Vždyť já jsem Rus, Jakov Mak-šejev z Jekatěrinburgu. Tohle je ale štěstí! Potkal jsem loď a dostal jsem se k Rusům! Na čukotském břehu jsem objevil naleziště zlata. Jídlo mi došlo a chtěl jsem musel odejít. Už druhý den pluji na jih a doufám, že se dostanu do obydlených krajů. Prosim vás, dejte mi najíst, dva dny už se živím jen mořskými škebleni."

Truchanov v doprovodu ostatních cestovatelů odvedl nového cestujícího do klubovny. Tam mu nabídli studené maso a čaj, aby se trochu posílil, než bude podáván oběd, který ještě není hotov. Makše-jev hltavě jedl a přitom vypravoval o svých dobrodružstvích:

"Jsem důlní inženýr a v posledních letech jsem pracoval na zla-tých nalezištích na Sibiři a na Dálném Východě. Jsem vrtkavá pova-ha, rád cestuji, rád poznávám nové kraje, a když jsem loni slyšel od zdejších lidí, že prý je na Čukotce zlato, tak jsem se rozhodl, že se sem vypravím a budu je tu hledat. Mám-li být upřímný, netáhlo mě sem ani tak zlato, jako spíše přání poznat tenhle vzdálený, málo známý kraj."

Doprovázeli mě dva domorodci, kteří se nabídli, že se mnou bu-dou v partě, a tak jsme se vydali na cestu. Šťastně jsem vystoupil na Čukotském břehu, kde se mi brzo podařilo najít bohatý zlatonosný písk a narýžovat spoustu zlata. Protože jsme neměli dost jídla a chtěl jsem tam ještě nějakou dobu zůstat, poslal jsem své společníky do nejbližší čukotské osady pro jídlo. Ale ještě se nevrátili, ačkoli je to déle než měsíc, co odešli."

Když Makšejev dovyprávěl, Truchanov mu vysvětlil, že "Polární hvězda" není obchodní loď. Protože spěchají na sever, nemohou ho dovézt do nějakého přístavu.

"Můžeme vás jen vysadit na loď, kterou potkáme."

"Ale když nejste obchodní loď, co tedy děláte, kam plujete?"

"Naše loď veze ruskou polární výpravu, jejíž členy před sebou vidíte, a směřuje do Beaufortova moře."

"Nu což, tak to tedy budu zřejmě muset plout nějakou dobu s vámi, jestli mě nebudete chtít vysadit jako Robinsona na neobydleném ostrově," zasmál se Makšejev. "Ale vypravoval jsem vám, že nemám nic než to, co mám na sobě: ani prádlo, ani slušné šaty, nic než tenhle zatracený kov, kterým vám budu moci aspoň zaplatit."

"O tom vůbec nemluvte," přerušil ho Truchanov. "Pomohli jsme krajanovi z nesnázi a máme z toho velikou radost."

Prádla i šatstva máme dost, jste skoro stejně velký jako já."

Makšejevovi přidělili prázdnou kajutu, kde se mohl umýt, pře-vléknout a uložit si zlato. Večer byl v klubovně už celý změněný a bavil cestovatele vyprávěním o svých dobrodružstvích. Na všechny zapůsobil velmi příjemným dojmem, a když odešel spát, Truchanov se obrátil na členy výpravy s otázkou:

"Což kdybychom ho pozvali, aby jel s námi? Je to zřejmě ener-gický, silný a zkušený člověk, má příjemnou společenskou povahu a jistě nám pomůže, ať se dostaneme do čehokoli."

"Ano, a je také velmi vzdělaný, přestože má za sebou těžký život v divokých a málo obydlených místech," poznamenal Kaštanov.

"Umí eskymácky, a to se nám může hodit na oné pevnině, která, jestliže je obydlena, tedy jistě Eskymáky," dodal Gromeko.

"Snad mu tedy skutečně nabídnou s vaším společným souhlasem, aby se zúčastnil naší výpravy," skončil besedu Truchanov, "anebo, po-čkám několik dní, stejně nemá kam jít, až ho poznáme blíž."

Nazítří ráno zahrnula "Polární hvězda" na Makšejevovu prosbu ze svého kursu do ústí velkého zálivu sv. Vavřince, na jehož severním břehu bylo Makšejevovo naleziště zlata. Chtěl si s sebou vzít svůj skromný majetek a kromě toho navrhl Truchanovovi, aby rozebrali a odvezli s sebou jeho malou chatu, která se mohla výpravě hodit při přezimování na objevené zemi. Domek s přístavěnou špižirnou byl složen z pečlivě sesazených dílců, a tak mohl být za několik hodin rozebrán a naložen na loď. "Polární hvězda" přirazila k břehu a vše-chna posádka i s cestovateli se dala do práce. K polednímu byl už domek naložen na palubu a loď pokračovala v cestě na sever.

6. HLEDÁNÍ NEZNÁMÉ ZEMĚ

Pozdě večer, kdy se slunce, které už nezapadalo, valilo jako rudá koule na severním obzoru, vyplula "Polární hvězda" z Beringova průlivu do Ledového moře.

V dálce na západě byl v dohledu severovýchodní konec Asie - Děžněvův mys. Na jeho příkrých srázích se rudě skvěla početná sně-hová pole, ozářená sluncem. Cestovatelé poslali poslední pozdrav nehostinnému a bezlidnému břehu, který však byl přece jen částí jejich vlasti.

Na východě bylo možno v lehké mlze rozeznat Mys prince Wa-leského, který už zůstal za nimi. Moře vpředu bylo skoro bez ledu. Po-slední dobou vály jižní větry, které zároveň s teplým proudem podle amerického břehu průlivu zahaly většinu ledu na sever - to byla pro další plavbu velmi příznivá okolnost.

Když nazítří ráno vystoupili naši cestovatelé na palubu, na zápa-dě už nebylo zemi vidět. Na východě byla pevnina na dohled - byly to břehy Aljašky se skalnatými mysy Lisburne a Naděje, které ze severu ohraničovaly Kotzebuův záliv. Vál příznivý vítr. "Polární hvězda" napjala plachty a nesla se po vlnách jako ohromný racek. Občas připlula k ledovým polím a nevel-kým ledovcům, které se lehce pohupovaly a pomalu, jak je hnál vítr, pluly na severovýchod.

Když se břehy Aljašky začaly na obzoru ztrácet, zvolal Makše-jev, který stál u zábradlí spolu s ostatními cestujícími: "Sbohem, bývalé Rusko, klenote darovaný Američanům!"

"Jak to?" užasl Borovoj. "Pokud se pamatuji, naše vláda tuhle smutnou zemi Spojeným státům prodala."

"Ano, prodala - za sedm milionů dolarů! A víte, kolik už Yan-keevé z téhle smutné země získali?"

"No, asi tak stejně nebo možná dvakrát tolik."

"Náramně se mýlíte! Jenom zlata vyvezli z Aljašky asi za dvě stě milionů dolarů. A kromě zlata, které ještě není z úplna vytěženo, je tam stříbro, měď, olovo a kamenné uhlí, které se začíná dobývat. Pak kožišiny a velké lesy na Yukonu. Stavějí tam železnici, po Yukonu jezdí parníky."

"Nu, nemáme čeho litovat," poznamenal Truchanov. "U nás by i Aljaška zůstala v právě takovém prapůvodním stavu jako Čukotka, kde je taky zlato, uhlí i kožišiny, a také z toho všeho není žádný užitek."

"Všeho do času," namítl Kaštanov, "svobodný rozvoj Ruska je úplně zardoušen samoděržavím. Ale až se změní vláda, třeba i my začneme velkoryse pracovat; a pak by se nám Aljaška velmi hodila. Kdybychom měli Aljašku a Čukotku, veleli bychom celému severu Tichého oceánu a ani jeden americký lupič by se sem neodvážil pro-niknout; ale teď se považují za pány v Beringově i v Ledovém moři."

"A dokonce i na Čukotce!" hořce dodal Makšejev. "Zásobují Čukče zbožím a směňují s nimi laciný líh za drahé kožišiny, mroží kly a kůže."

Nazítří nebylo zemi vidět a "Polární hvězda" plula zmenšenou rychlostí po moři, které se zdálo bezbřehé, přestože se na všech stra-nách bělaly ledy. Vpředu na obzoru se zvedala hustá mlha. Vítr ze-slábl, občas vydatně sněžilo, a tu se obzor rychle zužoval a loď zpo-malovala chod; teplota vzduchu byla jen +0,5°. Kolem poledne vy-kouklo slunce, a tak mohli změřit zeměpisnou šířku: byli na 70° 3'. "Polární hvězda" v příznivém větru a na téměř volném moři urazila tedy za šestatřicet hodin třetinu vzdálenosti mezi výjezdem z Beringova průlivu a břehem předpokládané země.

Tyto příznivé podmínky trvaly i další dva dny a cestovatelé se dostali až na šíři 73° 39'. Ale k večeru čtvrtého dne plavby po Beau-fortově moři ledové kry rychle zhoustly a loď se už musela pomalu proplétat v úzkých mezerách mezi ledovými poli.

Celou cestu nepotkali jedinké plavidlo; bylo zřejmě ještě příliš časně na lov velryb. Když se to vysvětlilo, řekl Truchanov Makšeje-vovi:

"Jak vidíte, Jakové Grigorjeviči, velrybáře jsme nepotkali a chtěj nechtěj musíte zůstat na »Polární hvězdě« jako můj host. Anebo snad dáte přednost účasti ve výpravě, najdeme-li onu předpokládanou ze-mi?"

"Vaše společnost je mi velmi příjemná," prohlásil Makšejev, "ale nečině sedět půl roku nebo rok na lodi mezi ledy bude pro mne zlé. Výpravy se však zúčastním s velikou radostí a myslím, že i já v ní budu aspoň trochu platný. Dovedu jezdit na lyžích, o psí spřežení se budu starat spolu s Igolkinem. Mohu taky vařit, vést deník, pomáhat profesorovi Kaštanovovi v geologických výzkumech. Jako důlní in-ženýr mám o geologii jakýs takýs pojem."

"Pak tedy mám za to, že je tato otázka vyřešena a jsem velmi rád, že se naše výprava zvětšuje o jednoho energického a zkušeného muže," odpověděl Truchanov.

Velmi rychle se pak dohodli o podmínkách, za nichž se Makše-jev zúčastní výpravy, a on večer ukázal Kaštanovovi sbírku rud z Aljašky a Čukotky, kterou si vzal z naleziště.

Profesor si ji s velkým zájmem prohlédl a přesvědčil se o Makšejevově důkladném vzdělání; mohl se z něho stát výborný spolupracovník.

V noci musili zůstat stát několik hodin na místě. Za úplného bez-větrí zhoustla mlha tak, že nebylo vidět na deset kroků, jako by všechno utonulo v řídkém mléce. "Polární hvězda" se zastavila u velkého ledového pole a všichni kromě strážných klidně spali.

Ráno se za mírného severního větru začala mlha pomalu rozplý-vat a vlnit. Přípravovali se, že budou pokračovat v plavbě. Vítr brzo zesílil, mlha - unášena na jih - poznenáhlu se rozplynula, ledová pole začala, praskat a dala se rovněž do pohybu.

Vpředu se ukázal poměrně volný průchod a "Polární hvězda", poháněna parním strojem, zamířila opět na severovýchod, ale jen pomalu, aby se nesrazila s ledovci a aby se mohla rychle obrátit na-pravo či vlevo nebo zastavit.

Celý večer až do půlnoci pluli kupředu střídavou rychlostí. Ale pak se slunce, jež svítilo, byť i s přestávkami, už od poledne, schova-lo na severním obzoru v mlžné zácloně, která se brzo přivalila i na "Polární hvězdu". Tato noc nebyla tak klidná jako noc minulá; vál lehký severní vítr, ledová pole se pohybovala, narážela na sebe, pras-kala a lámala se. Valící se mlha bránila na cestě v rozhledu, většinou museli stát na místě a být ustavičně na stráž, aby je velké kry nese-vřely.

Ráno severák zesílil, mlha se rozplynula, ale zato kry se daly do silného pohybu a den uplynul ve velikém napětí. Kapitán musel vy-naložit všechny své zkušenosti, aby se probíjel pomalu vpřed. Pro-plétal se mezi poli, couval, otáčel se hned napravo, hned nalevo, Námořníci s dlouhými lodními háky stáli u obou boků a odpichovali loď od ker, které se na ni tlačily. Na štěstí okraje ledových polí byly už značně rozlámány, ledovce se tu vůbec neobjevily a jen občas znamenaly vážnější nebezpečí valy ledové tříště, navršené místy na ledových polích.

V noci museli bojovat s ledy všichni cestující, aby se námořníci mohli vystřídat při odpočinku. Mlha nebyla, vál dosti čerstvý severák a loď plula kupředu. Ráno si všimli hejna jakýchsi ptáků, letících na sever, a dvou medvědů, kteří se procházeli po velkém ledovém poli asi kilometr od lodí.

To byly známky, že země je už blízko.

Když kolem poledne určovali šířku, zjistili, že jsou na 75° 12' 2". Tak tedy přes ledové překážky pronikla "Polární hvězda" za tři dny o 1° 33' dále na sever.

Když kapitán vyznačil na mapě kurs lodí, Truchanov se obrátil k členům výpravy, kteří obklopovali stůl:

"Až dosud máme neobyčejné štěstí. V roce 1879 se »Jeanetta«, která vyplula jako »Polární hvězda« z Beringova průlivu, trmácela celé léto mezi krami a nepronikla dokonce ani na 73° severní šířky; a počátkem srpna byla definitivně obklopena ledy kus na severový-chod od Wrangelova ostrova. A my jsme za čtyři a půl dne dokázali bez zvláštních obtíží proniknout za 75°."

"Teď bychom k zemi došli i pěšky, jestliže pro ledy už nebude-me moci plout dál," poznamenal kapitán. "Myslím, že nám nezbyvá víc než osmdesát kilometrů."

7. ZEMĚ FRIDTJOFA NANSENA

Téhož dne pozdě večer odlétla ku podivu ze severního obzoru mlha a mračna - což se nestávalo - a když slunce kleslo skoro na obzor, bylo možno rozeznat na rudém pozadí nebe vzdálený, drobně zvlněný řetěz.

"To je zcela určitě země!" zvolal kapitán, který pozoroval obzor dalekohledem. "Ledová pole nemají takové obrysy a kromě toho jsou na bílém pozadí patrný četné černé skvrny!"

"Země je blíž, než jsme si mysleli! Myslím, že k ní není víc než padesát šedesát kilometrů!" podotkl Makšev.

"Nu, tak tedy polární země existuje a naše expedice sem nebyla vypravena zbytečně!" pravil spokojeně Truchanov.

Při pohledu na pevninu byli všichni rozčileni a dlouho nešli spát. Čistý obzor dovolil vzácnou podívanou: půlnoční slunce se převalilo jako ohnivá koule nad hřebenem vzdáleného horského řetězu a znova začalo pomalu stoupat.

"Polární hvězda" plula kupředu celou noc a celé ráno a probíjela se jako dřív skrze husté nebo zas řidší kry. V poledne určení šířky ukázalo, že za čtyřicet hodin postoupila loď k severu zase téměř o půl stupně.

Slunce, které od rána svítilo skoro bez přestání - a to je v těchto šířkách velká vzácnost - skrylo se k večeru za mraky.

Brzo se celé nebe zataáhlo a rozpoutala se vánice jako v kruté zimě. Drobný sníh zalepoval oči, všechno se ztrácelo v bělostné mlze. Toto moře, hustě pokryté krami, nemohl vítr prudce rozbouřit, ale ledová pole se zača-la hýbat, narážela na sebe a na jejich pokrajích se zdvíhaly tarasy z nakupených ker, vysoké čtyři, ba i šest metrů. Loď byla v nebezpečí. Se zapjatým motorem stáli skoro na místě, odpichovali se od ker, hned poněkud postoupili, hned couvli. Všichni byli na stráž a jen díky zvláštní konstrukci trupu vydržela loď strašlivý nápor ker.

Konečně se podařilo "Polární hvězdě" veplout do velkého výlo-mu na východní straně ohromného ledového pole, který byl chráněn před přímým náparem. Loď tam klidně strávila zbytek noci.

K polednímu vánice ustala; slunce vykouklo a dovolilo určit po-lohu. Všichni byli velmi nepříjemně překvapeni, když zjistili, že se-verák zahnal loď spolu s krami na jih. Ale vítr zároveň značně rozdr-til ledová pole, takže si příští dva dny "Polární hvězda" za pošmour-ného a klidného počasí dost snadno razila cestu a bezpochyby od-plula daleko na sever. Země musela být docela blízko podle toho, že olovnice, která do-sud v Beaufortově moři ukazovala stále hloubku 500-700 mořských sáhů, narazila na dno už v 80 sázích. Zřejmě tu již začínala kontinen-tální podmořská plošina polární pevniny. Ale pro pošmourné počasí, nízké mraky a mrholivý déšť nebylo tuto blízkou pevninu vůbec vi-dět.

K večeru téhož dne, 2. června, ukázala olovnice jen 20 sáhů hloubky a vpředu se bělal celistvý led. Loď plula pomalu, aby nena-razila na mělčinu, jež byla bezpochyby v blízkosti země. V noci mu-seli několik hodin stát, protože hustá mlha docela zastřela vše kolem.

Ráno se zdvihl východní vítr, mlha se rozptýlila a ukázalo se, že "Polární hvězda" je jen nedaleko od okraje ledové stěny, vysoké asi dvacet metrů, která se táhne na východ i na západ až k obzoru.

"To je pravděpodobně bariéra pevninského ledu, jež obklopuje polární země právě tak, jako je tomu kolem jižního pólu," pozname-nal Truchanov k členům výpravy, kteří se nahnuli na palubu.

Protože tu nebylo vhodné místo pro vysazení výpravy na saních, záměřila loď na východ. Doufali, že najdou záliv nebo trhlínu v bariéře, která by jim dovolila vystoupit nahoru na led. Olovnice ukázala šestnáct sáhů hloubky a bylo možno předpokládat, že základ ledové stěny leží na mořském dně.

Bylo nebezpečné plout těsně podle stěny, protože se od strmé nebo dokonce převislé ledové masy, rozbrázděné nesčetnými trhli-nami, často odlupovaly větší nebo menší kusy ledu a padaly s pronikavým hlukem do vody.

Některými trhlínami, jež se rozšířily v hluboké, ale úzké soutěsky, řítily se vodopády bystřin. Tu a tam bylo vidět ledovce, které se odtrhly od stěny a uvázly na mělčině nebo pluly hnány větrem, na západ.

Postupovali pomalu. Museli se vyhýbat mělčinám a ledovým po-lím, takže za čtyřicet hodin urazili jen asi čtyřicet kilometrů. Ale toho dne k večeru se vpředu objevil dlouhý útes, jako by se stěna táhla k jihu a měnila směr. Když pak "Polární hvězda" připlula blíž, viděli, že tenhle útes není ledovec, ale skalnatý mys pevniny.

Po večeri řešili v klubovně otázku, jak pojmenovat nově obje-ve-nou zemi, a rozhodli se, že jí nazvou Zemí Fridtjofa Nansena na po-čest velikého badatele v polárních mořích a zemích. Přes Truchano-vovy protesty pojmenovali mys podle něho - jako organizátora vý-pravy.

Těsně před mysem ustupovala ledová stěna poněkud k severu, a proto se tam vytvořil nevelký, ale dost hluboký záliv,

aby se tam mohla vysadit výprava na saních.

Na palubě pilně pracovali po celou noc. Museli spěchat a využít příznivého počasí. Jižní vítr mohl přihnát ledová pole k břehu a ucpat jimi záliv. Všichni pomáhali při vykládání. U kraje mysu se ledová stěna snižovala a dělila v jednotlivé části. V mezerách mezi nimi nebylo těžké najít cestu na povrch ledu. Zatím co členové výpravy třídili vyložené věci a nakládali je na saně, námořníci vystoupili na hřeben Truchanovova mysu a navršili tam vysokou pyramidu z balvanů kolem stožáru, na němž při trojnásobné salvě děla "Polární hvězdy" byla vztyčena ruská vlajka.

Pyramida měla sloužit za znamení jednak pro loď, která nyní bu-de křížovat podle břehu pevniny a jejíž posádka bude tento břeh mapovat a prozkoumávat, jednak za znamení pro výpravu na saních, která mířila do nitra země, ale měla se vrátit k témuž mysu, aby se tu opět nalodila. Mezi balvany pyramidy byla vložena zaletovaná zin-ková krabice se zprávou, že tato země byla 4. (17.) června roku 1914 objevena Truchanovovou výpravou na lodi "Polární hvězda" a že je pojmenována Zemí Fridtjofa Nansena. Toto prohlášení bylo pode-psáno všemi členy výpravy a opatřeno lodní pečeti.

Nazítří večer se všichni členové výpravy naposledy sešli v klubovně "Polární hvězdy" při večeři na rozloučenou. Byly tu defi-nitivně rozhodnuty otázky o další plavbě lodi a o tom, jak bude po-skytnuta pomoc výpravě na saních, kdyby se nevrátila do určené do-by.

"Polární hvězda" měla zřídít u pyramidy skladiště a nechat v něm zásobu potravin, paliva a obleků na několik měsíců, aby tu výprava,, kdyby z jakýchkoli příčin nezastihla loď na tomto místě, mohla přezimovat.

Výprava měla šest až osm neděl postupovat přímo na sever a pak se vracet k jihu pokud možno jinou cestou, ale měla se snažit dojít zase k Truchanovovu mysu. Aby si ulehčili v nákladu a zabezpečili si návrat, měli cestovatelé nechávat asi po každých padesáti kilometrech zásoby jídla na tři dny a zprávu o směru své cesty, kdyby je snad jiná výprava šla hledat.

Nazítří ráno se na "Polární hvězdě" zatřepetaly pestré vlajky. Loď vyprovázela odjíždějící výpravu salvami z obou děl. Při loučení dal Truchanov Kaštanovovi zapečetěnou obálku a řekl mu:

"Jestliže se při cestě v Nansenově zemi octnete v bezvýchodné situaci nebo budete na rozpacích a nedokážete si vysvětlit to, co ko-lem sebe uvidíte, pak otevřete tuhle obálku! Možná, že vám její ob-sah pomůže najít vhodné řešení. Ale nebude-li toho nutně třeba, pro-sím vás, neotvírejte ji. Jestliže všechno půjde více méně hladce a normálně, pak mé pokyny nebudete vůbec potřebovat a mohou být dokonce naprosto neodůvodněné."

Když si nahoře na ledové bariéře, kam expedici vyprovázela sko-ro celá posádka, přátelsky potřásli rukama, vyrazilo šest mužů a troje pořádně naložené saně, každé se psím osmispřežím, na sever. Šest náhradních psů běželo vedle nich.

8. PŘES RUSKÝ HRBET

Dva dny vedla cesta výpravy do nitra Nansenovy země po sně-hové rovině, která se mírně zdvihala k severu a nebránila rychlému postupu; trhliny v ledu se tam vyskytovaly zřídka a většinou byly zaváty sněhem. Bylo pošmurno a z jihu, zaháněna větrem, přilétala hustá mračna, z nichž se občas sypal sníh a jež zastírala rozhled. Lidé a psi si pomalu zvykli na pochod. První šel Borovoj a zkoušel holí sníh, aby včas odhalil všechny trhliny, a pozoroval kompas, aby po-stupovali správným směrem. Makšejev, Papočkin a Igolkin kráčeli každý vedle svých saní a řídili psy. Gromeko šel kousek stranou, ale tak blízko, aby pomohl těm saním, které by se opožďovaly. Kaštanov uzavíral průvod - měl také v rukou kompas a mapoval cestu. Vzadu na posledních saních byl připevněn dálkoměr - lehké kolo, spojené s počítadlem, jež vyznačovalo ujetou vzdálenost; proto bylo nutno tyto saně zvlášť pečlivě hlídat, aby se nepoškodily.

Všichni cestovatelé byli oblečeni do stejných polárních obleků. Každý měl čukotskou kuchlanku - to je kožišinová halena se srstí dovnitř a s kapucí na hlavu. Pro velké zimy byly na saních ještě další kuchlanky, které bylo možno obléci přes první, ale zase srstí ven; teď, protože bylo léto, stačila jedna, a i tu museli v dešti nahradit vlněnou pletenou kazajkou, protože obleky ze sobí kožišiny se ne-smějí zmáčet. Na nohou měli stejné kožišinové kalhoty, taky srstí dovnitř, a měkké kožišinové torbasy - vysoké boty ze sobí kožišiny. Kdyby bylo zvlášť teplo, mohli si místo kožišinového obleku vzít vlněný, který měli v zásobě.

Všichni jeli na lyžích, s holemi v rukou. Rovina byla pokryta řa-dami zledovatělých závějí - byly to výmoly a pahrbky, které vznik-ly za zimních vánic a jen trochu změkly oblevou. Ztěžovaly jízdu víc než trhliny, kterých nebylo příliš mnoho. Makšejev bavil všechny tím, jak rozmlouval se psy u svých saní. Psy charakteristicky pojme-noval: čelnímu, velkému černému, říkal "Generál". Na noc si vysta-věli lehkou jurtu s pevnou kostrou z bambusu, nastlali si v ní jeden vedle druhého spací pytle, doprostřed postavili lihová kamínka k vaření, na horní trámec zavěsili kahan. Psy přivázali k saním kolem jurty. Navečer druhého dne, když urazili pětadesát kilometrů od pobřeží, zřídili první skladiště zásob pro zpáteční cestu a označili je pyramidou ze sněhových hrud s rudou vlajkou na vrcholku.

Třetího dne bylo stoupání po sněhové pláni znatelnější a objevilo se víc trhlín, které je zdržovaly v cestě - musili jít opatrněji, pro-hmatávat sníh, aby se nepropadli jeho tenkou vrstvou, která trhlínu překrývala. Večer zpozorovali známky toho, že se co nevidět ráz krajiny změní.

Na severu se mraky trhaly, jak je rozháněl vítr, a mezi šedivými cáry a hustými mračky se hned zjevovaly, hned zas mizely poměrně vysoké hory, které se táhly v dlouhém řetězu po celém obzoru. Na celistvém sněhobilém pozadí těch hor se černaly skalnaté srázy. Slunce, jež nezapadalo, valilo se těsně nad hřebenem hřbetu, matně zářilo skrze záclonu oblak a barvilo je do ruda. Sněhová planina vpředu se pokryla namodralými, nafialovělými a narůžovělými skvr-nami a pruhy, jak se světlo odráželo od oblohy. Pohled na sněhovou pustinu a tajemný hřbet, který teď lidé spatřili po prvé, byl skutečně ohromující.

Výstup na tento hřbet - nazvali ho Ruský - trval pro značné trhliny v ledu tři dny; cesta vedla jednou z příčných dolin mezi skal-natými srázy.

Ledovcový proud, totiž ledovec, který stékal údolím jižního sva-hu hřbetu, byl široký asi kilometr. S obou stran byl

obrouben poměr-ně příkrými tmavými skalnatými srázy, které vystřídaly povlovnější, vysoko zaváté svahy. Na příkrých srážech byla ssut' z velkých i drobných úlomků čediče a tu a tam v chráněných místech byly na nich miniaturní loučky s polárním rostlinstvem. Kaštanov cestou zkoumal útesy a Gromeko sbíral rostliny. Papočkin se v podstatě neměl čím zaměstnat - za celý den nashromáždil jen několik exem-plářů hmyzu, polomrtvých na sněhu nebo živých na loučkách.

Hustá mračna, zastírající nebe, plula tak nízko, že div nenarážela o hlavy cestovatelů, kteří jako by jeli širokou, ale velmi nízkou chodbou s bílou popraskanou podlahou, černými stěnami a šedivým stropem. Všude, kde spád doliny byl příkřejší, měnil se rovný nebo zvlněný povrch ledu v ledopád, rozrušený spoustou trhlin. Často to byl jen chaos ledových ker, přes které museli saně přetahovat; lidé i psi byli vysíleni a za den urazili po takové cestě pouze deset kilometrů. Počasí bylo stále pošmourné. Jižní vítr unášel nízká mračna, která skrývala hřebeny skal. Černé skalnaté srázy vroubily nerovný povrch ledovce, po němž se saně pohybovaly s velkými obtížemi. Na nej-horších místech je museli vykládat a náklad přenášet v náručí. Třetí-ho dne k večeru konečně vystoupili do sedla ve výšce téměř půl dru-hého tisíce metrů nad mořem. Byla to zasněžená rovina. Počasí se nezměnilo, hřeben hřbetu byl všecek zakryt šedivými mračny, která se hnala na sever, a výprava postupovala neustále slabou mlhou, v níž se okolí ztrácelo už sto kroků od pozorovatele.

Všichni byli proto velmi rozmrzeni. Vždyť za dobrého počasí by byl s vrcholku hřbetu velmi dobrý rozhled a byli by si tak mohli na-črtnout mapu značné části Nansenovy země.

V průsmyku zřídili druhé skladiště a nechali v něm sbírky, jež geolog shromáždil na útesech jižního svahu. Zoologova kořist za celý ten čas byla jen kůže a lebka tura pižmového. Nevelké stádo jich potkala výprava před průsmykem.

9. SVAH BEZ KONCE

Severní svah hřbetu měl naprosto jiný charakter. Byla to neko-nečná sněhová pláň, která se mírně skláněla k severu. Psi snadno táhli saně dolů po svahu. Ale počasí se zhoršilo: úporný jižní vítr hnal husté mraky, které se valily skoro na sněhu a úplně zastíraly rozhled; každou chvíli se rozpoutala vánice. Jen proto, že cestovatelům váł vítr do zad a mráz nepřesahoval 10-15°, mohli pokračovat ve své cestě bez zvláštních obtíží. Trhliny byly dost časté, ale všech-ny byly úzké, a tak je snadno přecházeli. Jenom vánice je nutila po-stupovat velmi opatrně, protože čerstvý sníh tyto pasti často docela schovával. Na sklonku dne se vánice rozzuřila tak, že jurty postavili jen s velkým vypětím sil.

Nazítí ráno byla jurta zaváta až po střechu. Borovoj, který vstal dřív než ostatní, aby stačil provést meteorologická pozorování, vrazil hlavou do závěje, sotva otevřel dveře. Museli se prokopat. Když vy-lezli ven, uviděli, že všechny saně i psi zmizeli - kolem jurty se vršily jen velké závěje. Ale nebylo těžké se dovítit, že věci i zvířata jsou prostě zasypány sněhem, protože na krádež a na útěk psů v téhle sněhové pustině bylo zbytečné i jen pomyslet. Všichni je tedy museli vykopávat. Když psi uslyšeli lidské hlasy, začali se zpod závějí vy-hrabávat sami, aby dostali dříve ranní krmění. Byl to zajímavý po-hled, jak se hned tady, hned tam začíná zdvíhat závěj a z ní se nako-nec s radostným kňučením vyhrabává černá, bílá nebo strakatá huňa-tá hlava.

Na nekonečné pláni ležel čerstvý sníh v tenké vrstvě - nebyla silnější než půl metru - a nasypal se do závějí jen kolem překážek: kolem jurty, saní a psů. Protože sněžilo za silného větru, nebyl po-vrch sněhu dost pevný, a ačkoli se lyžaři příliš nebořili, saně a psi vážili. Museli je často střídat, protože přední saně, které ostatním razi-ly cestu, měly nejtěžší práci a psi, kteří je táhli, brzo se unavili. Toto střídání a měkký sníh bránily v rychlém postupu. A tak i když vítr zeslábl a vánice ustala, i když cesta vedla s kopce po stejnoměrném svahu a trhliny byly docela zaváty sněhem, urazili za den jen dva-dvacet kilometrů a zastavili se asi pětadesát kilometrů od průsmy-ku. Tady zřídili třetí skladiště.

V noci se vánice znovu rozpoutala s dřívější prudkostí a ráno se musili zase prokopávat. Závěje však byly mělké. Teď už bylo čers-tvého sněhu na pláni dobrý metr. Postupovali mnohem obtížněji. Když za den urazili všeho všudy patnáct kilometrů, byli všichni tak unaveni, že se zastavili na nocleh dřív než jindy. Krajina i počasí si zachovávaly svou skličující jednotvárnost.

Večer vánice ustala a skrze mraky, které se jako dřív válely sko-ro po povrchu nekonečné zasněžené pláně, vykouklo občas slunce, jež viselo nízko nad obzorem. Obraz, který pozorovatelům vyvstal před očima, byl naprosto fantastický: sněhobílá pláň; chomáče a cáry šedých mračen, které se po ní rychle plazí a neustále mění tvar; slou-py drobných vloček víří v slunci; hned tu, hned tam v bělošedé, mat-né sunoucí se mlze jasně růžové odrazy pronikajících slunečních paprsků; slunce se hned objeví jako rudá koule, hned zmizí za šedi-vou clonou. Po večeri se naši cestovatelé dlouho obdivovali tomu obrazu, až je únava zahнала do jurty a do spacích pytlů.

Třetího dne sestupu tlakoměry ukázaly, že krajina je už na úrovni mořské hladiny, ale pláň se stále ještě svažovala na sever.

Když Borovoj zaznamenal stav tlakoměru a oznámil to svým dru-hům, Makšeev zvolal:

"Co to? Už jsme sjeli s Ruského hřbetu a nepřišli jsme na jedin-kou ledovcovou řeku, na jedinkou trhlínu!"

"Daleko překvapivější je," poznamenal Kaštanov, "že tu má být mořský břeh, a tedy i konec ohromného ledového pole, které se sva-žuje po severním srázu tohoto hřbetu a podle našeho měření je dlou-hé sedmdesát kilometrů. Tady, podle toho, co známe o okraji antark-tické pevniny, má být vysoký sráz, ledová stěna vysoká sto nebo dvě stě metrů, a u jejího úpatí širé moře anebo aspoň pláň ker a mezi nimi jednotlivé ledovce. Vždyť tenhle ledovec se přece pohybuje a tlačí na mořský led!"

"A zatím," dokončil Borovoj, "ledová pláň pokračuje v pořád stejném sklonu a ani dál, pokud je vidět, nejsou žádné známky svěd-čící o blízkosti moře - stále jižní vítr a nízká mračna, která se téměř plazí po zemi."

"Zítra se všechno vysvětlí," utěšoval je Gromeko, "uvidíme moře i sráz ledové stěny, zjistíme, že tam končí Nansenova země a zároveň i naše výprava."

"Jak to, že skončí?" ozvalo se několik hlasů.

"Nevím, proč bychom pluli po moři," vysvětlil Gromeko. "Obje-vili jsme zemi, přešli jsme přes velký hřbet, zbývá nám jen zpáteční cesta."

"Ale nejdřív se musíme pokusit prozkoumat severní břeh téhle země, pokud nám stačí síly a zásoby," řekl Kaštanov, "a teprve pak se vrátit k »Polární hvězdě«."

Ani nazítří však nenastal obrat. Sněhová rovina se nezměnila a v stejném sklonu se svažovala k severu, vítr úporně vál cestovatelům do zad, jako by je poháněl kupředu, valila se nízká mračna a občas se z nich sypal sníh. Všichni čekali, že svah co nevidět skončí, chvátali a s napětím se dívali kupředu; všichni se těšili, že už brzo dorazí k moři. Ale marně. Míjela hodina za hodinou, kilometr za kilometrem, až je nakonec všechny únava donutila, aby se zastavili a přeno-covali.

Když postavili jurtu, všichni se shlukli kolem Borového, který prováděl měření na rtuťovém tlakoměru; všichni chtěli vidět jeho vý-sledky, protože na kapesních tlakoměrech už ručičky vystoupily přes stupnici a neukazovaly řádně tlak vzduchu.

"Podle hrubého výpočtu jsme sestoupili už asi čtyři sta metrů pod hladinu moře," zvolal meteorolog, "jestliže na Nansenově zemi není teď oblast neobyčejně velké anticyklony. Tlakoměr ukazuje osm set milimetrů!"

"Pokud vím," poznamenal Kaštanov, "k anticyklonám s takovým tlakem vzduchu na Zemi nedochází. Kromě toho od té doby, co jsme na Nansenově zemi, počasí se nezměnilo a vůbec nepřipomíná počasí při anticykloně."

"Tak co to potom je?" zvolal Papočkin.

"Pevnina zřejmě neskončila a její severní část tvoří velmi hlubokou proláklinu, která spadá stovky metrů pod úroveň mořské hladiny."

"Cožpak je to možné?" zeptal se Gromeko.

"Proč by ne! Na Zemi jsou známy podobné prolákliny, na pří-klad kotlina Jordánu a Mrtvého moře v Palestině, proláklina Kaspického moře, Ljuckčunská proláklina ve Střední Asii, objevená ruskými cestovateli, a konečně i dno Bajkalského jezera na Sibiři, které je přes tisíc metrů pod mořskou hladinou."

"Proláklina Mrtvého moře taky není malá, její dno je asi čtyři sta šedesát pět metrů pod úrovní hladiny moře," dodal Makšev.

"Ať už je to jakkoli, objev takové hluboké prolákliny na polární pevnině bude krajně zajímavým a závažným výsledkem naší výpra-vy," uzavřel Borovoj.

K všeobecnému údivu se planina i nazítří svažovala dál a ani po-časí se neměnilo.

"Lezeme do nějaké bezdné díry," žertoval Makšev. "To není plochá proláklina, ale spíše jícen, možná, že je to kráter vyhaslé sop-ky."

"Ale rozměrů na Zemi nevidaných," podotkl Kaštanov. "Do toho jícnu sestupujeme už čtyři dny a průměr kráteru zřejmě dosahuje tří set kilometrů nebo i víc; tak veliké krátery jsou známy jen na Měsíci. Na neštěstí jsme na celém svahu nenašli jedinku útes, ani nejmenší kousek horniny, která by nám vysvětlila původ téhle prolákliny. Sva-hy kráterů musí být vytvořeny z různých láv a vulkanických tuů."

"Na jižním svahu Ruského hřbetu a na jeho hřebeni jsme viděli čediče a čedičové lávy," připomněl Papočkin. "Některé známky o sopečné povaze téhle prolákliny tedy máme."

"Krátery vyhaslých sopek, v nichž je až nahoru sníh a led, jsou známy na Aljašce," dodal Makšev.

Toho dne večer vypověděl i rtuťový tlakoměr; jeho trubička se naplnila rtuťí až nahoru a museli vyndat hypsotermometr a určit tlak vzduchu podle teploty varu vody. Odpovídal hloubce osmi set čtyři-ceti metrů pod hladinou moře.

Všichni si všimli, že se večer trochu setmělo. Paprsky púlnoční-ho slunce nepronikaly zřejmě přímo do téhle hluboké prolákliny. Zmatek cestovatelů vzrostl také proto, že toho dne vypověděl i kom-pas. Jeho střílka se otáčela, třásla a nemohla se uklidnit a ukázat, kde leží sever. Museli se řídit směrem větru a celkovým sklonem planiny, aby jeli dále na sever. Neklid kompasu připisoval Kaštanov také vul-kanické povaze prolákliny, protože je známo, že velké spousty čediče mají vliv na magnetickou střílku.

Ale nazítří se cestovatelé několik kilometrů od místa, kde přeno-covali, setkali s nenadálou překážkou: sněhová planina se opírala o řetěz ledovcových útesů, který jim přetínal cestu do nedohledna na obě strany. Útesy se místy zdvíhaly strmě do výšky deseti až patnácti metrů, místy pak to byla změť velkých a malých navršených ledo-vých ker. Vylézt na ty hromady i bez naložených saní bylo obtížné. Museli se zastavit, aby útesy prozkoumali. Makšev a Borovoj se vyšplhali na nejvyšší hradu a přesvědčili se, že i vpředu, kam jen dohlédnou, táhnou se stejné hromady a útesy. "To nevypadá jako pás tříště mořského ledu," prohlásil Makšev, když se vrátil k saním. "Tříšt' se netáhne bez přerušení do šířky několika kilometrů."

"Zřejmě jsme došli na dno prolákliny," řekl Kaštanov, "a tahle změť je způsobena náparem ohromného ledovce ze severního svahu Ruského hřbetu, po kterém jsme sestupovali."

"Pravděpodobně je celé dno prolákliny vyplněno chaoticky na-kupenými krami," poznamenal Borovoj. "Také ostatní její svahy mu-sí být pokryty ledovci, které se svažují ke dnu."

"A protože je proláklina nesmírně rozlehlá, nestačil ji led dosud zaplnit tak, jako jsou zaplněny krátery aljašských sopek," dodal Makšev.

"Musíme se však tak či onak přes toto dno dostat, abychom po-kračovali v cestě na sever a zjistili, jak je proláklina velká a jak vy-padá protější svah," prohlásil Kaštanov.

"Ze všeho nejsnazší bude postupovat při úpatí ledovců, abychom je po dně prolákliny obešli k protilehlému svahu," navrhl Gromeko.

"Ale co když ta proláklina není kráter sopky, nýbrž údolí mezi dvěma hřbety?" zeptal se Papočkin. "Pak se může táhnout sto nebo dvě stě kilometrů, aniž se nám podaří Nansenovu zemi přejít."

"A kam se pustíme podle úpatí ledovcového pruhu, abychom je obešli: napravo nebo nalevo?" zeptal se Borovoj.
"Půjdeme nalevo. Možná, že tam narazíme na takové místo, kde kry nebudou tak nakupeny, a budeme moci bez zvláštní námahy pře-jít dřív na druhou stranu."

Po tomto rozhodnutí zamířili cestovatelé nalevo, to jest na západ, soudíc podle větru, protože se kompas stále nemohl uklidnit a ukázat sever. Vlevo od nich se zdvihala, sněhová pláň se sotva patrným sklonem, napravo se vršily ledové kry a skály; nízká mračna stále zakrývala nebe a dokonce narážela na vrcholky nejvyšších ker. Ko-lem poledne si povšimli místa, kde se zdálo, že je možno projít přes nakupené kry. Hromady ledu byly nižší, tu a tam bylo mezi nimi vidět mezery. Tady se zastavili, aby zřídili čtvrté skladiště, a Borovoj s Makšejevem se nalehko vypravili do nitra ledovcového pruhu na průzkum. K večeru se vrátili a oznámili, že pruh je asi deset kilometrů široký, že jej lze přejít, i když ne zrovna lehko, a že je za ním hladký výstup na protější svah prolákliny.

Utekly dva dny krušné práce, než se dostali přes ledovcový pruh. Občas museli v nakupených krách prosekávat stezku, aby spojeným úsilím lidí a psů přetáhli postupně všechny saně. Na noc si nepostavi-li jurtu, ale zalezli si, aby byli chráněni před větrem, za ohromnou strmějící kru. Psi se poschovávali ve škvírách a jámách mezi kupami ledu. Po takové dřině však všichni spali tvrdě a nikterak jim nevadilo sténání a skučení větru, který různohlase hučel ve změti vysoko na-kupených ledovcových ker.

Nazítí se dostali na druhou stranu přehrady. Když se zastavili, aby přenocovali, podpálil Borovoj lihový kahan hypsothermometru a byl pevně přesvědčen, že mu ukáže touž výšku jako před ledovým pásem, tedy asi devět set metrů pod mořskou hladinou. Když však vsunul teploměr do rourky kotlíku, rtuť stoupla na 105°, pak na 110° a pořád ještě stoupala.

"Stůj! Stůj!" volal Borovoj. "Kam se hrneš, chceš rozbít sklo?"

"Co je, co se stalo?" ozvaly se výkřiky.

Všichni vyskočili a shlukli se kolem přístroje, postaveného na jedné z beden.

"To svět neviděl, to svět neslyšel!" zvolal Borovoj vzrušeným a rozechvělým hlasem. "V téhle zatracené díře se voda vaří při teplotě 120°!"

"A co to znamená?"

"To znamená, že jsme se podle ledového pruhu spustili do nějaké propasti. Teď si ani nedovedu představit, kolik tisíc metrů pod moř-skou hladinou odpovídá téhle teplotě varu. Počkejte, musím se podí-vat do tabulek."

Sedl si na spací pytel, vytáhl z kapsy ukazovatel k určování vý-šek, zahloubal se do tabulek a na okraji listu začal něco vypočítávat. Zatím jeho druzi přicházeli jeden za druhým k přístroji, aby se pře-svědčili, že teploměr skutečně ukazuje +120°. Světlý sloupek se za-stavil u tohoto znaménka a rozptýlil všechny pochyby.

Mlčení užaslých mužů rušilo jen lehké klokotání vody, která se vařila v přístroji.

Ale tu se ozval hluboký vzdech Borového a pak jeho slavnostně pronesená slova:

"Podle hrubého výpočtu odpovídá bodu varu při +120° záporná výška pěti tisíc sedmi set dvaceti metrů."

"To není možné! Nezmýlil jste se?" volali.

"Přesvědčte se sami! Tady máte tabulky. Ovšem že v nich nejsou přesné údaje pro tuhle teplotu varu, kterou mimo labora-toř nikdo nikdy nepozoroval. Lze to vypočítat jenom přibližně."

Kaštanov přehlédl výpočet a řekl:

"Naprostu správně. Za ty dva dny, kdy jsme slézali mezi krami, sestoupili jsme ve vzdálenosti deseti až dvanácti kilometrů o čtyři tisíce devět set metrů."

"Ale takový svah jsme nepozorovali!"

"Lezli jsme s vrcholu Montblanku a nevěděli jsme o tom! To je neuvěřitelné!"

"A nepochopitelné! Nutno se domnívat, že změt' ledových ker je ledovcový proud na příkrém svahu, který vede z kráteru do hrdla tohoto obrovského vulkánu."

"Z kterého teď budeme muset vylézat právě takovou ledovcovou řekou na druhou stranu!"

"A já nemohu pochopit, proč jsou mračna tak hustá a proč už to-lik dní fouká vítr pořád z jihu," přidal se Borovoj. Ale domněnka o druhém ledovém pásmu se nepotvrdila. Nazítí vedla cesta po sněhové planině s povlovným stoupáním. Pro to a pro teplé počasí postupovali těžko. Teploměr ukazoval několik stupňů nad nulou, sníh tál a lepil se na sanice. Psi šli celou cestu krokem. Do večera tak urazili pětadvacet kilometrů. O tom, že krajina stoupá, nebylo pochyb, a když Borovoj připravoval hypsothermometr, byl přesvědčen, že ukáže menší hloubku než včera.

Ale voda se dlouho nevařila; konečně se z ní začalo kouřit a Bo-rovoj zasunul teploměr. Po chvilce volal:

"Čert ví, co to je! To je... To je..." a začal nadávat.

"Co je? Co se stalo? Teploměr praskl?" ptali se ho.

"Já prasknu - nebo se v téhle díře zblázním!" zuřil meteorolog. "Podívejte se, kdo se zbláznil - já, nebo teploměr?"

Všichni vyskočili a běželi k hypsothermometru. Rtuť ukazovala +125°. "Dneska jsme vystupovali nebo sestupovali?" zeptal se Boro-voj chvějícím se hlasem.

"To se ví, že jsme stoupali! Celý den! To je beze sporu!"

"Ale voda se vaří o 5° výše než včera u ledovcové bariéry! A to znamená, že jsme dneska nestoupali, ale že jsme sestoupili přibližně o tisíc čtyři sta třicet metrů."

"A jsme tedy asi sedm tisíc sto padesát metrů pod mořskou hla-dinou!" vypočetl rychle Makšejev.

"Ale to je nepředstavitelné!" zasmál se Papočkin.

"Uvěřit, že jsme v ledovém pásmu přikře sestupovali, to bylo ješ-tě možné," dodal Kaštanov. "Ale uvěřit, že jsme sestoupili skoro o půl druhého kilometru, když cesta zřejmě vedla nahoru do svahu, to odporuje zdravému rozumu."

"Jestli jsme se všichni nezbláznili, pak s vámi souhlasím!" ne-vlídne odpověděl Borovoj.

V té chvíli se vrátili Gromeko a Igolkin, kteří odešli z jurty, aby nakrmili psy. Lékař řekl:

"Ještě jeden podivný fakt! Dneska je znatelně jasněji než včera u ledových ker!"

"A včera bylo jasněji než na druhé straně bariéry," dodal Makše-jev.

"Zcela správně!" přitakal meteorolog. "Zdejší nejtemnější noc, podobná světlé petrohradské »bílé noci«, byla před ledovou bariérou. Předpokládali jsme, že jsme na dně prolákliny, a oslabení světla bylo pochopitelné: paprsky polárního slunce nemohou proniknout tak hlu-boko."

"Ale teď jsme sestoupili nesrovnatelně hlouběji, a noc je mnohem světlejší!"

Ještě dlouho posuzovali všechny odporující si skutečnosti, a když se ničeho nedopídili, šli spát. Ráno Borovoj vylezl první z jurty, aby provedl pozorování.

Vítr váł pořád z jihu a hnál stále stejná šedivá mračna, která za-krývala ve vzdálenosti sta nebo dvou set metrů krajinu.

Teploměr ukazoval -1° a sněžilo.

"Dneska si musíme ověřit, zda stoupáme nebo klesáme," navrhl Makšejev. "Mezi přístroji máme lehký nivelační přístroj a tyče."

Byla to stále táž sněhová planina, sníh však trochu umrzl a šlo se snadněji. Svah nebyl prudký, ale zjevně stoupal; i několikerá měření, která za den provedli, potvrdila to, co viděly oči i o čem svědčil krok psů.

Za den urazili jen třináct kilometrů, protože nivelační měření zabralo mnoho času.

Jakmile postavili jurtu, Borovoj vytáhl své přístroje; teploměr ukázal +128°! Borovoj začal šťavnatě nadávat a odplivl si.

"Jediné vysvětlení je to, že v téhle proláklině neplatí fyzikální zákony platné pro zemský povrch a že je nutno vypracovat nové," pravil Kaštanov.

"To se snadno řekne - vypracovat," zlobil se Borovoj. "Narych-lo je nevypracuješ! Stovky vědců se po desetiletí namáhaly, a tady je to všechno k ničemu, jako bychom byli na jiné planetě! Nemohu se s tím smířit a jsem ochoten jít do pense!"

Při tomhle meteorologově závěru se všichni rozesmáli, ale Boro-voj přece jen začal počítat a prohlásil, že za den vystoupili, tedy vlastně sestoupili o osm set šedesát metrů a že jsou asi devět tisíc metrů pod mořskou hladinou.

"Našel jsem zmínku v rukověti fyziky," poznamenal Kaštanov. "Je tu, že se voda vaří při 120° za tlaku dvou atmosfér a při 134° za tlaku tří atmosfér. Teď máme tlak asi dvě a půl atmosféry."

"Je pochopitelné, že při takovém tlaku je ti špatně a točí se ti hlava," prohlásil Borovoj nevlídně.

Ostatní potvrdili, že už od noci strávené na ledové bariéře je jim hůř, že je tlačí na prsou, že je bolí hlava, obtížně se pohybují a mají těžké sny.

"A pejskům je taky špatně," přidal se Igolkin. "Jako by zeslábli a táhnou hůř, ačkoli svah není příkrý. Myslil jsem si, že jsou jen una-vení, a ono je to tohle!"

"Bylo by zajímavé změřit všem tep," navrhl Gromeko. "Kolik máte normálně, Ivane Andrejeviči?"

"Sedmdesát dva," odpověděl Borovoj a podal lékaři ruku.

"No tak, a teď čtyřicet čtyři! To je znatelný rozdíl. Při takovém tlaku pracuje srdce pomaleji, a to je znát na celkovém stavu."

"A což když klesání bude pokračovat, tak to se srdce docela za-staví?" zeptal se Makšejev.

"Nu, nebudeme přece sestupovat až do středu zeměkoule!" roze-smál se Gromeko.

"A proč by ne?" zavrčel Borovoj. "Tenhle odporný trychtýř jde možná do středu Země. Teď už věřím všemu. A dokonce se ani divit nebudu, když z něho vyjdeme mezi ledy jižního pólu."

"Ale odpusťte, to je hloupost," poznamenal Kaštanov. "Nemůže být ani díra skrz naskrz zeměkouli, ani kráter do středu Země. To by bylo proti všem zákonům geofyziky a geologie."

"Tak vida! A s fakty, která odporují všem zákonům meteorologie a která už pozorujeme, s těmi se smiřujete? Uvidíte, že zákony vaší geologie poletí taky k čertu!"

Kaštanov se rozesmál.

"Meteorologie, Ivane Andrejeviči, je lehkomyšlná věda," řekl žertem. "Obírá se nestálou atmosférou s jejími cyklony a an-ticyklony, jejichž příčiny jsou dosud nejasné. Ale geologie je zalo-žena na pevné základně - na pevné zemské kůře."

"Pevná základna!" rozkatil se Borovoj. "Dokud jí nezatřese pěk-né zemětřesení, při kterém každý geolog ztrácí hlavu, když ne něco horšího!"

Všichni se váleli smích.

"A pak," pokračoval meteorolog jedovatě, "víte, jak vypadá zemská kůra do hloubky sotva dvou tří kilometrů, ale určujete, z čeho se skládá nitro Země! A kolik hlav, tolik hypothes o povaze toho nitra. Podle mínění jedněch je zemské jádro tvrdé, podle mínění druhých je řídké, podle názoru jiných je plynné. Význejte se v tom!"

"Všechno má svůj čas, vynáší se! Každý předpoklad, jestliže je odůvodněn, znamená další krok k poznání pravdy. A pokud jde o zemské nitro, to se mýlíte. Teď právě seismika, to jest nauka o zkoumání zemětřesení, umožňuje nám novými způsoby dovědět se víc o složení zemského jádra."

"A rád bych věděl, co bude zítra," zakončil. "Teď můžeme čekat každý den nějaká fakta na první pohled nepochopitelná; ale když se v nich vyznáš, skládají se do společného řetězu příčin a následků."

Nazítí sněhová pláň stoupala dál, ale slaběji. Stále váł jižní vítr, nízké mraky se převalovaly a stlaly skoro po povrchu země a zastíra-ly dálku. K polednímu stoupání téměř ustalo a k večeru začala. pla-nina klesat - psi se rozběhli rychleji a lyžaři jim stěží stačili. Teplo-ta se držela kousek pod nulou a cesta byla snadná. Najednou Boro-voj, který šel jako vždy vpředu, zamával rukama a zvolal:

"Stůjte, počkejte! Bojím se, že jsme zabloudili."

Všichni se k němu rozběhli. Držel v rukou kompas a upřeně ho pozoroval.

"Co je?" zeptal se Kaštanov.

"Nějdeme na sever, ale na jih, zpátky k ledovému pásu. Podívejte se, severní konec stříšky neukazuje kupředu po naší cestě, ale zpátky!"

"Kdy jste si toho všiml?"

"Právě teď. Vždyť od té doby, co kompas začal bláznit, přestal jsem mu věřit a vedl jsem karavanu podle větru, který ustavičně vane z jihu. Ale teď mě zmátl opačný sklon planiny, protože jsme z kráteru ještě nemohli vyjít. Vytáhl jsem kompas a viděl jsem, že přestal bláznit a že neukazuje směr cesty na jih, ale na sever."

"Víte však nám pořád vane do zad!"

"Mohl se v noci obrátit."

"Ne," prohlásil Makšev. "Víte se neobrátil. Stavíme jurtu pořád dvěma po větru, to jest k severu, aby je sníh nezavál. Dneska ráno, pamatuji si to přesně, stála jurta ještě dvěma po větru."

"Tak tedy se dnes přes den poznenáhlu měnil, my jsme se polokruhem otočili a šli jsme zpátky."

"Anebo se kompas nějak přemagnetisoval."

"Kdyby aspoň vykouklo slunce anebo se ukázaly hvězdy, aby-chom se přesvědčili, kam jdeme," postěžoval si Borovoj.

"Ať je tomu tak či onak, měli bychom se zastavit na nocleh a prověřit s kompasem v ruce několik kilometrů naší cesty, která je jasně patrná po stopách na sněhu," prohlásil Kaštanov. "Jestli jsme se otočili, brzo to poznáme."

Postavili jurtu a Makšev a Gromeko běželi po stopách zpátky; Borovoj uvedl vodu v hypsotermometru do varu a rtuť vystoupila skoro stejně vysoko jako včera. Nevelké stoupání v první polovině dne bylo zřejmě úměrné odpolednímu klesání. Za dvě hodiny se Makšev s Gromekem vrátili. Prozkoumali deset kilometrů cesty, která vedla stále po přímé linii shodně se směrem větru. Proto rozhodli, že větru mohou věřit víc než kompasu a že mají i dál jít podle větru.

Ani tentokrát se v noci nesetmělo; kalný svit pod hustými mračky neustál.

Nazítí se svažovala planina prudčeji. Teplota stoupla trochu nad nulu, sníh rozbředl a cesta, přestože šli s kopce, byla obtížnější. Po poledni se objevily kaluže a malé potůčky, které se vlnily mezi pahorky a nakonec mizely ve štěrbinách, zavátých sněhem. Pro nocleh si museli vybrat vyvýšenou plošinku a vykopat kolem jurty příkopy, aby odvedli vodu z tajícího sněhu.

Když Borovoj připravoval hypsotermometr, byl přesvědčen, že rtuť vystoupí ještě výš než včera, protože celý den sestupovali po svahu záhadné prolákliny. Ale teploměr ukázal 126° a záporná výška krajiny přes to, že celý den klesali, se nezvětšila, ale zmenšila se o pět set sedmdesát metrů. Úplně zmatený meteorolog se nervosně rozesmál.

"Nové překvapení, nová záhada! Dneska ráno jsme se rozhodli, že nebudeme věřit kompasům, teď musíme začít nedůvěřovat i hypsotermometru!"

Ostatní cestovatelé se shlukli kolem přístroje, který vyváděl ta-kové kousky, prověřovali, co jim ukázal, znovu a znovu vařili vodu, ale výsledek byl stále týž. Přes to, že zřejmě sestupovali - a o tom nebylo možno pochybovat, protože potůčky tekly týž směrem - tlak vzduchu se nezvětšoval, ale zmenšoval. V minulých dnech však tomu bylo naopak - tlak se při stoupání nezmenšoval, ale vzrůstal. Zdálo se, že fyzikální zákony, vypracované pokoleními vědců podle pozorování na zemském povrchu, jsou v téhle proláklině polární pevniny nepoužitelné, anebo dostaly naprosto jiný smysl. Nevysvětlitelných jevů přibývalo.

Všechny to zajímalo, všichni byli rozčileni, ale nikdo to nedovedl pochopit a vysvětlit. Zbývala jen naděje, že nejbližší budoucnost jim dá klíč k vysvětlení hádanky.

"Ale jaká je to sněhová pustina!" poznamenal Papočin. "Po se-tkání s pižmovými tury v průsmyku přes hřbet jsme mohli doufat, že další dny dají Michailu Ignatěviči a mně nějakou vědeckou kořist. Zatím jdeme od té doby málem dvanáct dní, urazili jsme přes dvě stě padesát kilometrů - a není tu absolutně nic, pořád a pořád jen sníh a led!"

"A dokonce Petr Ivanovič, kterému se dosud - pokud jde o sbírky - vedlo ze všech nejlépe, nemá žádné nové nálezy," dodal Gromeko.

"Jenom Ivan Andrejevič sbírá!" podotkl se smíchem Makšev.

"Já? Co jsem za tu dobu nasbíral?" užasl Borovoj.

"Sbírku nepochopitelných fyzikálních jevů," odpověděl za Makševa Kaštanov, který se dovtípl, nač Makšev mří.

"To je prapodivná sbírka, ale zato lehká, to je něco jiného než vaše kamení!" smál se Borovoj. "Ta nám saně nepřetíží."

"Ale může být velmi závažná, až půjde o výsledky výpravy. Vždyť každý badatel by rád našel něco zvláštního, dosud neznámého-ho! Vy jste měl zatím větší štěstí než my!"

Nazítí svah pokračoval, ba byl ještě patrnější. Ledovcová planina se začala rozpadat v ploché pahorky. V dolínách mezi nimi tekly potoky, sníh rozbředl a lyžovalo se těžko: lyže klouzaly, rozjížděly se do stran. Proto změnili způsob jízdy: lidé si sedli na saně, na každé jedna dvojice, a psi je táhli rychle dolů po svahu; lyžařskými holemi muži saně řídili a tlumili jejich výkyvy po nerovném ledu.

Toho dne si všimli, že mraky, které se stále valily nízko nad zemí nejsou šedivé, ale narudlé, jako by je ozařovalo zapadající, avšak neviditelné slunce.

Narudlé mraky se valily stále tak nízko, ledová planina ubíhala na všechny strany do nedalekého obzoru a byla také jakoby narudlá. Toto podivné osvětlení na dně hluboké prolákliny, kam nízké polární slunce svítit nemohlo, patřilo rovněž do sbírky nevysvětlitelných jevů, kterou si dělal Borovoj.

Toho dne se zastavili na hřebeni pahorku blízko velkého bouřli-vého potoka s čistou vodou, takže už nemuseli čekat jako dřív, až jim v kotlíku roztaje sníh, aby si uvařili polévku a čaj.

10. ZÁHADNÁ POLOHA SLUNCE

Po večeři si meteorolog připravil svůj teploměr a byl pevně pře-svědčen, že po tak dlouhém a prudkém

pětačtyřicetkilometrovém svahu vystoupí rtuť při nejmenším na 130° a hloubka že bude kolem deseti tisíc metrů, což by byl zatím rekord. Dokonce předem vypočítal výšky pro body varu od 130° do 135°, aby tím ohromil své druhy. Užasl však, když teploměr ukázal jen 120°. "Sbírka se mi zase rozrostla!" prohlásil slavnostně. "Jistě nepochybujete, že jsme dneska jeli stále a poměrně dost rychle s kopce?"

"Nu ovšem! To je jasné! Voda do kopce neteče!" ozývaly se hla-sy.

"Tak! Ale tuhle hypsothermometr ukazuje, že jsme jeli do kopce a že jsme vystoupili za den víc než o tisíc sedm set metrů. Co tomu říkáte?"

Když se pak všichni na vlastní oči přesvědčili, že Borovoj nežer-tuje, prohlásil meteorolog:

"Pojedeme-li i nadále dolů, zřejmě se brzo dostaneme z téhle úžasné prolákliny - možná až těsně u severního pólu!"

"Ale já si myslím, že se chystá nějaká pohroma!" pronesl záhad-ně Gromeko. "V tajemné prohlubni dochází k neobvyklému zředění vzduchu, tlak klesá a svědčí o blízkém uraganu, cyklonu, tajfunu, smršti nebo o něčem podobném. A v očekávání oné perturbace navr-huji všem moudrým lidem zalézt do spacích pytlů, abychom ji klidně přečkali!"

Všichni se rozesmáli, dokonce i Borovoj, a poslechli lékařovy rady. Meteorolog však pro jistotu prohlédl, zda jsou kolíky pevně zatlučeny a zda jsou dobře napjaty provazy, které drží jurty. Opravdu se obával nějaké atmosférické katastrofy, neklidně spal, probouzel se a naslouchal, zda nesílí vítr, zda nenastává očekávaný jev. Ale všechno, bylo klidné, vítr stejnoměrně hučel jako až doposud, Boro-vého přátelé pochrupávali, psi ze spaní vrčeli a občas zakňučeli. A Borovoj kladl hlavu na polštář, snažil se zahnat neklidné myšlenky a usnout.

Ráno vyšel z jurty dřív než ostatní, aby zjistil údaje na přístro-jích, vyvěšených přes noc venku. Ostatní cestovatelé ještě leželi ve spacích pytlích.

Najednou se plstěné dveře jurty zvedly. Meteorolog bledý, s vytřeštěnýma očima se vrátil do jurty a zajímavě řekl:

"Kdybych tu byl sám, už bych nepochyboval, že jsem se docela zbláznil."

"Nu, a co zase je? Co se stalo? Jaká pohroma se strhla?" ozvaly se otázky - tu polekané, tu zas ironické.

"Mračna nebo mlhy se skoro rozptýlily a slunce, rozumíte, po-lární slunce stojí v zenitu!" zakřičel Borovoj.

Všichni se vrhli k východu, jeden "odstrkoval druhého a v chůzi se oblékali.

Nad ledovou planinou se vlnila lehká mlha a skrze ni hned jasně-ji, hned matněji zářil načervenalý kotouč, který jim stál přímo nad hlavami, a nikoli nízko nad obzorem, jak se sluší polárnímu slunci v pět hodin ráno počátkem července na osmdesátém stupni i severní šířky.

Všichni stáli, obraceli hlavy vzhůru a mlčky se dívali na podivné slunce na nepatřičném místě.

"To je divný kraj - tahle Nansenova země," promluvil Makše-jev trochu tragicky, trochu ironicky.

"A není to snad Měsíc?" zeptal se Papočkin. "Třeba je teď úpl-něk."

Borovoj listoval v kapesní příručce.

"Teď je skutečně úplněk, ale tenhle červený kotouč nevypadá ja-ko Měsíc - a svítí silněji a citelně hřeje."

"Třeba na Nansenově zemi..." začal Makšejev, ale Kaštanov ho přerušil:

"V polárních krajích v letním období není nikdy Měsíc v nadhlavníku; buď ho není vidět vůbec, nebo stojí velmi nízko."

"A když to není Měsíc ani Slunce, tak co to tedy je?"

Nikdo však nedovedl odpovědět. Všichni vyslovovali dohady a zas je zamítali. Pak se nasnídali a vyrazili dál. Teploměr vystoupil na +8°. Mlha hned houstla a zakrývala rudé zářící těleso, hned zase říd-la, ale těleso se ukazovalo stále v nadhlavníku. A nehýbalo se z místa. Cesta vedla pořád dolů po ledové planině podle břehu velké-ho potoka. Svah jako by se zmirňoval.

Psi běželi vesele, cestovatelé seděli na saních a občas vyskako-vali, aby upravili postroj nebo udělali můstek přes hlubší koryto. Když slunce proráželo kotouči mlhy, všichni zdvíhali hlavy a dívali se na ono podivné nebeské těleso, které zaujalo na obloze tak nepří-rozenou polohu.

V poledne se jako obvykle zastavili.

Poledne ostatně ukazovaly jen hodinky, kdežto slunce stálo jako dřív v nadhlavníku a zdálo se, že je ani nenapadne, aby se pohnulo z místa.

"Čím hlouběji do lesa, tím víc stromů," bručel Borovoj. "Slunce se i na 80° severní šířky musí po nebi pohybovat, a ne stát na jednom místě! Vždyť se přece Země otáčí!"

Při odpočinku určil výšku Slunce. Bylo to rovných 90°.

"Můžeme si myslet, že jsme přímo na obratníku v den letního slunovratu nebo na rovníku za rovnodennosti," řekl, když skončil pozorování. "Jakou šířku mám zapsat? Říkejte si, co chcete, ale já nechápu, kde jsme a co se děje kolem nás.

Všechno se mi v hlavě motá a zdá se mi, že je to nějaký podivný přelud!"

Opravdu, všem bylo jako Borovému a vůbec si nedovedli vysvětlit onen nový nepochopitelný jev, ještě záhadnější než všechny ostat-ní, než odporující si údaje přístrojů, ustavičný vítr vanoucí jedním směrem, neprůhledné mraky, abnormální teplo, narudlé světlo a ob-rovská proláklina hlubší než všechny známé prolákliny na Zemi.

Při obědě a za odpočinku vyslovovali všemožné dohady o katastrofách, které se udály se Zemí od té doby, co byli na "Polární hvězdě" a na Nansenově zemi zbaveni jakéhokoli spojení s ostatním světem.

11. POLÁRNÍ TUNDRA

K večeru se ledovcová pláň změnila v ledovcovou pahorkatinu. Ve vzduchu plynula řídká mlha a lehce zastírala narudlé slunce; zů-stávalo stále v nadhlavníku, jako by se vysmívalo cestovatelům, kteří je nepřestali udiveně pozorovat.

Pomalů bylo na čase zastavit se na nocleh; na ledovcovém hře-beni to nebylo zvlášť pohodlné. Místa sice bylo dost, voda však byla daleko dole a po hladkém ledovém svahu se k ní nedalo sestoupit. Proto jeli dál a doufali, že najdou

vhodnější místo, tím spíše, že vpředu bylo skrze mlhu vidět nějakou tmavou rovinu.

A tu se kolem sedmé hodiny večer ledovcové pahorky snížily a plochými bílými jazyky jako obrovským kroužkováním obroubily tu tmavou rovinu, do níž se nehlubokými koryty vřizly potoky a protékaly jí v nízkých bahnitých březích. Saně, které sjely s ledu, naráz se zastavily na mazlavé holé zemi, psi vyplázli jazyky a nechtěli dál. Všichni seskočili se saní. Poslední kilometr jeli už v napjatém očekávání nového překvapení, které jim přinese tahle podivná Nansenova země v podobě roviny bez sněhu.

Muži se sklonili, jako by si byli řekli, a prohlíželi si a rukama ohmatávali tuto vytouženou zemi po tolika dnech, strávených na sněhu a ledu. Země byla černohnědá, prosycená vodou, lepkavá a ne zcela holá. Byla pokryta přilehlými stébélky krátké zažloutlé travičky a zkřivenými plazivými větvemi nízkého křoví, s něhož opadalo listí. Nohy se bořily na čtyři centimetry do země a zpod podrážky se valily a tryskaly potůčky žluté vody.

"Jak se vám to líbí?" zabručel Kaštanov. "Na 81° severní šířky mizí sníh, je teplo jako ve Finsku, země je holá a slunce v nadhlavníku!"

"Cožpak si budeme muset postavit jurtu v téhle bažině?" zeptal se nešťastně Papočkin.

"To není bažina, ale severská tundra," vysvětlil mu Makšejev.

"To nám nepomůže, že je to tundra," podotkl Borovoj. "Psi nechtějí táhnout saně a přenocovat v blátě opravdu není zvlášť příjemné. Raději abychom se vrátili na led."

Všichni se začali rozhlížet kolem a doufali, že najdou sušší mís-tečko.

"Tamhle, myslím, že to bude dobré!" zvolal Gromeko a ukazoval kupředu, kde se nad černohnědou rovinou zdvíhal plochý pahorek asi kilometr od konce ledovcových splazů.

"A jak se tam dostaneme?"

"Půjde to, dovlčeme se tam, pomůžeme psům."

"Zkusme si připnout lyže, abychom se méně bořili!"

Skutečně - jízda na lyžích byla snazší než chůze. Psi pomalíčku táhli saně, které byly lehčí a které muži zezadu tlačili lyžařskými holeni. Za půl hodiny se dovlkli k pahorku, jenž se zdvíhal asi osm metrů nad rovinou. Bylo to suché místo, vhodné pro nocleh. Mezi zažloutlou loňskou trávou prorážely na něm už čerstvé zelené vý-honky a plazivý keř naléval pupence.

Na vrcholku pahorku postavili jurtu a saně a psy umístili doleji na svahu. Vzadu na severu se bělal stejnoměrným vysokým valem kraj ledů, který ubíhal na obě strany za obzor. Černohnědá rovina vpředu už dostávala nazelenalý nádech.

Asi půl stovky kroků od pahorku pomalu tekla mezi bahnitými břehy široký potok. Nad rovinou se vlnila mlha. Zarudlé slunce, které se občas objevilo, stálo pořád v nadhlavníku, ačkoli hodiny ukazovaly už půl desáté večer. Za ten den ušli padesát kilometrů.

Zatím co Borovoj vařil vodu, ostatní hádali, jaký bod varu při-stroj ukáže po takovém zřejmě dlouhém sestupu.

Jedni tvrdili, že 125°, druzí 115°. Makšejev se s Papočkinem do-konce vsadil.

"Nevyhrál nikdo!" prohlásil meteorolog, když skončil pozorová-ní. "Teploměr ukazuje jen 110°.

"Přece jen jsem byl k pravdě blíže já," řekl Makšejev, "já jsem tvrdil, že 115°."

"A nemyslíte si, že by bylo nejlépe rozbít všechny tyhle mizerné přístroje?" zeptal se vztekle Borovoj.

"Vy si skutečně berete příliš k srdci nepochopitelná kouzla atmo-sférického tlaku," uklidňoval ho Kaštanov, "jako byste si myslel, že jste za ně odpovědný!"

"O to nejde, ale když přístroj není k ničemu, proč ho táhnout s sebou!"

"Teď se nám nehodí z příčin, jež neznáme, ale při dalším puto-vání nám jistě bude zase sloužit."

Po večeri se radili o dalším postupu. Jestliže se holá tundra táhne i dál na sever, ať je to sebepodivnější, pak značná část výstroje je nejen neúčinná, ale přímo na obtíž, protože brání v rychlejšímu postu-pu. Jsou to zejména lyže, saně, psi a zásoba psiho zrádla, zbytečný teplý oděv, většina lihu a dokonce jurta sama. Při teplém počasí, kte-ré tu nastalo, stačil by lehký stan, jež měli s sebou. Palivo by mohli nasbírat v tundře.

Proto se rozhodli, že se na pahorku zastaví a pošlou nalehko dvě výpravy, každou jiným směrem, aby prozkoumaly, jak krajina vypa-dá a jak budou moci postupovat. Potom by bylo možno nechat všechno zbytečné na pahorku ve skladišti pro zpáteční cestu po le-dech.

12. POHYBLIVÉ KOPCE

Nazítíři zůstali Igolkin a Borovoj u jurty: Igolkin, aby hlídal psy, Borovoj, aby prováděl různá meteorologická pozorování. Ostatní čtyři se vypravili na průzkum a rozdělili se na dvě skupiny: Kaštanov a Papočkin se vydali na jihovýchod a Makšejev s Gromekem na jiho-západ. Všichni se rozjeli na lyžích, ale řekli si, že je odepnou, jestliže půda bude dost suchá.

Každý badatel byl ozbrojen ručnicí. Nebylo možno se domnívat, že ani v tundře nenarazí na žádnou zvěř, jak se jim to stalo na sněho-vé planině. Psi byli v noci neklidní, a to cestovatele přivedlo k myšlence, že se mohou setkat s nějakými zvířaty. Nejen lidé, ale i psi už tuze potřebovali čerstvé maso.

Kaštanov s Papočkinem brzo dospěli k širokému potoku, za nímž tundra pokračovala.

Zakrátko byla tak suchá, že museli lyže odepnout. Postavili je do jehlanu a nahoře je svázali provazem, aby si jich pak snáze všimli a vzali si je, až se budou vracet.

Na suché tundře se už zelenala mladá tráva a plazivé keře se po-kryly zelenými lístečky a květy. Po planině se válela mlha, místy z ní drobně mrholilo. Ale v mezerách mezi ní svítilo a citelně hřálo na-rudlé slunce, jehož kotouč však nebylo jasně vidět.

Asi deset kilometrů od stanoviště zpozorovali cestovatelé před sebou několik tmavých příkrých kopců. Jejich obrysy nebyly v mlze přesné.

"Odtamtud musí být nádherný rozhled po kraji, když se rozptýlí mlha!" zvolal Papoček. "Na téhle hladké rovině je s vysokého kopce jistě vidět hezky daleko."

"Ještě zajímavější budou základní horniny, které na nich najde-me," namítl Kaštanov. "Geologická kořist naší výpravy byla dosud velmi skrovná."

"Zoologická ještě skrovnější!"

"Nu, teď nám to tundra vynahradí. Ale podle tvaru a barvy tě-chhle pahorků můžeme soudit, že to jsou homole čediče nebo jiné vulkanické horniny."

Oba badatelé se div nerozběhli k vytouženému cíli, který se hned objevoval v mlžném závoji a hned se v něm zas docela skryl.

Papoček a Kaštanov běželi už přes čtvrt hodiny a tmavé kopce se zdály skoro stejně daleko jako na začátku.

"Tahle zatracená mlha strašně vadí při odhadu vzdálenosti," řekl zoolog a zastavil se, aby nabral dech. "Byl jsem si jist, že k těm kop-cům není daleko, a my běžíme, běžíme a nijak zvlášť jsme se k nim nepřiblížili. Jsem celý udýchaný."

"Nu tak si odpočine!" souhlasil Kaštanov. "Však nám ty kop-ce nikam neutekou."

Stáli a opírali se o pušky. Najednou Papoček, který se díval na pahorky, zvolal:

"To je úžasné! Jen jestli to není zrakový klam! Zdálo se mi, že se naše kopce pohybují!"

"To se valí mlha, proto se to tak zdá!" klidně odpověděl Kaštanov a zapaloval si dýmku.

"Ne, teď jasně vidím, že se kopce pohybují! Podívejte se, honem se podívejte!"

Nedaleko vpředu bylo teď jasně vidět čtyři tmavé kupy, které se pomalu sunuly po tundře.

"Čedičové pahorky nebo kopce z jiné vulkanické horniny obyčejně stojí na místě!" poznamenal sarkasticky Papoček.

"Ostatně možná, že v téhle zemi nevysvětlitelných jevů se i takové kopce stě-hují! Škoda, že s námi není Borovoj!"

Kaštanov zatím vytáhl dalekohled a zamířil jím na pohybující se pahorky.

"A víte, Semjone Semjonoviči," řekl hlasem, který se chvěl roz-čilením, "že ty kopce nepatří pod mou, ale pod vaši správu? Protože to jsou ohromná zvířata, jakoby sloni; jasně rozeznávám dlouhý cho-bot!"

Zase se rozběhli kupředu a zastavili se, až když se mlha počala znovu rozplývat; tmavé kupy už byly mnohem blíž.

"Lehněme si!" navrhl zoolog. "Jinak by nás mohli zpozorovat a utéci."

Položili se do tundry. Teď se přitiskl k dalekohledu Papoček a čekal na vhodnou chvíli. Konečně se mlha rozptýlila natolik, že ze vzdálenosti čtyř set až čtyř set padesáti kroků jasně rozpoznali čtyři zvířata, podobná slonům. Obírala větvičky plazivého křoví a ohnu-tým chobotem si je ladně strkala do tlamy. Tři zvířata byla větší a jedno menší.

"Mají ohromné kly," poznamenal Papoček, "silně zakroucené. Tělo je pokryto rudohnědou srstí. Mají krátké ocásky a vesele jimi mávají. Kdybych nevěděl, že mamuti vymizeli s povrchu naší pla-nety, řekl bych, že to nejsou sloni, ale mamuti."

"Ostatně v téhle zemi záhad se možná zachovali i mamuti."

V té chvíli si Kaštanov nabil dalekonosnou pušku trhacím nábo-jem a zamířil na nejbližší zvíře, které se otočilo k lovcí levým bo-kem.

Ozval se ohlušující výstřel. Zvíře zamávalo chobotem, padlo na kolena předních noh, pak vyskočilo, uběhlo několik kroků a těžce se svalilo na zem.

Ostatní kusy se rozutekly na všechny strany, pak zdvihly chobo-ty, začaly řvát a jejich řev připomínal táhlé bučení býka. Potom se rozběhly těžkým rychlým klusem po tundře a zmizely v mlze.

Kaštanov a Papoček se s palčivou nedočkavostí vrhli ke kořisti. Zvíře leželo zpola na pravém boku, roztáhlo nohy a sklonilo hlavu s ohromnými kly. Z velké rány pod lopatkou vytékala pramínkem krev, nadulé břicho se ještě křečovitě zdvíhalo a chobot se chvěl.

"Jen opatrně!" varoval Kaštanov. "V agónii může ještě hodit chobotem nebo nohou, že nám přeláme kosti."

Lovci zůstali stát asi deset kroků od slona a prohlíželi si ho s pochopitelným zájmem a vzrušením.

"Taky si myslím, že to je mamut," řekl Kaštanov. "Jsou to ohromné rozměry! Vždyť ten kolos je dobrých šest metrů dlouhý! Kly, otočené nahoru a dovnitř, dlouhá narudlá srst - to všechno jsou znaky mamuta. Kromě toho v polárních krajinách nikdy sloni nežili, zato mamut v sibiřské tundře žil."

"Kdybych ho neviděl na vlastní oči," odpověděl Papoček, "ni-komu bych to neuvěřil! To je úžasný objev, úžasný objev..."

"Nu, snad ne větší než celá tahle obrovská proláklina a zelená tundra na 81° severní šířky! Na téhle polární pevnině, která je úplně oddělena ledy od ostatních zemí naší planety a má mírné podnebí, zachovali se zřejmě mamuti až do naší doby. Jsou to vlastně živé zkameněliny."

"Nebo pravěká zvířena Nansenovy země, která se přizpůsobila novým životním podmínkám. Ale tahle země zřejmě nebyla dřív oddělena ledy a sněhy od ostatní pevniny a měla společné rostlinstvo a zvířata se Severní Amerikou a Asií. A pak, možná v době zalednění, našli tu mamuti své poslední útočiště."

"Teď to naše výprava objevila! Ale co si s touhle obludou po-čneme? Abychom ho dostali na naše stanoviště, potřebovali bychom nákladní vagón a lokomotivu!"

"Nemůžeme-li mamuta přenést k našemu stanovišti, pak se jistě může stanoviště přestěhovat k mamutovi!" zažertoval zoolog.

"To je nápad! Ale když v tundře mohou žít mamuti, mohou tu být také medvědi, vlci, polární lišky a vůbec dravci. A než se sem pře-stěhujeme, roztrhají nám naši kořist!"

"To je pravda. Musíme mamuta už teď přesně změřit, popsat a ofotografovat. Na »Polární hvězdu« vezmeme jen jeden kel, kusy mozku, kůže a masa v lihu."

"Ale myslím, že chobot rozhodně uřízneme, abychom ho ukázali našim druhům! Ti budou panečku koukat! A pak ho

sníme - to bu-de jídlo, jaké dosud žádný přírodovědec neochutnal. Sloní choboty jsou prý nesmírně dobré! Ale konec chobotu musíme schovat, proto-že ten nebyl ještě nikdy u mrtvých mamutů nalezen a nevím se, jak vypadal."

Lovci přistoupili k mamutovi, který se už nehýbal, a začali ho měřit a bedlivě prohlížet.

Papočkin měřil, Kaštanov zapisoval; pak Kaštanov vyfotografoval trup s různých stran a zoolog se při tom hrdě stavěl vedle mamuta nebo pro srovnání velikosti na něho vylézal a volal:

"Což to není úžasné - ve zprávě výpravy bude ilustrace: Příro-dovědec Papočkin na mrtvém mamutovi, který však nebyl vykopán, nýbrž žil v této době!"

Když byli cestovatelé s prací hotovi, uřízli zvířeti ocas, chobot a chomáč dlouhé srsti a zdvihli pušky. Pak na sebe naložili kořist a chtěli se vydat k jurtě. Tu se však zoolog zmateně rozhlédl kolem a zvolal:

"Ale kterým směrem je naše stanoviště? Kolem dokola je rovná tundra, valí se tu mlha, daleko není vidět. My jsme zabloudili, Petře Ivanoviči! Vůbec nevím, kudy jít..."

Kaštanov byl jeho křikem nejdřív trochu zmaten, ale pak řekl s úsměvem:

"Člověk, který má v kapse kompas, nemůže zabloudit ani v mlze, když ví, kterým směrem šel. Od našeho tábořiště jsme vyrazili přímo na jihovýchod, tak teď tedy musíme jít na severozápad."

"Ale když jsme spatřili mamuty, myslím, že jsme neběželi podle kompasu!"

"Ne, předtím, než jsem kompas schoval, všiml jsem si podle zvyku směru, kterým jsme běželi. Nebojte se, do jurty vás dovedu!"

Kaštanov s kompasem v rukou zamířil jistě tundrou; zoolog šel za ním.

Cestovatelé kráčeli asi dvě hodiny po pláni. Mlha se jako dřív válela chvílemi nízko při zemi, chvílemi se rozplývala a umožňovala rozhled na kilometr na dva po okolí. Právě v takové chvíli spatřil konečně Kaštanov vpředu a kousek stranou od jejich cesty jakýsi po-divný předmět, který se tyčil nad planinou. Ukázal ho zoologovi.

"Co to je?" ptal se Papočkin. "Vypadá to jako kostra samojedské jurty. Cožpak tu jsou i lidé?"

"Myslím, že to jsou naše lyže. Zapomněl jste, že jsme je tu ne-chali."

"Nu, tak tedy jdeme správně!"

Když cestovatelé došli k lyžím, nemuseli se už strachovat a schovali kompas, protože na vlhké tundře bylo dobře vidět stopy lyží. Brzo se v dálce ukázal pahorek s jurtou.

13. NEČEKANÝ HOST

Když se lovci přiblížili tak, že na pahorku bylo možno rozeznat nejen jurtu, ale i obrysy lidí a psů, řekl Kaštanov svému příteli, který neměl tak ostrý zrak a sluch:

"Na našem stanovišti se děje něco zlého, lidé běhají sem tam, psi se mohou uštěkat."

Oba se zastavili, aby lépe slyšeli. Skutečně: zřetelně sem doléhal zuřivý štěkot psů, pak se rozlehl výstřel, druhý a třetí.

"Jestlipak je nepřepadli mamuti nebo jiné pravěké obludy? Teď už bych tomu věřil!" strachoval se zoolog.

"Poběžme rychleji, možná, že se nás nemohou dočkat!"

Dali se do běhu, pokud jim to jejich břemena a únava dovolova-ly. Na úpatí pahorku odhodili lyže a chobot a v mžiku vyběhli naho-ru.

Psi sebou trhali a štěkali na řemenech, v jurtě bylo prázdné. Ale Kaštanov a Papočkin spatřili na protějším svahu tmavou hmotu. Stáli u ní Borovoj a Igolkin s puškami v rukou.

Kaštanov a Papočkin byli naráz u svých přátel.

"Co se děje, co se stalo?"

"Ale tuhle se pokochejte!" odpovídal vzrušený Borovoj. "Tahle obluda zaútočila na psy nebo psi zaútočili na ni. Seděli jsme v jurtě a začátek šarvátky jsme neviděli. Zkrátka, než jsme vyběhli s puškami, udupala nám dva psy! Tak tedy abychom jí tu zábavu překazili, po-slali jsme jí do břicha pár výbušných střel. Roztrhaly jí žaludek."

Igolkin odvedl psy, kteří obskakovali zabitou zvěř, a tři cestova-telé začali zvíře prohlížet. Sotva se mu Kaštanov a Papočkin podívali na hlavu, vykřikli jako jedním hlasem:

"Ale vždyť je to nosorožec!"

"Nosorožec tady, na polární pevnině?" zapochyboval Borovoj. "Ovšem, je nosorožcům nápadně podobný, ty však jsem viděl jenom na obrázcích. Ale přece jen, cožpak může být tady v tundře zvíře, které je doma na rovníku? Ne, tomu nevěřím!"

"Ale uvěříte," vskočil mu do řeči Kaštanov, "že jsme právě teď lovili mamuty, rozumíte, mamuty? Dosud byli považováni jen za pravěká zvířata, která žila před deseti tisíci lety."

"Smilujte se nade mnou!" zanařikal Borovoj. "Nežertujte tak krutě. Bojím se o svůj zdravý rozum. Všechno, co jsme viděli v posledních dnech, je tak neobyčejné a nadpřirozené! Pořád se mi zdá, že to všechno vidím ve snu nebo že jsem se zbláznil!"

"Ale uklidněte se, příteli!" zvolal Kaštanov a chytil Borového za ruku. "Jsme všichni rozčileni. Taky jsme ohromeni tím, co jsme za-tím viděli. Všechno je to podivné, dokud je to nevysvětlitelné, ale v přírodě nebývá nic nepřírodního. Vzpomeňte si, že jsme na oddě-lené polární pevnině, hluboko ponořené pod povrch naší planety, odříznuté širokým pásmem ledů od ostatní pevniny. Na takové zemi musí být svérázné fyzikální podmínky, které umožňují, že tady dál žije mamut, jenž v jiných zemích už dávno vyhynul. Proč by se ne-mohl zachovat i jeho vrstevník - nosorožec?"

"Africký nebo indický nosorožec v polární tundře!"

"Ne ovšem africký, nýbrž sibiřský, dlouhosrstý, který žil na Sibi-ři v tundrách s mamutem."

"Tak vida! A já jsem nevěděl, že byli taky takoví nosorožci. Ale pročpak myslíte, že tohle není africký?"

"Tak se podívejte! Má dlouhou tmavohnědou srst, kdežto noso-rožec v tropických zemích je holý; je větší než jiní živí představitelé tohoto ssavčího rodu; a přední obrovský roh je se stran zploštělý."

Když Borovoj viděl, že Kaštanov a Papočkin berou tuhle úžas-nou událost tak klidně, taky se uklidnil a zeptal se:

"A kde je mamut, kterého jste ulovili?"

"Sami jsme ho sem přece nemohli přitáhnout!" rozesmál se Pa-počkin. "Zabili jsme ho v tundře dost daleko odtud. Bylo jich tam malinké stádo, čtyři kusy, a náš geolog je měl z dálky za strmé čedi-čové pahorky. Jenže tyhle vulkanické pahorky začaly potom k naší hrůze chodit po tundře, cha-cha-cha! A ostatně, kdepak máme cho-bot? Přinesli jsme jen chobot a ocas. Aby je psi neroztrhali!"

"Pojďme pro to!"

Fotografování, měření a popis nosorožce zabralo přes tři hodiny a teprve pak badatele napadlo, že je čas k odpočinku. Při obědě si vzpomněli, že chybí ještě dva jejich druzi, a polekali se, že se tak dlouho nevracejí.

"S tímhle sluncem, které věčně stojí v nadhlavníku, naprosto ztratíš jakýkoli pojem o čase," bručel Borovoj. "Ráno, v poledne, večer - pořád stejně! Zdá se, že je to den bez konce!"

"Tady je skutečně bez konce, jestliže slunce zůstává v jednom bodě oblohy," přikývl Kaštanov.

"V minulé tak zvané noci světlo přece jen zesláblo," poznamenal meteorolog. "Třebas to chcete vysvětlovat zhoustlou mlhou, ale vyšel jsem z jurty asi o půlnoci a všiml jsem si, že mlha nebyla hustší než ve dne, a tohle podivné slunce svítilo znatelně slaběji; a na jeho kotouči bylo vidět jakoby velké tmavé skvrny."

"To je velmi zajímavé!" zvolal profesor. "Proč jste nám o tom podivném jevu neřekl?"

"Podivným jevům se tady nevyhneš. Chtěl jsem se ještě jednou přesvědčit, než bych vám o tom řekl. Dneska kolem poledne jsem zase pozoroval to pomatené slunce a přesvědčil jsem se, že na něm tmavé skvrny nejsou. A tak jsem si myslil, že jsem se v noci prostě zmýlil."

"Mám za to," řekl Papočkin, "že zatím co jsme putovali v mlze Nansenovou zemí, postihla centrální těleso našeho planetárního sys-tému nějaká katastrofa. A proto taky stojí v nadhlavníku na 81° se-verní šířky a svítí ve dne v noci..."

"Třeba se naše Země pomalíčku obrátila tak, že severní polární oblast je otočena přímo k Slunci?"

"Tady něco nechápu," zavrčel Borovoj. "Jak by mohlo bez váž-ných otřesů dojít v krátké době k tak značnému odklonu zemské osy?"

"Třebas jsme si v mlze a uprostřed ledů těch otřesů ani nevšimli. Jinak si nedovedu vysvětlit podivné postavení Slunce," trval na svém Kaštanov.

"A proč jste přesvědčen, že těleso, které teď vidíme, je to, které jsme viděli naposledy nad hřebenem Ruského hřbetu?" zeptal se Bo-rovaj.

"Co by to mohlo být jiného?" užasl Papočkin.

"Proč bychom se nemohli stejně odůvodněně domnívat, že Měsíc začal svítit vlastním světlem nebo že do našeho planetárního systému náhodou zaletělo nové těleso, které samo svítí, a odvěklo za sebou naši Zemi jako souputníka?" řekl meteorolog se záhadným úsměvem.

"Proč vyslovovat různé neuvěřitelné dohady!" namítal Kaštanov. "Jsou přece domněnky, založené na zeměpisných faktech, že se naše zemská osa sklání. Tím se vysvětluje na příklad zalednění, které bylo v některých geologických dobách v Indii, v Africe, v Austrálii a v Číně, a naopak subtropická flora v jiných periodách v Zemi Fran-tiška Josefa, v Grónsku a tak dále."

"Nepřu se o to, vy to musíte vědět lépe. Ale dneska jsem změřil zdánlivý průměr tohoto tělesa a vyšlo najevo, že je to dvacet úhlo-vých minut, kdežto zdánlivý průměr Slunce je pouze šestnáct minut, jak jistě víte."

"To je důležitý fakt!" zvolal překvapený Kaštanov.

"A pročpak je tu místo žlutého světla narudlé?"

"Nezavíňuje to snad mlha?" vskočil mu do řeči Papočkin.

"Taky jsem si to myslel. Ale dneska se mi poštěstilo spatřit to tě-leso, když se mlha docela rozptýlila. A přesto byl kotouč načervena-lý, jako mívá Slunce, když stojí nízko nad obzorem a svítí skrze vlhčí spodní vrstvy atmosféry nebo za prašné bouře."

"Ano, to je taky podivné."

"Kdepak je naše Slunce, kam se podělo?" polekaně se zeptal Papočkin.

"Cožpak vím! To je další článek v řetězu nepochopitelných jevů, jejichž svědky nám bylo souzeno stát se v posledních dnech."

"Ano, celý řetěz," řekl zamyšleně Kaštanov. "Obrovská prolákli-na na pevnině, podivné chování magnetické strelky, nepochopitelné změny atmosférického tlaku, teplé počasí na šířce 81° - nikoli ná-hodné, soudíc podle téhle hranice ledu a zelené tundry, mamuti a nosorožci, kteří se tu procházejí, slunce, které není Slunce, ve dne v noci v nadhlavníku..."

"A bude toho ještě plno, o tom jsem přesvědčen. Tamhle jdou konečně naši přátelé a sázím se o cokoli, že přinášejí další podivný fakt."

Všichni vyskočili a dívali se do dálky, kde už bylo skutečně dobře vidět dva muže, jak nesou cosi tmavého, pověšeného na dlou-hé holi. Papočkin postavil čajník na lihový kahan a začal připravovat šašlyk z nosorožčího masa, kdežto ostatní se rychle rozběhli vstříc blížícím se mužům.

"To jsme si dali!" prohlásil Makšejev. "Viděli jsme i krávy a bý-ky, stříleli jsme, ale ulovili jsme jen tele a vlečeme je sem už dobré tři hodiny."

"A nasbírali jsme v tundře zajímavé rostliny, docela zvláštní, do-konce bych řekl pravěké, kdybych je sám nebyl trhal!" dodal Gro-meko; za zády se mu houpalo nacpané botanické pouzdro.

Makšejev a Gromeko jedli, popíjeli čaj a vypravovali, co viděli.

"Asi deset kilometrů cesty táhla se stále stejná tundra, ale sušší než tady. Pak na ní bylo víc rostlinstva, objevily se

keře a dokonce nevysoké stromy..."

"Polární bříza a polární vrba, ale nové druhy, a pak i ubohoučkový modřín," dodal Gromeko. "Našli jsme taky kvetoucí rostliny, některé jsem vůbec neznal, některé byly popsány různými badateli jako před-stavitel pravěké kanadské flory."

"Nakonec jsme došli k úzké, ale velmi hluboké říčce, přes kterou nebyl brod, a zamířili jsme podle ní po proudu dolů. Stromy pak už byly vyšší než člověk, z keřů mezi nimi byla houština, kterou jsme se jen stěží prodírali. A tu jsme narazili na stádo turů, které se šlo na-pít."

"Jakých turů?" zeptal se se zájmem Papočkin.

"Nejvíce připomínali divoké yaky," opravil ho Gromeko. "Byli černí, s dlouhou srstí, s ohromnými silnými rohy a s hrbolem na hřbetě."

"Tak vypadali býci," pokračoval Makšejev, "a druhá zvířata, zřejmě krávy, byla trochu menší a rohy měla slabší a kratší; kromě toho tam bylo několik telat. Myslí jsem si, že v tundře najdeme jen bahenní ptactvo a drobnou zvěř, proto jsem si s sebou vzal pouze brokovnici."

"A já jsem pušku vůbec neměl!"

"Nu, a tak jsme mohli hrubými broky, které jsem měl v brašně, vystřelit jen na tele. Stádo se schovalo v houštině a tele se svalilo do řeky, odkud jsme je vylovili a podřízli nožem."

"Tele vážilo dobrých padesát kilo a domů jsme je museli táhnout dvanáct kilometrů. Proto jsme je vyvrhli, aby bylo lehčí, ačkoli jsme věděli, že to Semjona Semjonoviče nepotěší."

"Nu, ten má dostatečnou útěchu," zasmál se Kaštanov. "Jestlipak víte, jaký šašlyk jste teď snědli?"

"To byl nějaký polární zajíc či co. Nevím, existuje něco takové-ho?"

"Kdepak zajíc, ale nosorožec, a dokonce pravěký!"

"Fuj! Tak to jste tedy našli někde ve věčně zmrzlé půdě tundry mrtvého nosorožce a rozhodli jste se, že ochutnáte maso, které se za desetitisíce let uleželo?" užasl Gromeko. "Kdybych to byl věděl, nebyl bych jedl. Teď mi bude zle."

"Ale byl to dobrý šašlyk, jen trochu tuhý," prohlásil Makšejev.

"Však není divu, takové staré maso!"

"A jestlipak víte," zeptal se zase Papočkin, "že vás k večeři uctíme ovarem z mamutího chobotu?"

"Ale hrome!" rozkřikl se Gromeko. "To nás chcete otrávit či co? Zkoušíte, jak působí na žaludek současného člověka různé geologic-ké mršiny?"

Makšejev, který si za svých toulek po Aljašce a Čukotce odvykl čehokoli se štítit, řekl:

"Četl jsem, že sloní chobot je náramná pochoutka, ale mamutí chobot, to je jistě dokonalost sama."

"Ne, já ho jíst nebudu!" zlobil se Gromeko. "Raději si upeču te-lecí játra, jsou aspoň čerstvá."

Když se pak ostatní dosyta nasmáli úžasu svých druhů, prozradili jim, co všechno se za den událo, ukázali jim mrtvého nosorožce, chobot, ocas a chomáč mamutí srsti a botanik se uklidnil. Dokonce začal s ostatními řešit otázku, jak a s čím uvařit ten veleslavný cho-bot, a vytáhl z kapsy několik hlaviček planého česneku, které našel nedaleko od místa, kde se setkali s tury.

"Tahle zelenina chobot dobře okoření," řekl. "Škoda, že česneku bylo tak málo."

Po večeři se rozhodli, že tu zůstanou ještě den, aby všichni spo-lečně došli k místu, kde leží zabítý mamut, a přinesli k jurtě zásoby masa a části jeho těla, jež měly být zachovány pro sbírky.

"Teď se můžeme vážně zamyslet, kam a jak se pustíme dál," vy-bídl je po večeři Kaštanov. "Náš průzkum nám k tomu poskytl mate-riál. A při řeči pomůžeme zoologovi vy-preparovat lebky nosorožce a telete, které se schovají. Ostatně, Semjone Semjonoviči, k jakému druhu to tele zařazujete?"

"Kdybych nebyl na vlastní oči viděl živého mamuta a sibiřského nosorožce," odpověděl zoolog, "řekl bych, že tur, kterého jsme po-tkali, byl příbuzný dnešního tibetského yaka. Ale teď se opovažuji domnívat, že to byl prapůvodní tur, který vymizel se zemského po-vrchu spolu s mamutem a nosorožcem."

14. TRUCHANOVŮV DOPIS

Když rozvažovali o další cestě výpravy, shodli se všichni na tom, že Nansenova země už poskytla výpravě nejen mnoho nových, ale i mnoho nevysvětlitelných poznatků a že se nevysvětlitelná fakta množí každým dnem cesty. Průzkumy posledního dne ukázaly, že za tundrou začínají lesy; jít tudy se saněmi a psy bylo nemyslitelné. Nezbyvá tedy než tu ne-chat saně, část nákladu a psů, jít dál pěšky a nést nejn nutnější věci na zádech.

Naprosto však nevěděli, jak daleko se tyto lesy táhnou a na co za nimi narazí. Nejpravděpodobnějším se zdálo, že se teplo, rostliny a živočichové udržují jen na dně hluboké prolákliny Nansenovy země a že dál, na jejím opačném svahu, narazí zase na sněhy a ledy; pak tedy budou opět potřebovat saně, lyže a psy.

Potom by se hodil i druhý plán pro další cestu: putovat tundrou podle okraje ledů na saních, aby tak prozkoumali celý obvod pro-lákliny, a do jejího nitra podnikat výlety nalehko. Ale pak by pro-středek prolákliny, pravděpodobně nejzajímavější, pokud půjde o rostlinstvo, živočichy a snad i nerosty, mohl zůstat neprobádán. Soudíc podle toho, že z okraje ledů do nitra prolákliny stékaly počet-né říčky, musela tam být rozlehlá jezera nebo jedno jezero veliké.

Každý plán měl své klady i své nedostatky. Pro který z nich se rozhodnout? Borovoj, Igolkin a Makšejev byli pro cestu po pokraji ledů, kdežto přírodopisci by ovšem byli raději pronikli do středu prolákliny, kde doufali, že najdou každý pro svůj obor mnoho mate-riálu.

Ostatně se mohli rozdělit na dvě skupiny: jednu s těžkým nákla-dem by vypravili po okraji, druhou, nalehko, napříč proláklinou, aby se setkali na protější straně. Ale kdo mohl vědět, jak daleko na vý-chod a na západ se proláklina táhne a zda je ji možno obejít? Nenara-zí cestovatelé na nepřekonatelné překážky a neoctnou se snad obě skupiny nebo jedna z nich v bezvýhodné situaci? A nezpůsobí snad tohle rozdělení záhubu celé výpravy?

Rozhodnutí tedy bylo velmi obtížné a mohlo mít řadu zlých následků.

Když to všechno Kaštanov uvážil, řekl svým druhům, kteří se ještě rozhorleně přeli a každý bránil svůj návrh: "Nezapomeňte, že máme zapečetěnou obálku, kterou nám dal organisátor naší výpravy pro případ, že bychom se octli v obtížné situaci. Smíme ji otevřít, když si nebudeme vědět rady, kde jsme a co dělat dál. Nemyslíte, že tato chvíle nastala? V poslední době jsme viděli tolik nevysvětlitelného a neobyčejného, a teď dokonce ani ne-víme, kudy dál!" Na Truchanovovu obálku všichni ostatní zapomněli, a proto svorně souhlasili s Kaštanovým návrhem. Vyndali obálku z bedničky, v níž byly uschovány nejvzácnější přístroje a peníze. Kaštanov ji rozpečetl a četl nahlas:

"Drazí přátelé!

Chvíle, kdy čtete tyto řádky, je pro vás snad velmi zlá, ale dou-fám, že nebudete zklamáni v naději, že vám dám radu a vysvětlení. Musím se především přiznat, že jsem vás vtáhl do nebezpečného a neobyčejného podniku; ale kdybyste byli věděli, na jakou cestu jsem vás vyzval, byli byste mě považovali za blázna a byli byste výpravu odmítli. Už jednou jsem se o to pokusil - svěřil jsem se se svým plánem kterémusi vědci a vybídl jsem ho, aby organisoval výpravu z mých prostředků. Kategoricky však to odmítl a řekl mi, že jsem šilený fantasta.

Proto jediným způsobem, jak uskutečnit výpravu, jež ověří mé theoretické domněnky, bylo - zamlčet její konečné cíle a úkoly. Musil jsem ji vypravit jen jakoby k prozkoumání dosud neznámé plochy arktické oblasti. Mohlo se přece stát, že mé předpoklady jsou skutečně chybné a že výprava najde toliko ostrovy nebo pevninu po-krytou ledy, prozkoumá ji a šťastně se vrátí. Ani potom by mé výlo-hy s ní spojené nebyly zbytečné, protože by jednou provždy dokázala mylnost mé hypotese a zároveň by odstranila poslední bílou skvrnu na mapě arktické oblasti.

Ale přejdu k postatě věci. Dlouhá řada pozorování na observato-řích na Montblanku a Munku-Sardyku, studium literatury, řada údajů mnoha seismografických stanic a pozorování, jak rozdílné je zrych-lení tíže na různých místech zemského povrchu, přivedly mě k závěru, že jádro naší planety nemá naprosto onen charakter, o jakém jsou dosud geologové a geofysikové přesvědčeni. Jsem si jist, že Země má větší nebo menší vnitřní dutinu, prázdný prostor, nejspíše s malíčkým centrálním tělesem, jež už možná pohošlo. Tato dutina má spojení se zemským povrchem jedním nebo dvěma více či méně rozsáhlými otvory, které snad umožní proniknout na vnitřní povrch této duté koule.

Jen zvláštní výprava mohla potvrdit nebo vyvrátit mé kombina-ce, výprava vyslaná, aby našla jeden z uvedených otvorů, který ovšem bylo nutno hledat v dosud neznámých prostorách obou arktic-kých oblastí. Pro začátek jsem zvolil severní oblast, protože je ruské výpravě přístupnější.

Jestliže se vám podařilo najít otvor, pokuste se do něho sestoupit. Možná, že jste už do něho nepozorovaně sestoupili v domnění, že sestupujete do hluboké pevninské prolákliny. Je-li tomu tak a máte-li ještě síly a možnosti k pochodu, pokuste se proniknout hlouběji a prozkoumat, pokud to bude možné, tuto vnitřní zemskou dutinu. Ale zbůhdarma neriskujte svými životy!

Bude-li se vám tento úkol z nějakých důvodů zdát nad vaše síly, vraťte se zpátky, protože už pouhé zjištění vchodu do zemské dutiny je obrovský objev. Prozkoumání dutiny pak může být svěřeno nové výpravě, vyzbrojené na základě získaných zkušeností. Jsem však přesvědčen, že jako opravdoví vědci budete se usilovně drát kupředu, když se octnete na prahu tak velikých a nádherných objevů. Ale pro-sím vás, abyste pečlivě posoudili situaci, uvážili všechna pro a proti a postupovali co nejrozumněji, aniž riskujete ztrátu toho, co jste už získali.

Možná, že se rozdělíte na dvě skupiny, z nichž jedna půjde do nitra dutiny a druhá zůstane u vchodu, aby pak šla na pomoc první nebo podala vědě zprávu o úžasném objevu.

Jsem hluboce zarmoucen, že mě osud zbavil možnosti podílet se na vaší práci, strastech i objevech a že jsem nucen omezit se na tento dopis. Jestliže vám nic nevysvětlil, nedbejte na něj. Buď jak buď, ze srdce vám přeji co nejvíce úspěchů.

N. I. Truchanov

»Polární hvězda« 14. června 1914"

15. ZEMĚ VĚČNÉHO SVĚTLA

Se vzrůstajícím zájmem a údivem naslouchali všichni členové výpravy dopisu jejího organisátora. Když Kaštanov dočetl, chvíli mlčeli.

Přemýšleli o tom, co slyšeli, a snažili se vysvětlit si tak ony po-divné skutečnosti a jevy, které v posledních dnech pozorovali.

"Teď se mi rozsvítilo," povzdychl si s ulehčením Borovoj. "Chá-pu i slunce v nadhlavníku, i teplo, i mamuta s nosorožcem, i věčné mlhy a kouzla kompasu. Jenom vyvádění barometru si ještě nedove-du jaksepatří vysvětlit."

"Ano, skoro všechno je pochopitelné," přitakal Kaštanov. "Mys-lím, že sestup do otvoru zeměkoule začal od průsmyku přes Ruský hřbet. Ledovcový val je zřejmě nejzazší kraj, místo zlomu, a když jsme ho minuli, octli jsme se už na vnitřní straně dutiny a šli jsme místo k severu na jih, jak správně kompas ukázal, třebaže jsme ne-změnili směr cesty. Pak jsme stoupali a přešli jsme přes plochý ledo-vý hřbet, spustili jsme se s něho a octli jsme se v tundře blízko okraje ledovců, které se tvoří ze zimních sněhů, zavátých do nitra dutiny. Mamut, nosorožec a pratur se tu zachovali, protože je tu rovnoměrná, příznivá teplota a protože tu nejsou jejich nepřátelé, lidé..."

"Ano, sotva jsme vstoupili do téhle dutiny, už jsme zahubili tři její obyvatele," poznamenal Gromeko.

"Slunce, které jsme viděli stále v nadhlavníku, to je skutečně opravdové malícké jádro zeměkoule, které je ještě rozžhavené a které svítí a ohřívá vnitřní povrch silné a naprosto ztvrdlé kůry. My jsme dosud znali pouze její vnější stranu. Teď, kdy se uskutečňuje Tru-chanovova výprava, můžeme se seznámit aspoň s částí tohoto vnitř-ního povrchu, který nám bezpochyby uchystá neobyčejně mnoho zajímavého a neočekávaného. Vždyť už při prvních krocích jsme narazili na představitele rostlinstva a zvířeny, kteří na vnější straně dávno vymizeli..."

"Musíme tuto nově objevenou zemi pojmenovat, nebo budeme pořád říkat »vnitřní povrch« a »vnější povrch«. To přece už není Nansenova země!" prohlásil Makšev.

"Ano, je příliš veliká a od Nansenovy země ji dělí ledovcové pásmo. Jakkak ji pojmenujeme?" zeptal se Gromeko.
"V téhle zemi věčně panuje den. Ústřední těleso, skryté v nitru naší planety, jako by odpovídalo představám starých národů o bohu ohně, který se skrývá pod zemí. Navrhují, abychom toto těleso na-zvali Pluton a zemi Plutonie," mnil Kaštanov.

Uvažovali ještě o jiných názvech, ale po krátké rozepři se všichni shodli, že název Plutonie je nejvhodnější.

"Teď vážná, otázka: spokojíme se s tím, že jsme nejen objevili otvor, ale že jsme se do něho i spustili a prohlédli jsme si kousíček Plutonie? Nevrátíme se nazpět k »Polární hvězdě«, abychom oznámili Truchanovovi, že jeho závěry jsou skvěle potvrzeny? Nebo se snad pokusíme proniknout do nitra země věčného světla?"

"Ovšem, jděme kupředu! Kupředu, dokud máme dost sil a mate-riálu! Máme ještě spoustu času!" volali.

"Taky si myslím," pokračoval Kaštanov. "Ale jak zorganizujeme další bádání v Plutonii?"

"Domnívám se," řekl Borovoj, "že hlouběji v nitru, dál od sněhu a ledu, jež se tu tvoří proto, že sem proniká chlad a srážky z vrchní strany Země, bude teplota vyšší. Saně, lyže a psi nám budou jen na obtíž a musíme je tu nechat."

"Samotné psy tu nechat nemůžeme. Musíme se tedy řídit Tru-chanovovou radou a určit z výpravy alespoň dva muže, protože kdo by se odhodlal zůstat tu tak dlouho sám? Ti dva se psy, saněmi, lyžemi a s ostatním zbytečným nákladem tu budou čekat, provádět pozorování v tundře a na pokraji ledů. A jestliže se ostatní nevrátí do určené lhůty, vydají se ti dva nazpět na jedněch saních, aby přivezli na »Polární hvězdu« zprávu o objevech a aby byli průvodci nové výpravy. Ta bude vyslána proto, aby našla ztracenou skupinu a pro-zkoumala Plutonii dál."

"Nu, a jak půjdou přes ledy ti zmizelí, jestliže se vrátí o trochu později po stanovené lhůtě?" zeptal se Makšejev.

"Dvoje saně, lyže a skladiště zásob musí být ponecháno na místě pro případ, o kterém mluvíte. Opozdilci budou muset jít bez psů, budou muset sami táhnout saně. Ale to nebude tak obtížné, protože zásoby potravin, ponechané po celé cestě, dovolí, aby náklad saní byl co nejmenší."

Všichni se shodli, že tento plán je nejvhodnější, ale nikomu se nechtělo zůstat v tundře, takřka na prahu tajemné země. Museli roz-hodnout, koho z členů výpravy je pro cestu do nitra nejvíc třeba - byl to především zoolog, botanik a geolog, kteří v tundře měli málo práce. Kaštanov, Papočkin a Gromeko tedy museli jet. A naopak Igolkin, jediný nevědecký člen výpravy, jehož hlavní povinností bylo pečovat o psy, byl samozřejmě předurčen, aby zůstal v tundře. Tak tedy zbývali ještě Borovoj a Makšejev, z nichž jeden nemohl jet.

Protože každý z nich velkomyslně postupoval druhému účast ve výpravě a souhlasil, že tu zůstane, museli losovat. Borovoj vytáhl líste-ček se slovem "zůstat", Makšejev "jet".

Dlouho uvažovali, jak výpravu do nitra Plutonie uspořádají. Bylo třeba se rozhodnout, jak se výprava bude pohybovat, a podle toho určit, co s sebou vzít. Dokonce i když naprosto odmítli konzervy a počítali s tím, že si jídlo budou obstarávat výlučně lovem, každý z cestovatelů by byl musel nést na zádech pořádný náklad. Nemohli se ovšem spolehnout na to, že budou mít vždy pevné cesty.

"A co když si vezmeme několik psů a náklady naložíme na ně? Chudáci, nejsou na to ovšem zvyklí a v teplém kraji jim bude zle," uvažoval Gromeko.

"To by šlo špatně," namítal Makšejev. "Vydáváme se v nebezpečí, že přijdeme právě o ta zvířata, která nutně potřebujeme pro zpáteční cestu přes ledy. Navrhl bych, abychom užili síly posluš-nější a mocnější, která neponese jen naše věci, ale i nás."

"Jakápak je to síla?" zvolali ostatní.

"Vodní síla. Hluboká říčka, na kterou jsme včera narazili a kte-rou jsme nemohli přebrodit, teče přece na jih, kam musíme jít i my. A v našich zavazadlech jsou dva malé skládací čluny, které jsme si vzali pro přepravu přes vodu z roztáleného sněhu na naší cestě ledovci. Docela jsme na ně zapomněli, protože jsme je dosud nepotřebovali. Do každého člunu se vejdou dva lidé; sedneme si a poplujeme. A až začnou lesy, uděláme si prám, budou-li loďky příliš naloženy, a po-plujeme, dokud nás řeka ponese."

"To je výborný nápad!" zvolal Kaštanov.

"Je to snadné i pohodlné! Člověk pluje, kouká se kolem a zapisu-je si!" rozplýval se nadšením Papočkin.

"Jenomže náš obzor bude ohraničen břehy řeky, jež jsou jistě hustě zarostlé; poplujeme v zelené chodbě a moc toho neuvidíme!" obával se Gromeko.

"Ale kdo nám brání, abychom se zastavili, vyšli na břeh a dělali výlety, kde nás to bude zajímat nebo kde to budeme potřebovat? Vždyť nocovat budeme taky na břehu," vysvětlil Makšejev.

"A ty výlety budeme dělat nalehko, se svěžími silami, bez nákla-du na zádech. Bude to snadnější!" podotkl Papočkin.

"Loď a prám nám umožní nashromáždit větší sbírky. Bylo by velmi obtížné táhnout všechny sbírky na zádech a ještě si každý den přibírat nové," poznamenal Kaštanov.

"A konečně budeme v člunu v bezpečí před, všelijakými šelma-mi a hady, kteří snad žijí v lesích a bažinách. Nevíme, jaká ještě pře-kvapení nám přichystá tato tajemná země, do jejíhož nitra míříme!" přidal se Gromeko.

"Zkrátka, výborně jste nám poradil, Jakove Grigorjeviči, a za-sloužíte si, abychom vám byli všichni vděční," uzavřel Kaštanov. "Proto navrhuji, abychom řeku, po které poplujeme, pojmenovali vaším jménem. A teď bych navrhoval, abychom ulehli do spacích pytlů nebo na ně, protože je teplo. Zítra bychom se měli vypravit k mamutovi a přivést sem na saních kůži, kly a zásobu masa."

"Chtěli jsme přece přenést celé stanoviště k mamutovi," připo-mněl Papočkin.

"To by bylo sotva výhodnější! Řeka, po které poplujeme, teče na opačné straně a nemá smyslu vzdalovat se od ní. Kromě toho má tenhle pahorek, na kterém jsme se usadili, mnoho předností. Je su-chý, je ho zdaleka vidět, je vzdálen od pokraje lesů s všelijakými šelmami, je blízko k ledům a fouká tady vítr, což bude pro psy velmi důležité, až se ještě oteplí. Je s něho daleko vidět a snadno si všim-neme, kdyby se blížili nějakí nepřátelé."

"A je to vhodné místo i pro meteorologická a jiná pozorování," dodal Borovoj. "Zařídíme tu opravdovou stanici a

doufám, že mé tlakoměry začnou ukazovat změny atmosférického tlaku."

16. NEZVANÍ HROBNÍCI

Hodiny ukazovaly už desátou večer, když beseda konečně skončila a všichni se uložili do svých pytlů a usnuli. Ráno při snídani uvažovali o tom, kdo půjde k mamutovi a stojí-li vůbec za to k němu jít; a zda by nebylo lépe připravovat se na cestu.

"Kdybychom si byli jisti, že mamuty ještě potkáme, pak by bylo zbytečné tam chodit; je už popsán a vyfotografován. Ale protože brzo začne les, pak je možné, že je už nevidíme, žijí-li jen v tundře a na pokraji ledů," pravil Kaštanov. Tak se tedy rozhodli, že se k mamutovi vypraví. Vydali se k němu čtyři muži s trojím saněmi a se psy. U jurty zůstal Gromeko, protože si chtěl ještě před odjezdem nasbírat v tundře kolem pahorku jarní rostlinstvo, a Kaštanov, který se chystal, že rozkopá svah toho pahorku, aby určil jeho složení. Tento osamělý pahorek uprostřed tundry mu byl divný. Výprava vyrazila pod vedením Papočkina, jenž znal cestu k lovišti. Cestou zastřelili několik brodivých ptáků, kteří chodili tundrou blízko řeky, a podivného zajíce, který se podobal spíš ohromné severoamerické myšivce a z něhož měl zoolog velkou radost.

Mamutovo tělo bylo vidět už zdaleka. Vypadalo jako nevelký pahrbek na rovné tundře. Když se k němu přiblížili, upozornil Igol-kin, který měl nejbystřejší zrak, že se kolem mrtvého těla hemží ně-jaká šedá zvířata.

Lovci nechali saně opodál a pak se pomalu přiblížili k mamutovi. A vtom se udivení zarazili - hemžící se zvířata, zmizela, jako by se propadla do země.

"Oho!" zvolal Papočkin, když konečně všichni dospěli k mamutovi. "Podívejte se, od včerejška tady někdo hospodařil!"

Zdálo se, že se kolem mamuta činili nějakí ohromní krci: kolem mrtvého zvířete byly nakupeny hromady země s kořeny křů, zadní polovina mamuta ležela v jámě a téměř už nevyčnívala nad povrch tundry.

"Co by to mohlo být?" hádali lovci.

"Nějací zkušení hrobníci! Mně se zdá, že se chystali zakopat ce-lého mamuta do země, možná aby ho skryli před vlky nebo jako zá-sobu potravy," poznamenal Makšejev.

Igolkin přivedl jednoho psa. Ten očichal rozhrabanou zemi, na-jednou se vrhl mamutovi pod břicho a vytáhl odtamtud za nohu ja-kési podivné zvířátko, které se zoufale bránilo krátkými tlapami a chrochtalo jako prase. Vzali je psovi, zabili je nožem a začali si je prohlížet. Viděli, že značně připomíná jezevce i tvarem těla, i zbar-vením. Když hledali dál, objevili ještě několik podobných zvířat, která se schovala pod mamutem; chtěla ho skutečně zahrabat, aby ho pak poznenáhlu sežrala.

Práce těchto nezvaných hrobařů znemožnila stáhnout s mamuta celou kůži, a tak se museli spokojit jen levou polovinou těla. Pak mu prozkoumali vnitřnosti, uřízli přední a zadní nohu, odsekli jeden kel, vyloupli oko, polovinu mozku, jazyk a dva zuby. Psy na místě dosyta nakrmili. Na saně naložili i několik velkých kusů masa z kýty a ze hřbetu a pak se výprava vlekla pomalíčku nazpět. Hrobař, zajíc a ptáci tvořili zoologickou kořist toho dne, s nímž mohl být Papočkin docela spokojen.

"Ať hrobaři zbytek zakopají," zažertoval Borovoj. "Když nebu-deme mít pro psy dost masa, ještě jednou sem s Igolkinem přijdeme pro proviant. A možná, že to uděláme i dřív, než maso příliš za-smradne."

"Pak tedy s sebou vezměte i lebku," poprosil je Papočkin. "Hro-baři ji myslím dobře očistí."

Když se lovci přiblížili k jurtě, viděli, že Kaštanov a Gromeko jsou zaměstnáni jakousi podivnou prací. Vytahovali z jámy, vykopá-né na svahu hory, kusy nějakého bílého kamene a rovnali je na hro-madu.

"Těhle pahorek je pro naši výpravu učiněný poklad," vysvětlil Kaštanov svým druhům, když k němu přišli. "Abych prozkoumal, jak je složen, vykopal jsem půl druhého metru hlubokou jámu a v této hloubce jsem narazil na celistvý čistý led. A na jiném místě jsem našel taky led. Tak mě napadlo vykopat uvnitř pahorku v ledu komoru, která bude sloužit jako výborná chladárna k uchování zásob a kůží. Mamuti nebo nosorožci k nám přece nepřiběhnou na večeri každý den!"

"Cožpak je celý kopec z ledu a jen svrchu je pokryt zemí?" ze-ptal se Borovoj.

"Myslím, že ano. Na severní Sibiři se vyskytují takové pravěké lednice. Je to buď velká zimní závěj, která náhodou neroztála, anebo zbytek ustoupivšího zalednění. Poznenáhlu se ledový splaz pokrýval hlínou a pískem z potoků, které stékaly s ledovce, a proto se také zachoval."

Tento Kaštanovův objev byl pro skupinu, jež tu zůstávala, velmi důležitý. Získala tak přímo pod svým obydlím výbornou špižirnu.

"Pak tu uděláme opravdovské dveře a uvnitř velkou komoru," pro-hlásil Borovoj.

"A kromě toho vykopáme v jiné části pahorku druhou ledovou jeskyni a budeme tam dávat psy, až bude velké horko, aby nedostali vzteklinu," dodal Igolkin.

Když složili náklad se saní, začali všichni pomáhat Kaštanovovi a Gromekovi hloubit jeskyni, dost velkou, aby se do ní vešly všechny přivezené kusy mamuta a zbytky nosorožce. Když jeskyni vykopali a naplnili, zahradili vchod kusy ledu a upevnili je lyžemi a saněmi, aby se psi k zásobám nemohli prohrabat.

Nazítří ráno se začali chystat k odjezdu. Rozdělili všechn ná-klad. Konservy, líh a sušené ryby dali do lednice, na saně naložili loďky a výstroj, nutný na cestu do nitra Plutonie. Naposled společně poobědvali, a když se rozloučili s Borovým, který zůstal hlídat jurty a skladiště, vyrazili k Makšejevově řece. Igolkin se měl k večeru vrátit se saněmi.

Rozhodli se, že si na výpravu vezmou jednoho psa jako hlídače; vybrali si Generála. Ostříhali ho, aby mu nebylo takové horko, a chundelatý pes najednou vypadal tak nezvykle, že se všichni rozesmáli na celé kolo. Na hlavě mu nechali chomáč dlouhých chlupů, na horní části nohou třepení a na konci ocasu štětičku. Makšejev, který ho stříhal, prohlásil, že tyto okrasy mu ponechává proto, aby pes svým podivným vzhledem lekal šelmy, s kterými se setkají.

Když došli k břehu řeky, která byla asi šest metrů široká a metr až dva hluboká, spustili loďky na vodu a do každé si

sedli dva muži: jeden u kormidla a druhý u vesel. Generál se usadil na přídi přední lodky, do níž nasedli Makšejev a Gromeko. Generálova směšná tla-ma s velkýma postavenýma ušima a chomáčem dlouhých chlupů mezi nimi čněla nad lodním bokem.

Igolkin zůstal na břehu, dokud obě lodky, které rychle pluly po proudu, nezmizely v dálce. Na jurtě, kterou bylo na obzoru sotva vidět, vztyčil Borovoj bílou vlajku. Výprava, snášející dosud svorně všechny útrapy, se rozdělila a čtyři její členové pluli do nitra tajemné země. Zdalipak se vrátí? A vrátí-li se, kdy a zdalipak všichni a jak?

17. PO MAKŠEJEVOVĚ ŘECE

Obě lodky rychle pluly proudem po tmavé vodě, která, mírně zčeřena, rychle ubíhala na jih mezi nízkými břehy. S břehů se skláněly keřičky polární vrby, pokryté čerstvými lístky. Na obou březích se rozkládala stále stejná rovná tundra s nízkým křovím. Větr vanul po-řád do zad. Cestovatelé jej teď správně určili jako severní, který prudce vane od ledovců studeného otvoru s vnějšího povrchu planety do její vnitřní teplé dutiny. Mlha se válela jako dřív a hned zastírala, hned zase odhalovala narudlé těleso, které nehybně stálo v nadhlavníku. Teplota dosahovala +12° a mlha občas houstla v drobný deštík, který však velmi rychle ustával.

Lodky pluly rychlostí osmi kilometrů v hodině. Muži u kormidla mapovali okolí a poznamenávali si směr všech zákrutů řeky. Když urazili dvacet pět kilometrů, zastavili se na nocleh.

Krátký výlet po břehu ukázal, že na tundře jsou keře vyšší a že se k nim leckde přimísily nízké modřiny a vytvářejí s vrbou a břízou nevelké, avšak velmi husté houštiny. Mezi keři byly k říčnímu břehu proslapány úzké pěšiny - zřejmě tudy chodila různá zvířata k řece pít.

Noc strávili po prvé ve stanu a bez spacích pytlů.

"Tohle věčné světlo," řekl Makšejev, když si lehal, "úplně porušuje naše zvyky a představy. Člověk se dívá na hodinky, říká ráno, poledne, večer - a slunce stále stojí v nadhlavníku a pořád stejně hřeje, jako by se vysmívalo naší terminologii."

Noc, anebo vlastně doba odpočinku, minula klidně.

Za druhý den postoupili o padesát kilometrů a zastavili se časně, aby vyrazili na další exkursi dál od řeky. Břehy už byly zarostlé vyššími keři a jednotlivými stromy. Porost vytvořil zelené stěny, jež cestovatelům docela ohraničovaly obzor.

Po obědě zůstal Gromeko u stanu, aby sbíral rostliny, Makšejev s Generálem se vypravili na západ a Kaštanov s Papočkínem na východ; šli po zvířecích stezkách nejhustšími křovisky, jež už byla vyšší než člověk. Místy bylo na půdě vidět stopy různé zvěře. Zoolog mezi nimi poznal stopy mamuta, nosorožce, velkých i drobných su-dokopytníků a nějaký druh lichokopytníků. Občas narazili na otisk měkkých tlap různě velikých šelem. Při pohledu na některé z těchto stop oba badatelé cítili, jak jim po zádech přeběhl mráz. Stopy byly asi dvacet centimetrů dlouhé a drápy na konci prstů se zarývaly do země na čtyři centimetry. Podle tvaru stopy zoolog usoudil, že to jsou stopy obrovského medvěda.

"To je pravděpodobně jeskynní medvěd, současník mamuta," poznamenal Kaštanov. "Je větší než všichni ostatní představitelé toho rodu, které známe."

"A neloví jeskynní lidi?" strachoval se Papočkin.

"Kosti, drápy a zuby tohoto medvěda, opracované jeskynním člověkem, někdy se našly," usmál se Kaštanov. "Ale nevím, zda se vyskytly kosti a lebky člověka, opracované medvědem!"

"Rozhodně však je lépe nesetkat se s ním!"

"Takové zajímavé zvíře a nesetkat se s ním? Naši předkové, oz-brojení jenom kyji a kamennými mlaty, ho přemohli. A my máme moderní pušky a trhavé náboje - a budeme se ho bát? To by byla ostuda!"

Kousek od řeky vyšli badatelé na velkou paseku, která byla po-rostlá hustou, ale nízkou trávou, v níž se strakatily všelijaké podivu-hodné květiny.

Cestovatelé se zastavili na pokraji v křoví a spatřili, že se na pa-sece pasou jednotlivě i v celých stádech různí ssavci, mezi nimiž bylo možno hned rozeznat druhy, které už vymizely se zemského po-vrchu: byli tu černí praturi s velkými rohy a hrby, obrovští jeleni s parohy úměrně velikými, divocí koně, nižší, s huňatou srstí, chu-dým ocasem a krátkou hřívou. Párek nosorožců se zaryl hlavami do křoví a několik mamutů stálo v nevelké skupině a do taktu pohazova-lo hlavami a choboty. Nejspíše tak odháněli dotěrný hmyz. Hmyzu, zvláště komárů, střečků a ovádů, tu bylo až příliš mnoho.

Když se Kaštanov s Papočkínem sdostatek vynadávali na klidný obraz pastviště "živých zkamenělin", rozhodli se jít blíž, aby si ně-ktě zvířata vyfotografovali. Okrajem křoví se připlazili nejdřív ke skupině praturů, pak k dvěma nosorožcům, kteří byli vyfotografováni ve chvíli, když si hráli a neobratně na sebe vyskakovali. Nosorožci křížili své rohy jako obrovské šavle, zadupávali trávu sloupovitými nohama a rozrývali půdu.

Na řadě byli mamuti, stojící blíž k středu paseky. Ale než se k nim lovci přikradli dost blízko, nastal zmatek na protějším konci, kde se pásli jeleni. Zvířata náhle zdvihla hlavy, zaposlouchala se a naráz se dala do běhu, zřejmě polekána nějakým neviděným, ale bezpochyby strašným nepřitelem. Jeleni přelétli kolem mamutů, kteří se taky polekali a těžce se rozběhli se zdviženými choboty. Jeleni i mamuti běželi přímo k ukrytým lovcům.

"Až od nás budou jeleni na sto kroků, vystřelte na předního," rychle velel Kaštanov. "Já je vyfotografuju, jak se na okamžik zasta-ví, a pak taky vystřelím, jinak by nás mohli rozdupat."

Papočkin si připravil pušku, a když se první obrovský jelen s vysoko zdviženou hlavou a polekaně rozšířenými nozdrami přihnál dostatečně blízko, ozval se výstřel. Jelen, zasažen do hrudi, prudce padl na kolena a ostatní, tlačíce se jeden na druhého, zastavili se v houfu a natáhli krky.

V té chvíli stačil Kaštanov tu zajímavou skupinku vyfotografovat, podal aparát zoologovi a vystřelil na druhého jelena, který se k němu obrátil levým bokem. Zvíře poskočilo kupředu a těžce padlo na zem, ostatní ostře zatočili vpravo

a rozběhli se podle houštiny.

Vtom se přiblížili mamuti, kteří utíkali za jeleny a zastavili se před obětmi lovců. Papočkin zatím stačil nabít obě pušky a Kaštanov vyfotografoval skupinu mamutů.

"Mám střílet?" zeptal se zoolog a hlas se mu chvěl vzrušením.

"Proč? Masa máme dost a mamuta jsme už prostudovali v tundře. Budeme střílet, jen když se na nás vrhnou."

Zvířata zatím stála, mávala choboty a jako by se spolu radila. Bylo jich šest, mezi nimi dva mladí s nevelkými kly a kratší srstí. Rychle se uklidnili a začali si spolu hrát a dovádět kolem starých, kteří občas poplašeně zatroubili. Nakonec se nejstarší samec obrátil vpravo a celé stádo ho následovalo podle okraje paseky, na které už zbyli jen dva nosorožci.

"Kdo asi ty mírné býložravce polekal?" zeptal se Kaštanov. "Ne-byl to snad jeskynní medvěd?"

"Nebo nějaké ještě hroznější pravěké zvíře z vašeho paleontologického zvěřince!"

"Kdož ví! Myslím však, abychom raději na druhý konec paseky nechodili; šelma se na nás může z houštiny vrhnout tak prudce, že nestačíme ani vystřelit."

"Nu, tak se tedy dáme do jelenů; musíme je změřit, stáhnout, vy-vrhnout a odvléci k loďkám."

Jeleni, které lovci zastřelili, patřili k obrovskému druhu, jenž vymizel s povrchu zemského, kde byl současníkem mamuta, pratur a jeskynního medvěda.

Když lovci obě zvířata stáhli, usekli menšímu jelenu zadní kýty a vlekli se s těžkým nákladem k řece. Počítali, že se ještě jednou vrátí pro maso, jestliže jejich druzi budou mít menší štěstí a jestli jim ne-známa šelma, která se jistě potulovala blízko paseky, ještě něco ne-chá.

18. LOVNA LÓVCE

V táboře zastihli Gromeka, který na ně netrpělivě čekal. Obešel okolí tábořiště, nasbíral rostliny, oškubal a dal vařit k večeri husu, kterou ráno zastřelili. Znenadání přiběhl Generál: sám, bez pána. Pes měl na krku lísteček, přivázaný provázkem. Poslal jej Makšejev:

"Zastřelil jsem obrovskou šelmu, kterou nemohu sám přitáhnout ke stanu. Ať ke mně přijde Semjon Semjonovič a kořist na místě prohlédne. Generál zná cestu, ale pro jistotu přikládám pláněk."

Na druhé straně byla tužkou načrtnuta cesta, kudy lovec šel, a byl na ní vyznačen směr a vzdálenost v krocích.

Když si Papočkin trochu odpočinul, vydali se s Gromekem hle-dat Makšejeva. Generál je vedl dobře, ale když se stezka rozdvíjovala, často se nerozhodně zastavil; a pak jim pomáhal lístek, na kterém byly vyznačeny všechny křížovanky. Lovci spěšně kráčeli a za půl hodiny už byli blízko svého druha, když se nedaleko rozlehly rychle za sebou dva výstřely. Generál se s hlučným štěkotem vrhl kupředu. Lovci chvátali za ním, protože měli strach, že Makšejevovi hrozí nebezpečí.

Ve chvíli dorazili na velkou paseku, kde se uprostřed tyčila sku-pina keřů a stromů. U ní si všimli nažloutlé hromady, nad níž bylo vidět Makšejevovu hlavu. Vpředu na pasece běhalo dobře deset ru-dohnědých šelem, v nichž nebylo těžko poznat vlky.

Generál se zastavil na kraji paseky a při tak zřejmě nerovnosti sil se neodvážil zaútočit.

Když vlci upozorovali lovce, kteří vyšli na paseku, začali prchat. Makšejev volal:

"Pošlete do nich pár broků, máte-li dvouhlavňovku, mně je líto utrácet výbušné střely."

Gromeko chvatně nabil broky svou "dvojkou" a rychle vystřelil do houfu dvě rány za sebou. Vlci se rozběhli ke křoví, pronásledová-ni Generálem, který cestou zardousil jednoho z postřelených. Lovci přišli k Makšejevovi a ten jim vypravoval:

"Když jsem došel na tuhle paseku, na pokraji jsem se zastavil, protože pes začal vrčet a třást se. Za tímhle křovím jsem spatřil něko-lik jelenů, kteří se tu pásli. Rozhodl jsem se, že se o ně pokusím, pro-tože podobná zvířata jsme ještě neulovili. Začal jsem se plížit v křoví podle kraje paseky a náhle, když jsem byl v rovině s křovím, všiml jsem si velké žluté šelmy, která také číhala na jeleny - kradla se k nim, kryta křovím. . . Pomyslel jsem si, že tahle šelma je ještě zají-mavější než jeleni, a začal jsem ji už pozorovat z houštiny všeho všudy sto kroků od ní. Žlutou šelmu zajímali jen a jen jeleni. Ne-všimla si mě anebo neuznala dvounohé stvoření, které jí po prvé přišlo na oči, za hodno své pozornosti. Když se příkradla až ke křovis-ku, vztyčila se a dychtivě si vyhlížela kořist přes křoví, které ji dělilo od jelenů. Ti se tiše pásli a nic netušili. Teď jsem spatřil na dravco-vých světlých bocích tmavé pruhy a poznal jsem, že to je veliký tygr. Stál ke mně levým bokem v nádherné poloze. Rychle jsem po něm střílel trhovou kulí, která ho na místě složila.

Jeleni se výstřelem poplašili, rozběhli se kolem křoviska, spatřili tygra, který se ještě svíjel, a prudce se od něho obrátili rovnou ke mně. Stěží jsem stačil uskočit. Byla to nádherná zvířata - jeden sta-rý samec s obrovskými parohy, několik laní a kolouchů.

Nejdřív jsem chtěl tygra stáhnout sám, ale když jsem si ho pro-hlédl, byl jsem si jist, že patří k nějakému neobyčejnému druhu, kte-rý pravděpodobně tam nahoře taky vymřel. Proto jsem si myslil, že je lépe zavolat zoologa. Chtěl jsem už jít sám, ale bál jsem se, že nějaká šelma uvidí mrtvolu a zmaří kůži. Proto mě tedy napadlo, abych po-slal Generála; skvěle splnil můj rozkaz. A je dobře, že jsem z paseky neodešel, protože se brzo ozvali vlci; nejdříve zavyl jeden, pak druhý a pomaličku se jich na pasece sešla celá desítka. Když mě uviděli u mrtvé šelmy, nejdřív se báli přiblížit. Ale pak už byli tak drzí, že jsem na ně musel utratit několik nábojů."

Šelma, kterou Makšejev zastřelil, měla běložlutou srst s tmavohnědým pruhem přes záda a s několika právě takovými pruhy na bocích. Na první pohled se tedy podobala tygrovi. Avšak tvar hla-vy a těla, krátký ocas a tvar prackek donutily zoologa k výkřiku:

"To není tygr, ale nějaký medvěd!"

Makšejev byl poněkud zklaman, avšak když si šelmu prohlédl pozorněji, musel souhlasit, že jen hnědé pruhy připomínají nejzuřivějšího představitele kočkovitých šelem, kdežto všechny ostatní zna-ky že svědčí o medvědu.

"Pravděpodobně je to jeskynní medvěd, současník mamutů, kte-rý byl dosud znám jen podle částí kostry," vysvětlil Papočkin. "Je daleko zajímavější než obyčejný tygr."

Šelmu změřili, stáhli ji a kůži odnesli s sebou stejně jako lebku a zadní tlapu.

Ten den měli výbornou večeři: husí polévku s planou cibulí, šašlyk z jeleního masa a medvědí řízky. Ty však, protože ostře pách-ly, každému nechutnaly.

Toho dne už byla mlha řidší a Pluton svítil skrze tenký závoj par. Jen občas se docela zatáhl. Teplota se držela na +13°, vítr byl poně-kud slabší.

"Myslí si," podotkl Gromeko, "že za den za dva mlha zmizí a my konečně uvidíme, jakou barvu má nebe Plutonie."

Čas odpočinku byl rušen jen vzdáleným vytím vlků, kteří prav-děpodobně hodovali na pasekách na zabitých jelenech, na medvědovi a na svých vlastních družích. Dokonce ani Generál si těch zvuků ne-všímal, když ležel u vchodu do stanu, kde ho kouř chránil před do-těrným hmyzem.

Pak pluli dál. Řeka se rozšířila a prohloubila. Mocně naložené loďky už nebyly v nebezpečí, že narazí zádi o břeh anebo do něho v ostrých zátočinách vrazí přidi.

Břehy byly pokryty celistvou stěnou různých křovisek, která už dosahovala výšky čtyř metrů. Několik druhů jivy, vrba křehká, střemcha, hloh a šípek se spolu těsně proplétaly. Místy se nad nimi vypínaly vrcholky bílých bříz a modřínů.

Teploměr ukazoval +14°, mlha jen zřídka zastírala celé nebe. Většinou však plynula ve značné výšce, podobna velkým, ale řídkým a beztvářým oblakům, skrze něž silně prozařoval narudlý Pluton.

"Mlha pravděpodobně brzo přestane," řekl Makšejev, který se ujal meteorologického pozorování. "Ale zdalipak skončí tyhle stěny? Vždyť tu z loďky vůbec nic jiného nevidíme!"

"Kdybychom se s velkým nákladem vlekli hustým lesem, pak bychom neviděli o nic víc a postupovali bychom nesrovnatelně po-maleji!" podotkl Gromeko, který se jako botanik ze všeho nejvíc zajímal o tyhle zelené stěny.

Při polední přestávce na malé nezarostlé planince vypravili se Kaštanov a Gromeko na krátkou výpravu do lesa. Papočkin začal chytat ryby a Makšejev vylezl na strom, který byl trochu vyšší než ostatní. Když se vrátil, řekl zoologovi:

"Krajina se brzo změní. V dále je vidět ploché výšiny s rozsáhlými planinami a naše řeka teče rovnou k nim."

"A co je vidět nablízku?"

"Blízko je na všech stranách jenom hustý les, zelené moře bez pasek."

"Naši přátelé se zřejmě brzo vrátí, když je všude taková houští-na."

Za hodinu přišli Kaštanov s Gromekem skoro s prázdnou; kráčeli stále po stezce mezi zelenými stěnamí, nasbírali trochu rostlin, viděli drobné ptáky. V houští slyšeli všelijaký šramot, ale paseku nenašli. Zoolog, který zůstal u řeky, měl větší štěstí: chytil na udici několik velkých ryb, které připomínaly sibiřského muksuna, a ohromnou zelenou žabu, třicet centimetrů dlouhou.

Odpočinuli si a pluli dál. Asi po dvou hodinách se na pravém břehu objevil poměrně vysoký pahorek, pak druhý a třetí. Byly však porostlé hustým lesem, který už tvořily stromy mírného pásma: lípy, javory, jilmy, buky, jasany a duby. V údolích mezi pahorky se čer-naly smrky a jedle. Větve stromů, ovinuté břečťanem, chmelem, di-vokým vínem a sylačci se místy skláněly až nad vodu. V zeleném houští štěbetali a zpívali ptáci. Cestovatelé občas zpozorovali vever-ky a burunduky, kteří skákali s větve na větev.

"Dneska večer uvidíme na exkursi něco nového," poznamenal Gromeko. "Rostlinstvo se změnilo a svědčí o tom, že je tady teplejší podnebí."

"Docela jistě," přikývl zoolog. "Včera mi bylo ještě jako na se-verní Sibiři, ale dnes mi příroda připomíná už můj rodný kraj - jižní Rusko."

"Nenarazíme už dneska na opravdové tygry?" zeptal se Makše-jev.

"Bude asi lépe nedělit se na skupiny, ale jít pohromadě, abychom se ubránili nebezpečí," navrhl Kaštanov.

Pahorky byly poznenáhlu vyšší, a tak je mohli považovat téměř za kopce. Severní svahy byly zarostlé hustým listnatým lesem, na již-ních byly louky s osamělými stromy a křovisky. Tu a tam bylo vidět skály, které vzbudily v Kaštanovovi ohromný zájem.

"Nu, dneska si přijde na své i geologie!" zvolal Makšejev.

"Však je už na čase, mému kladívku se stýská po práci. Vždyť jediný kopec v tundře zklamal jeho naděje!" smál se Kaštanov.

"A proto se tu zastavíme na nocleh," navrhl Gromeko. "Dnešní-ho dne jsme ujeli kolem sta kilometrů."

19. DOBRODRUŽSTVÍ NA KOPCI

Místo pro tábořiště si vybrali blízko úpatí velkého kopce, oddě-leného od pravého břehu řeky úzkým pruhem vysokého lesa. Cesto-vatelé se posílili čajem a studeným masem a všichni se společně vy-pravili ke kopci. U stanu nechali Generála, přivázaného na dlouhé šňůře ke stromu.

Přes les našli stezku, kolem níž byl porost tak hustý, že bez seke-ry by tam nebyli pronikli ani na krok - všelijaké keře a popínavé rostliny se splétaly do celistvé zelené stěny, která vroubila stezku s obou stran. Zelenou klenbou nad hlavami prorážely jen jednotlivé paprsky narudlého světla.

Lovci šli mlčky v řadě za sebou s připravenými puškami, dívali se hned vpřed, hned nahoru na stromy, kde se mohla nenadále ukázat buď zajímavá kořist, nebo nebezpečný nepřítel. Ale kromě drobných ptáků a veverek nebylo nic vidět. Ke svahu kopce došli bez obtíží a začali na něj vystupovat. Tráva jim sahala tak po kolena. Gromeko se opožďoval za ostatními, byl docela upoután sbíráním rostlin.

Zatím co zoolog prohlížel a popisoval velkého hada, kterého za-bil, Kaštanov s námahou urazil vzorek horniny. Byla to nějaká po-divná, velmi pevná hornina žlutozelené barvy s drobnými zrnky bě-lavé stříbrného kovu. Když ji geolog prohlédl zvětšovací sklem, udiveně zvolal:

"Zdalipak víte, z čeho jsou tyhle skály? Mají právě takové složení jako aerolity z řady mesosideritů - položelezných meteorů se základní olivínovou hmotou a se zrnky niklového železa."

"Co to znamená?" zeptal se Makšejev.

"To znamená, že hypotézy geologů o složení nejhlubších částí zemské kůry jsou potvrzeny. Zřejmě jsme na hranicích tak zvaného olivínového pásma, pásma těžkých kamenných hornin, bohatých na železo a složením totožných s kamennými meteority, jež padají na naši Zemi z meziplanetárních prostor a jsou vlastně úlomky drobných planet. Můžeme předpokládat, že narazíme ještě na celistvé kovové horniny."

Když přišel Gromeko s celým snopem různých rostlin, začali vystupovat do svahu a opatrně kráčeli trávou, kde mohli být schováni jedovatí plazi. Občas bylo skutečně slyšet vzdalující se šustění. Ces-tovatelům se však nechtělo uprchlíky pronásledovat.

Po vrcholku kopce se táhl skalnatý hřeben a na skalách se hrálo ve slunci mnoho velkých žlutozelených ještěrek s tmavými skvrnami. Podobaly se tak dokonale výstupkům balvanů, že Kaštanov jednu z nich dokonce chytil rukou; zaplatil však za to důkladně pokousa-ným prstem. Dál už všechny podobné výstupky nejdříve zkoušel kladivkem, protože se nechtěl ještě jednou zmýlit.

Severní svah kopce, přivracený k vlhkým větrům, byl zarostlý hustým lesem, do něhož bylo těžko vniknout bez sekery. Na jižním svahu, který si lovci prohlédli, táhla se louka s osamělými stromy. S vrcholku kopce byl rozhled daleko do kraje: na jih, na východ i na západ ležely podobné anebo ještě vyšší kopce až k obzoru, na sever se pak snižovaly a rozbíhaly a tímto směrem bylo v dálce na rovině vidět hustý pás lesů, jen místy přerušeny stříbrnými stuhami řek. Lovci seděli na vrcholku kopce a pozorovali daleké obzory, když tu z lesa, který na severním svahu končil několik metrů pod hřebenem, vyběhlo stádo divokých vepřů. Vedoucí kanec s vysokou štěti-natou hřívou na hřbetě a s ohromnými bílými kly se zastavil a zdvihl hlavu se zlostně svítícíma očkami; rypák se mu při dýchání vytahoval a stahoval. Za ním se shlukly svině a různě velká podsvinčata. Tihle sudokopytníci se na pohled lišili snad jen větší velikostí od divokých vepřů, které zoolog znal.

"Nu tak, večere k nám přišla sama!" pochválil si Makšejev. "Myslím, že divoké podsvinče na rožni může být velmi dobré."

"Maso nijak zvlášť nepotřebujeme," namítl Gromeko, který se staral o zásobování. "Máme ještě jelena."

"Ale neškodí mít zásobu, lov se vždycky nevysadí."

"Víte přece, že střílet divoké kance je velmi nebezpečné," varoval je Papočkin. "Rozzuřený kanec je hrozný protivník."

"Vylezme výše na skály, kam se nedostanou, a zastřelme pár podsvinčat," navrhl Kaštanov.

Vyšplhali se až na hřeben. Makšejev nabil broky a vystřelil do podsvinčat. Stádo se kromě tří podsvinčat, která zůstala ležet v trávě, rozprchlo na všechny strany. Potom však největší kanec a svině přiběhly ke skále, začali obcházet její úpatí a marně se snažili vyskočit na hladké útesy. To jen zvyšovalo zuřivost zvířat. Při tomto obléhání si lovci tedy mohli prohlédnout divoká prasata z velmi těsné blízkosti. Když zoolog ukončil svou zvědavost, vyvstala otázka, co dělat dál.

"Vždyť nás tu mohou držet celý den! Žrádlo mají pod nosem, ale my ne, a taky se tu nesejí nijak pohodlně," prohlásil Kaštanov. "Bu-deme je muset zahrát střelbou."

V té chvíli zvolal Makšejev, který už dávno pozoroval okraj lesa:

"K nám nebo k vepřům se krade podle lesa velká šelma; vidím jen, že má žlutý hřbet!"

"Kde, kde je?"

"Tamhle bylo teď vidět, hřbet - před tím keřem, co roste do louky. Teď se dívejte napravo od keře!"

Všichni se upřeně zadívali na keř - a skutečně: o kousek vpravo se ukázalo hnědožluté, pomalu se pohybující zvíře, na němž bylo možno rozeznat temnější příčné pruhy.

"Zase medvěd?" ptal se Makšejev.

"Možná, že tentokrát to bude tygr," pravil Papočkin. "Plíží se ja-ko kočka."

"Myslím, že je čas střílet," prohlásil Kaštanov.

"A na koho střílet: na šelmu nebo na kance?"

"Raději na kance. Poběží-li do lesa, narazí rovnou na šelmu a ta je bude pronásledovat. Jestliže se obrátí na druhou stranu, natočí se šelma jinak a my si ji budeme moci lépe prohlédnout nebo zastřelit, když se nám postaví šťastněji do rány. Teď však je vidět jen hřbet. Přesně mířit bychom nemohli."

"Nejdříve vystřelme na kance a tři pušky ať míří na šelmu!"

Zoolog, který seděl na skalním výstupku, zamířil na prvního kance, který vyskočil předníma nohama na výstupek a snažil se te-sáky dosáhnout na Makšejevovy boty. Výstřel zblízka kance naráz svalil. Ostatní se lekli a prudce se rozběhli k lesu. Když už byli skoro na pokraji, nalevo od nich se rychle vymrštilo hnědožluté tělo šelmy a několikametrovým skokem padlo na kance. Dva z nich se svíjeli pod nepřítelovými drápy, ostatní s kvikotem zmizeli v lese.

"To není medvěd, ale tygr!" zvolal Papočkin, který pozoroval šelmu při skoku.

"Ovšem," přikývl Kaštanov, "zřejmě z rodu šavlozubých, podle ohromných tesáků v horní čelisti. Tento druh byl nejrozšířenější v třetihorách, ale na konci tohoto období pravděpodobně vymizel."

"Tenhle nám bohužel uteče. Podívejte se, odtáhl si kořist do lesa. Nejspíše cítí, že naše sousedství není docela bezpečné!" zvolal Makšejev.

"Nu buď si! Dneska máme materiálu dost!" pravil Papočkin, který už měřil zastřeleného kance. "Potáhneme tohle d'ábla taky k loďce, anebo nám postačí podsvinčata?"

"Je-li tučný, neškodilo by vzít si z něho sádlo. Pak budeme moci smažit maso na pánvi. Nu, dodělejte si to tady a já si ještě nasbírám nějaké rostliny."

20. LETCEM PROTI SVÉ VŮLI

Kaštanov zase začal zkoumat skály, Makšejev a zoolog se pustili do kance a do podsvinčat a Gromeko přešel na jižní svah kopce a pomalu sestupoval dolů. Byl upoután sběrem rostlin, mezi nimiž na-lézal mnoho nových druhů a rodů. Najednou se po svahu mihl obrov-ský stín jakoby od mraku, který zastřel nebe. Zoolog a Makšejev sebou škubli a zvedli hlavy. Spatřili obrovského tmavého ptáka, po-dobného orlu, který kroužil nad pasekou.

Znenadání se prudce spustil dolů, popadl sehnutého botanika za záda a odnášel ho s sebou. Ale břemeno bylo příliš těžké dokonce i pro tohohle siláka. Horlivě mával křídly, letěl asi čtyři metry nad zemí a nemohl vzlétnout výše. Pustil svou kořist však také nechtěl. Bezmocně mu visela v drápech.

Papočkin a Makšejev popadli ručnice, ale zoolog ji ihned spustil a řekl: "Mám nabito broky, mohl bych ho poranit." Makšejev, který nabil pušku kulí, určenou pro tygra, zamířil, a když k němu pták doletěl, vystřelil. Pták slétl dolů, pustil botanika, poodletěl kousek a spadl na skály.

Lovci se rozběhli ke Gromekovi, který ležel v bezvědomí na svahu, obrácen tváří k zemi. Silný pletený kabátec mu dravec drápy rozerval. Protože však kabát nebyl těsný, ale visel na něm ve volných záhybech, chytil pták drápy pouze kabát a tělo jen pořádně podrásal. Botanika vzkřísili, ovázali mu rány, a když se vzpamatoval, Papo-čkin a Makšejev vylezli na hřeben kopce pro ptáka. Byl to orlosup nevidané velikosti, který měl v rozpětí křídel přes čtyři metry a od konce ocasu k zobanu měřil téměř půl druhého metru. Peří měl na hřbetě tmavohnědé, na břiše světlehnědé s tmavými proužky. Kolem takřka holého krku se skvěl velký límec ze špinavě bílého peří a u kořene ohromného zobanu vystupoval velký žlutý hrbol.

Takový pták mohl klidně odnést berana, kozu i menšího vepře, ale sedmdesátikilový muž mu byl příliš těžkým břemenem. Pták se zřejmě zmýlil a považoval botanika za hnědého čtyrnožce, který se potuluje trávou.

Orlosupa změřili a vyfotografovali s rozpjatými křídly na skále, kam vystoupil i Gromeko, aby se na toho útočníka podíval. Vysvětlil svým druhům, že když mu pták nenadále zaťal drápy do zad a bo-lestně ho uhodil v prudkém rozmachu tělem, Gromeka napadlo, že na něho skočil tygr; pak ztratil vědomí.

"Což bychom se vrátili do tábora?" zeptal se Papočkin. "Dneska se už do nás pustili divocí vepři a orlosup, tygra jsme viděli zblízka, a tak si myslím, že jsme už osud pokoušeli dost a dost."

Všichni byli unaveni chůzí i rozčilením a s radostí se pustili na-zpět. Vlekli prasátka, kýty a tučné kančí boky, horniny a rostliny.

Už když se lovci blížili, uslyšeli zuřivý Generálův štěkot a roz-běhli se mu na pomoc. Jakmile vyběhli na loučku na břehu řeky, spatřili, že pes štěká za stanem a napůl ve vodě, napůl na souši že stojí ohromný hroch. Obluda se zřejmě chtěla napást nebo vyválet na loučce, ale byla překvapena štěkotem psa. Hroch se tupě díval malič-kýma očima na to nevidané nepokojné zvíře a občas otvíral hroznou tlamu s řídkými dlouhými zuby a ohromným narůžovělým jazykem. Při pohledu na tuto strašlivou tlamu Generál vyl a křučel strachy.

Obluda si všimla lidí, kteří vyběhli na loučku, neobratně se otoči-la předkem těla, měkce žbluňkla do vody a pustila se po proudu. By-lo z ní vidět jen široký tučný hřbet s drobnými bradavicemi.

"Dobře, že jsme se vrátili domů," prohlásil Gromeko a odvazo-val Generála. "Ta obluda by nám byla mohla natropit plno nepříjem-ností: rozervat stan, rozdupat všechny věci a potopit nebo rozlámat nám loďky."

"A jsou vůbec loďky v pořádku?" zvolal Makšejev a rozběhl se k břehu, odkud hned volal:

"Jedna tu je, ale druhá zmizela! Neutrhlá jí ta obluda kotvu?"

"Musíme se za člunem pustit hned teď, dokud neodpluje příliš daleko!" zvolal Kaštanov a taky se rozběhl k břehu.

Oba si sedli do člunu, který jim zůstal, pro všechny případy si vzali pušky a pustili se dolů po proudu. Brzo spatřili pohřešovaný člun, který místo aby klidně plul po řece, otáčel se na jednom místě uprostřed proudu. Rychle se přiblížili a Kaštanov ho už chtěl zachytit hákem, když člun nenadále ucouvl jako živý stranou a plul dál, ale mnohem rychleji, než by jej mohl unášet proud. Znovu se za ním museli hnát. Makšejev vesloval ze všech sil a Kaštanov stál s hákem v rukou.

"Ale vždyť ho něco táhne!" zvolal, když člun, který byl už zase docela blízko, začal znovu prchat.

"Nezachytil ho snad hroch? Mohl se zaplést do kotvy nohou ne-bo ji popadnout zuby."

"Taky že ano!" zvolal Kaštanov, který si teď všiml, že před člu-nem je široký hřbet a hlava zvířete, jež vyplulo k hladině, aby se na-dechlo.

"Budeme-li na tohohle tlust'ocha střílet, popluje ještě rychleji nebo zatáhne člun na dno."

"Nezbývá, než ho dohnat a přeříznout šňůru, jinak člun nevypro-stíme."

Makšejev se zase opřel do vesel. Brzo se mu podařilo zachytit unikající člun hákem a přitáhnout se až k jeho přidi. Tak pluli, taženi hrochem. Kaštanov rychle přeřizl pevně napjatou šňůru, jejíž konec okamžitě zmizel pod vodou.

"Ještě chvíli a už bych nemohl," přiznal se Makšejev a odde-choval po té honičce. "Kdyby mi nebylo líto střely, zasloužila by ta obluda za takové žerty kulku do hřbetu."

"Odpulili jsme daleko od stanu," poznamenal Kaštanov. "Teď budeme muset veslovat proti proudu. Ukažte, sednu si k veslům a vy si odpočiňte."

Vyměnili si místa, chycenou loďku vzali do vleku a pustili se proti proudu.

"Naše říčka je už hluboká," pravil Makšejev, který se pokoušel odpichovat člun bidlem, ale nedosáhl na dno. Byla tam hloubka dob-ré dva metry. "Však proto se asi v řece objevila taková velká zvířa-ta! Teď budeme muset na noc a při výletech na břeh z opatrnosti člu-ny vytahovat."

Pomalu pluli proti proudu; oba čluny plynuly po tmavé vodě me-zi dvěma zelenými stěnami keřů a stromů, které vytvořily nepronik-nutelnou houštinu. Některé keře, podemleté proudem, se naklonily a spouštěly větve do vody. Na velkých, jasně červených květech jakési neznámé popínavé rostliny se houpali krásní velcí motýli a bzučely včely. Voda pod příděmi člunů šplouchala, vesla mírně pleskala, z houštiny sem zaléhal štěbot a zpěv ptáků. Makšejev se

sklonil nad vodu a díval se do hlubiny. Pozoroval ryby, které občas vyplouvaly a hned zase mizely v hlubině.

"Jak je tu příroda krásná, když se pozoruje z loďky!" pravil. "Ale sotva člověk vystoupí na břeh, nepronikne houštinou a neudělá ani krok, aby nenarazil na nějaké jedovaté nebo dravé zvíře. Je prostě těžko uvěřit, že po tak dlouhém boji s ledy, mlhami a vánicemi plu-jeme po řece, jež teče po vnitřním povrchu naší Země. A že je tak blízko od ledovců příroda, která připomíná panenské lesy v Africe nebo v Jižní Americe. Rád bych věděl, v jaké šířce Severní Ameriky teď plujeme."

"To není těžko určit, když načrtne na mapu naší cestu, počíná-jíc od ledového valu. Myslím si, že teď jsme teprve pod Beaufortovým mořem, ve velmi vysokých šířkách, anebo v nejlepším případě pod tundrou na severním břehu Aljašky. Tam je hromská zima, ledy, lední medvědi - a tady nádherné rostlinstvo, tygři, hroši a hadi."

Vtom Makšejev spatřil na vodě jasný odraz slunce, rychle zdvihl hlavu a zvolal:

"Vida, červené sluníčko se konečně ukázalo na čistém nebi, jen se koukněte!"

Cestovatelé, kteří byli zvyklí vidět Pluton jen skrze hustší nebo řidší clonu mlhy nebo oblaků, neměli ještě představu o barvě nebe a o skutečné podobě tohoto svítícího zemského jádra. Teď však se ten-to závoj roztrhl a vytvořil kupovitá mračna, mezi nimiž bylo vidět čisté nebe. Ne však blankytné, jako nad vnějším povrchem Země, ale tmavomodré.

V nadhlavníku stál Pluton, jehož průměr se zdál trochu větší než průměr našeho Slunce.

Toto podzemní nebo "vnitrozemní" těleso vcelku připomínalo slunce, jež svítí před západem anebo brzo po východu skrze silnou vrstvu atmosféry. Na jeho kotouči bylo možno rozeznat hodně tma-vých různě velikých skvrn.

"Tohle ústřední těleso neboli skutečné jádro naší Země je už v posledním stadiu svého hoření, je to vlastně hasnoucí červená hvězda. Ještě kratičko - a zhasne! Na vnitřním povrchu zavládne tma a zima a všečen tenhle bohatý život poznenáhlu zahyne," pravil Kaštanov.

"Štěstí, že jsme sem ještě vnikli a že jej prostudujeme," zvolal Makšejev. "Kdybychom přišli později, museli bychom se vrátit zpát-ky. Viděli bychom před sebou jen černou noc."

"Nu, řekl jsem »kratičko« v geologickém smyslu. Přepočítáno na zemské roky mohou to být celá tisíciletí; a tak i naši velmi vzdálení potomci budou ještě moci prostudovat tenhle vnitřní povrch - a dokonce jej osídlit."

"Děkuji uctivě! Přestěhovat se do země odsouzené k zániku ve tmě věčné noci!"

21. TROPICKÁ BOUŘE

Tak v živé besedě nepozorovaně uplynul čas a obě loďky přistály u tábořiště, kde Papočkin a Gromeko už čekali s večerí. Podsvínče, vařené i pečené s planou cibulí, kterou botanik nasbíral na kopci, bylo velmi chutné. Svorně se rozhodli, že si v budoucnu musí pozor-ně všimát jedlých plodů, kořenů a travin, aby si zpestřili kuchyni. Všechny zeleninové a moučné konzervy nechali v jurtě a ze zásob si s sebou vzali jen čaj, cukr, kávu, trochu sucharů a přísady, jako sůl, pepř a různé výtažky. Lov a rybolov jim měly opatřit většinu potra-vy, kterou zdejší rostliny mohly obohatit. Na dobu, kdy spali, rozdělali u stanu veliký oheň a po řadě hlí-dali, protože po setkání s tygrem měli strach, že je přepadne nějaká šelma. Každý strážný skutečně slyšel v blízkém lese všelijaké šra-moty, třesk, pleskot křídel a křik vyplašených ptáků a Generál často věřil a vrčel.

Nazítí si z počátku krajina zachovala stejnou tvářnost: dál po-kračovaly kopce, ze severu zalesněné a na jižním svahu stepnaté, a neproniknutelný les po březích řeky. V poledne přistáli na levém břehu, na který si Kaštanov a Gromeko po obědě vyšli.

Bylo tu mnoho nových rostlin: začínaly už věčně zelené keře - myrty, vavříny a střemchy. Líska dosahovala obrovských rozměrů a vyrovnala se dubům, bukům a jilmům. Na jižním svahu rostly buky, cypřiše, thuje a tisy. Nádherné magnolie rozevřely své obrovské vo-ňavé květy. V houštině podle řeky se objevoval bambus a různé liá-ny. Gromeko se na každém kroku rozplýval nadšením.

Toho dne vystupovala už teplota vzduchu ve stínu na 25°, proto-že ustal severní vítr, který dosud vál cestovatelům do zad. Vzduch ztěžkl, byl plný výparů hustých lesů. Badatelé se s námahou šplhali po svahu kopce. Byli celí zpocení, ačkoli slunce jen matně prosvěco-valo záclonou oblaků.

Celá příroda jako by ztrnula a zmrtvěla horkem; ptáci a zvěř se schovali do stínu.

Na vrcholu kopce si Kaštanov a Gromeko sedli, aby si odpočinu-li; a když se obrátili k severu a rozhledli se po kraji, zjistili, proč je tak nesnesitelné horko: na obzoru se zdvíhal jako zubatá stěna s fantastickými baštami obrovský tmavofialový mrak - blížící se bouře. Zpředu byl obrouben modrobrunátným valem rozvlněných mračen, pod kterými zářily oslepující blesky. Tento val se rychle blížil.

"Musíme utíkat k člunům!" zvolal botanik. "Liják to bude doza-jista tropický!"

Oba seběhli dolů po svahu, klopýtali ve vysoké trávě a klouzali po příkřejších místech. V deseti minutách doběhli ke stanu, kde je netrpělivě čekali Makšejev a Papočkin. Ti nevěděli, co dělat. Nebylo jisté, zda stan odolá prudkému dešti a ranám velmi pravděpodobného krupobití. Řeka mohla vystoupit z břehů, unášet vyrvané stromy, a tak by ani v loďkách nebylo bezpečno. Zdálo se, že je nejrozumnější vyložit všechno na břeh, vytáhnout čluny a schovat se do křoví.

Když Papočkin se svými druhy uvažoval o tomhle plánu, vzpo-mněl si, že kus dolů po proudu viděl na malém výletě - při honbě za velikým vodním hadem - u úpatí kopce převislou skálu. Tam se mohli schovat před deštěm. Ale museli spěchat - bouře se rychle blížila. Všichni vskočili do člunů, připluli ke skále a za několik minut všechno vyložili a vtáhli pod převis, který byl dost velký, aby se tam vešli nejen lidé, pes a věci, ale i loďky, jimiž se zahradili před vě-trem. Když cestovatelé vyhnali několik menších hadů, kteří se uvele-bili v rozsedlinách skály, mohli už klidně pozorovat velkolepé diva-dlo atmosférické katastrofy.

Modrobrunátný val už přiletěl do poloviny nebe, zakryl slunce a zdál se teď zdola docela černý. Byla to jakási bezedná tůň, kterou ustavičně prořezávaly oslepující klikatiny blesků, doprovázené tako-vým duněním hromu, jaké ještě nikdo z pozorovatelů neslyšel. Hned se ozývaly jeden za druhým ohlušující výbuchy, hned třesk; jako by se na kusy trhaly

obrovské díly pevné látky, hned salvy stovek těžkých děl.

Blízký les hluše šuměl v prvních nárazech větru. Od severu se přivalil další hrozný rachot, jenž naháněl strach a ponenáhlu přehlušil dokonce i dunění hromu. Zdálo se, že se odtud řítí obrovský vlak, který na své trati všechno ničí. Cestovatelé zbledli a polekaně se rozhlíželi.

Vichřice se už přihnala. Ve vzduchu kroužily nesčetné listy, květy, haluze, větve, celé keře vyrvané i s kořeny a ptáci, kteří se nestačili včas schovat v hloubi lesa. Byla stále větší tma. Ve chvílích mezi ohlušujícím hromovým rachotem všechno kolem svištělo, syčelo, praskalo. Obrovské krůpěje deště a jednotlivé veliké kroupy pleskaly do země a do vody, která se bouřila a pěníla. Pak nastala úplná tma a jenom při světle blesků se na chvílinku objevoval úděsný obraz: zdálo se, že se do vzduchu zdvihl celý les a žene se s proudy deště a krup. Hluk byl tak silný, že nebylo slyšet ani hlasité volání do ucha.

Tato pohroma však trvala všeho všudy pět minut. Brzo se začalo jasnit, nárazy větru oslábly, lomoz a rachot se vzdálil na jih a déšť jen krápal. Zato řeka se náraz vzdula. Byla najednou červenohnědá a špinavá, zpěníla se a unášela listy, haluze, větve i celé stromy. Po nebi se ještě hnaly cáry šedivých mračen, ale Pluton už probleskoval a ozařoval stopy zkázy, jež tu bouře zanechala.

Cestovatelé vylezli zpod převislé skály a rozhlédli se. Uviděli, že u loďek je nasypána celá hromada listů, větví a haluzek, promíchaných s kroupami, velkými jako vlašský ořech. Několik špičatých větví přiletělo tak prudce, že prorazilo potah na bocích loďek. Museli je hned začít spravovat. Vytáhli jehly, nitě a kousky nasmlené plachtoviny a pustili se do práce.

Loďky spravovali asi hodinu; řeka zatím opadla zase do svých břehů, úlomky dřeva odpluly a cestovatelé mohli pokračovat v plavbě. Černý mrak už zmizel na jihu za kopci, a tak si cestovatelé po prvé mohli prohlédnout bezmračnou tmavomodrou oblohu.

"Když si jen pomyslím," řekl Papočin už v loďce, "že přímo nad námi, nad tímhle modrým nebem, asi deset tisíc kilometrů daleko, je zrovna taková země s lesy, řekami a různými zvířaty! Jak by bylo pěkné, kdybychom ji viděli nad hlavou!"

"Je to příliš daleko," podotkl Kaštanov. "Tak silná vrstva vzduchu s částicemi prachu a vodními parami nemůže být dost průzračná a země pokrytá rostlinstvem odráží málo světla."

"Zdalipak jste si všimli," zeptal se Makšejev, "když jsme včera prohlíželi okolí s poměrně nepříliš vysokého kopce, že je tady dole vidět daleko lépe než tam nahoře? Mohli jsme pozorovat lesnatou rovinu jistě do dálky sta kilometrů, protože povrch, na kterém teď jsme, není vypuklý jako na zemi, ale proláklý. Zdálo se, že stojíme na dně mělké misky."

"Theoreticky by náš obzor musel být neohraňovaný, museli bychom vidět krajinu do dálky nikoli sta, ale pěti set nebo tisíce kilometrů. A zdvíhala by se stále výš k nebi. Ale ve velké vzdálenosti nejsou spodní vrstvy vzduchu dost průhledné a obrysy předmětů se poznenáhlu rozplývají a navzájem se slévají."

"Pak tedy čára obzoru tu nemůže být tak ostrá a zřetelná jako nahoře. Ve skutečnosti tady obzor není, ale my vidíme poznenáhlu i přechod země do nebe!"

"Dosud však jsme si toho nemohli všimnout, protože se pořád valila mračna nebo mlhy."

K večeru se řeka znatelně rozšířila, ale zato tekla pomaleji, a tak museli stále veslovat, aby pluli dost rychle kupředu.

V zelených stěnách obou břehů bylo místy vidět trhliny jako úzká ramena, kam voda odtékala nebo odkud se zase vracela do hlavního koryta. Uprostřed tohoto koryta se objevily ostrovy, lemované husím rákosím, které čnělo nad vodou.

Když cestovatelé obepluli jeden takový ostrov, všimli si mezery v pruhu rákosí. Vzadu tam bylo vidět pěšinu, která vedla do zelené houště. Makšejev zamířil svou loďkou do uličky v rákosí, aby vystoupil na břeh a prohlédl si ostrov. Ale sotva se loďka přiblížila jen lehce dotkla hlinitého břehu, už vykoukla ze zelené houštiny hlava šavlozubého tygra. Dva oslnivě bílé tesáky, dlouhé asi třicet centimetrů, vyrůstaly v horní čelisti dolů jako u mrože. Šelma byla zřejmě nasycena a neměla v úmyslu útočit. Široce rozevřela tlamu, jako by zívala, a pak se zas hlava schovala v houštině. Makšejev se však musel kvůli této šelmě zřít výletu, po ostrově.

Nazítí se řeka zase zúžila a proud se zrychlil.

Rostlinstvo nabývalo stále víc a více subtropického rázu: duby, buky a javory zmizely. Úplně je vytlačily magnolie, vavříny, gu-movníky a mnoho jiných stromů, které botanik znal jen podle jmen a podle zchradlých exemplářů ve sklenicích. Ostatně yucky a vějířové i ságové palmy nebylo těžko určit ani s loďky.

Kopce bylo méně a byly nižší, avšak rozlehlejší. Na svazích zarostlých bohatými travinami, vysokými po pás, a tu a tam stály stromy nebo skupiny stromů, připomínající galeriové lesy střední Afriky. Neproniknutelné houští se táhlo podle břehů řeky a rostlo v nížinách. Na oběd se zastavili poblíž takového kopce, aby se vypravili na výlet a prozkoumali rostlinstvo. Makšejev se uvolil, že zůstane na stráž u člunů. Ostatní se po obědě vypravili ke kopci.

22. BĚHAJÍCÍ PAHOREK

První metry cesty si museli prosekat sekerou ve zmeti lián a keřů. Ale pak pod vysokou zelenou klenbou ohromných eukalyptů, myrtovníků, vavřínů a jiných stromů, kde vládlo šero, křoví při zemi zřídlo. Mezi skupinami kapradin a kmeny stromů byla půda pokryta rozličnými mechy a nádhernými orchiděmi. Vysoko nahoře se tře-potal hmyz, ale dole byl úplný klid. Občas se objevil tiše se plazící had nebo ještěrka.

Blíže k úpatí kopce začal les řidnout a narudlé Plutonovy paprsky pronikaly k zemi. Zde bylo víc života, víc keřů, trav a květin. Lovci narazili na stezku, jež se vinula mezi stromy, a šli po ní, doufajíc, že je vyvede z lesa. Vpředu kráčel Kaštanov, za ním Papočin, oba s připravenými puškami; obezřetně se rozhlíželi. Gromeko průvod uzavíral a každou chvíli se zdržel, aby sbíral nějaké rostliny.

Najednou se Kaštanov zastavil a zdvihl ruku, aby všichni zbystřili-li pozornost: vpředu bylo slyšet silný praskot a lehké

broukání. Pak se na stezce objevil obrovský tvor podivného vzhledu. Vypadal jako medvěd, ale měl dlouhý huňatý ocas a dlouhou úzkou hlavu.

"To je mravenečník," zašeptal zoolog. "Jeho druhy, známé v Jižní Americe, jsou velmi mírné, třebaže zvíře vypadá tak strašlivě a má obrovské drápy. Jihoameričtí mravenečníci jsou však daleko menší než tenhle exemplář; vždyť je přes dva metry vysoký!"

Zatím si mravenečník všiml lidí, kteří se mu postavili do cesty, a nerozhodně se zastavil.

"Sejděme s pěšiny!" zašeptal zoolog. "Ať přejde kolem nás, bu-deme si ho moci lépe prohlédnout."

Lovci ustoupili stranou a schovali se za hustým křovím. Mravenečník zůstal stát ještě několik minut, nedůvěřivě se díval do lesa a pak se pomaličku pustil kupředu. Vždycky po pěti šesti krocích se zastavil a rozhlížel se. Při takové zastávce ho Papočkin stačil se strany vyfotografovat. Zvíře uslyšelo cvaknutí spouště a, rozběhlo se. Pohupovalo se na mohutných tlapách a natáhlo ocas. Od čenichu ke konečku ocasu mělo dobré čtyři metry.

Lovci vyšli z lesa a stáli u úpatí kopce, jehož povlný svah se táhl daleko nahoru. Kaštanov se mrzutě díval na tenhle jednotvárný spád, který mu nesliboval kořist. Botanik však byl nadšen spoustou neznámých květin v husté trávě a začal je trhat. Najednou si geolog těsně při úpatí kopce všiml dost velkého kulatého pahorku, jehož holá skála zářila kovovým leskem.

"Nu, přece je tu něco pro mne!" zvolal, vytáhl kladívko a téměř se rozběhl k pahorku, zatím co Papočkin právě chytal novou ještěrku, jež se před ním zachránila na nevysokém stromku.

Když Kaštanov došel k pahorku, v údivu se zastavil: kupa byla docela holá, nerostla na ní ani nejmenší travička, a celý její povrch byl složen z šestibokých tmavohnědých plošek s tmavými okraji.

Překvapený geolog se pokoušel urazit kladívkem kousek nerostu, ale kladívo od pahorku odskočilo.

Kaštanov doufal, že na vrcholu kupy najde víc trhlín, a začal se škrábat nahoru. Hned však se mu to nepovedlo; kupa byla vysoká jen asi tři metry, ale její stěny byly naprosto hladké. Nahoře byla hornina také bez trhlín, a proto geolog vytáhl za pasem velké dláto, nasadil je do brázdičky mezi dvěma ploškami a začal do něho klepat kladivem. Ostří vnikalo poznenáhlu do horniny.

Vtom porazil klečícího geologa prudký otřes. Stěží se stačil za-chytit dláta, aby nespádl. Otřesy pokračovaly a Kaštanov se nechá-pavě rozhlížel. Zdálo se mu, že se všechna půda hýbe a stromy že se zakymácely.

"Hrozné zemětřesení!" křikl na své druhy, kteří byli asi o čtyřicet kroků dál. "Cítíte ty otřesy?"

Gromeko a Papočkin uslyšeli křik a nechápavě se na sebe podí-vali. Naprosto se jim nezdálo, že je zemětřesení. Když však pohlédli v tu stranu, kde stál Kaštanov, ustrnuli: pahorek s geologem se poma-lu sunul po svahu kopce.

Po chvilce rozpaků se oba rozběhli do cesty tomuhle pohyblivé-mu pahorku, jehož úpatí nebylo v trávě vidět. Když Papočkin přiběhl blíž, hlasitě se rozesmál:

"Vždyť je to obrovská želva! Petře Ivanoviči, jedete na želvě!"

Tu se pahorek obrátil k pronásledovatelům. Spatřili poměrně dost dlouhý, vysunutý krk a odpornou hlavu, velikou jako hlava vola, pokrytou drobnými destičkami. V otevřené hubě bylo vidět destičko-vité zuby.

Kaštanov pochopil, oč jde, nechal dláto zaseknuté do krunýře želvy, sklouzl s ní a rychle uskočil stranou. Všiml si teď hbitě se po-hybujícího ohromného ocasu, podobného tlusté kládě, jehož úder by člověku mohl přerazit nohy.

Zvíře ucítilo, že je nic netíží, rozběhlo se po svahu a hlava s ocasem mu zmizely v trávě. Znovu tak překvapivě připomínalo pohybující se holý pahorek.

Když si dost požertovali o směšné příhodě geologa, který pova-žoval živou želvu za kamenný pahorek a její pohyb za zemětřesení, pravil Kaštanov svým druhům:

"Ale myslím si, že to vůbec nebyla želva, nýbrž Glyptodon, zvíře z rodu pásovců, které žilo na zemi v pliocénové epoše třetihor spolu s ohromnými mravenečníky, obrovskými lenochody, mastodonty a velikými nosorožci. Hojně pozůstatků těchto zvířat bylo nalezeno v Jižní Americe."

"Ohromného mravenečníka jsme přece potkali v lese," připo-mněl Papočkin.

"To setkání mě také přivedlo na tuto myšlenku. Jestliže jsme se v severnějším pásmu blízko ledové hranice setkali s takovými živými zka-menělinami, jako je mamut, dlouhosrstý nosorožec, pratur, jes-kynní medvěd a obrovský jelen, kteří na Zemi žili počátkem čtvrtor-hor, pak tedy není nic divného na tom, že se jižněji, kde je takové teplo, zachovaly formy z doby ještě starší - z pliocénu."

"A ještě jižněji, když rozvineme vaši myšlenku, musíme se se-tkat se starší zvířenou miocénní, eocénní, křídovou, jurskou a tak dále?" zeptal se zoolog trochu nedůvěřivě.

"Tomu bych se naprosto nedivil," podotkl Gromeko. "Od té do-by, co jsme objevili tenhle podivný vnitřní svět, přestal jsem se če-mukoli divit a jsem ochoten poznat iguanodony, plesiosaury, ptero-daktyly, trilobity a jiné paleontologické zázraky."

"Pak tedy je škoda, že jsme mravenečníka a glyptodona nezastře-lili! Čímpak budeme moci dokázat jejich existenci? Glyptodona jsme dokonce ani nevyfotografovali."

"Možná, že na ně narazíme znovu."

"Abych nezapomněl, je na čase udělat si opět zásobu masa," prohlásil Gromeko, "jinak budeme muset zítra jíst jen vepřové sád-lo."

Za hovoru lovci pomalu vystoupili po svahu kopce a dostali se až na hřeben, obroubený úzkým pruhem poměrně hustých keřů, které ke Kaštanovově radosti skrývaly nevelké výchozy hornin. Geolog hned začal klepat kladívkem, ale Papočkin, který už křovím prolezl, zara-zil ho voláním:

"Trochu tišeji, na druhém svahu je zvěřinec býložravců!"

Kaštanov přestal tlouci, schoval nový vzorek do kapsy a prolézal křovím. Gromeko za ním.

Na jižním, ještě mírnějším svahu kopce uviděli různé druhy po-kojně se pasoucích zvířat. Nejbliž měli rodinu nosorožců, kteří se nápadně lišili od nosorožců žijících v Indii a v Africe, i od nosorožce dlouhosrstého. Byla to tlustá, nízká, krátkonohá zvířata, spíše podobná menším hrochům. Ale tvar hlavy a krátký tlustý samčí roh prozradily jejich rod. Samice měla místo rohu jen velkou mozolovitou bouli. Mládě, které dovádělo kolem matky, vypadalo jako ohromná jitrnice. Aby se prodralo ke zdroji mléka, lehlo si na zem a protlačilo se bokem pod matčino břicho. Ta je přimáčkla, když se pohnula o kus dál, a mládě začalo nespokojeně a uraženě odfrkávat.

Dále na svahu se páslo stádo ohromných slonů. Když si je Kaštanov prohlédl dalekohledem, prohlásil, že to jsou docela jistě mastodonti. Lišili se od mamuta dlouhými a rovnými kly, příkrým čelem a delším trupem.

V jejich sousedství se procházelo několik velkánských hnědo-žlutých antilop s černými, jakoby leopardími skvrnami a s dlouhými šavlovitými rohy. Pohybovaly se skokem, protože zadní nohy měly značně delší než přední. Gromeko je z počátku považoval za ohromné zajíce.

Na kraji lesa byla ještě podivnější zvířata, která připomínala jed-nak žirafu, jednak velblouda. Žirafě se podobala velmi dlouhým krkem a hlavou s malými růžky, s velbloudem se shodovala hnědou barvou a tvarem těla s nevelkým hrbem. Párek těchto zvířat, v kterých Kaštanov poznal prapředky velblouda a žirafy, popocházel při okraji lesa a klidně othrával větvičky a listy čtyři metry nad zemí.

Nejzajímavější kořisti byly pro lovce antilopy a velbloudovité žirafy. Proto se rozhodli, že se rozdělí - Kaštanov zamířil oklikou k velbloudovitým žirafám, Papočkin k antilopám a Gromeko měl vyfotografovat nosorožce a mastodonty.

Gromeko, zlákan pohledem na maličkého nosorožce - zdálo se mu, že bude velmi chutný - vystřelil a na místě složil nic netušící mládě. Jeho rodiče, místo aby se zachránili útekem, jak to lovec čekal, očichali mrtvolu a pak se s hlasitým funěním vrhli na botanika, který se neopatrně ukázal na kraji křoví. Schoval se zase do křoviska, a sotva uběhl několik kroků stranou, ozval se na místě, kde před chvilinkou stál, praskot zuřivě lámaných větví. Oba nosorožci, rozdupávající keře a rozhazující je tlamami kolem sebe, objevili se na hřebeni kopce a běželi dál. Když si však všimli, že jim nepřítel zmi-zel, obrátili se a řítili se tam, kde rozhoupané keře prozrazovaly lov-covu přítomnost.

V té chvíli se blízko antilop ozval Papočkinův výstřel a antilopí stádo se rozběhlo nahoru po svahu. Tam také pádili mastodonti. Zdvihli choboty a vyrazili poplašeně troubení. Gromekova situace byla zoufalá: jednak musel pozorovat nosorožce a utíkat před nimi, a pak - antilopy a mastodonti se nebezpečně blížili. Botanik však dostal šťastný nápad.

Všiml si, že antilopy a mastodonti běží nahoru do svahu z různých stran, ale přibližně k témuž místu na hřebeni. Tak tedy místo aby utíkal před nosorožci sem tam skrze křoví, rozběhl se teď dolů s kopce do mezery mezi antilopami a mastodonty. Spoléhal, že jedni nebo druhí pronásledovatele zadrží. Počítal správně: rozzu-ření nosorožci, kteří se zase prodrali křovím, srazili se jeden s mastodonty, druhý s antilopami. Vznikl zmatek, první nosorožec byl povalen a podupán, druhý obrátil antilopy na útěk a sám se rozběhl za nimi. Gromeko zůstal na bitevním poli jako vítěz.

Když po šíleném běhu zase nabral dech, stoupal zpátky ke křoví. Našel svou pušku, kterou odhodil při útěku před nosorožci, a pak začal hledat kořist - malého nosorožce, pro nějž vytrpěl takový strach. Najít ho nebylo těžké, protože jeho kulaté tělo, které připomínalo pořádný soudek, bylo zdaleka vidět ve zdupané trávě. Pak se Gromeko vydal k svým druhům a všichni společně, s těžkým nákladem kůží, lebek a masa, zamířili zpátky ke stanu, kde už byl Makše-jev znepokojen jejich dlouhou nepřítomností. I když se nikam ne-hnul, měl také kořist. Ke stanu se připlížila šelma, která chtěla patrně sežrat Generála. Byla však zastřelena. Šelma vypadala jako vlk, ale měla dlouhou hlavu, kočičí stavbu těla a poměrně dlouhou hřívu na hlavě i na krku. Kaštanov shledal, že to je jistě pliocenní předek nynějších vlků.

23. PLUTON HASNE

Zatím co se v kotli vařilo antilopí maso a na rožni se pekl celý mladý nosorožec, cestovatelé byli zaujati pořádáním bohatého mate-riálu, který za den získali. Při této práci si všimli, že světlo zesláblo a zrudlo ještě víc než obvykle. Když zdvihli hlavy, aby si to vysvětlili, zjistili, že nebe je bez mráčku, ale Pluton že svítí matně a na jedné polovině kotouče že je vidět plno podivných velkých tmavých skvrn.

Zároveň s oslabením světla začala klesat teplota, která toho dne dosáhla ve stínu už +28°. Pokles teploty bylo možno uvítat, ale první jev budil trochu neklid.

"A co když teď Pluton docela uhasne?" zeptal se Gromeko, pro-tože při večeri konstatoval, že světlo slábne dál a tmavých skvrn že na Plutonově kotouči přibývá.

"A my se najednou octneme v naprosté tmě, po níž poznenáhlu nastane i polární zima?" dodal Papočkin.

"A teplé šaty máme daleko v jurtě!" zvolal Makšejev.

"Myslím si, že tohle pohasnutí světla je jen dočasný jev," vysvět-loval Kaštanov. "Pluton, podle červeného světla a tmavých skvrn, je skutečně v poslední periodě hoření. Tato perioda však může trvat ještě stovky a tisíce let. Červené hvězdy, které jsou Plutonovou ob-dobou ve vesmíru, kalí se na čas a téměř hasnou, ale pak zase vzpla-nou. Zásoby tepla v jejich hmotě jsou ještě příliš veliké a kůra, jež se vytvořila na jejich povrchu jako důsledek ochlazení, které způsobuje viditelné skvrny, znovu a znovu vybuchuje a rozplývá se v tomto žáru. Takové těleso nemůže zhasnout naráz."

"A co když Pluton přestane hořet pro nedostatek kyslíku? Vždyť potřebný kyslík pochází jistě z atmosféry naší planety a je sem vssá-ván polárním otvorem."

"To je velmi nepravděpodobné, protože za miliony let svého ho-ření by byl Pluton musel spálit všechny kyslík naší atmosféry a oby-vatelé Země by se už dávno byli udusili v dusíku. Procesy hoření svítících těles ve vesmíru známe dosud příliš nedostatečně a možná, že probíhají jinak než procesy, které pozorujeme na Zemi. Možná, že kyslík se tam znovu vytváří jako produkt rozpadu jiných chemických prvků. Po objevech proměn radia musíme se už dívat jinak na stálost těchto prvků, o které se dříve nepochybovalo."

"Tak tedy »více, věř, příteli Horatio, je toho na zemi a na nebe-sích, než se vám rozumářům ve snu zdá!« A v Plutonii se každý den přesvědčujeme o správnosti tohoto Hamletova výroku," pravil Gromeko a navrhl, aby si lehli a spali a

využili tak tmy a chladna.

Zvířata v lese taky cítila, že se v přírodě děje něco divného. Ptáci docela umlkli a místo jejich zpěvu a štěbotu bylo slyšet poplašený řev různých šelem. Generál občas zdvíhal hlavu a vyl.

Cestovatelé však rozdělali oheň před stanem a tvrdě spali. Řevu si nevšímali a vyspali se daleko lépe než obvykle. Poznenáhlu se všechno probudilo, ačkoli bylo tma jako dřív. Všechno bylo ponořeno do narudlého šera a Plutonův kotouč byl pokryt četnými skvrnami. Tak se síla světla snížila na jednu desetinu. Při tomto osvětlení se tráva a listí zdály skoro černé, právě tak jako nebe. Kolem dokola vládlo hluboké ticho: ani ptáci, ani zvířata, ani hmyz nejevili známky života a jen občasný větřík zašuměl v listí. V tom tichu bylo něco zlověstného.

Když se cestovatelé poradili, usoudili, že je nebezpečné plout v takovém šeru po neznámé řece mezi dvěma stěnami lesa, plného různých šelem, které se mohou na cestovatele vrhnout. Byli by mohli snadno najet na mělčinu nebo narazit ve vodě na pahýl stromu. Pro čluny z plachtoviny to bylo velmi nebezpečné.

"A co když bude tohle šero trvat celé týdny nebo měsíce?" zeptal se Gromeko. "Cožpak budeme sedět na jednom místě? Jídlo nám stačí tak na tři čtyři dny."

"Vy jste bláznové!" usmál se Kaštanov. "Hned vás napadají ty nejhorší myšlenky. Počkáme den dva a pak uvážíme, zda pojedeme kupředu nebo zpátky."

"A zatím se dejme do opravy lodí, postavme si vor a pusťme se do všelijakých domácích prací," navrhl Makšejev. "Do loďek už začíná zatékat."

Všichni s ním souhlasili a při světle ohně se pustili do práce. Vy-spravili čluny a porazili několik velikých bambusů, které rostly blíž-ko stanu. K tomu bylo třeba mnoho času, protože tesaři měli jen jed-nu malou ruční pilku. Pak odsekali od kmenů větve, kmeny rozřezali na kusy stejně dlouhé jako byly loďky a svázali z nich vor, široký asi půl druhého metru, který měl plout mezi oběma loďkami. Na vor chtěli dát největší zavazadla a pokrýt je kůžemi. Obě loďky, spojené s vorem, tvořily vcelku jakési vory - pevné, lehké a dostatečně po-hyblivé.

Pracovali celý den, a když pozorovali Plutonův kotouč, zjistili, že se počet a rozměry tmavých skvrn sice nemění, ale že se také nezvětšují. Spát šli časně. U stanu hořel malý oheň. Generál ležel u vchodu do stanu a cestovatelé doufali, že se klidně vyspí. Jen občas vyšli ze stanu, aby přiložili dříví na oheň.

Jejich naděje se však docela nesplnily. Sotva ve stanu všechno ztichlo, v houštině kolem začínal šramot. Generál větřil a vrčel. Šra-mot ustával a pes se uklidnil. Pak to začalo šramotit znovu, jako by se nějaká šelma kradla křovím kolem loučky a vyhlížela si kořist, ale neodvažovala se po ní skočit. Aby nemuseli být všichni vzhůru, roz-hodli se, že budou po řadě hlídat, a Papočkin se první usadil u ohně s puškou v ruce. Šramot se hned vzdaloval, hned se blížil a zoolog mu nakonec zvykl tak, že tvrdě usnul. Oheň poznenáhlu uhasinal a ohniště se změnilo v hromadu doutnajících oharků.

Najednou pes zuřivě zaštěkal. Papočkin se probudil a spatřil na kraji loučky ohromnou šelmu, která připomínala lva, ale měla kratší hřívu a z pootevřené tlamy jí trčely tesáky jako šavlozubému tygru. Šelma tam nerozhodně stála a Generál ohlušivě štěkal a couval se staženým ocasem za ohniště, blíž ke stanu.

Zoolog se rychle vzpamatoval, zdvihl pušku a vystřelil na šelmu asi z dvaceti kroků. Trefil ji do hrudi, ale šelma měla ještě dost sil, aby skočila. Padla na hromadu uhlíků, spálila si břicho a převalila se ke stanu. Zadní tlapou udeřila do plátna, roztrhla je odshora dolů a zavadila o holinky, které měl Makšejev u hlavy. V křečích div neu-hodila přední tlapou Kaštanova do obličeje; rozmačkala kapesní ho-dinky, které ležely v čepici na zemi, a čepici roztrhala na cáry. Gene-rál se přitiskl u vchodu do stanu a byl vržen dovnitř úderem třetí tla-py. Utržil několik škrábanců a padl prudce na Gromeka, který klidně spal u zadní stěny.

Byl z toho nesmírný poplach. U stanu se v šeru zmítalo a řvalo cosi ohromného a cípy stanu se rozletovaly a trhaly pod jeho údery. Uvnitř ve stanu zápasil Gromeko s Generálem, který se chtěl za něho schovat. Gromeko však ho považoval za nějakou šelmu. Kaštanov marně hledal zápalky, jež ležely v čepici vedle hodinek, a nemohl najít ani čepici. Papočkin zvenku křičel:

"Honem vylezte zadem. Je to lev. Nemohu ho dorazit, bojím se, abych vás nezastřelil!"

Nakonec šelma křečovitě natáhla tlapy a ztrnula. Makšejev našel zápalky a rozsvítil svíčku. Gromeko nechal Generála a všichni tři, polooblečení a vyžděšení, odepjali zadní cípy stanu, vylezli ven a roz-hlédlí se. U vyhaslého ohně si začali všechno vysvětlovat a Papočkin se musel přiznat, že usnul a neudržel oheň. Proto se na něj šelma odvážíla vrhnout. Zabitý dravec byl šavlozubý lev, ačkoli se složením těla podobal medvědu. Jenom tvar hlavy a tlap prozrazoval, že patří k rodu šelem kočkovitých. Hřívu měl nízkou, skoro černou, srst na těle žlutohně-dou, ocas bez štětičky. Hrozným tesákům v horní čelisti odpovídaly drápy na obrovských tlapách. Stan bylo nutno důkladně opravit, prá-vě tak jako Makšejevovy boty. Kaštanovy rozplácnuté hodinky se spolu s roztrhanou čepicí a rozdrčenou krabičkou zápalek našly až po dlouhém hledání v jednom koutě stanu.

Gromeko vytáhl za lůžkem ještě roztřeseného Generála, prohlédl mu rány a vymyl mu je. Pak odtáhl lva stranou a rozhodl se, že bude spát dál. Na stráž šel Makšejev a zbytek noci uplynul klidně. Ráno bylo světleji a na Plutonově kotouči jako by skvrny ubývaly a zmen-šovaly se. Rozhodli se, že ještě počkají, a začali spravovat stan a mě-řit a stahovat zabitého lva. K polednímu se rozsvětlovalo ještě víc a o chvíli později Pluton, jako by byl nabral sil, roztavil většinu skvrn, které ho pokryly, a zazářil plným světlem, jež se po čtyřiceti-hodinovém šeru zdálo zvlášť jasné.

Cestovatelé rychle sbalili věci, naložili loďky a vor a vydali se na další plavbu. Cesta však jim neubíhala tak rychle, protože plavidlo nebylo dost pohyblivé a museli usilovně veslovat. Krajina se toho dne k večeru začala měnit, kopce na březích řeky se nejdříve snížily a pak docela zmizely. Místo hustého lesa a křoví se tu prostírala step s osamělými hájky, kde převládaly obrovské baobaby. Jenom podle břehů se v úzkém pruhu táhlo bujné rostlinstvo s palmami, bambusy a liánami, kde se ukrývali ptáci a veliké opice několika druhů. Ve stepi se pásla stáda různých antilop, mastodontů, nosorožců, velblou-dovitých žiraf, bezrohých žiraf a prakoní. V houštině u řeky se zdr-žovali tygři, hroši a jeleni.

24. OBLUDNÍ JEŠTĚŘI A PODIVNÍ PTÁCI

Na první nocleh se pak zastavili na velkém ostrově, jehož pod-statná část měla rovněž stepní charakter; jen podle břehů se místy táhly skupiny keřů a rákosové porosty. Stan postavili na severním konci ostrova, odkud bylo vidět řeku, jež se dělila ve dvě ramena, každé aspoň sto kroků široké.

Po večeri byl klid v okolí porušen hlukem. Z protějšího břehu ře-ky se rozléhal táhlý křik, jenž připomínal hlasy tlupy lidí, přerušovaný občas hlasitým chraptivým štěkotem a vytím.

Ze zelené houštiny se vyřítilo nevelké stádo narudlých čtverož-ců s bílými skvrnami, lámající rákosí a rozdupávající křoví. Vrhli se do vody a pluli k ostrovu. Hned za nimi vyskočil houf strakatých šelem, které se se štěkotem a vytím také pustily přes řeku a snažily se dohnat a oddělit jedno zvíře, které už bylo unaveno a zřejmě vyčer-páno. Za několik minut dorazila pronásledovaná zvířata na ostrov a přeběhla nedaleko stanu. Podobala se koním, ačkoli neměla skoro žádnou hřívu.

Zvíře, které se opozdilo, taky už doplulo k ostrovu, dřív než šel-my, ale těžce se drápalo na příkrě skloněný břeh. Nahoře bylo obklí-čeno vyjícími a štěkajícími pronásledovateli. Sebralo poslední síly; kopalo je předníma i zadníma nohama a chňapalo po nich zuby. Ne-rovný boj s tuctem nepřátel však nemohl trvat dlouho. Šelmy se uhý-baly ranám, nepouštěly oběť ze svého kruhu a čekaly, až se docela vyčerpá.

Do boje se vmísili lidé. Tři výstřely do houfu šelem složily dvě z nich a zahrnaly ostatní na překotný útěk. Vyčerpané oběti však už neočekávané osvobození nepomohlo. Když k ní lovci přišli, ležela již v posledním tažení. Na krku zela zvířeti velká tržná rána, zřejmě způsobená zuby jedné z šelem hned při prvním přepadu stáda. Proto také oběť, která v běhu stále krvácela, tolik zeslábla.

Když lovci prohlíželi zabité šelmy, přesvědčili se, že zvířata patří k primitivním ssavcům.

Byla větší než sibiřský vlk, ale trup připomínal spíše šelmy koč-kovité, právě tak jako dlouhý tenký ocas. Srst na hřbetě a na bocích byla tmavohnědá se žlutými podélnými proužky a na břiše žlutá. Zu-by byly skoro stejné - všechny vypadaly nejspíše jako tesáky.

Oběti šelem se mohlo říkat kůň jen s velkými výhradami. Nebyla větší než velký osel, ale půvabnější, protože trup spočíval na tenkých nohách. Na noze pak nebylo jedno kopyto jako u skutečných koní, ale čtyři. Přitom prostřední kopyto bylo silně vyvinuto a ostatní byla zakrnělá.

Když Kaštanov a Papočkin studovali tohohle podivného koně, došli k závěru, že před sebou mají prakoně, předka nynějších koní, který se celým svým vzezřením podobal spíše americké lamě.

Nazířeli se táhla stepní krajina dál, opravdová savana nebo prerie s vysokou trávou, s hájky a skupinami keřů nebo stromů na březích klidné řeky a početných ostrovů. Na jednom z velkých ostrovů si cestovatelé všimli stáda titanoterií - zvířat, jež vývojově stojí mezi hrochem a nosorožcem.

Cestovatelé chtěli přirazit k břehu o kousek níž, aby se k titanoteriím připlížili a jedno z nich ulovili, ale narazili na zvíře ještě zajímavější, na představitele prastarých tlustokožců - na čtver-rohého nosorožce, který sestoupil předníma nohama do vody, aby uhasil žízeň. Když se k němu prám přiblížil, zdvihl nosorožec ohydnou hlavu a široce rozevřel tlamu, jako by chtěl spolknout ane-bo aspoň poplivat nezvané hosty. Po stranách horní čelisti mu trčely dva dlouhé žluté tesáky, na kořeni nosu mezi malinkýma očima čnely vzhůru vedle sebe dva nevelké rohy a za ušima se skvěly ještě dva další tupé rohy, které připomínaly jakési špalíky.

Avšak zatímco přistávali u břehu a prodírali se opatrně křovím, aby si to zajímavé zvíře vyfotografovali, odešel nosorožec od řeky a rozběhl se těžkým klusem. Když ho Kaštanov a Papočkin pronásle-dovali, protože doufali, že se zastaví, všimli si na sousední loučce obrovského zvířete, které stálo u vysokého stromu a rvalo s něho listí asi pět metrů nad zemí. Tvarem těla a barvou kůže se podobalo ob-rovskému slonu, jehož hřbet se zdvíhal na čtyři metry od země. Hla-vou však a dlouhým krkem se od slonů ostře lišilo: hlava, proti obro-vitému tělu velmi malá, připomínala hlavu tapíra s protaženým hor-ním pyskem, kterým zvíře velmi rychle chňapalo listí v celých pře-hrších.

"Jakápak je to obluda?" zašeptal Papočkin. "Sloní tělo, koňský krk, tapíří hlava a žirafí návyky."

"Mám za to," pravil Kaštanov, "že se nám poštěstilo spatřit vzácného představitele rodu bezrohých nosorožců, jehož zbytky byly nedávno nalezeny v Beludžistanu; proto tenhle obr, největší ze su-chozemských ssavců, dostal jméno Beludžiterium. Žil na konci oli-gocénu nebo na počátku miocénu."

"Opravdový obr!" užasl zoolog. "Zdá se mi, že bych mu mohl vzpřímen, jen se skloněnou hlavou, projít pod břichem."

"A kdybychom vedle něho postavili dospělého indického noso-rožce, pak bude nosorožcův hřbet taky sahat jen k břichu tohohle obra, takže by nosorožec mohl být jeho mládětem."

"Škoda, že se nemůžeme postavit vedle něho, abychom na foto-grafii měli měřítko pro srovnání," zalitoval Papočkin a fotografoval. "Ačkoli je to zvíře jak se zdá neškodné, přece jen bych se bál přiblí-žit se k němu. Kdyby hnul nohou, mohl by mi zpřelámat kosti."

"Vyfotografujte se zvířetem i strom. Výšku stromu určíme po-tom."

Pozorovatelé vyčkali, dokud Beludžiterium neodešlo pryč, a po-mocí důlního kompasu určili výšku stromu a změřili také stopy noh, které se proti vzrůstu zvířete zdály malé.

Toho dne k večeru zpozorovali na břehu velkého ostrova párek corythodontů, velikých tlustokožců, kteří se tvarem těla podobali titanotheriím a měli už mnoho společného s ještěři.

Když samec spatřil prám, zvedl hlavu a rozevřel ohromnou tla-mu, v níž se v každé čelisti skvěly dva hezky dlouhé a ostré tesáky.

Cestovatelům se nepodařilo vysednout na ostrově a zalovit si, protože kus dál po proudu seděla na břehu velká šelma a požírala nějakou kořist. Jak spatřila prám, vstala a hrozivě zařvala.

Toto zvíře mělo ohromné tělo na nízkých a poměrně tenkých no-hách. Tlamu mělo dlouhou, podobnou chrtímu čenichu. Velikostí se vyrovnalo nejmohutnějšímu tygru, a proto se k němu cestovatelé neodvážili přiblížit.

Nepodařilo se jim tedy toho dne ulovit ani jedno z těchto nových zvířat.

Nazítří spatřili občas na březích řeky i na ostrovech pasoucí se prakoně, titanotheria a čtverrohé nosorožce, antilopy, dravé creodon-ty a jiná zvířata. Podle Kaštanovova názoru svědčila fauna celkovou tvárností o tom, že přísluší do staršího období třetihor.

Po obědě přirazili k břehu, aby mohli udělat výlet do stepi. Chtěli se seznámit s jejím charakterem dál od řeky.

U jednoho z jezer narazili na zvíře, které je zvlášť zaujalo. Jako jiní býložravci se klidně páslo a hryzalo šťavnatá stébla. To uklidnilo lovce, kteří už sáhli po ručnicích. Prodírali se křovím k břehu jezera, když tu nenadále spatřili obluďného tvora. Dokonce i Generál, který si už zvykl na různá neobyčejná zvířata a naráz rozpoznal šelmu od býložravců, najednou se náramně polekal a s vrčením se přitiskl Makševovi k nohám.

"To je obrovský nosorožec," zašeptal Makšev a zastavil se v křoví, aby obludu nepolekal nebo nevydráždil.

Zvíře však nosorožce připomínalo jen na první pohled, protože mělo na kořeni nosu malý roh. Avšak pár velkých rohů, které se tyčily nad čelem a mířily kupředu, dodával mu podobnosti s některými tury. Všim ostatním se však zvíře lišilo i od nosorožců i od turů. Hlavu mělo proti trupu nepoměrně velkou; dosahovala málem dvou metrů. Zadní část lebky se rozšiřovala do plochého a širokého hřebenu, který bylo možno pokládat za ohromné postavené uši. Ve skutečnosti však to byla jen okrasa nebo ochrana horní poloviny krku, pokrytá drobnými šupinami a na vnějším okraji ostře zubatá. Tento límec bezpochyby zvětšoval váhu beztoho ohromné hlavy a bránil zvířeti, aby nosilo hlavu vzhůru.

Zvíře mělo přední nohy zřetelně kratší než zadní, a tak se pohybovalo s vysoko vystrčeným hřbetem. Když se hlava a nohy tohoto tvora schovaly ve vysoké trávě, úplně připomínalo pětmetrový kopec. Pevný trup zvířete byl pokryt krunýřem z kulatých destiček, větších na hřbetě a na bocích, drobných na zadku, na nohou a na břiše. Tělo bylo zakončeno nevelkým, ale tlustým ocasem, který sloužil jako podpěra zadní části těla. Od špičky hlavy - od ostrého zobanu - do konce ocasu měřilo zvíře kolem osmi metrů.

"To je ale obluda, to je obluda!" šeptal Gromeko a prohlížel si spolu s ostatními neobyčejného tvora, který se zvolna sunul jako kopec podle břehu jezera a žral travu a keře.

"Co je to zač?" zeptal se Papočkin.

"To musí být Triceratops, představitel skupiny dinosaurů," odpověděl Kaštanov. "Do ní patří různí veleještěři."

"Tak to je plaz! Cožpak byli rohatí plazi?" užasl Makšev.

"Mezi dinosaury jsou velmi rozliční draví i býložraví ještěři, velcí i malí. Žili od počátku triasu do konce křídového období."

"Tak to už jsme se tedy octli v době křídové!" zvolal Papočkin. "A čím dál po proudu řeky, tím víc takových oblud budeme asi potkávat."

"Šťěstí, budou-li tak neškodné jako tenhle!" podotkl Gromeko. "Ale narazit na šelmu takovýchhle rozměrů, děkuju uctivě! Roztrhá nás dřív, než člověk stačí vystřelit."

"Velká zvířata jsou obvykle býložravá," namítl Kaštanov. "Podle mého jsou šavlozubí tygři o mnoho nebezpečnější než tihle obři."

"Měli bychom ho přimět, aby zdvihl hlavu," navrhl Papočkin, "nebo aby přešel na nějakou planinu. Už jsem udělal dva snímky, ale na žádném není vidět nohy a konec tlamy."

"Což na něho vystřelit?" navrhl Makšev.

"Ne, buďto se lekne a uteče, nebo se na nás vrhne. Takového ko-lusa snad ani výbušná střela hned tak nepoloží."

"Pusťme na něho Generála!"

Po domluvách a pobízení se podařilo přinutit třesoucího se a vrčícího psa, aby na obludu zaútočil. Pes se vrhl s hlučným štěkotem k veleještěrovi, ale přece jen se zastavil v uctivé vzdálenosti. Účinek psiho útoku byl naprosto neočekávaný. Obluda se vrhla do jezera, rozstříkovala celé proudy vody a schovala se ve zkalené jilovité hlu-bině. Při pohledu na tenhle ostudný útěk se všichni rozesmáli. Ale Generál, hrdý na své vítězství, přiběhl k břehu a začal zuřivě štěkat na kalné vlny, které se v kruzích rozbíhaly po hladině. Za chvíli se uprostřed jezera ukázaly dva rohy a límec ještěra, který vystrčil hlavu, aby nabral dech. Papočkin měl aparát připravený a musel se spokojit jen snímkem hlavy, protože ještěr se nadechl vzduchu, a když viděl, že jeho podivný pronásledovatel stojí dosud na břehu, zase se pohroužil do vody.

Na druhém jezeře vyhnal Generál z hustého porostu celé hejno po-divných ptáků. Byli velcí asi jako pořádné labutě, ale měli delší tělo, kratší krk a velmi dlouhý a ostrý zobák, plný drobných špičatých zubů. Ptáci báječně plovli a potápěli se za rybami. Jednoho ptáka se podařilo zastřelit. Kaštanov ho prohlédl a usoudil, že je to nejspíše Hesperornis, zubatý bezkřídlý pták křídové doby, blízký stavbou těla dnešním potáplicím. Křídla měl v počátečním stadiu vývoje; docela se ztrácela v měkkém vlasovitém peří.

25. PÁSMO BAŽIN A JEZER

Po třídní plavbě v zemi suchých stepí dosáhli cestovatelé jejího jižního okraje. Tam se rostlinstvo naráz změnilo. Břehy řeky se po-kryly zelenou houštinou chvojnatých a ságových palem a mnoha druhy, kapradin, které byly většinou docela nové a dosahovaly výšky člověka. Vysoké porosty rostlin podobných rákosí čnely ve vodě podle břehu a ploché mělčiny byly pokryty přesličkami, vysokými přes půl druhého metru. Příčný průměr jejich stvolu byl víc než dva-cet pět milimetrů. Z hloubi porostů se neslo ustavičné skřehotání a nad vodou kroužil podivný hmyz. Podobal se vážkám, ale rozpětí křídel dosahovalo téměř čtyřiceti centimetrů. Kovově lesklé tělo bylo dlouhé asi dvacet centimetrů. Některé tyto vážky byly zlatavě žluté, jiné ocelově šedivé, třetí smaragdově zelené, čtvrté sytě modré, páté ohnivě rudé. V slunečních paprscích poletovaly, vířily, honily se a melodicky chrastěly. Připomínalo to klepot

kastanět.

Cestovatelé, ohromeni tím krásným pohledem, složili vesla. Člun pomalu plul po proudu a veslaři se obdivovali nevidanému divadlu. Papočin vytáhl síťku a po dlouhých pokusech chytil jednu vážku. Když však ji vytahoval ze sítě, velmi bolestně ho štípala kusadly do prstu a zmatený vědec ji pustil.

Pro celistvou zelenou bariéru, která vroubila břehy, nemohli cestovatelé přistát, a unaveni dlouhou plavbou, marně vyhlíželi as-poň malinkou nezarostlou loučku, aby mohli přenocovat.

Zatím se už taky hlásil hlad, ale zelené stěny přeslíček byly stále hustší a hustší.

"Ach, měli jsme se zastavit na konci stepi!" zalitoval Gromeko.

"Podruhé budeme rozumnější!" zasmál se Makšejev.

Kilometr ubíhal za kilometrem a zelené stěny nepřestávaly. Ko-nečně se za ohybem řeky na levém břehu ukázal nízký zelený prou-žek. Do vody zabíhal dlouhý a úzký poloostrov, který pak přecházel v mělčinu, porostlou jen přeslíčkami. Protože neměli nic lepšího na vybranou, rozhodli se, že se zastaví tady a vysekají si tu mýtinu. Vpluli s čluny do zálivu mezi poloostrovem a břehem, vytáhli lovec-ké nože a pustili se do boje s přeslíčkami. Nebylo to však snadné: silné lodyhy, tvrdé vysokým obsahem křemíku, daly se špatně řezat a po uříznutých lodyhách zůstávaly špičaté pařízky, na kterých se ne-dalo ani sedět, ani ležet.

"Zkusme je vytrhnout i s kořenem," navrhl botanik. "Nemohou být příliš pevně zakořeněny v měkké říční naplavenině."

To byla dobrá rada: přeslíčky se daly snadno vytrhnout a cesto-vatelé vyklučili za půl hodiny malou mýtinu pro stan a ohniště. Oheň však neměli z čeho rozdělat: čerstvé přeslíčky nehořely. Ne-mohli si ani připravit večeri, ani uvařit čaj. Kromě toho se z přeslíček zvedly celé roje vydrážděných dvoucentimetrových komárů, před kterými se mohli zachránit jen kouřem ohně.

"Počkejte," vzpomněl si Gromeko. "Když jsme sem pluli, všiml jsem si docela blízko odtud suchého kmene, který trčel z houští. Mu-síme ho dostat!"

Gromeko a Makšejev si vzali sekery a provaz, odvázáli jeden člun od voru a pustili se proti proudu. Asi dvě stě kroků od tábořiště spatřili silný suchý strom s několika větvemi, který trčel v zelené houštině. Strom však byl tak vysoko nad vodou, že na něj nemohli dosáhnout ani rukou, ani sekerou.

"Zkusme hodit provaz na větev, možná, že se ulomí," navrhl Makšejev.

Gromeko se chytil za přeslíčky a udržoval tak loďku na místě, a Makšejev přehodil provaz přes silnou větev a zabral. Větev se nelá-mala, ale začal praskat celý strom.

"Pusťte loďku a pomozte mi táhnout!" křikl Makšejev na svého druha.

Tu se oba chytili provazu, a jak stáli v lehkém člunu, škusblí vši silou. Strom se svalil a prudce udeřil do přídě loďky, která se pod jeho tíhou počala potápět. Gromeko se tak tak stačil chytil přeslíček a přitáhnout k nim záď, když se příd loďky potopila.

"To je hrůza! Co si teď počneme?" zabědoval Makšejev.

Oba seděli na zádi, nohy měli ve vodě, jednou rukou se drželi přeslíček a druhou provazu, který bránil tomu zpropadenému stromu, aby odplul po proudu.

"Vylézt na břeh nemůžem, vyčerpát vodu nemáme čím. Musíme někoho zavolat na pomoc," pravil Gromeko.

Začali houkat a volat. Z počátku nikdo neodpovídal, ale pak bylo slyšet hlas Kaštanova, který se ptal, co se stalo.

"Připlujte nám někdo na pomoc, vezměte vědro, loďka se nám potopila!"

"Hned přijedu!" zalehla k nim odpověď.

Vtom se z vody vedle potopené přídě člunu vynořila ohromná zelenohnědá hlava s krátkou a širokou tlamou a maličkýma očima pod zploštělým čelem. Zvíře se chvíli dívalo na muže, kteří překva-pením ztrnuli, a pak rozevřelo tlamu, vycenilo několik řad ostrých zubů a začalo vylézat na příd loďky, která se pod jeho tíhou začala potápět ještě hlouběji. Objevil se krátký a tlustý krk, pak část holého trupu, široké přední tlapy se drápy zachycovaly boků loďky.

Když se lovci vypravovali na dříví tak blízko od tábořiště, ne-vzali si s sebou pušky a teď byli bezbranní tváří v tvář neznámému obojživelníku, který je bezpochyby dravý a silný. Sekery jim zůstaly na přídi a byly teď ve vodě už pod tlapy nepřítele.

"Honem si přivažte nůž k rukojeti vesla!" zvolal Makšejev, "a já se pokusím tu obludu zadržet druhým veslem!"

Vytáhl svůj nůž, vzal ho do zubů, a pak popadl veslo a prudce je vrazil rozšířeným koncem do pootevřené tlamy.

Prudká rána do patra a jazyka zvíře omráčila. Křečovitě sevřelo čelisti. Ozval se praskot, ostré zuby drtily dřevo a vnikaly do plechu, jímž bylo veslo okováno. Makšejev vrážel veslo hlouběji zvířeti do tlamy. Veslo však bylo čím dál kratší, protože čelisti pracovaly a vyplivovaly zkrvavené třísky dřeva.

A tu se Gromeko, kterému se už podařilo přivázat velký lovecký nůž řemínky od bot k rukojeti druhého vesla, zdvihl za Makšejevem a vrazil toto improvizované kopí obludě do oka. Zvíře, zběsilé boles-tí, sebou škusblo, vyrazilo

Makšejevovi veslo z rukou a zmizelo v řece. Na okamžik ukázalo široký hnědozelený hřbet s dvojitou řa-dou šupin podle páteře a krátký tlustý ocas, který uhořel do vody tak silně, že oba lovci byli od hlavy k patě jaksepatri postříkání mohut-nými proudy vody.

Loďka, kterou zmítající se obluda odtrhla od břehu, potopila se docela.

Kaštanov, jenž jim spěchal na pomoc, byl v tu chvíli už blízko místu nehody. Když vyplouval ze zátočiny, uviděl vodní smršť, kte-rou zvedlo obludné zvíře, ale nechápal, co se stalo. Kolem něho na houpavých vlnách - potápěje se a vynořuje - plul suchý strom. Veslař ho považoval za krokodila a chtěl ho uhořit veslem. Tu však zavolal Gromeko, který nechtěl ztratit kořist, jež je stála takovou námahu:

"Kládu, chyt'te kládu! To je naše dříví!"

Kaštanov zachytil strom hákem, vlekl jej za člunem a konečně doplul ke svým druhům, kteří stáli po pás ve vodě.

Chvilí se pachtili, než loďku vytáhli, vyčerpali z ní vodu a i s kořistí se pak vrátili ke stanu, kde se Papočekin zuřivě bránil ko-márům. Generál se před nimi zachránil tak, že vlezl až po uši do vo-dy.

Rychle vytáhli kládu na břeh, nasekali polena a brzo vesele za-praskal oheň. Přesličky, které na oheň přiložili, začaly tak štíplavě dýmat, že se komáři dali na útěk a Makšejevovi a Gromekovi, kteří se sušili u ohně, vyhrkly slzy z očí.

Kaštanov vyslechl jejich vypravování o tom, jak je přepadla vodní obluda, a pak poznamenal:

"Myslím, že to byl ještě, představitel rodu, který vymřel na po-vrchu naší planety před obdobím třetihor."

"Ichthyosaurus či co?" zeptal se Makšejev, který si leccos zapa-matoval z kursu paleontologie, jež absolvoval na báňské fakultě.

"Ne, podle vašeho vypravování ne. Ichthyosaurus byl mnohem větší, měl jiný tvar hlavy a žil dřív, v jurském období.

Váš známý je podobný spíš malému křídovému krokodilu."

"Ano. Ichthyosaura byste tak lehko nevyřídili," poznamenal Papo-čekin. "A Plesiosaurus by měl krk delší než vaše veslo a klidně by vás popadl přímo z vody, ten by do loďky nelezl."

"Můžeme čekat, že se časem setkáme i s těmihle obrovskými veleještěři," usoudil Kaštanov. "Myslím si to proto, že cestou po proudu potkáváme představitele stále starší fauny. Teď už jsme se octli v polovině nebo dokonce na začátku doby křídové."

"Ano, živočišný i rostlinný svět je stále odlišnější od všeho toho, co jsme si zvykli vidět na povrchu Země," přidal se Gromeko. "K přeměně dochází postupně a my si ji hned dokonce ani neuvědomu-jeme. Ale když se zamyslíme, tak je kolem nás všechno nové: zmi-zela spousta listnatých stromů, květin a trav, převládají palmy, rostli-ny šáchorovité a nahosemenné a objevilo se i plno rostlin tajnosnub-ných."

"Tohle podzemní království ukrývá ještě mnoho překvapení a musíme být opatrnější. Ani krok bez pušky s výbušnou kulí!"

"Myslím si, že bychom si měli jen maličko odpočinout, než se uvaří večere, pak se najíst a jet dál na vhodnější místo.

Na velký oheň, který by nás chránil před šelmami, nemáme tu dost dříví!" pro-hlásil Gromeko.

Všichni s ním souhlasili. Vytáhli poškozenou loďku, aby ji vysu-šili a spravili, povečeřeli, zdřímli si na dvě hodiny u dýmajícího ohně a znovu vypluli. Zbylé dříví si vzali s sebou. Ještě asi dvě hodiny se táhla stále stejně neproniknutelná houština s lemem rákosí a přesli-ček. Tam, kde nebyl proud, vyskakovaly nad vodu ryby a unikaly před nepřítelem, který je pronásledoval. Někdy bylo možno pozoro-vat, jak za rybou, jež se vymrštila nad hladinu, vykoukla na okamžik odporná ještěř hlava s rozevřenou tlamou a pak víry a velké rozbiha-jící se kruhy na hladině prozrazovaly, že se do vodní hlubiny rychle ponořilo velké tělo. Občas se bezstarostně poletující vážky rozprchá-ly na všechny strany a schovávaly se v listí a v rákosí před velkým blankytným ptákem s ohromným zobanem, který s velkým hlučím odkudsi přiletěl a v letu chytal opozdilé hmyz.

Konečně se zelené stěny začaly rozvírat, proud se zmínil a vod-ní hladina se stále víc a více rozšiřovala. Řeka se změnila v jezero, uprostřed něhož bylo vidět ostrovy. Jeden z ostrovů upoutal pozor-nost cestovatelů. Vysokou lesní houští byl zarostlý jen z poloviny, na druhé půlce ostrova se prostírala poměrně velká louka s několika uschlými stromy. Spěšně tam záměřili a přistáli tam.

Tato luční polovina ostrova byla porostlá nízkou, ale tvrdou trá-vou. Když si ji podrobněji prohlédli, shledali, že je to zvláštní druh plavuně. Loučka byla v horní polovině ostrova a větřík váł dolů po proudu řeky. Topiva měli dost, a proto se rozhodli, že u lesa zapálí několik pořádných dýmavých ohňů, aby z ostrova vyhnali všechny šelmy a měli od nich pokoj.

Když začaly hranice prskat a kotouče dýmu pronikaly do nitra lesa, počali odtamtud vylétat drobní ptáci a různý hmyz. Někteří pa-dali na zem, a tak si zoolog mohl nasbírat zajímavou sbírku nezná-mých druhů. Pak na louku vyběhl podivný a hrozný tvor. Velmi při-pomínal dikobraza, ale byl velký asi jako pořádný vůl a ostny měl na metr dlouhé. Zvíře se naježilo, bylo najednou jako ohromná bodavá koule, přeběhlo kolem ustrnulých mužů a schovalo se v rákosí. Hned za ním krátkými a vysokými skoky vyskočilo z houštiny zvíře, které připomínalo šelmu. Mělo tmavožlutou srst a kočičí hla-vu, poměrně dlouhý a silný ocas, krátké nohy a tupou tlamu s vyceněnými ostrými zuby. Vcelku se podobalo velké, téměř dva metry dlouhé říční vydře a lišilo se od ní jen nápadnějšíma ušima a krátkou hřívou. Zvíře sice nejevilo úmysly napadnout lidi - kradlo se podle kraje lesa k vodě - ale jeho podoba Kaštanova tak zaujala, že šelmu dobrou ranou složil.

Šelma byla skutečně zajímavá: v tlamě jí nenašli ani ploché ře-záky, ani ostrohroté stoličky jako u dravců pozdějších dob. Všechny zuby byly stejně ostré, kuželovité, jako u plazů. Jenom přední zuby, které nahrazovaly řezáky, byly trochu menší než ostatní a poněkud zploštělé. Zuby po stranách čelistí byly o trochu větší a tesáky před-čily velikostí všechny ostatní zuby a byly největší v obou čelistech, zejména v horní.

"To je zajímavý příklad prassavce, který má ještě zuby ještěřů, ale u něhož už začíná ona diferenciace, která se rozvila v pozdějších obdobích," poznamenal geolog.

Z houštiny už nevyběhlo nic, a tak si cestovatelé konečně mohli zaslouženě odpočinout. Střídali se však při hlídce a udržovali ohně, které je chránily před zuřivým hmyzem. Proto spali klidně.

Nazítí se táhla dál krajina téhož charakteru, jaký měla zvečera minulého dne. Řeka se zcela změnila v jezero se spoustou ostrovů, voda téměř neproudila. Museli neustále veslovat. Nad vodou i nad lesem poletovaly pestré vážky a ohromní rohatí brouci, kteří dosaho-vali délky až třicet centimetrů. Míhali se tam motýli, jejichž křídlo by bylo zakrylo celou lidskou dlaň. Občas se objevili podivní malí i větší modrošedí ptáci. Trochu připomínali volavku, ale měli kratší nohy, delší ocas a krátký zobák, v kterém bylo vidět drobné zuby.

Jednoho ptáka se jim podařilo v letu zastřelit. Kaštanov ukázal svým druhům toho podivného opěence. Byl to přechodný typ mezi ještěři a ptáky, veliký jako jestřáb a měl modrošedé peří. Dlouhý ocas nebyl složen jen z per jako u ptáků, ale bylo v něm i mnoho obratlů. Měl tedy stavbu ještěřního ocasu. Peří rostlo po obou stra-nách. Na křídlech

bylo po třech dlouhých prstech se stejnými drápy jako na nohách, takže tenhle pták mohl lézt po stromech a po skalách a chytat se jich předními okončetinami. Prohlídka zvířete přivedla Kaštanova k závěru, že zvíře patří k praptákům rodu Archaeopteryx, ale liší se od exemplářů nalezených v horních jurských vrstvách v Evropě mnohem větší velikostí.

Na konci dne se břeh docela snížil a na mnoha místech se táhly bažiny zarostlé přesličkami a kapraděmi, nad kterými se tu a tam tyčily skupiny podivných stromů, přizpůsobených vegetaci ve vodě.

Tyto porosty poskytovaly útulek různému bodavému hmyzu, kde-rý se zuřivě vrhl na cestovatele, kdykoli se pokusili přirazit k zelené stěně, aby obohatili své sbírky. Hmyz je pak chvíli pronásledoval i na vodě. Pěťadvacetimilimetroví komáři, mouchy velké jako čmelák, ovádi a střechkové přes čtyři centimetry velcí soutěžili v těchto okřídlených útociích na lidi, kteří byli nuceni ostudně ustupovat a už se začali znepokojovat při pomýšlení na nadcházející nocleh mezi hejny těchto mučitelů.

Bažinatou krajinou pluli několik hodin. Všichni horlivě veslova-li, aby se odtud co nejrychleji dostali. Živočišný svět se tu zřejmě omezoval na hmyz a praptáky ve vzduchu a na ryby a ještěry, kteří se skrývali v tmavé, hluboké vodě a prozrazovali svou přítomnost ples-káním vody a víry. V bažinatých porostech na zemi čtvernožci zřejmě žít nemohli.

"A kterépak suchomilné zvíře by mohlo vydržet bodání tohoto odporého hmyzu?" pravil Gromeko.

Ale tu z jihu zavanul svěží větřík a občas bylo možno rozeznat jakýsi pravidelný šum, který odtamtud zaléhal.

"Vpředu je velké otevřené jezero s pustými břehy nebo moře," oznámil Makšev. První zaslechl ten hukot.

"Moře?" užasl Papočin. "Cožpak je v Plutonii dokonce moře?"

"Jestliže tu jsou řeky, a o tom nemůžeme pochybovat, musí se konec konců vlévat do nějaké nádrže se stojatou vodou. Nemohou přece téci bez konce."

"Ale což se řeky nemohou ztrácet v bahnitých jezerech podobných tomu, v kterém teď plujeme, nebo se vsakovat do písku?"

"Zcela správně! Ale při spouště vody je pravděpodobnější, že je tu otevřený bazén. A polozarostlé jezero, po němž teď plujeme, je jen jeho vstupní část."

26. JEŠTERÍ MOŘE

Všichni byli velmi zvědaví, jak veliký je tento bazén a zda je nezastaví v jejich cestě do nitra Plutonie. Pouštět se na plachtovinových člunech na širé nekonečné moře by ovšem nebylo možné.

Za hodinu se vpředu na konci širokého pruhu řeky-jezera s téměř nezatelným proudem ukázal tmavomodrý lem. Ústí řeky už bylo blízko. Opřeli se silněji do vesel a za další půlhodinu připluli ke kraji jezera či moře.

Rostlinstvo, které vroubilo říční břehy, nedosahovalo až těsně k mořskému břehu a bylo od vody odděleno širokým holým pruhem písku. Příboj vln rostlinstvu zřejmě bránil, aby se přichytilo těsně u břehu.

Na těchto písčité pláži, ovívané mořským vánkem, kde nebyl do-těrný hmyz, usadili se cestovatelé k noclehu.

Vyložili věci na břeh, rozdělali oheň a všichni se rozběhli k moři, aby se přesvědčili, jaká je v něm voda.

Chtěli poznat, zda je moře uzavřená nádrž se slanou vodou, anebo jen velké průtočné jezero. Kromě toho se všichni chtěli vykoupat, protože se v posledních dnech, od té doby, co se přesvědčili, že v řece žijí velcí ještěři, museli koupání zřít.

Rychle se na měkkém písčitém břehu svlekli a všichni vešli do mělké vody, jejíž hloubka se zvětšovala velmi pozvolna. Teprve pa-desát kroků od břehu jim voda sahala po pás. Byla znatelně slaná. ale ne tak jako v oceánech na zemském povrchu. Byla slaná asi jako voda Baltického moře.

Když se cestovatelé osvěžili koupelí, začali uvažovat, kam se pustí dál. Moře nebylo nekonečné: na jižní straně obzoru bylo vidět břeh dokonce i prostým okem a dobrý dalekohled ukazoval zcela zřetelně zelenou stěnu porostu, vyvýšené skupiny stromů a místy tmavé, nafialovělé masivy - patrně skály a útesy. Také za zelenou stěnou bylo na miskovitě prohnutém povrchu země vidět, ale už méně jasně, celistvou rozlohu téže nafialovělé barvy a tu a tam skupiny vyšších hor. Ráz té krajiny vyvolal ve všech badatelích touhu pře-plout na jižní břeh. Nebylo to nemožné. Jistě tam nebylo dál než čtyřicet padesát kilometrů a za klidného počasí s lehkým větříkem v zádech, který by dovolil užít plachty, bylo by možno pustit se na cestu bez zvláštního nebezpečí.

Protože v posledních dnech v pásmu bažin a jezer nemohli lovit, zásoba masa se ztenčila a k večeri si vařili jen kaši.

Makšev a Pa-počin však začali chytat ryby. Při koupání si všimli velkých ryb, proto vzali udice a vydali se podle břehu řeky k místu, kde vytékala z rákosí a kde byla hlubší voda. Splávky ležely dosti dlouho na hla-dině a rybáři si už mysleli, že přejdou jinam, když tu najednou začaly ryby hodně brát.

Makšev zasekl a vyhodil na břeh velkou rybu. Papočinův úlo-vek však byl tak těžký, že mohl ztrhat vlasec. Proto Papočin přita-hoval ulovenou rybu k břehu, aby ji chytil do podběráku. Najednou však se voda prudce rozčeřila, udici to škublo a nějaké tmavé zvíře odneslo chycenou rybu i s háčkem. Rybář zahlédl jen hřbet, pokrytý velkými šupinami, a krátký ocas.

Makšev, který sundával svou rybu s háčku, křikl, když uslyšel hlučné zapleskání vody:

"No, to jste chytil pořádný kus, Semjone Semjonoviči, ta má jistě aspoň osm kilo!"

"Ne osm, ale osm set," odpověděl ohromený zoolog. "Utrhla mi udici a uplavala."

Makšev k němu přiběhl a přinesl mu ukázat svůj úlovek. Bylo to prapodivné stvoření - široké a ploché jako kambala. Bylo pokry-to hrubými šupinami, velkými asi čtvereční centimetr, mělo nerozdvo-jeň ocas, oči na jedné straně těla a dlouhé ostny podél hřbetu.

"A dá se vůbec taková obluda jíst?" zeptal se pochybovačně.

"Ovšem, že dá. Podobá se kambale, ačkoli se od ní taky liší. Myslím, že je to rejnok. Vůbec všechny čerstvé ryby se dají jíst, pro-tože jedovaté bývají u některých druhů jen jikry, mlíčí nebo černá mázdra, která vystylá břišní dutinu. Jestliže vyndáme všechny vnitř-nosti, můžeme jíst i neznámou rybu, jen když její maso nebude pách-nout nebo v něm nebude

moc kostí."

"Pak to tedy zkusíme a budeme chytat dál. A jakápak byla ta va-še ryba, co vám utekla?"

"Myslím, že to nebyla ryba, ale veliký ještěř, který chycenou ry-bu utrl a sežral ji i s háčkem a kusem vlasce."

"Tak vida, i tady se toulají ti dravci! A my jsme se tak bezsta-rostně koupali v moři!"

"Ano, musíme být opatrnější. Vždyť v mořích jurského období - a toto moře před námi pravděpodobně je - žili ohromní ichthyo-sauři, plesiosauři a jiní draví ještěři, kteří by člověka překousli vejpůl jako nic."

"A žraloci v těch dobách ještě nebyli?"

"Taký byli. Tihle dravci jsou známi div ne už v devonském ob-dobí a dosahovali tehdy ohromné velikosti. Byly nalezeny jejich zu-by, dlouhé až sedmnáct centimetrů. Představte si tlamu, v které tako-vé zuby rostly!"

Rybáři zase nahodili udice a brzo ulovili velké ryby, podobné dnešním sterledím. Chycené ryby hned vykuchali a uvařili z nich polévku. Zatím co se vařila, nachytali ještě dobře deset takových ryb.

Po večeři všichni seděli u stanu, pokušovali z dýmek a uvažovali o nadcházející plavbě po moři, které se klidně čeřilo a šumělo na písku, pokrytém ulitami různých měkkýšů. Ty vzbudily velký geolo-gův zájem.

Zatím co jeho druzi lovili ryby, nasbíral celou sbírku ulit a určil, že patří k ammonitům.

"Podívejte se!" přerušil jejich besedu Gromeko. "Co je to za ohromné mořské hady?"

Asi sto metrů od břehu se zdvihla nad mořskou hladinou jedna a pak druhá hlava, která seděla na dlouhém krku. Byly ploské - jako hadí - a krky se plavně prohýbaly. Zdálo se, že to plují dvě ohrom-né černé labutě, jejichž těla se nepatrně pozdvihují nad vodou.

"To nejsou hadi," opravil ho Kaštanov, když pozoroval zvířata dalekohledem. "Jsem si jist, že to není nic jiného než plesiosauři. Je velmi pravděpodobné, že žijí v svrchnojurském moři."

"Jsou to ale obludy!" žasl Papočkin, který se rovněž díval dale-kohledem na zvířata.. "Myslím, že mají při nejmenším dvoumetrový krk!"

"A neuráčí se jim k nám na návštěvu?" zapochyboval Gromeko, který se ještě pamatoval na dobrodružství s ještěrem v loďce.

"Kdož ví? Ale mám za to, že jsou na souši velmi neohrabaní. Stačili bychom jim snad utéci. Pro jistotu si můžeme nabít pušky výbušnými střelami."

Mořské obludy však nejevily chuť vylézt na souš. Začaly se po-tápět a honit ryby. Pluly pomalu podle břehu a vyhlížely před sebou kořist, pak ji rychlým pohybem krku a hlavy chytily, nadhodily si ji ve vzduchu a polapily ji až u hlavy, aby ji nepolykaly proti ostnům a šupinám, ale po nich. Pohyby plesiosaurů byly přitom velmi rychlé a působné. Někdy však vyhlídnutá kořist unikala. A tu zvíře div nevy-skakovalo z vody, jak se za ní hnalo, hlučně rozráželo vlny a nataho-valo krk daleko vpřed.

Tento plesiosauři lov, který cestovatelé pozorovali s velikým zá-jmem, skončil rvačkou. Oba plesiosauři chytili současně rybu, prav-děpodobně hodně velkou, a každý se snažil, aby ji druhému vyrval z tlapy.

Jednomu se to podařilo a dal se na útek, druhý ho pronásledoval, dohonil ho a obtočil svým krkem krk svého protivníka, aby ho přinu-til rybu pustit. Zapletené krky se ohýbaly hned na jednu, hned na druhou stranu, tmavá těla na sebe dorážela, krátké ocasy; a ploutve-tlapy divoce bily do vody a rozstříkovaly ji na všechny strany. Nako-nec se jeden plesiosaurus rozzuřil, pustil rybu, zakousl se protivníko-vi do krku a vlekl ho do hlubiny. Nad místem, kde se obludy ponoři-ly, ještě dlouho se vlnila voda.

Gromeko a Kaštanov, kteří na písčitém břehu sbírali kusy vyplavěného dříví, aby měli dost paliva pro noční oheň, spatřili asi po ho-dině tmavou hmotu, kolébající se na vlnách. Hnalo ji to podle břehu a pomalu se blížila. Nakonec se zastavila - pravděpodobně narazila na mělčinu.

Když se s dřívím vrátili ke stanu a viděli, že jejich druzi spí, od-vázali loďku a pluli k tmavé hmotě. Byl to vskutku jeden z plesiosaurů. Na jeho mříšné už seděli nějací velcí ptáci a klovali ji. Jiní, trochu menší, kroužili nad nimi ve vzduchu a zřejmě čekali, až na ně dojde řada, aby se přizivili, a vydávali zvuky, které připomí-naly kvákání ohromných žab. Léтали podobně jako netopýři.

Oba lovci museli hejno rozehnat několika výstřely, aby se mohli přiblížit k mříšné. Její hlava s horní částí krku držela už jenom na cárech kůže, rozervané zuby nepřitele. Mrtvé zvíře plulo břichem vzhůru. Z vody mu trčely ohromné ploutve. Břicho bylo pokryto holou kůží hnědozelené barvy.

Plesiosauro bylo možno vytáhnout na břeh - trup byl přes dva metry dlouhý, ocas trochu kratší, ale krk delší. Zadní ploutve dosa-hovaly téměř půl druhého metru.

Zastřelení ptáci byli vlastně ptakoještěři dvou druhů: větší - pterodaktylové - byli mohutnější než orel, menší byli asi jako po-řádná kachna. Oba druhy měli velikou hlavu s ozubeným zobákem, holý trup a létací blánu, jež spojovala přední a zadní končetiny jako u netopýra. Ti menší měli dlouhý ocas.

27. PLAVBA PŘES MOŘE

Nazítí bylo počasí velmi příznivé plavbě na moři. Nebe bylo skoro bez mráčku a vál slabý severní vítr, jenž dovolil napnout plachtu, ale nezdvíhal velké vlny. Než se cestovatelé vypravili, peč-livě prohlédli čluny i vor a napjali plachtu mezi dvěma tyčemi, jež nahrazovaly stěžně. Na pyramidě z naplaveného dříví, kterou na bře-hu postavil Makšev, vztyčili ještě žerď s bílým praporem. Sloužil jako znamení pro zpáteční plavbu. Kousek dál od břehu, těsně u kraje porostů, kam mohl příboj dosáhnout jen ve výjimečných případech, vykopali v písku jámu a schovali do ní sbírky - nerosty, herbáře, lebky a zvířecí kůže, aby se nevystavovali nebezpečí, že je při plavbě namočí, a aby s sebou nevezli zbytečnou přítěž. Nad zasypanou já-mou postavili druhou pyramidu z naplaveného dříví, aby ji nějací dravci, přilákání zápachem kůží, nemohli rozhrabat. V lahvičce při-věsili na pyramidu krátký popis své cesty od jurty k mořskému bře-hu.

Potom vsedli do člunů a vydali se na moře. Zamířili přímo na jih k sotva viditelnému dalekému protějšmu břehu. Jakmile

se plavidlo poněkud vzdálilo od pobřeží, nadul vítr plachtu a pluli rychleji.

Když se dostali kus od severního mořského břehu, mohli lépe posoudit celkový ráz tohoto pobřeží. Na obě strany, na východ i na západ od ústí Makšejevovy řeky, byl břeh obrouben stejnou vysokou zelenou stěnou, na několika místech přerušenu ústími podobných řek. Na zeleném pozadí bylo dobře vidět pyramidu s praporem. Za pruhem porostů nebyly ani hory, ba ani pahorky, a krajina přiléhající k tomuto břehu moře byla zřejmě jen nízko položená, do dálky pro-tažená rovina; pokrýval ji pravděpodobně pouze les a bažiny.

Po dvouhodinové plavbě přestali veslovat a nechali plavidlo plout jen pod plachtou.

Moře bylo téměř klidné. Lehký vítr nepatrně čeřil jeho hladinu, dál od břehů docela pustou. Byla tu velká hloubka, protože stometro-vá šňůra s olovnici nedosáhla na dno. Cestovatelé nemohli měřit hloubku jinak. Když si odpočinuli, chopili se vesel a veslovali ještě hodinu.

Ted' byli asi v polovině moře, protože oba břehy se zdály stejně daleko. Vítr brzo poněkud zesílil. Pluli rychleji. Už dobře rozeznáva-li vysoké černé, nafialovělé a červené útesy, které se stupňovitě zdvíhaly do vnitrozemí. Táhl se těsně při břehu a kus dál napravo ustupovaly zelené stěny lesa. Tato stěna byla ještě dál vpravo vystří-dána vysokými narudlými pahorky, které se zvedaly místy těsně u vody, místy byly od ní odděleny úzkým pruhem zeleně.

Jak se blížili k břehu, počalo moře ožívat. Objevily se v něm ohromné medusy, jež měly až metr v průměru a houpaly svá prů-hledná rosolovitá těla na vlnách. Když muži přestali veslovat, bylo možno ve vodě rozpoznat hejna drobných i velkých ryb. Občas se ukazovaly loděnky, které napínaly své plachty a červená chapadla nad bělostnou vinutou skořápkou.

Dva kilometry od břehu bylo mořských živočichů ještě víc. Mís-ty se vytvořily z chaluh celé plovoucí ostrovy a vesla se stěží nořila do jejich měkké zelené hmoty. Spolu s lodyhami těchto rostlin bylo možno z moře vytahovat malé mušličky, rybky a hmyz.

Cestovatelé vrhli do vody svou improvizovanou olovnici. Byla tam hloubka asi dvacet pět metrů. Odtamtud už bylo dobře vidět bílý pruh příboje při úpatí útesů.

Zatím plavba pokračovala velmi dobře a byla to málem krato-chvilná projížďka. Avšak na cestovatele čekaly i nebezpečné chvíle. Asi kilometr od břehu se z vody náhle vynořila ve vzdálenosti něja-kých třiceti metrů od lodi hlava Plesiosaura. Graciously se pohupo-vala na dlouhém krku a začala se sunout proti nim. Ještěr plul po-malu a prohlížel si lidi, které i s jejich plavidlem považoval za nějaké veliké nevidané zvíře.

Pušky s trhavými střelami byly připraveny, a když se Plesiosau-rus přiblížil, zaburácely dva výstřely. Obě kule trefily do cíle. Štíhlý krk sebou zaškubal, z pootevřené tlamy vyhrkla krev, hlava bezmoc-ně sklesla na rozstřeleném krku a zvíře se začalo zmitat na vodě a zdvíhalo takové vlny, že se mořeplavci museli honem vzdálit, aby je to nepotopilo.

Usilovně veslovali k břehu, když se kolem nich mihla jako po-norka tmavá hmota, vysoko čeříc vodu. Z vln se vynořil zelenohnědý hřbet a ohromná dlouhá hlava, která připomínala hlavu krokodila. Nestvůra se s pootevřenou tlamou, plnou ostrých zubů, řítila k dodělávajícímu Plesiosaurovi a spoléhala na snadnou a přitom vy-datnou kořist.

"To je jistě Ichthyosaurus!" zvolal Kaštanov a díval se za hroz-ným ještěrem.

"Ba, tahle obluda je ještě horší," podotkl Makšejev, "klidně mů-že chytit člověka a roztrhnout ho vejpůl."

"Ale ve vodě je ho těžko zpozorovat a zastřelit," pravil Gromeko.

Břeh už byl nedaleko. Když k němu cestovatelé připlouvali, mohli ještě pozorovat, jak mladý Ichthyosaurus chytá ryby, které se před ním zachraňovaly a vyskakovaly z vody právě tak, jako vyska-kuji řízci, střevle a jeseni, když je pronásleduje žravá štika. Ichthyo-saurova tlama velmi připomínala štičí tlamu.

Cestovatelé se vyhnuli zpěněným vlnám u úpatí holých skal a veslovali k nízkému břehu, obroubenému zelenou stěnou, kde bylo vidět rovnou písčitou plošinu, vhodnou pro táboření. Ale moře při břehu bylo tak mělké, že museli vylézt a táhnout loďky i prám. Plav-ba přes moře trvala asi šest hodin. Blížilo se poledne, a když se na-obědvali a odpočinuli si, mohli se ještě projít po okolí. Prám i člun vytáhli na břeh, postavili stan a začali vařit oběd. Při tom zjistili, že jim dochází sladká voda.

"Jednali jsme lehkomylně," zalitoval Papočkin. "Kdo ví, zda je na tomhle břehu sladká voda. Měli jsme si s sebou vzít vody na ně-kolik dní."

"Když vodu nenajdeme, budeme muset plout zpátky přes moře a na tomhle břehu neuvidíme skoro nic," přidal se Gromeko.

"Myslím, že máte zbytečný strach," uklidnil je Kaštanov. "Kdy-by byl tenhle břeh docela holý, bylo by to jiné. Pak bychom si s sebou ovšem byli přivezli sladkou vodu. To by nás bylo napadlo, kdybychom byli viděli, jak je pustý."

"Jsem si jist, že někde nablízku najdeme buď potok, nebo pra-men," řekl Makšejev. "Vždyť tohle bohaté rostlinstvo nemůže růst ze slané vody."

Když se naobědvali a odpočinuli si, vypravili se botanik a zoolog do lesa hledat vodu a Kaštanov s Makšejevem měli prohlédnout po-břežní útesy na východ od tábořiště.

Všichni se ozbrojili puškami, které byly nabity trhavými náboji, kdyby snad potkali ještěry nebo nějaké jiné dravce. Generála přivá-zali u stanu a vedle rozdělali veliký oheň, který měl plašit nezvané hosty.

28. MAKŠEJEVOVY MILIONY A MILIARDY

Nejbližší skály, téměř černé, s rudými a žlutými skvrnami a lesk-lými plochami na povrchu, byly složeny z železné rudy - z čistého magnetovce. Každá rána kladívkem do skály objevovala tuto rudu a jenom místy bylo možno zpozorovat hnízda a zrnka nějaké jiné tma-vé horniny. "Jaké bohatství tu leží nadarmo!" zvolal Makšejev, když prohlédl řadu pobřežních útesů a všude se objevila ruda, jen na po-vrchu trochu zvětralá a okysličená.

"Ano, tady by bylo možno postavit hut', která by zásobila rudou všechno lidstvo na zemském povrchu," poznamenal Kaštanov. "Ovšem dřív by se musela vybudovat železnice přes Plutonii a Nan-senovu zemi a v Beaufortově moři

postavit obrovské ledoborce."

"To je dílo budoucnosti, pravděpodobně ne příliš daleké. Až se vyčerpají zásoby železné rudy tam nahoře, budou pro lidstvo výhodné a nutné i obtížnější podniky."

Asi kilometr od kraje útesů překazilo další prohlídku moře. Jeho vlny se třísily těsně u úpatí strmých skal a nenechaly ani úzkou pěšinku, kudy by se dalo projít.

"Budeme to tu muset prohlédnout za klidného počasí z loďky," poznamenal Makšejev.

"A nepokusíme se teď vylézt nahoru jednou ze soutěsek, kolem kterých jsme prošli?" navrhl Kaštanov.

Oba badatelé se vrátili kousek zpět a vešli hned do první úžlabiny, která se vřizla do železných skal. Její ústí bylo zavaleno ohromnými balvany rudy, přes něž museli velmi namáhavě přelézat.

Při tomhle tělocviku se Makšejev náhle ohromen zastavil.

"Jen se podívejte, co to je!" zvolal a ukazoval na lesklou, jasně žlutou žilku, silnou pět až deset centimetrů, která protínala ohromnou hroudu magnetovce. "Vsadím se, oč chcete, že to je ryzí zlato!"

"Máte zcela pravdu," přikývl mu Kaštanov. "Je to přírodní zlato, a dost vysoké ryzosti."

"Ach, tady se válí takové bohatství!" zvolal bývalý zlatokop. "V Kalifornii i na Aljašce jsem viděl plno nalezišť zlata, ale takovouhle žilu jsem ještě neviděl a dokonce jsem o něčem podobném nikdy ani neslyšel."

"O takových žilách jsem v popisech taky nečetl," přitakal Kaštanov. "Ale tahle žila vede jen v balvanu, a ne ve skále, a její bohatství se konec konců omezuje pouze na několik málo desítek kilogramů."

"Když je žila v balvanu, proč by se nemohlo najít její pokračování v útesu, od kterého se balvan odtrhl?"

"Ovšem. Toť se ví, podíváme se po tom, ale je možné, že žila ústí někde v docela nepřístupném útesu, a my se na ni budeme dívat jen jako liška na hrozen vína. O chuť by nebylo, ale jak na to!"

"Dynamit a hornické práce neznačí nepřístupné útesy!" zvolal nadšeně Makšejev. "Jen kdybych tu žilu našel!"

"Myslím, že výsledek tohoto nálezu bude pro nás čistě theoretický. Na našich člunech s sebou nemůžeme odvézt ani tunu - a do konce ani metrů zlata!"

"Nu což! Odvezeme, co se dá, a pak vyzbijeme zvláštní výpravu do nitra země za zlatem!"

Geologové prohlédli útesy, které se tyčily v ústí soutěsky nad hromadou balvanů; přesvědčili se, že v nich není zlato vidět, a pak kráčeli vzhůru soutěskou, která se dál poněkud rozšířila. Její stěny spadaly svisle, dno bylo pokryto štěrkem a drobnými úlomky balvanů. Stěny byly jen z magnetovce, ale mezi štěrkem si Kaštanov všiml i jiných hornin.

"Tady máte taky zlato!" řekl Makšejev, když ušel asi padesát kroků soutěskou nahoru. Zdvihl úlomek rudy, v které bylo zlato vtroušeno drobnými zmečky.

Asi dvě stě kroků od ústí začalo se dno soutěsky zdvíhat, pak se změnilo v řadu stupňů. Geologové překonali první z nich a zastavili se před zcela svislou skálou, vysokou přibližně čtyři metry, jež jim přehrazovala cestu. Na hladkou stěnu z železné rudy se nemohli ni-terak vyškřábat.

Makšejev rozhořčeně klepl kladívkem do svislé stěny a zvolal:

"Cesta dál nevede a máme po nadějích, že najdeme zlatou žilu."

"Ano, budeme muset hledat jinou soutěsku."

"Ale copak to je!" rozzlobil se Makšejev. "Místo toho, aby nám skála dala zlato, chce mi vzít mé jediné kladívko!"

Vykřikl tak proto, že se kladívko jakoby přilepilo ke stěně a zlatokop se je marně snažil odtrhnout.

Kaštanov prohlížel horninu vedle útesu a obrátil se ke skále zády, na nichž mu visela puška. Ucítil, že ho k sobě táhne nějaká mo-hutná síla. Puška bříkla o stěnu a geolog se od ní nemohl odtrhnout.

"To je ale pořádně magnetická ruda!" zvolal, když si uvědomil, oč tu jde. "Přitáhla vaše kladívko i mou pušku!"

"A jak je odtrhneme? Přece tady nenecháme takové vzácné věci na věčnou památku naší nezdařilé výpravy?"

Kaštanov se sebe stáhl řemen a puška zůstala pevně přitisknuta ke stěně. Tu Makšejev sevřel kladívko oběma rukama, škulbl jím ze všech sil a odtrhl je od stěny. Pak oba chytili pušku a spojenými silami ji odvalili od skály.

"Nedá se nic dělat, pojďme zpátky!" navrhl Kaštanov. "S železnými předměty v rukou se tady jen unavíme."

"Počkejte, už vím, jak se vydrápeme nahoru. Pušky tu necháme - v téhle holé soutěsce nemůže být žádné zvíře."

"Nu - a pak?"

"Ale počkejte, podívejte se!"

Makšejev nasbíral na dně soutěsky mezi štěrkem hranaté, dost velké kusy rudy a začal je přistavovat rovnou stranou ke svislé skalní stěně. Ihned se přichytily a pevně držely. Zmagnetisované kusy rudy vytvořily žebřík, po němž se dalo s určitým nebezpečím vylézt nahoru.

"Žasnu nad vaší vynalézavostí!" usmál se Kaštanov. "Vy jste opravdový zlatokop, který čestně vyvázne z jakékoli obtížné situace."

"Děkuji za poklonu! Na to mě přivedlo mé kladívko. Když trčelo u stěny rukojetí ke mně, pomyslí jsem si: »Tady máš stupínek scho-diště« - a ostatní je už nasnadě."

Geologové nechali na dně soutěsky pušky, brašny s náboji a tlu-mok s nasbíranými vzorky rudy a vylezli nahoru. První lezl Makše-jev a stavěl dál schodiště z balvanů, které mu jeho druh podával zdola.

Za pět minut byli oba nahoře.

Soutěska se nezměnila: zprava i zleva svislé stěny; na dně řada stupňů a všude jen železná ruda více nebo méně magnetická. Když geologové urazili ještě asi dvě stě kroků, uviděli na dně soutěsky hroudu velkou asi jako volská hlava, jasně žluté barvy. Bylo to ryzí zlato.

"No tak, zlatokope, odnese si do našeho tábora tenhle kousíček!" zasmál se Kaštanov.

"Opravdu, je to pořádný kousek!" odpověděl Makšejev a kopal do hroudy, která se ani nepohnula. "Myslím, že váží aspoň osmdesát kilo a má cenu dobrých sto tisíc rublů! Zlatá žila je zřejmě blízko!"

Zdvihli hlavy a oba začali pozorně prohlížet svislé úbočí soutěsky. Brzo uviděli napravo ve výšce asi čtyř metrů mezi

tmavým magnetovcem žlutou žílu zlata, která se táhla napříč. Hned se rozšiřovala až na půl metru, hned se úžila a rozvětvovala na drobné praménky nahoru i dolů.

"Miliony jsou před námi, miliony!" vzdychl si Makšejev, když odhadl pohledem viditelnou délku žíly. "Tady máme přímo před očima desítky tun zlata!"

"Vás to zlato nějak příliš rozdychtuje!" usmál se Kaštanov. "Ať-si je tahle žíla za desítky milionů, ale přece jen je to jenom žíla! Ko-lem ní však je celá hora drahocenné železné rudy, miliardy tun, které stojí miliardy rublů!"

"Ale je velmi pravděpodobné, že ani tahle žíla tu není sama. Možná, že jsou celé části hory složeny ze zlata, a pak tu jeho zásoby budou taky za miliardy rublů."

"Kdybychom začali dobývat takové spousty zlata, jeho kupní ce-na by rychle klesla. Je proto tak drahé, že ho je v přírodě málo. A význam zlata v lidském životě je daleko menší než význam železa, bez kterého se současná technika nemůže obejít. Zniče zlaté peníze a neužitečné zlaté ozdoby - a poptávka po zlatě bude malá."

"Vás zase příliš rozdychtuje úloha železa," namítl Makšejev. "Kdyby bylo zlata mnoho, nahradilo by spoustu kovů, zejména ve slitinách s mědí, zinkem a olovem. Technika usilovně hledá pevné kovy a slitiny, které se neokysličují. Z laciného zlata by začali dělat bronz, dráty a spousta jiných věcí, na které teď z nezbytí berou měď a její slitiny."

"Přece však tady jsou beze sporu ohromné zásoby železa, ale jen problematické, poměrně malé zásoby zlata."

"Nu dobrá! Vy si vezměte zásoby železa, a mně ponechte zlato, až se vrátíme, abychom je těžili," zasmál se Makšejev.

"Rád vám přenechám i železnou rudu, jen ať získáte ty miliony nebo miliardy!" odpověděl stejným žertem Kaštanov.

Badatelé se vrátili k mořskému pobřeží a prohlédli ještě několik podobných soutěsek. Všude byly stěny složeny z železné rudy, místy s žilkami a hnízdy zlata. Ale s tlustou žílou, podobnou té, kterou našli v první soutěsce, již se nesetkali. Makšejev byl tak nucen přiznat, že bohatství, které tu představuje železná ruda, je nesrovnatelně větší než to, které dává zlato. Geologové s těžkým nákladem vzorků "mi-lionové" a "miliardové" rudy přišli konečně ke stanu, kde svým vy-pravováním ohromili své druhy. Ti se vrátili jen o chvilku dřív.

29. PŘESLIČKOVÝ LES

Písečnou a oblázkovou pláž ohraničoval hustý les. Stály tu vedle sebe různé přesličky, vysoké osm až deset metrů. Jejich zelené větve začínaly nízko nad zemí, a tak bylo možno se pod nimi jen plazit anebo jít velmi shrbeně. Mezi přesličkami bujely stromovité kapradi-ny různých druhů. Vcelku tam byla taková houština, že tudy člověk téměř neprošel.

Papočkin a Gromeko začali hledat pěšinu nebo přirozenou meze-ru v houští a nakonec našli vyschlé koryto potoka, které se táhlo na hranici mezi útesem a lesem. Nedaleko od moře se koryto dělilo: levé rameno vedlo dál mezi lesem a útesy, pravé zabíhalo do houští-ny. Rostlinstvo se tu poněkud změnilo. Kromě přesliček a kapradí se tu vyskytovaly ságové a jiné palmy, které čnuly několik metrů nad přesličkami. Půda v lese byla porostlá nízkou trávou, tvrdou jako štětiny. Podle koryta na kraji lesní houště se tísnily i jiné rostliny. Gromeko ustavičně vysvětloval, jak se jmenují, a byl stále nadšenější.

"Zdalipak víte," zvolal nakonec, "v jakém geologickém období jsme teď?"

"Snad ne v kamenouhelném?" zabručel zoolog, který v lese ne-měl dosud prázdnou vědeckou kořist a jen si popíchal ruce o bodlavé rostliny.

"Ech, co vás to napadá! Copak ichthyosauři a plesiosauři žili v kamenouhelné době? Společně s geology už jsme tomu přišli na kloub! Ne, můj milý, teď jsme v jurském období. Podívejte se, tady je kapradí, typické pro tu dobu, zde je stíhlý stromek ginko a tuhle tvrdou rostlinku našli po prvé v jurských vrstvách v Irkutské gubernii na břehu řeky Angary a nazvali ji podle geologa Čekanovského, kte-rý ji objevil."

"No, pěkně děkuju, to užili jeho jména pro divnou věc! Je horší než naše kopřivy a může se jí živit leda nějaký ještěr, který má chřtán jako z plechu."

"My o vlku a vlk za humny!" přerušil Gromeko svého rozhněva-ného druha. "Jen se podívejte na tuhle malinkou stopičku! To je spíš váš obor!"

Zastavil se uprostřed koryta a ukazoval prstem na zem. V jemném písku bylo vidět hluboko vytlačené stopy ohromných tlap s třemi prsty, které končily tupými drápy. Každá stopa byla dlouhá přes třicet centimetrů.

"To ale byla nestvůra!" zvolal zoolog a hlas se mu maličko za-chvěl. "To je ovšem ve-le-ješ-těr. Ale rád bych věděl, zda je to býložra-vec nebo šelma. Pak by nebylo nijak příjemné setkat se s ním."

Papočkin pozorně prohlížel stopy, které bylo vidět v písku. Mi-zely tam, kde písek vystřídaly oblázky.

"Je divné, že všechny stopy jsou stejně velké," zavrtěl hlavou Gromeko. "Přední tlapy bývají vždycky menší než zadní, pokud vím. A jakýpak je to pruh mezi stopami pravých a levých noh? Člověk by si málem myslel, že zvíře za sebou táhlo ohromnou kládu."

Papočkin se rozesmál:

"To je stopa ještěrova ocasu. A když srovnávám jeho rozměry se stejně velkými otisky chodidel, domnívám se, že se zvíře procházelo jen po zadních nohách a opíralo se o ocas."

"Cožpak známe takovéhle dvounohé ještěry?"

"Známe, a právě z jurského období. Na příklad Iguanodon, který se podobal ohromnému klokanu a měl veliké zadní a maličké přední nohy."

"A čím se živil?"

"Podle tvaru zubů to byl býložravec. Patří-li tyhle stopy skutečně Iguanodonu, nemáme se čeho bát, i když ta obluda byla v jurském období pět až deset metrů dlouhá."

"No, to je báječné!" vzdychl si botanik. "Stále si ještě vzpomí-nám na toho odporného ještěra, který se na řece chystal, že spolkně k svačině Makšejeva nebo mne."

Když se koryto rozvětвило, cestovatelé se rozhodli, že se pustí po pravém rameni, jež se táhlo k úpatí skály. Tam mohli

spíše narazit na vodní pramen. To vlastně byl hlavní cíl jejich výletu. A skutečně, čím výše vyšli, tím byla půda vlhčí a drobné rostlinstvo kolem koryta bujnější a rozmanitější.

Brzo se vpředu mezi lodyhami rostlin zableskla v korytě dokon-ce voda.

"Jsme zachráněni!" zvolal Papočin. "Pramen máme kousek od tábořiště."

"Ale co když je ta voda slaná?" poškádlil ho Gromeko.

"Ochutnejte ji! Na pohled vypadá jako sladká."

"Cožpak vy na pohled rozeznáte sladkou vodu od slané? To já přece jen nedovedu."

"To jste botanik, když nevíte, jaké rostliny se vyskytují u slané vody?"

"Tak za prvé: tady je jurské období a zatím nevíme, jaké rostliny se v tomto období u slané vody vyskytovaly. Za

druhé jste řekl, že po-znáte vodu na pohled, a ne podle rostlin, které rostou kolem ní."

"Vyjádřil jsem se špatně, měl jsem říci podle koryta. Kdyby to byl sláný pramen, pak by bylo celé koryto pokryto vrstvami různých solí."

Za tohoto rozhovoru Papočin s Gromekem kráčeli rychle vzhů-ru korytem, které se brzo vřízlo úzkým údolím mezi vysoké skály. Protékal tam malý potůček sladké vody a poznenáhlu mizel v písku. Na písku bylo vidět plno velkých i malých stop ještěřů, kteří se sem přišli napít.

"Tady jich ale chodí!" zvolal Gromeko. "Každou chvíli může-me narazit na takovou dvounohou obludu!"

Když se lovci napili, vykročili opatrně s puškami pro všechny případy připravenými soutěskou dál podle potůčku.

Soutěska se rych-le rozšiřovala a změnila se v kotlinu, vroubenou téměř svislými tmavočervenými skalami, od nichž se překrásně odrážela zeleň keřů a stromů, které rostly u jejich úpatí. Uprostřed zeleného palouku na dně kotliny se lesklo malé jezírko, na jehož dně zřejmě vyvěraly z půdy prameny. K jezeru se táhla přes palouk široká, dobře prošla-paná stezka.

Dno bylo průzračnou vodou sotva vidět.

Lovci nabrali vodu do plechových nádob, které si přinesli s sebou, a rozhodli se, že se schovají v křoví a počkají, zda se neob-jeví nějaké zvíře, jež se půjde napít. Ale minuty ubíhaly a nic se ne-objevovalo. Jenom ve vzduchu nad kotlinou poletovalo několik vá-žek, ještě větších než ony, které oživovaly Makšejevovu řeku. Papo-čkin je pozoroval a náhle popadl pušku.

"Copak, snad nechcete střílet vážky výbušným nábojem?" roze-smál se Gromeko.

"Tiše, podívejte se tamhle na skálu!" zašeptal zoolog a ukazoval na útesy, které se tyčily nad vchodem do kotliny.

Na nevelké plošině stál na zadních tlapách malý ještěř a opíral se o dlouhý a silný ocas. Ještěř se velmi podobal klokankovi. Byl však tmavozelený s hnědými skvrnami a jeho hlava připomínala hlavu tapíra s povislým chobotovitým horním pyskem.

"To je jistě Iguanodon!" zašeptal Papočin.

"Škoda, že ne klokank! Klokanka bychom snědli k večeři, ale jíst ještěra se asi neodvážíme."

"Můj milý, nezapomeňte, že jsme v jurském období a že k jídlu nenajdeme ani ptáky, ani ssavce. Nechceme-li zemřít hladu, musíme přejít na ještěří maso. Přes své botanické nadšení nenašel jste posud jedlé kořínky, plody nebo trávy. Nebudeme přece žvýkat přesličky anebo tu zpropadenou travu Čekanovského!"

"A co ryby? V moři je přece plno ryb."

"Proč se nebojíte jíst ryby, ale máte strach z masa býložravého ještěra? To všechno jsou předsudky, na které musíme v tomhle pod-zemním království zapomenout."

Zaduněl výstřel. Zvíře poskočilo a těžce se svalilo na palouk. Když se přestalo zmitat, lovci vylezli ze svého úkrytu a přistoupili k němu.

Mladý ještěř byl vyšší než člověk. Jeho neohrabané tělo spočí-valo na silných a dlouhých zadních nohách a tlustém, na konci naráz ztenčeném ocase. Přední nohy byly krátké a slabé a měly po pěti prstech s drobnými ostrými drápy, kdežto na zadních bylo po třech prstech s velkými, ale tupými drápy. Podle celého složení těla bylo zřejmo, že zvíře dává přednost svislé poloze před vodorovnou, proto-že pak by se jeho zadní polovina zdvíhala daleko výš než přední. Hlava byla mohutná, na pohled dost odporná, s povislými masitými pysky a maličkýma očima. Tělo bylo docela holé, jako žabí, a kůže na omak stejně tak slizká a studená.

"Na pohled příliš chutně nevypadá!" zvolal Gromeko a kopl bo-tou do tlustého ještěrova stehna. "Něco jako ohromná žába."

"Když Francouzi jedí s požitkem žabí friccasé, proč by ruští ces-tovatelé neochutnali iguanodonní biftek? Ale nejdříve si zvíře popí-šeme a pak je rozčtvrtíme."

Lovci ještěra změřili, popsali a vyfotografovali, uřízli mu masité zadní nohy - každá vážila skoro šestnáct kilo - a zamířili zpátky ke stanu s těžkým nákladem masa a vody.

Ještěří maso, upečené v plátcích na pánvi, bylo tak chutné a jem-né, že je dokonce i Gromeko, který měl odpor ke všem plazům a obojživelníkům, s chutí snědl.

Po večeři uvažovali, kam se vydat dál. Plavba na člunu, která jim do posledka tak vyhovovala, zřejmě se teď nehodila, jestliže se z jihu do moře nevlévala řeka, po níž by mohli plout. Nejdříve tedy bylo třeba takovou řeku najít. Při hledání mohli prozkoumat i krajinu na tomto břehu a podle výsledku rozhodnout o další cestě, kdyby snad žádnou řeku nenašli. Pak by museli jít dál pěšky. To by ovšem cestu značně omezovalo.

30. DRAVÍ A BÝLOŽRAVÍ JEŠTĚŘI

Dost prudký vítr rozčeřil názití moře do důkladných vln a pěna příboje dolétala dokonce až ke stanu. Za takového počasí nemohli plout na lehkém člunu; proto se cestovatelé rozhodli, že všichni spo-lečně podniknou výpravu do nitra neznámé země. Vydají se korytem, které se táhlo do lesa.

Protože nemohli předpokládat, že mořští ještěři napadnou prázd-ný stan, nechali u něho jen Generála, ale nepřivázali

ho, aby se v nebezpečí mohl schovat do houští.

Nad místem, kde se koryto rozvětvovalo, pokračovala po obou stranách levého ramena, podle kterého se lovci dali, stěna přesliček a kapradí. Jen tu a tam se vinuly houštinou úzké pěšiny, prošlapané drobnými zvířaty. Ve vzduchu nad vrcholky stromů se vznášely ohromné vázky a jiný, stejně mohutný hmyz. Občas tam přelétli drobní pterodaktylové, kteří hmyz pronásledovali. Lesní houština se však zdála naprosto mrtvá a pustá. Nebylo slyšet ani zpěv ptáků, ani šramot, kterého bylo tolik v lesích na březích Makšejevovy řeky. Jenom jednou si Gromeko, který šel vpředu, všiml na úzké stezce jakéhosi tmavého zvířete, velkého asi jako menší pes. Schovalo se však tak rychle, že na ně nestačil dokonce ani namířit. Museli se spokojit lovem hmyzu a Papočkin chytil motýla s rozpětím křídel pětatřicet centimetrů, který si sedl na palmový květ, a několik neví-daných brouků, velkých aspoň jako pořádná pěst. Velmi bolestivě ho kousali a škrábali.

Konečně les skončil a lovci vyšli na rozsáhlou louku, porostlou touž tvrdou trávou. Tam, kde byla země vlhká, bujely plavuně, me-chy a malé keřky plazivých přesliček. Na jihu se paseka táhla k příkrému a holému svahu tmavočervených hor, které se tyčily do výše asi dvou set metrů a byly rozbrázděny hlubokým údolím. Odtud pravděpodobně vytékala voda, která rozbahněla louku a za deštivého počasí se hrnula korytem do moře. Louka byla přes kilometr dlouhá a sto až dvě stě metrů široká.

Geology lákala soutěska v horách. Zamířili k ní všichni. Když však ušli kousek cesty, všimli si, že se na severním kraji louky za cípem lesa pase nevelké stádo ještěří.

Ještěři stáli na zadních tlapách a tlustými pysky othrávali listí pa-lem a mladé, něžnější výrůstky přesliček a kapradí. Mláděta se pásla na trávě, směšně zdvíhala tlustý zadek nad hlavu a oháněla se oca-sem. Někdy začala skotačit a honit se hned po čtyřech, hned po dvou nohách a neobratně skákat.

Nebylo možno vynechat takovou zajímavou příležitost a nevyfotografovat, jak se iguanodoni pasou a jak si hrají. Cestovatelé se rychle vrátili k pokraji lesa a počali se krást ke stádu. Podařilo se jim přiblížit se ke zvířatům a udělat první snímek. Tu se iguanodoni nenadále poplašili. Dospělí se přestali pást, nastrožili se a pak počali pronikavě pištět. Když to mladí uslyšeli, přiběhli k rodičům, kteří je obklopili a obrátili se hřbetem z kruhu ven.

Druhý a třetí snímek zachytil tento poplach iguanodonů, který nebyl planý. Z opačného konce louky se podle kraje lesa blížila ohromnými, několik metrů dlouhými skoky obluda, kterou lovci z počátku pokládali rovněž za iguanodona. Zvíře bylo právě tak velké a rovněž se pohybovalo jen po zad-ních nohách. Když však se přiblížilo, bylo možno pozorovat, že se od býložravých ještěří liší stihlejší tělem a nesrovnatelně rychlejšími pohyby. Obluda přiskákala ke kruhu iguanodonů, zastavila se a vyra-zila hlasitý sykot, na nějž jí iguanodoni odpověděli táhlým, žalost-ným pištěním. Pak zvíře začalo kroužit krátkými skoky kolem ještě-rů, ale na všech stranách naráželo na zdvižené zadky a těžké roz-máchnuté ocasy. Rána ocasů nebo mohutných zadních noh byla jistě neslýchaně silná.

Když se dravec přesvědčil, že není možno proniknout dovnitř kruhu a uloupit některé mládě, přiskočil nenadále obrovským sko-kem přes hlavy obránců a vrhl se na mladé iguanodony, shluklé uvnitř kruhu a sražené k sobě. Zbabělá zvířata se horempádem roz-prchla na všechny strany a zachraňovala se před nepřítelem, který popadl jedno mládě a naráz mu prokousl chřtán.

Lovci si v různých okanzích vyfotografovali i přepad. Pak za-hřměly dvě rány a dravec padl vedle své oběti. Když se přestal hýbat, lovci se k němu přiblížili a mohli si prohlédnout tohoto nového před-stavitele veleještěří. Skutečně se podobal iguanodonům dlouhýma zadníma nohama a silným ocasem, který sloužil tělu jako opora. Přední nohy byly velmi krátké a zakončené čtyřmi prsty a ostrými drápy. Na krátkém krku seděla nevelká hlava s ohromnou tlamou, plnou ostrých zubů. Na kořeni nosu trčel krátký a plochý roh, který byl spíše ozdobou než útočnou zbraní.

Nad očima vyčnívaly dva menší rohy a od zátylku se po hřbetě a ocasu táhla řada malých, ale ostrých ostnů. Holá svařetělá kůže měla šedozelenou barvu. Zvíře bylo pět metrů dlouhé a bezpochyby ne-smírně silné. O jeho obratnosti a statečnosti bylo možno soudit podle toho, jak přepadlo stádo iguanodonů.

Kaštanov si prohlédl zabitého veleještěra a zjistil, že je to patrně Ceratosaurus z oné skupiny veleještěří, k němuž patří také iguano-doni a jiní suchozemští druhohorní ještěři.

"Doufám, že tohohle odporného dravce jíst nebudeme," po-vzdychl si Gromeko, když zvíře změřili a popsali.

"Proč by ne? Kdyby nebylo jiné maso, museli bychom se s ním spokojit," odpověděl Makšejev. "Ale můžeme si vzít iguanodona, kterého dravec stačil jen zakousnout."

"Musíme ho však dobře schovat. Jinak nám pterodaktylové ne-nechají ani kousek. Podívejte se, už ucítili kořist!"

Skutečně: nad pasekou již kroužili ptakoještěři a chrplavě kvá-kali. Proto lovci odsekli kýty mladého iguanodona, pověsili je na větvě a schovali je v křoví; pak zamířili přes louku, která byla po střelbě a boji pustá, k roklí.

31. PTERODAKTYLÍ ROKLE

Ústí rokle bylo široké a na jejím dně se vinul potok, vroubený tr-sy kapradí. Na příkrých svazích nerostlo nic. Byly holé, skalnaté, narudlé, černé nebo žluté. Kaštanov a Makšejev pospíšili ke skalám. Gromeko začal na březích potoka hledat nové rostliny a Papočkin chytat ohromné motýly.

První útes, ke kterému geologové došli, byl tmavočervený. Kaštanov čekal, že se tu opět setká s železnou rudou, ale když urazil kousek horniny a prohlédl ji pod lupou, zavrtěl hlavou a pravil:

"Vida, tady je něco nového!"

Několik úlomků, uražených i jinde, bylo stejných, ale od tvrdých a hladkých skal nebylo možno odštěpit větší vzorek. Tu začali oba geologové spojenými silami rozbíjet balvan tohoto nerostu, který ležel u úpatí skály. Nakonec balvan pukl a rozpadl se na dva kusy. V jeho jádru se zaleskly žilky a hnězda bílého kovu.

Kaštanov se sklonil a udiveně zvolal:

"Přírodní stříbro, zřejmě v čisté červené stříbrné rudě!"

"Zase milionové bohatství!" usmál se Makšejev.

Po nálezu ryzí zlaté žíly, jejíž význam Kaštanov tak odsoudil, choval se Makšejev trochu přezíravě k darům nerostného království téhle kouzelné země.

Geologové postupovali dál podle úpatí skály a brzo došli na místo, kde tmavočervená barva byla vystřídána černou se žlutými a rudými skvrnami a žilkami. Tady se znovu objevil čistý magnetovec. Útesy o kus dál, rozbrázděnější a rozryté štěrbinami, byly jasné žluté a zelenožluté. Kaštanov v nich poznal olovnaté okry a okysličené olovnaté rudy, které mohly skrývat spousty leštěnce olověného.

Ještě dál vzhůru roklinou se na svahu tyčil velký útes, poutající k sobě pozornost svou tmavozelenou barvou. Z dálky se zdálo, že je porostlý mechy nebo lišejníky. Od tohoto útesu kladívko zvonivě odskakovalo a jen velmi těžce se podařilo odrazit drobné úlomky, které Kaštanovův úžas ještě zvětšily.

"Tady je ohromná spousta ryzí mědi, na povrchu okysličené," pravil.

"Jsou ale v téhle zemi poklady!" zvolal Makšejev. "Ať chceš ja-koukoli rudu, najdeš ji. Hned by tu člověk mohl vybudovat univerzální hutní kombinát."

"Ano. Až na povrchu planety nebude stačit ruda rostoucím poža-davkům, chtěj nechtěj se sem budou muset spustit pro potřebné kovy. Pak člověku nebudou vadit ani ledy, ani mlhy, ani vánice."

"Anebo lidé provrtají tunel zemskou kůrou, aby se k těmhle ohromným zásobám dostali nejkratší cestou!" zažertoval Makšejev.

Nad geology, kteří byli v té chvíli zaujati prohlídkou všeho toho bohatství, rychle přelétl velký stín a zároveň bylo slyšet Gromekův výkřik:

"Pozor, letí sem ptakoještěř!"

Oba chytili pušky a zdvihli hlavy. Asi dvacet metrů nad nimi kroužilo ohromné tmavé zvíře. Podle letu nebylo těžko poznat pta-koještěra z rodu Pterodactylus. Byl mnohem větší než ti, které viděli na břehu moře, a v rozpětí křídel měl asi šest metrů. Ještěř sklonil hlavu s ohromným zobanem, vyhlížel si kořist a zvědavě se díval na nevidané dvounohé tvory.

Lovci však neměli kdy čekat, až se rozhodne, protože ptakoješ-těř, který by se z takové výšky vrhl na svou oběť, mohl by ji snadno zabít anebo těžce poranit drápy nebo zuby. Makšejev hbitě namířil a vystřelil. Pterodactylus se vrhl stranou, rychle zamával křídly, odlétl a usedl na výstupek skály. Tam začal kroutit hlavou a otvírat a zaví-rat zubatou tlamu.

"Myslím, že ji dostal!" podotkl Makšejev a neodvážil se vystřelit znovu, protože zvíře už sedělo příliš daleko.

Na loučce, kde zůstal zoolog a botanik, rozlehl se v té chvíli hlučný křik a hned za ním výstřel.

Za skupinou přesliček a kapradin, jež dělily koryto potoka od úpatí skal, vylétl druhý Pterodactylus a odnášel v prackách nějaký velký tmavý předmět. Kaštanova ve zmatku napadlo, že ptakoještěř odnesl jednoho z jeho druhů, a vystřelil. Zloděj mávl křídly, upustil břemeno a klikatým letem zmizel za stěnou stromů.

Geologové se tam úprkem pustili, aby pomohli svému druhovi, jenž spadl z výšky několika metrů. Když se však prodrali houštím, srazili se s Gromekem a Papočkínem. Běželi jim vstříc.

"Vy jste oba živi a zdraví? Kterýpak z vás před chvilinkou vypa-dl ptakoještěřovi z drápů?"

Oba přátelé se rázem rozesmáli.

"Ještěř mi odnesl jen plášť, do něhož jsem zabalil nasbírané rost-liny a položil je na louce. Zřejmě měl za to, že je to nějaká mršina," vysvětloval botanik.

"A já po něm střílel! Ale docela jistě jsem chybil," dodal zoolog.

Geologové se tedy přestali bát o své druhy a vydali se s nimi tam, kde se ještě svíjel postřelený ptakoještěř. Když se k němu při-blížili, vyskočil a vrhl se proti nim. Mával jedním křídlem a druhé, zřejmě zlomené, vlekl za sebou. Běžel kolébavě jako kachna, ohromnou hlavu natáhl kupředu, rozevřel tlamu a zlostně kvákal. Masitý výrůstek na kořeni nosu se mu nalil krví a zbrunátněl. Ptako-ještěř byl velký jako člověk, a přestože byl poraněn, mohl být ještě, nebezpečný. Museli ho tedy dobít druhou ranou.

Zatím co Kaštanov a Papočkin studovali pterodaktyla, Makšejev a Gromeko se vydali hledat uloupený plášť. Prohlédli loučku až k úpatí skal, lezli křovím, avšak nenašli nic.

"To je podivné, kampak se ztratil?" bručel botanik a otíral si pot, který se mu řinul s tváře. "Nemohl mi přece plášť spolknout."

"Viděl jsem velmi dobře, že ho ptakoještěř po výstřelu pustil," přikývl Makšejev.

V té chvíli vzlétl do vzduchu druhý Pterodactylus, který dosud seděl na skalním výstupku, snesl se k vrcholům přesliček, zachytil na jednom z nich jakýsi tmavý předmět a letěl s ním dál.

"Hrom do toho!" zaláteřil botanik. "To je zase můj plášť! Hledali jsme ho na zemi, a zatím zůstal na stromech!"

Makšejev už mířil na ptakoještěra, který přeletěl kolem, ale plášť se nenadále rozbalil, svazek rostlin se začal sypat dolů a polekané zvíře pustilo svou kořist z drápů. Lovec sklonil pušku.

"Tihle pterodaktylové se zřejmě nevyznačují obzvláštním důvti-pem, když kradou věci, které nejsou k snědku," usmál se Gromeko a mířil k spadlému plášti.

"A třeba jsou rozumnější, než si myslíte. Možná, že chtěli vzít váš plášť a vaše seno, aby svým mládřatům připravili pohodlnější hnízdo," zažertoval Makšejev.

"Seno? Jak se to neuctivě vyjadřujete o mých botanických sbír-kách? A neřeknete snad dokonce, že mi odnesl plášť pro svá nahá mládřata, abyste dokázal, jak jsou ještěři rozumní?"

"Ne, to neřeknu!" rozesmál se Makšejev. "Leda že by ptakoješ-tě-ři hráli úlohu vládců jurského období a stáli na velmi vysokém stupni vývoje. Ale proč jste natrhal tolik stejných rostlin?" ptal se, když viděl, že botanik sbírá stébla, rozházená po louce. Vysypala se mu z pláště a vypadala jako rákosí.

"Hádejte, co to je!" odpověděl Gromeko a podával mu jedno stéblo.

"Podle mého nějaký rákos, silný a dost ostrý. Tím se mohou živit leda nějakí iguanodoni."

"Uhodl jste, iguanodoni si na něm pochutnávají. Ale nám tenhle rákos taky přijde k chuti."

"Není možné! Ten bude dobrý nanejvýš tak do polévky!"

"Ne, do polévky ne, ale do čaje. Jen rozlomte stéblo!"

Makšejev přelomil stéblo, z kterého vytekla jakási průzračná te-kutina.

"A ochutnejte šťávu toho hloupého rákosí!"

Šťáva byla lepkavá a sladká.

"Cožpak je to cukrová třtina?"

"Když ne cukrová třtina, která nyní roste na povrchu naší plane-ty, pak tedy aspoň rostlina s cukrovou šťávou."

"A jak vás napadlo, že je sladká?"

"V hubě mladého iguanodona, kterého zardousil dravec, jsem uviděl stéblo nějaké rostliny. Na omak se mi zdálo lepkavé. Začal jsem hledat, kde roste, a našel jsem ho plno kolem potoka. Toť se ví, že jsem tu šťávu ochutnal. Zásoby cukru se nám tenčí. Cukr můžeme nahradit šťávou téhle třtiny a dokonce ho z ní vařit. Vidíte, že mé »seno« je v některých případech docela užitečné."

Když se vrátili k zastřelenému pterodaktylovi, Gromeko ukázal i ostatním svůj nález, pro který došlo k oné příhodě s pláštěm. Všichni schválili jeho plán a rozhodli se, že na zpáteční cestě natrhají víc třtiny, aby zkusili vařit cukr.

Lovci zamířili dál roklinou, na jejímž dně tekla potok, vroubený úzkým pruhem drobných přesliček a tvrdé trávy.

Roklina se brzo zúžila v opravdovou soutěsku. Celé její dno bylo pod vodou. Bylo tam zima, nevlídně a vlhko. Lovci kráčeli jeden za druhým: vpředu Makšejev s puškou v ruce, vzadu Kaštanov, který kladívkem zkoumal skály.

A tu se vpředu začalo rozsvětlovat, ukázala se zezeň. Soutěska se rychle rozšířila a změnila se v dosti velké údolí, obklopené skalami dole svislými a výše stupňovitě ustupujícími na všechny strany. Tvořily tak jakýsi amfítheatr. Dno údolí bylo zarostlé šťavnatou zelenou trávou, uprostřed bylo jezero, z kterého vytékal potok.

"Fuj, tady to smrdí!" ulevil si Gromeko, sotva došli k jezeru.

"Skutečně, páchne to tu prachohavně, jako mršinou," přidal se k němu Makšejev.

"Není to snad minerální jezero, třeba se sirnými prameny?" ptal se Papoček a nakláněl se nad vodu.

Lovci se začali rozhlížet a všimli si podivného sykotu, který byl vystřídán pískotem. Připomínalo to vrzání zátky, třené o sklo. Ty zvuky sem zalétaly shora, se stěn kotliny. Tam však nebylo nic vidět.

V té chvíli se nad loučkou prosmýkl, velký tmavý stín a spustil se na výstupek, odkud ho sykot a pískot vítaly obzvlášť hlasitě.

"Pterodaktyl!" zvolal Makšejev.

"Tady jsou zřejmě hnízda ptakoještěřů," napadlo zoologa.

"Nu, a už víte, proč to tu tak páchne. Tahle zvířata jsou pravděpodobně velmi nečistotná."

Ptakoještěř, který se spustil na výstupek, brzo vzlétl, a když si všiml, že v kotlině jsou lidé, začal nad ní kroužit a trhaně kvákat. Pískot a sykot na skalních stupních naráz ustal.

"Vida, dětičky ztichly!"

"Rád bych viděl vejce a mláďata z hnízd!" zatoužil zoolog.

"Jen to zkuste vylézt na ty srázy a začít se přát s rodiči! Ti vám ukáží, zač je toho loket!"

"Vida, tady je jich plno!" zvolal Kaštanov a ukazoval na jiného pterodaktyla, který vylezl za skalními stupni, zatím co další dva už kroužili ve vzduchu.

"Tak co, začneme střílet?" navrhl Makšejev. Byl by rád napravil svou chybnou ránu.

"Proč? Jednoho jsme už dostali a prohlédli; a náboji musíme šetřit," varoval Kaštanov.

"Raději se dejme na ústup, čelem vzad, než poplašíme všechna hnízda," řekl botanik. V páchnoucí kotlině se mu nelíbilo.

Nad loučkou už poletovalo a kvákalo několik ptakoještěřů a lovci měli za to, že bude moudřejší řídit se Gromekovou radou. Když kráčeli k soutěsce, zpozorovali u úpatí skalní stěny celé hromady různě velkých kostí, smíchaných s trusem pterodaktylů.

"Dostali jsme se na ještěřův smetiště!" zažertoval Makšejev.

"Usadili se tu na bezpečném místě, to je opravdová pevnost."

"Pravděpodobně mají na jejich mláďata a vejce zálsť jiní ještěři," vysvětlil zoolog. "Všimněte si toho, že to jsou sice plazi, ale mají už ptačí zvyky."

"Zcela správně. Křídla jim dovolila, aby změnili způsob života svých pradávných předků."

"Přece jen je škoda, že jsme neviděli, jak mají postavena hnízda a jak vypadají vejce a mláďata, a zejména nasazená vejce."

"Myslím, že nevysedávají vejce jako ptáci," podotkl Kaštanov, "ale přenechají tu povinnost slunci jako ostatní plazi."

"Nebědujte, ještě někde najdeme iguanodoni nebo plesiosauři vejce," utěšoval Gromeko zoologa.

"Budou-li pěkně čerstvá, uděláme si báječnou omeletu. Dovedu si představit, jak jsou asi velká vejce těchhle zvířat."

Jedno stačí pro nás pro všechny!" žertoval Makšejev.

Cestovatelé se soutěskou vrátili zpátky na loučku u úpatí hory, cestou si nasbírali sladkou třtinu a pak zamířili k místu, kde byl zabit dravý ještěř.

Tam bylo velmi živo. Ve vzduchu se sem tam proháněli ptako-ještěři různé velikosti a na zdechlinách Ceratosaura a Iguanodona posedala ta zvířata těsně vedle sebe. Rvala z mršin kusy masa a žrala je hned na místě a jiné zase odnášela na jih, k horským roklinám, kde zřejmě byla jejich hnízdiště. Kvákot a sykot rvaly sluch.

Když se lidé přiblížili, celé hejno, které hodovalo na mršinách, se vyplašilo. Někteří vylétli do vzduchu a začali kroužit

nad pasekou, jiní se kolébali na krátkých nohou, vlekli za sebou polorozpjatá kří-dla a utíkali pryč. Zřejmě se nažrali tak, že se jim těžce létalo. Papo-čkin si stačil udělat dva snímky tohoto zmatku.

Nažraní ptakoještěři neútočili na lidi, kteří je vyplašili při hosti-ně. Vyráželi pouze různé ohlušující skřeky, jež zřejmě vyjadřovaly ne-spokojenost.

Lovci vzali iguanodoní kýty, schované v křoví, a pustili se opět vyschlým korytem, jež vedlo lesem. Když se už přiblížili ke kotlině, zastavil se náhle Gromeko, který šel vpředu, a upozornil své druhy na otisky ohromných tlap, hluboce vtlačené do vlhkého písku v korytě.

"To není Iguanodon," poznamenal Papočin. "Zvíře šlo po čtyřech. Podívejte se, tady jsou stopy zadních noh s třemi prsty a tady stopy předních s pěti!"

"A tlapy mají jiný tvar a jsou větší než iguanodoní!" dodal Kaštanov.

"Je možno poznat podle tlapy, zda je to zvíře dravé nebo býlo-žravé?" zeptal se Makšev.

"Myslím, že je býložravé. Prsty nejsou zakončeny drápy, ale čímsi na způsob kopyt. A těmi se zvěř chytat nedá."

"A tady je taky otisk ocasu, kratšího a tenčího než mají iguano-doní," upozorňoval zoolog a ukazoval na prohlubeninu, jež se vinula mezi otisky noh.

"Rozhodně je to tvor velmi mohutný a patrně je teď u našeho je-zera, protože zpáteční stopa tu nevede," pravil Gromeko.

"Připravme si pušky - a opatrně!" varoval Makšev.

Pomalu, krok za krokem, kráčeli lovci korytem a pozorně se dí-vali vpřed. Nic se však neukazovalo, jenom vážky a brouci se rojili a létali nad vrcholky přesliček a kapradí. Lovci přešli úzkou zelenou chodbou ke skalám a nerozhodně se zastavili.

Makšev šeptem požádal své druhy, aby na něho počkali, pro-běhl soutěskou a pak dal znamení, aby se k němu ostatní přidali. V kotlině se všichni schovali za stromy a u jejího vchodu mohli po-zorovat zajímavé divadlo:

Na louce se páslo obludné zvíře, které svými rozměry a podiv-ným zevnějškem předčilo všechno, co cestovatelé dosud viděli v Plutonii - v zemi vymřelých obrů.

Zvíře bylo osm metrů dlouhé a asi čtyři metry vysoké. Přední nohy mělo znatelně kratší a silný trup byl nakloněn kupředu a zakon-čen překvapivě malou hlavou, podobnou hlavě ještěrky. Po hřbetě se ve dvou řadách táhly štítky nebo destičky, které trčely vzhůru a tro-chu stranou jako křídélka. Čtyři páry největších se zdvihaly nad tru-pem, tři páry malíčkových nad tlustým krkem a dva páry nad ocasem. Ocas, slabší a kratší než iguanodoní a ceratosaurí, nesl pod destička-mi ještě pár dlouhých bodlin. Holá, vrásčitá kůže obludy byla tu a tam pokryta bradavičnými výstupky, početnějšími a malými na krku a na hlavě, řidšími a většími na trupu a na ocase. Tmavohnědé skvr-ny a kresba na špinavě zeleném podkladě kůže zesilovaly odpuzující vzhled zvířete.

Klidně se páslo na břehu jezera a rvalo otepi sladké třtiny a drobných přesliček velkou tlamou, jejíž rozměry nikterak neodpoví-daly malinké hlavě. Když se trup pohnul, štítky na hřbetě se lehce třepaly jako křídla.

"Učiněná Amorkova křídélka!" zašeptal Makšev.

"Pěkný Amorek jurského období!" zasmál se Gromeko. "Nikdy jsem si nedovedl představit, že mohou existovat podobné nestvůry."

"Hrozný vzhled, štítky, ostny, bradavice, kresbu na kůži - to všechno má tohle klidné a pravděpodobně naprosto neškodné zvíře jen proto, aby odpuzovalo nepřátele," pravil zoolog, který si nestvůru už několikrát vyfotografoval. "A jakpak se tenhle Amorek jmenuje?" obrátil se ke geologovi.

"To je jistě Stegosaurus, nejpodivnější ze skupiny dinosaurů, ke které patří také iguanodoní, Ceratosaurus i Triceratops, kterého jsme už viděli. V svrchnojurském období existovalo několik rodů těchto ne-stvůr, jejichž zbytky byly nalezeny v Severní Americe."

Když se lovci na ještěra sdostatek vynadávali, vystřelili ze svého úkrytu. Rána se ozvěnou odrazila od skal a muži pak všichni společ-ně divoce zakřičeli.

Polekané zvíře se horempádem vrhlo na útěk, házelo sebou jako mimochodník, hřbetní štítky při tom o sebe narážely a hlasitě klepaly jako kastaněty.

Když zvíře zmizelo z dohledu, lovci vyšli ze své skrýše, nabrali z jezera vody, zamířili dolů podle koryta ke svému stanovišti a už předem vychutnávali oběd z pečeného mladého iguanodona a odpo-činek na břehu klidného moře.

32. O VŠECKO OLOUPENI

Jaký však byl jejich úžas, když vyšli z lesa na mořský břeh vidě-li, že se stan ztratil.

"Pravděpodobně jsme se zmýlili a vyšli jsme jinde," vyslovil svou domněnku Kaštanov.

"To není možné," odporoval mu Makšev. "Právě jsme přelezli přes plot, který jsme včera postavili v ústí suchého koryta nedaleko od tábořiště."

"Ovšem, ale kde je potom stan?"

"A kde jsou naše věci?"

"Kde je Generál?"

Ohromení cestovatelé se rozběhli k místu, kde měl stát jejich stan. Tam nebylo nic: ani stan, ani věci, ba dokonce ani kousek papí-ru. Zbylo tam jen vyhaslé a již vychladlé ohniště a otvory v půdě po vytažených stanových kolících.

"Co to znamená?" řekl Gromeko, když se všichni čtyři shlukli u zbytků svého ohně, na kterém si chtěli péci iguanodony.

"Vůbec nic nechápu!" zabručel sklesle Papočin.

"Je to jasné jako den, že nás docela oloupili," zvolal Makšev.

"Ale kdo, kdo?" křičel Kaštanov. "Tohle mohli přece udělat jen rozumní tvorové, a takové jsme na celé naší cestě

nepotkali od té doby, co jsme opustili »Polární hvězdu«!"

"Nemohli nám přece ukrást věci iguanodoni!"

"Nebo stegosauři!"

"Nebo plesiosauři!"

"A neodnesli to do svých hnízd ti zatracení pterodaktylové?" ze-ptal se Gromeko. Vzpomněl si na dobrodružství se svým pláštěm.

"To je nepravděpodobné! Stan, nádoby i lůžka a všechny drob-nosti! Nemohu připustit, že by byli tak rozumní a důvtipní," namítal Kaštanov.

"A naše loďky!" zvolal Makšejev.

Všichni se rozběhli k pokraji lesa, kde předtím, než odešli na vý-pravu, schovali do houští loďky a vesla. Tam bylo všechno v pořádku.

"Vor jsme nechali na břehu proti stanu," prohlásil Gromeko. "A teď taky zmizel."

"Co si počneme?" zvolal zoolog a vyslovil tak rozpaky všech. "Bez stanu, bez zásob a obleků a bez nádobí zahyneme na břehu to-hohle zatraceného moře!"

"Posuďme naši situaci klidně," navrhl Kaštanov. "Především si odpočínáme a posilňujeme se; únava a prázdný žaludek - to jsou špatní rádci. Maso jsme si přinesli s sebou, rozděláme oheň a upečeme je."

"A napijeme se cukrové vody!" dodal Gromeko a ukazoval na přinesenou plechovku s pitnou vodou a na velký svazek mladé sladké třtiny.

Rozdělali oheň, nařezali maso na kousky, napíchali je na hůlky a přistavili k ohni, aby se peklo. Posadili se kolem ohniště, ssáli třtinu-vá stébla, zapíjeli je vodou a uvažovali o tom, jak tajemně zmizel jejich stan.

"Teď jsme v situaci Robinsona na pustém ostrově!" zažertoval Makšejev.

"S tím rozdílem, že jsme čtyři a že máme ručnice a určitou zásobu nábojů," podotkl Kaštanov.

"Musíme je spočítat a užívat jich velmi opatrně."

"Vláhvi mám asi dvě sklenice koňaku," prohlásil Gromeko. Ja-ko lékař nosil s sebou tenhle nápoj pro výjimečné případy.

"A já mám v brašně malou konvičku, skládací pohárek a trochu čaje," dodal zoolog. Bez téhle zásoby na výpravy nechodil.

"To je dobře! V nejhorším případě si budeme moci občas po-chutnat na čaji," řekl Makšejev. "Já v kapsách kromě své dýmky, tabáku, kompasu a zápisníku nemám bohužel nic."

"A já taky ne, když nepočítám naše kladívka."

"Maso je pečené!" oznámil botanik, který hlídal hůlky s masem.

Každý vzal svou tyčinku a dali se do jídla. Maso však nebylo osoleno a nemělo zvlášť příjemnou chuť.

"Budeme muset hledat na mořském břehu sůl," poznamenal Makšejev. "Měli jsme maso aspoň namočit do slané vody."

Zatím co jedli maso, v zoologově konvičce začala vřít voda a každý po řadě dostal pohárek čaje, oslazeného třtinovou šťávou. Když se napili a zapálili si dýmky, začali znovu hovořit o tom, co si počnou dál.

Všichni se shodli, že musí hned začít pronásledovat zloděje a především zjistit, kudy s věcmi odešli.

"Musíme velmi pečlivě prohlednout nejbližší okolí našeho tábořiště," navrhl Makšejev. "Lupiči mohli přijít a odejít buď ze vzduchu, jak se domnívá Michail Ignatěvič - já si však myslím, že je to málo pravděpodobné - nebo "mohli připlout po vodě a užít našeho prá-mu, anebo se sem dostali po souši. Ale i k vodě museli jít po souši. Tak tedy jestliže nepřiletěli, nechali tu na jedné nebo na druhé straně našeho tábořiště stopy."

"Škoda, že jsme na to nepomyslili hned a běhali sem tam! Mohli jsme už stopy lupičů zadupat."

"Podle skal se nedá jít daleko na východ, o tom jsme se přesvěd-čili včera," pokračoval Makšejev. "Korytem také sotva odešli. Je zahrazeno a kromě toho jsme nikoho nepotkali a neviděli jsme pode-zřelé stopy. Tak tedy stopy lupičů musíme hledat buď těsně na moř-ském břehu, nebo na západ podle tohoto břehu."

"Zcela správně!" přikývl Kaštanov. "Tyto dva směry jsou nej-pravděpodobnější."

"Dejme se tedy do práce! Pokud jde o stopování, jsem z vás ze všech nejzkušenější," zakončil Makšejev. "Prosím vás tedy, abyste poseděli na místě, dokud neprozkoumám okolí tábořiště."

Makšejev si klekl a začal pečlivě prohlížet půdu kolem místa, kde stával stan. Pak přešel na mořský břeh, prohlédl místo, kde ležel vor, vrátil se nazpět a zamířil na západ podle mořského břehu. Když ušel asi dvě stě kroků, zarazil do písku suchý klacík a vrátil se ke svým druhům.

"Náš majetek nebyl ukraden lidmi a dokonce ani ne nějakými ještěry. Odvlekl ho jakýsi veliký hmyz, soudíc podle stop nohou, které je všude vidět. Stop je mnoho, několik desítek. Nejdřív jsem si myslel, že věci odtáhli k voru a odvezli je po vodě, ale zjistil jsem, že stopy nejdou až těsně k vodě a že nikde nejsou prázdné známky toho, že by vor stáhli do vody. Zmizel naprosto neznámým způso-bem. Stan a věci částečně nesli, částečně táhli po písku na západ podle pobřeží. Zloději mají šest noh a trup až metr dlouhý podle jeho otisku v písku."

"Pěkná hovada!" ulevil si Papočkin.

"Ale co se stalo s Generálem?" zeptal se Kaštanov. "Zabili ho nebo ho odtáhli živého, aby ho sežrali? Anebo někam utekl, když se polekal lupičů?"

"Kolem stanu je plno Generálových stop, ale většinou jsou za-kryty stopami hmyzu. Jsou tedy starší. Čerstvou krev není nikde vi-dět, ani tu nejsou nějaké části hmyzu, rozervaného psem. Mám za to, že Generál utekl před početnými a neznámými nepřáteli a že se schovává v houští. Tak tedy musím ještě prozkoumat půdu podle pokraje lesa."

S těmi slovy začal Makšejev opět zkoumat stopy od místa, kde stál stan, ke kraji lesa. Několikrát přešel sem a tam kolem lesa, po-zorně prohlížel půdu, nakonec se zastavil a zavolal na své druhy:

"Tadyhle odešel Generál do houští. Předtím se mu však něco sta-lo, zadní nohy vlekl po zemi."

Makšejev odsekl loveckým nožem spodní větev přesliček a začal se shrben plazit do houštiny. Ustavičně při tom hvízdal na psa a za-stavoval se, když čekal odpověď. Nakonec bylo slyšet slabé kňučení a za chvilku vylezl zpod skloněných větví Generál. Byl však v hrozném stavu. Celé tělo měl oteké a zadní polovinu bezvládně vlekl po zemi. "Co je s tebou, Generále, ty pejsku ubohá?" říkal mu Makšejev a hladil zvíře po hlavě. Kňučelo mu na uvítanou a lízalo mu ruce. In-ženýr se vyplazil zpátky a za ním vylezl i pes; svým žalostným sta-vem vzbudil všeobecnou soustrast.

"Snad mu lupiči nepřerazili páteř?" zeptal se Papočkin.

"Myslím, že ne," zavrtěl hlavou Gromeko, když prohlížel psa. "To se ví, že ne," pokračoval. "Nejspíše ranili Generála otrávenými šípy. Na hřbetě má několik ranek už se zaschlou krví, ale páteř je celá."

"Jaképak šípy?" užasl Makšejev. "Vždyť ti lupiči byl hmyz!"

"Na to jsem zapomněl! Pak tedy psa uštkli nebo pokousali jedo-vatými kusadly nebo žihadlem."

"Co si s Generálem počneme? Dá se vyléčit?"

"Myslím, že ano. Kdyby byl jed smrtelný, pes by byl už pošel. Na neštěstí nám naši lékárníčku ukradli se vším ostatním. Budeme muset zkusit studené obklady."

Makšejev vzal do náručí Generála, který žalostně kňučel, a odne-sl ho k mořskému břehu. Gromeko začal psa polévat vodou. Ten se jim nejdřív pokoušel vytrhnout a kňučel, ale chlad začal brzo účín-kovat a pes se ztišil. Pak ho položili zadkem do vody.

Zatím co se botanik obíral Generálem, ostatní vytáhli z houštiny loďky a vesla. Spustili je na vodu a složili do nich zbylé věci, které za neblahé výpravy měli s sebou. Pak dva odešli zase k jezeru ve skalách doplnit zásobu pitné vody a ostatní zatím upekli zásobu iguanodoního masa, aby je při pronásledování lupičů nezdržoval ne-dostatek jídla.

Za hodinu, když byli se vším hotovi, Generálův otok se ztelně zmenšil a pes začal sám vstávat. Rozhodli se, že ho vezmou s sebou do člunu. Dva pojedou v loďkách s věcmi podle břehu a dva půjdou po stopách lupičů, pokud povedou po břehu. Tak mohli veslaři - kdyby toho bylo třeba - pomoci chodcům nebo je vzít do loďek, a chodci zas mohli veslaře zastavit, jakmile stopy zabočí do vnitroze-mí.

33. PO STOPÁCH LUPÍČŮ

Makšejev a Gromeko se vydali pěšky, Kaštanov s Papočkínem vypluli na člunech. Za svými druhy se neopožďovali, ani je nepřed-háněli. Na štěstí bylo klidné počasí a moře se na pláži sotva čeřilo. Makšejev šel vpředu po stopách lupičů, občas se zastavil a pohovořil o svém pozorování s botanikem. Na jednom místě byly na příklad otisky mnoha uloupených věcí, které lupiči složili na zem, zřejmě při odpočinku. Jinde našli jasné otisky voru. Když to Makšejev uviděl, zvolal:

"Záhada s vorem se už taky vysvětlila: zloději ho odnesli na hřbetech."

"A proč, hrome?" ptal se Gromeko.

"A proč, hrome, potřebovali náš stan, lůžka a ostatní věci? Vždyť odnesli dokonce i vzorky zlaté a železné rudy, které jsme vče-ra s Petrem Ivanovičem nasbírali."

"To je naprosto nepochopitelné, jaká to jsou zvířata! Člověk by řekl, že to jsou rozumní tvorové. Nepodivím se, když si postaví stan, budou spát v našich lůžkách a budou jíst z našeho nádobí."

"V téhle kouzelné zemi uplynulých geologických dob je možné všechno. Cožpak nemohl některý hmyz v jurských dobách vyspět do tak vysokého stupně rozumového vývoje a hrát úlohu vládců příro-dy?"

"Ale vždyť i v naší době je rozumný hmyz, který žije ve skupi-nách podle určitých zákonů, na příklad včely nebo mravenci."

"Počkejte, přivedl jste mě na nápad! Neukradli snad naše věci mravenci?"

"A proč ne včely, nebo vosy?"

"Soudíme-li podle mravů mravenců s vnějšího povrchu naší pla-nety, pak úloha zlodějů padá nejspíše na ně. Vždyť mravenci odvlé-kají do svého mraveniště všelijaké smetí, které naprosto nepotřebují, a mají na svou velikost ohromnou sílu."

"Ano, včely jsou mnohem slabší a snášejí do úlů jen med a vosk a vosy zase kradou to, co je k snědku. Kromě toho oba druhy mají křídla a naši zloději byli patrně bez křídel."

"Taky si to myslím, ačkoli i okřídlený hmyz by mohl táhnout po zemi předměty," jež jsou příliš těžké, než aby je" odnesl vzduchem."

"Vcelku jsme, jak se zdá, na dobré stopě: největší podezření padá na mravence, pak na vosy a nakonec na včely."

"Všechny tři druhy patří mezi hmyz, který kouše nebo bodá ži-hadlem a přivádí do rány jed. Mám za to, že taky poštípali Generála, když před nimi bránil stan."

"Správně! Bodnutí tohoto hmyzu bývá spojeno s otokem a se sil-nou bolestí. A uvážíme-li, jak je tu hmyz velký, můžeme připustit i dočasné ochrnutí způsobené jedem."

Tak naši cestovatelé hovořili o lupičích a kráčeli po břehu asi dvě hodiny. Za tu dobu se pořádně unavili, protože písek na pláži byl dosti sypký a šlo se po něm těžce.

"Nu, já už dál nemohu!" doznal nakonec Gromeko, zastavil se a utíral si pot, který se mu řinul po tvářích. "Dneska je hrozné horko a nehne se ani větříček."

"Zato moře je klidné a naši druzi nezůstávají za námi."

"Což abychom je vystřídali? Nás bolí nohy a je ruce."

"Dokáží stopovat zloděje? Ostatně zkusme to!"

Makšejev zavolal na plavce v loďkách. Když přistáli u břehu, ukázal Kaštanovovi a Papočkinovi stopy hmyzu. Chvilku šel s nimi a pozoroval, jak se v těch stopách vyzna-jí. Pak s botanikem nasedli do člunů a chopili se vesel.

Krajina byla stále stejná. Podle mořského břehu se táhla písečná a oblázková pláž, široká asi sto nebo dvě stě kroků, za

silných bouří zřejmě zalévána vlnami. Vroubila ji hustá stěna přesliček a kapradí. Jen zřídka se v ní ukázala úzká mezera - suché koryto podobné o-nomu, které si cestovatelé prohlédli včera večer. Na písku se v slunci hráli iguanodoni a zabíhali do lesa, když se k nim přiblížili lidé a čluny. Na moři se občas objevili plesiosauri a plovali s graciosně prohnutými šijemi jako ohromné černé labutě. Nad lesem se každou chvíli mihli ptakoještěři. Vyhlíželi, zda pro ně není na mořském břehu nějaká kořist.

Dvě hodiny potom, co Makšejev a Gromeko nasedli do člunů, ukázaly se vpředu narudlé pahorky. Táhlly se až k mořskému břehu a přerušily lesní stěnu. Tady bylo hlubší a širší suché koryto; vedlo do vnitrozemí a oddělovalo pokraj lesa od pahorků, jež vlastně byly nakupeny z jemného narudlého písku. Stopy zlodějů se stáčely vzhůru korytem. Kaštanov s Papočkínem křikli na své druhy v člunech, že je třeba přirazit k břehu.

Cestovatelé se přesvědčili, že zloději skutečně zahruli z mořského břehu do vnitrozemí; začali se radit.

Museli teď opustit loďky a dál pronásledovat zloděje pěšky.

Avšak měli za sebou celý den výpravy, chůze, starostí a vzrušení a byli notně unaveni. Kromě toho byl Generál ještě příliš slabý. Proto se rozhodli, že si několik hodin odpočinou na mořském břehu, který jim poskytoval aspoň trochu chládku. V tomto strašném horkém a dusném dni nemohli s tím daleko od vody počítat.

Čluny vytáhli na břeh, rychle rozdělali oheň, upekli maso a uvařili čaj. Generálovi znovu přiložili studené obklady.

Po jídle ulehli tři muži k spánku rovnou na písku a čtvrtý zůstal na stráž, protože museli být opatrní, aby je nepřepadli ještěři nebo ta-jemný hmyz.

Tři hodiny šťastně minuly. Poslední hlídka připadla na Kaštanova. Ležel na písku skoro těsně u břehu, a uvažoval o dalším osudu výpravy, který by byl zlý, kdyby se jim nepodařilo vzít zlodějům svůj majetek. V nesnesitelném dusnu začal lehce dřímát a náhle se probudil zlým snem: zdálo se mu, že se na něho přivalil obrovský ještěr a ohromným lepkavým jazykem mu líže obličej.

V hrůze zasténal, otevřel oči a spatřil přímo nad sebou Generála-vu tlamu. Pes mu položil pracku na prsa a žalostně kňučel.

Věrný pes neprobudil Kaštanova nadarmo. Když Petr Ivanovič zdvihl hlavu, uviděl, že obzor na severu docela ztmavěl. Blížila se tropická bouře, kterou cestovatelé už poznali na Makšejevově řece. Zaléhal sem ustavičný rachot a tmavá stěna mračen se neustále trhala v oslňujících blescích.

Nemohli ztrácet čas, museli odejít dál od břehu moře, které se docela jistě divoce rozbouří.

Kaštanov probudil spáče. Rozhodli se, že poběží na pahorky, protože v lese to bylo stejně nebezpečné jako na mořském břehu. Loďky táhly s sebou. Měli strach, že je vlny strhnou a odnesou.

Když vystoupili na hřeben prvního pásma pahorků - Kaštanov ihned poznal, že to jsou mořské duny - uviděli, že za hřebenem je široká dolina, rovnoběžná s mořským břehem a docela pustá jako oba svahy kopců. Všude bylo vidět jen narudlý písek. Pálil v paprscích Plutona, dosud nezastřeného bouřkovým mračenem.

Cestovatelé se rozhodli, že bouři přechkají v téhle dolině. Obrátili loďky dnem vzhůru a schovali se pod nimi. Byla to jejich jediná ochrana před lijákem, protože nepromokavé pláště jim zloději ukradli stejně jako ostatní šatstvo.

Bouře na sebe nedala dlouho čekat. Modrobrunátný val se už přihnul do poloviny nebe, Pluton se schoval, rychle se stmívalo. Nad dolinou se přehnal první poryv větru a strhávaly s hřbetů dun mračna písku. Jako by se z dun zakouřilo; vzduch byl najednou pln horkého písku a byl ještě dusnější. A tu se už přihnul uragan. Kaštanov vyhlédl zpod loďky a zazdalo se mu, že se celé první pásmo dun zdvihlo do vzduchu a spadlo do údolí. Písek se sypal na loďky celý-mi proudy. Les přesliček, který bylo vidět v širokém ústí doliny, chvěl se pod náporom bouře jako rákosová houšť. Stíhlé kmeny přesliček se ohýbaly skoro až k zemi, větve se vlnily ve vzduchu jako prameny zelených vlasů, v povětří létaly urvané vrcholky stromů, větve a pruty. Tma se ustavičně ztrácela v oslepujících výbuších blesků a pak se zdála ještě hustší. Bez ustání burácel hrom.

A tu na loďky zabubnovaly velké dešťové krůpěje a spustil se liják, který náraz pročistil vzduch od písku a prachu. Vítr sice ještě bouřil, ale zmoklý písek se do vzduchu už nezdvíhal. Přestože spadla spousta vody, stékaly se svahů dun jen nevelké, rychle mizící potůčky, protože písek vodu dychtivě ssál.

Bouře se rychle přehnal. Protřanými mračny začal prohlédávat Pluton. Přestalo pršet a cestovatelé chtěli vylézt zpod loďek, kde se museli křít v dusnu. Ale nešlo to - loďky se nedaly nadzdvihnout. Byly přitisknuty hromadami písku, navátého bouří a zvlhlého vodou, pod jehož tíží se dna člunů prohýbala.

"Jsme uvězněni pod loďkou!" křikl Papočkin. "Pomozte nám odtud!"

"My také!" odpověděl Makšejev. Seděl s Kaštanovem a Generálem pod druhou loďkou.

"Jak bychom to měli provést?"

"Chceme se prohrabat sypkým pískem pod bokem lodi."

"To je nápad! Uděláme to taky!"

Chvilku bylo ticho; bylo slyšet jen supění mužů, kteří si jako krtci vyrývali tunel v písku.

Pak se pod přídi jedné loďky vyplazil po břiše špinavý a rozcuchaný Makšejev, za ním Kaštanov a nakonec Generál; pod druhou loďkou vylézal zoolog s botanikem.

Pak museli čluny vyprostit z písku, který byl na nich nakupen, a táhnout je údolím k suchému korytu. Když cestovatelé dorazili ke korytu, zůstali v úžasu stát: valila se tudy rozbouřená žlutočervená říčka. Nedalo se po ní plout a přebrodit ji taky nebylo možné.

"Teď lupiče pronásledovat nemůžeme!" zvolal rozhořčeně Gromeko. "Budeme muset čekat, dokud voda neopadne."

"To není tak hrozné," poznamenal Makšejev. "Daleko horší je to, že voda v potoce a dešť zničily všude stopy zlodějů a my se nedovíme, kudy se pustili."

"Ach, pročpak jsme odpočívali!" zalitoval mrzutě Papočkin. "Před lijákem bychom docela jistě urazili deset kilometrů a snad bychom se byli dostali až do doupěte zlodějů!"

"Nu, pozdě bych honit! Myslím, že to doupě nebudeme muset dlouho hledat. Nemohli přece všechny naše věci táhnout celé desítky kilometrů," utěšoval ho Kaštanov.

Vody v korytě ubývalo poutníkům před očima a za půl hodiny tam zbyly jen louže v prohlubních.

"Na cestu! Voda otekla!" vyzval je Makšejev.

"Ale co si počneme s loďkami? Nemůžeme je přece táhnout za sebou do vnitrozemí kdovíkolik kilometrů!" rozpakoval se Kaštanov.

"Budeme je muset nechat u moře, ale nějak je schovat před těmi tajemnými zloději!"

"Zakopejme je do písku!" navrhl Gromeko.

"To je dobrý nápad! Písek je sypký, a i když ho budeme muset hrabat rukama, nemůžeme provést nic jiného."

34. VLÁDCI JURSKÉ PŘÍRODY

Cestovatelé zahrabali loďky a zamířili vzhůru korytem, v kterém už neproudila voda. Avšak velké louže a mazlavá hlína je místy nu-tily vylézat na jeden nebo na druhý břeh. Šli opatrně, obezřele se rozhlíželi kolem a pušky měli připraveny, kdyby se znenadání setkali s lupiči. Vlevo od potoka se stále táhl les přesliček, kapradí a palem, zprava se tyčila za sebou pásma narudlých holých dun. Doupě zlo-dějů mohlo být jak v lese, tak i mezi dunami.

Za chvíli narazili na cosi tmavého, co leželo v korytě potoka a bylo napůl zaneseno pískem a blátem. Odhrabali nános a spatřili ohromného hnědého mravence. Trup měl asi metr dlouhý, hlavu o málo menší než lidská a nohy, zkroucené ve smrtelném boji, byly zakončeny ostrými drápy.

"Tady je ten vládce jurského období!" zvolal Kaštanov.

"Jestli jsou jejich kolonie osídleny stejně jako mraveniště na po-vrchu Země, pak budeme mít co dělat s tisíci nepřátel," usoudil Pa-počkin.

"Ano, a s nepřáteli dravými, chytrými a nemilosrdnými," dodal Gromeko.

Zatím k nim došel Generál. Vlekl se vzadu a občas si lehl, aby si odpočinul. Když uviděl mrtvého mravence, zuřivě se na něho vrhl a vztekla vrčel.

"Vida, kamaráde, poznáváš jednoho z těch, co tě poštipali!" zvolal Makšejev a držel psa.

O kus dál narazili na zdechlinu druhého mravence a pak i třetího. Liják zřejmě zastihl některé zloděje ještě na cestě a voda je odnesla.

"Tihle rezaví ďábli nechali rozmoknout a zničit všechny naše vě-ci!" zvolal zoufale Gromeko.

"Ano, pochybuji, že by měli dost rozumu, aby postavili stan a schovali se v něm se vším všudy!" přitakal Papočkin.

"Myslím, že se do mraveniště dostali ještě před lijákem," prohlá-sil Makšejev. "Musíme přece uvážit, že vyrazili na cestu daleko dřív než my. A my jsme k tomu na dvou místech vždycky několik hodin odpočívali."

Ušli mlčky ještě asi dva kilometry. Za potokem začal les řídnout, objevily se v něm početné pěšinky. Na písčitých kopcích a zvlášt' v údolích mezi nimi už bylo vidět rostlinstvo: keře, trsy trávy a drob-né přesličky.

Najednou se Makšejev zastavil a ukázal svým druhům na nej-bližší dolinu mezi dvěma kopci, kde se po písku pohybovala dvě hnědá těla. Hned táhla, hned valila jakousi bílou kouli.

"Mravenci?"

"Zřejmě! Ale copak to táhnou? My jsme nic bílého a kulatého neměli."

"Našli nějakou jinou kořist."

"Nevezmeme jim ji?"

"Ne, raději se schovíme, a pak půjdeme po jejich stopách. Při-vedou nás k mraveništi."

"Jenom držte Generála, aby se na ně nevrhl."

Cestovatelé ustoupili kousek nazpět a schovali se na kraji lesa. Brzo se za keři v ústí doliny ukázali mravenci. Valili před sebou po písku velký bílý vejčitý předmět.

"Cožpak tihle mravenci mají tak velká vejce?" užasl Makšejev.

"Ne, to je spíš vejce nějakého veleještěra. Ukradli je a valí si je do mraveniště," řekl Papočkin.

"A co myslíte, jsou tahle ještěři vejce jedlá?"

"Pročpak by nebyla? Vždyť se jedí želví vejce, proč by se tedy nemohla jíst ještěři?"

"To musíme uvážit," poznamenal Gromeko. "Teď, když máme tak jednotvárnou stravu a když musíme šetřit s náboji, smažená vejce by nám přišla vhod."

"Pro takové ohromné vejce bychom museli mít stejně velikou pánev, a tu nemáme."

"Stačí nám i malá! Ve vejci prorazíme na jedné straně díрку, zamícháme klacikem žlutek a bílek, osolíme a vezmeme si na pánev, kolik bude třeba."

"Ale žádnou pánev nemáme, mravenci nám ukradli celou kuchy-ni."

"Na to jsem docela zapomněl! A nedala by se udělat pánev třeba z vaječné skořápky - opatrně odříznout špičku vejce a pěci je pak na ní?"

"Ale jak, nemáme omastek!"

"Máme iguanodoní sádlo."

Zatím co se lovci bavili o těchto labužnických představách, mra-venci dokouleli vejce na břeh koryta a nerozhodně se zastavili, pro-tože břehy byly srázné. Shodit vejce se svahu nebylo těžké a na měk-kém písku by se nerozbilo, ale vytlačit je zase tak vysoko na druhém břehu, to bylo, jak se zdálo, pro mravence přece jen příliš obtížné.

Běhali zatím kolem vejce a podle srázu, pohybovali tykadly a vzá-jemně se jimi dotýkali - zřejmě se radili.

Pak jeden sběhl do koryta, prohlédl protější břeh, postál před ním jako by uvažoval, a nakonec se rozběhl podle něho, často se zastavo-val a prohlížel sráz.

Asi padesát kroků odtud bylo místo, které se mu zdálo vhodné, aby tam vejce spustili. Začat je upravovat, hrabal předními nohama a čelistmi, odtrhával hroudy země a odtahoval je stranou.

Druhého mravence, který zůstal u vejce na stráž, brzo omrzelo čekat, taky seběhl do koryta a rozběhl se po stopách svého druhu. Za zátočinou ho však neviděl.

"Což abychom si vzali vejce, které tu mravenci nechali?" navrhl Gromeko.

Ten nápad se jim nejdříve líbil, ale pak začali pochybovat.

"Tak za prvé: mohou nás upozorovat a předčasně se prozradíme. Za druhé: když nenajdou vejce, které tu nechali, začnou je hledat po okolí a místo toho, abychom šli za nimi k mraveništi, budeme se schovávat v křoví a ztratíme plno času," prohlásil Kaštanov a odmítl botanikův nápad.

Vtom si však Papočkin všiml v těžce dolině mezi písečnými kopci ještě jednoho páru mravenců. Valili druhé vejce.

"Teď už snad nemáte důvod, abychom tu vejce nechali," řekl.

"Tak tedy honem do práce!"

Makšejev a Gromeko přeběhli přes koryto, zdvihli společně vejce, které mělo půl metru v průměru, a přenesli je do své skrýše na pokraji lesa.

Pak Makšejev opatrně setřel rukou v korytě stopy nohou. Mohly prozradit mravencům, kdyby byli dost chytří, kam se vejce podělo.

Brzo se v korytě ukázali oba mravenci a běželi k opuštěné kořisti. Když se vyškrábali na břeh a vejce nenašli, začali se motat sem a tam, přibíhali k sobě, pohybovali citlivými tykadly a zřejmě byli úplně zmateni.

Vtom se na kraji doliny ukázali mravenci, kteří kouleli druhé vejce. Když je ti první spatřili, vrhli se jim vstříc. Zřejmě si mysleli, že jim ti druhí vzali jejich kořist a začali jim ji brát.

Dali se do rvačky: vzpínali se na čtyři zadní nohy, zdvihali přední pár a snažili se zakousnout do nepřítele krku a přehryznout mu ho. V zápalu boje se jeden pár přiblížil k břehu koryta a svalil se se svahu. Při pádu se jeden mravenec octl na druhém, využil vhodné chvíle a téměř ukousl svému soupeři hlavu.

Nechal ho ležet a rozběhl se na pomoc svému druhovi, který ochaboval v boji. Společně nepřítele rychle přemohli a kouleli vejce ke korytu potoka.

Cestovatelé pozorovali boj s velkým zájmem, ale naprosto ne-mohli poznat, který pár mravenců zvítězil, protože nebylo možno rozeznat jednoho od druhého.

Vítězní mravenci se zastavili u břehu koryta, poradili se, pak svalili vejce dolů a kouleli je nahoru.

Na několika místech, kde se jim protější břeh zdál dost nízký, se zastavovali a zkoušeli vejce zdvihnout. Neměli však dost silné drápy, aby prorazili tvrdou skořápku, a vejce jim v nohách klouzalo a pada-lo zpátky.

Když mravenci došli až k místu, kde byl v břehu koryta vyhrabán mírný svah, upozorovali ho, prohlédli a pokusili se vytáhnout vejce nahoru, podpírajíce je svými trupy. Podařilo se jim to a pak je kouleli dál po pěšince, jež vbíhala do lesa. Podle chování tohoto páru mravenců mohli badatelé usoudit, že zvítězili druhí mravenci.

Teď už jen stačilo jít po pěšince za mravenci. Ale cestovatelé nevěděli, jak daleko ještě budou muset putovat; bylo třeba nejdříve provést něco s vejcem, které mravencům vzali. Vejce bylo těžké a nedalo se v lese příliš dobře koulet. Rozdělal proto rychle oheň v jámě vykopané v písku, upekli celé vejce na tvrdo, rozdělili je na kusy a ze skořápky udělali několik talířů a pánv.

Po večeri vešli cestovatelé do lesa po dobře ušlapané, ale úzké a nepohodlné pěšině. Metr nad zemí se větve přeslíček splétaly tak, že se muži museli plazit nebo jít sehnuti. Těhle stezky užívali pravděpodobně jen mravenci.

Po půl hodiny začal les řidnout, mravenčí pěšina se často rozdvíjovala, přetínaly ji jiné a Makšejev musel bedlivě sledovat stopu vejce, zatím co Kaštanov podle oka načrtával směr, aby měli mapu území, kde žijí jejich nepřátelé.

"Je divné, že jsme v lese dosud nepotkali jedinkého mravence," divil se Kaštanov.

"Pravděpodobně mají určené hodiny k odpočinku a spánku a jiní živočichové se k mraveništi neodvážejí přiblížit."

Tu však se vpředu ukázal široký světlý otvor. Les zřejmě končil a na pasece za ním mohlo být mraveniště. Proto se museli chovat tím opatrněji. Zoolog a botanik zůstali s Generálem v lese a Kaštanov s Makšejevem se vypravili na průzkum.

Když došli na pokraj lesa, zastavili se, chráněni posledními stromy, a začali obhlížet krajinu. Les vystřídala veliká louka či spíše planina, skoro docela holá; jen tu a tam trčela okousaná stébla trávy.

Uprostřed této planiny, nedaleko od kraje lesa, tyčil se veliký homolovitý pahorek, vysoký asi dvanáct metrů a v průměru široký přes sto metrů, složený ze stromových kmenů, narovnaných na sebe.

Dalekohledem bylo možno rozeznat, že kmeny nejsou rozloženy ledajak, ale v určitém systému, a že vytvářejí složitou, i když hrubou stavbu. Na mnoha místech se v různé výšce temněly vstupní otvory, ale mravence nebylo nikde vidět - bezpochyby spali.

Planina byla se všech stran obklopena lesem, pahorky a dunami a mravenci byli jejími jedinými pány. Na západní straně planiny podle úpatí dun tekla pravděpodobně potůček, soudíc podle pruhu zelené trávy a keřů, které se ostře odrážely na žlutém podkladě písku.

35. JAK DO MRAVENIŠTĚ?

Když Kaštanov a Makšejev prohlédli planinu, vrátili se ke svým druhům, aby rozvážili, co podniknout dál.

"Přepadnout spící mraveniště není obtížné," usoudil Kaštanov, "avšak není jisto, zda to bude účelné. Nevíme přece, kde jsou v téhle ohromné stavbě složeny naše věci a v labyrintu chodeb můžeme snadno zabloudit."

"Uvnitř je jistě tma a my nemáme svíčky ani kahanec," podotkl Papočkin.

"Můžeme si udělat pochodně, viděl jsem v lese smolnaté stromy, které by se k tomu hodily," prohlásil Gromeko.

"Když půjdeme s ohněm, docela jistě mravence probudíme, a ti nás napadnou. Takový boj musí pro nás skončit zle," pravil Makšejev.

"Ano, jich jsou sta, ne-li tisíce, a ať jich zastřelíme kolik chceme, nakonec nás přece zakousnou nebo uštípají k smrti."

"Tak co si počneme?" zabručel Kaštanov. "Svých věcí se zřici nemůžeme, pro zpáteční cestu je nutně potřebujeme."
"A kdybychom s jedné strany mraveniště zapálili? Mravenci za-čnou zachraňovat své zásoby a mezi nimi i naše věci, které vytáhnou ven."

"Především budou zachraňovat své larvy a kukly a věci mohou zatím shořet. Avšak i když snad stačí vynést naše věci, přece jen jim je budeme muset odebrat násilím."

"A což abychom mravence vykouřili a pak, až mraveniště opustí, vlezli tam pro své věci?"

"Tenhle plán je už lepší, ale do chodeb plných kouře nebudeme taky moci proniknout. A až se kouř rozptýlí, mohou se vrátit i mra-venci."

"Jak se zdá, jsme v bezvýchodné situaci."

"Víte co," navrhl Makšejev, "lehnu si blízko mraveniště a budu předstírat, že jsem mrtvý. Mravenci mě odtáhnou do mraveniště a tam snad budu moci vypátrat, kde naše věci leží, a příští noci je vy-táhnou ven."

"Tenhle plán je příliš odvážný," namítl Kaštanov. "Mravenci vás nemusí odtáhnout vcelku, nýbrž vás roztrhají na kousky. Ale při-pusťme, že vás odtáhnou celého a živého; jakpak se ve tmě, a dokon-ce jako mrtvola, budete moci orientovat v bludišti chodeb, abyste pak našel cestu ven?"

"Vezmu si do kapsy klubko nití, a když je budu postupně rozvi-novat, dokážu se podle nich vrátit ven, právě tak jako Theseus z Labyrintu podle Ariadniny nitě."

"Jestli si toho ovšem mravenci nevšimnou a nezačnou vám vaši nit sbírat. Ale máte nitě?"

Nikdo u sebe klubko neměl, a tak tenhle odvážný plán rovněž zavrhl. Všichni seděli se svěřenými hlavami a vymýšleli nové a no-vé plány, ale museli je vždycky zamítnout jako neproveditelné.

"Víte, nač jsem přišel?" ozval se Kaštanov. "Musíme mravence otrávit nebo omámit jedovatými plyny, aby ztrnuli na dobu, kterou potřebujeme k tomu, abychom v mraveništi našli své věci. Takové plyny jsou chlor, brom a kyslíčnick sířičitý. Musíme tedy napřed najít materiál, z kterého bychom mohli vyrobit dost plynu. Chlor můžeme získat z kuchyňské soli, která je v moři. Brom je pravděpodobně v popelu chaluh, které tam rovněž rostou, ale získat ho bude ještě obtížnější než získat chlor. Ze všeho nejsnazší by bylo vyrobit kys-ličnick sířičitý, jestliže ovšem najdeme síru, kyz železný nebo jinou sirnou rudu. Leštěnec olovený jsme už viděli v Pterodaktylí rokli a snad se najde i tady na skalních útesech,"

"Ale k tomu, abychom našli vhodný materiál, budeme přece po-třebovat spoustu času," namítl Makšejev.

"Co se dá dělat! Náboje, které máme, vystačí nám na několik dní, abychom si sehnali potravu. Lépe bude, když užijeme spolehli-vého způsobu; k riskantním způsobům se můžeme v krajním případě uchýlit vždycky."

"Pak tedy odtud musíme odejít a s lupiči se nevypořádáme."

"Lépe je odejít, dokud mravenci nic nezpозorovali, a nevbudit jejich podezření ukvapenými pokusy. Když je poplašíme, budou opa-trnější, rozestaví hlídky u vchodu, budou prohledávat okolí a zne-snadní nám všechnu další práci. Vždyť ještě nevíme, na jakém stupni vývoje jsou tihle vládci jurské přírody."

S Kaštanovem všichni souhlasili, i když je mrzelo, že se nemo-hou se zloději vypořádat hned. Rozhodli, že se vrátí k písečným dunám, podle potoka proniknou na hornatinu a budou hledat síru nebo sirné rudy.

Cestovatelé zamířili k potoku při kraji lesa. Nebylo vidět žádná zvířata a dokonce ani hmyz - mravenci zřejmě systematicky vylovi-li všechnu zvěř v okolí mraveniště. Jenom občas prolétl nad plání nějaký ptakoještěř, který však spěchal dál. Koryto se táhlo podle kra-je pláně a o kus dál nahoře se vřezávalo dost hlubokým údolím do písčitých pahorků. Tady rostly po obou březích keře, nevysoké přes-ličky, sladká třtina a kapradě. Cestovatelé urazili údolím vzhůru ještě několik kilometrů a pak se rozhodli, že si po strachu a po cestování, které trvalo celých čtyřiaadvacet hodin, důkladně odpočinou. Vody v potoce bylo už hodně a stín palem a přesliček lákal. Uvařili si čaj, povečeřeli vaječný žloutek, který měli v zásobě, a klidně se vyspali. Potom však se nedaleko odtud ukázali mravenci a přinutili je, aby si se snídání pospíšili a co nejrychleji odešli dál od mraveniště a nepro-zradili se jeho obyvatelům.

Po několika kilometrech vystřídaly písčité svahy údolí skály. Ko-ryto se začalo vřezávat do stolové vyvýšeniny. Makšejev a Kaštanov hledali sirné rudy a krok za krokem prohlíželi skalisko - jeden na pravém, druhý na levém svahu. Tím se ovšem zdržovali. Papočkin a Gromeko zůstávali poblíž potoka s připravenými ručnicemi, aby se-hnali nějakou zvěřinu nebo odrazili útok ještěřů nebo mravenců. Ty však už nepotkávali. Krajina byla stále pustší, dokonce i podle poto-ka rostlo už méně křoví a jen úzký pruh trávy a sladké třtiny vroubil ještě jeho břehy. Zejména ze třtiny měli cestovatelé radost, protože to byla v téhle pustině jejich jediná potrava.

Ze zvířat se setkávali s ohromnými vázkami, vířícími nad vodou, a občas s pterodaktyly, kteří tento hmyz chytali. Vzduch byl docela klidný a Plutonovy paprsky nemilosrdně pálily v úzkém údolí, jehož holé svahy byly rozžhaveny jako pec. Jen blízká voda, kterou cesto-vatelé mohli stále pít a smáčet si jí hlavu, je posilovala a umožňovala jim postupovat kupředu.

Sirné rudy hledali zatím marně.

K obědu se zastavili na břehu potoka, uvařili si čaj, chvílku ssáli sladkou třtinu a rozdělili si poslední suchar.

"Večer budeme muset zkusit vázku nebo zastřelit pterodaktyla," usoudil Papočkin smutně a sbíral poslední drobtý sucharu.

36. DO NITRA ČERNÉ PUSTINY

Odpočinuli si a pak se pustili údolím dál. Na obou svazích se táhly stejné černé nevlídné skály, rozštěpené trhlinami buď na ohromné neforemné krychle, nebo na štíhlé tenké sloupy. Rostlinstvo při potoce bylo stále ubožejší, přesliček bylo méně, kapradě a palmy zcela vymizely a jen tráva a sladká třtina vroubily dál břehy potoka.

Na nocleh se zastavili u posledního suchého stromu, aby si mohli rozdělat oheň. Uvařili si čaj a hodně ho vypili s třtinovou šťávou, aby ošálili hlad, protože nenarazili na žádnou zvěř.

Po čaji Makšejeva a Kaštanova napadlo, že vystoupí na svah do-liny, aby obhlédli krajinu. Byla to rovina a prostírala

se daleko na všechny strany. Jen na jihu se nad ní ve vzdálenosti asi dvaceti kilo-metrů zdvíhala skupina mírně kuželovitých hor.

Když oba badatelé poodstoupili několik desítek kroků od kraje srázu, takže vůbec neviděli do údolí potoka, pocítili celou zasmušilou velkolepost okolní krajiny.

Holý černý útes, posypaný, velkými i drobnými úlomky, které se z něho odrolily vlivem vysoké teploty věčně hřejících paprsků - to byla půda této pustiny. Nikde ani keříček, ani travinka, pod nohama jen a jen černý kámen až k obzoru a nad hlavou nebe s narudlým Plutonem - naprosto neproniknutelná pustina, jež hrozí jistou smrtí hladu a žízní každému odvážlivci, který by se chtěl nadlouho vnořit do jejích nepřehledných prostor.

Z černého kamene, jež Pluton rozpaloval, sálal žár jako z roztopené pece, a shora žhnuly kolmé Plutonovy paprsky, před nimiž se nemohli nikde skrýt. Jenom hory, které se zdvíhaly na jihu, rozrušovaly poněkud hroznou a drtivou jednotvárnost pustiny, proto-že nebyly černé, ale strakatilo se na nich spousta bílých, červených a žlutých pruhů a skvrn.

Když si Kaštanov prohlédl krajinu, řekl:

"Myslím, že naše cesta do nitra tajemné země nedaleko odtud definitivně skončí. Údolí, kterým jdeme, ústí pravděpodobně tam u té skupiny hor a obávám se, že dál se už rozprostírá stejná zasmušilá pustina, kterou naprosto nelze proniknout bez zvláštní výbroje, bez velkých zásob vody, potravin a paliva."

"Copak celý zbytek vnitřního zemského povrchu je takováhle rozpálená poušť?"

"Pravděpodobně je tomu tak, alespoň až k okrajům vchodu u jižního pólu, jestliže tam nějaký vchod je. Vždyť přece vláhu nutnou pro rostlinstvo a živočišný život přijímá vnitřní povrch právě těmito otvory. Moře, jež jsme přepluli, je zřejmě poslední nádrž této vláhy."

"Ale severní větry, které tu v podstatě převládají, jak jsme viděli, mohou tu vláhu zanést i dál."

"V poslední době jsme ten vítr nepocíťovali, kromě nečetných víchřic s bouřkami. Poslední mračna od severu se pravděpodobně rozbíjejí nad mořem a v pásmu, jež leží těsně u moře na jižním břehu. A dál se nad touhle rozžhavenou pouští nesou jen zbytky vláhy; vzduch se jimi nenasytí - a proto nemůže pršet."

"Tak tedy dojdeme jen k těmhle horám na jihu?"

"Ano, dorazíme tam a uvidíme, zda se nemýlím."

"A co si počneme, nenajdeme-li cestou sirné rudy, které potřebujeme?"

"Tyhle hory, soudíc podle tvaru a barvy, jsou pravděpodobně vyhaslé sopky; a na svazích sopek se skoro vždycky najde síra. Jsem si téměř jist, že tam najdeme, co potřebujeme."

"A vrátíme se nazpět?"

"Po mém soudu musíme využít toho, že jsme pronikli tak daleko od moře, a postupovat ještě dál k jihu, abychom se přesvědčili, zda je to neproniknutelná poušť. Pak budeme mít klidné svědomí - udělali jsme všechno, co je v lidských silách."

"Ale možná, že moře jinde sahá hlouběji k jihu a že budeme tedy moci proniknout dál."

"Vezmeme-li mravencům své věci, pak můžeme plout podle mořského břehu na východ i na západ a přesvědčit se o tom."

Když se dost vynadávali na poušť a naposled na rozloučenou poohlédli na modrou hladinu moře a na jeho zelené břehy, sotva znatelné za severním okrajem pustiny, zamířili geologové přímo k svému táboru. Při sestupu rozsedlinou klouzali na ssuti a skákali s balvanu na balvan. A tu uslyšeli dva rychlé výstřely.

"Co to je? Snad se mravenci nevypravili tak daleko a nepřepadli naše druhy?" lekl se Kaštanov.

"Musíme jim běžet na pomoc!" vyhrkl Makšejev.

Sestupovali tím rychleji; za několik minut dostihli úpatí svahu a úprkem běželi k tábořišti.

Strachovali se však zbytečně: na jejich druhy nezaútočili mra-venci, ale milostivý osud poslal hladovějícím zásobu jídla.

Papočkin a Gromeko seděli na břehu potoka a náhle zpozorovali černý stín, který nad nimi přelétl. Zdvihli hlavy a uviděli, že nad údolím krouží velký Pterodactylus, jehož pozornost snad upoutala plechovka, která se leskla v slunci. Bez uvažování popadli pušky a vystřelili, když ptakoještěr nad nimi zakroužil a snesl se níže. Jedna střela zasáhla cíl a zvíře spadlo na zem. Byl to veliký kus, od hlavy k ocasu měřil půl druhého metru, a tak na něm bylo hodně masa. Cestovatelé se dosyta navečeřeli ještěřiny a ulehli k spánku. Ve stráži se střídali, protože maso, rozložené k sušení na kamenech, bylo nutno hlídat před dalšími ptakoještěry, kteří sem mohli znovu zaletět.

Nazítí se vydali údolím vzhůru. Nesli zásoby sušeného masa, sladké třtiny a paliva, protože se strachovali, že výš v dolině už nic takového nenajdou. Údolí bylo skutečně stále pustší a pustší a jen zřídka se na březích potoka objevovalo nějaké rostlinstvo. Na sirnou rudu nenarazili a Kaštanov teď spoléhal jen a jen na sopky nahoře na konci údolí. Hory se po dlouhém pochodu zdály už docela blízko. Kousek od nich se údolí zúžilo a změnilo v krátkou soutěsku, jež vyvedla cestovatele do kotliny těsně u úpatí hor.

K všeobecnému údivu bylo na dně kotliny poměrně velké jezero, jehož skalnaté břehy byly tu a tam pokryty zelení. Na povlnnějších místech břehu rostly ve skupinách přesličky, kapradě a třtina. Jinde tvořily břeh nízké skály. Okolí jezera se hodilo k táboření. Mohli tu nechat zbytečný náklad, aby nalehko vystoupili na hory, až budou hledat síru nebo sirné rudy.

Cestovatelé se usadili ve stínu kapradí a pak je napadlo, že se vykoupují v tmavé klidné vodě jezera. Podobalo se velkému hladkému zrcadlu v ebenovém rámu se smaragdovým vykládáním. Papočkin se první svlekl, statečně skočil po hlavě do vody, ale hned vyplaval a vyskočil na břeh:

"Voda je horká, až se tají dech!"

Ostatní začali vodu zkoušet - někdo rukou, někdo nohou - a přesvědčili se, že má zoolog pravdu. Voda skoro páčila.

Gromeko vytáhl kapesní teploměr, jediný, který zachránil z přístrojů výpravy jen proto, že ho nosil neustále s sebou. Když tep-loměr ponořili do jezera, naměřili teplotu 40° Celsia.

"No, to ještě není tak hrozné," poznamenal botanik. "Čtyřicet stupňů Celsia se rovná dvaatřiceti stupňům Reaumura, a to je teplota horké lázně. To lze docela dobře vydržet."

Ale horká lázeň v žhavém dni nemohla osvěžit, a tak se cestova-telé spokojili jen tím, že se důkladně umyli, užívající místo mýdla jemné bílé hlíny, která v silné vrstvě pokrývala dno jezera. Byla ještě teplejší než voda a citelně páčila do nohou, když je do ní zabořili. Zato však pěníla jako mýdlo a výborně je nahrazovala.

"Další nenadálé bohatství, které v téhle zemi divů leží nevyužito!" pochvaloval si Makšejev a horlivě se natíral hlínou.

"Ano, podnikaví lidé by tu vybudovali ohromný podnik. »Léčivé mýdlo z lůna Země zahání všechny nemoci, od rýmy až po rako-vinu!« - tak by asi hlásaly reklamy na stránkách novin a časopisů," smál se Gromeko. Choval se ironicky ke všem bohatstvím, jež vzru-šovaly podnikavou povahu bývalého zlatokopa.

"Když už mluvíme o pokladech Plutonie, pak ovšem nesmíme zapomínat na živočišný svět," zvolal Papočkin, který se už vykoupal a osychal na slunci. "Já bych zřídil akciovou společnost pro vývoz všech těchhle »živých zkamenělin«. Dodávala by je zoologickým zahradám a museím všech států na povrchu naší planety. Taková společnost by měla ohromný úspěch, větší než vaše podniky těžkého průmyslu, protože zlato, měď a železo - toho všeho je dost i tam nahoře na Zemi, ale živí mamuti, plesiosaui a pterodaktylové tam přece jen nejsou."

"Mne zajímá, tohle horké jezero," prohlásil Gromeko. "Už dříve jsem si všiml, že voda v potoce je teplá, ale připisoval jsem to Pluto-novu žáru v holé dolině s černými svahy. Teď je zřejmé, že potok je teplý, protože teče z tohoto jezera."

"Bezpochyby jsme na úpatí dávných sopek," vysvětlil Kaštanov, "a do jezera tekou horké prameny, které tryskají z dosud rozžhavy-ného nitra sopky."

"Musíme jezero prozkoumat kolem dokola a zjistit, kudy do ně-ho přitéká voda," prohlásil zoolog.

"Tak se o to postarejte s Michailem Ignatěvičem, než se uvaří večere, a my půjdeme na průzkum k sopce," navrhl Kaštanov.

S Makšejevem se po "lázni" oblekli, obešli západní konec jezera, kudy vytékal a prosakoval mezi nakupenými černými balvany potok, a začali vystupovat na holé, černým štěrkem pokryté kopce před úpa-tím sopky. Když se přes ně dostali, stanuli při patě první velké hory, na jejímž příkrém svahu bylo možno rozeznat proudy lávy. Láva se tu v různých dobách vylévala z kráteru na vrcholku hory a ustydla na povrchu buď v oblých vlnách, nebo v balvanech, jež se vršily jeden přes druhý.

Kaštanov zkoumal nejstarší proudy, jejichž povrch byl místy žlutý, červený a bílý. Vysvětlil pak svému příteli, že je tu okr, salmi-ak a síra.

"Nu, tak tedy síra, kterou tolik potřebujeme! Ale tady je jí málo a sbírala by se těžko. V kráteru jí doufám najdeme víc."

Badatelé se drápali po balvanech a asi po hodině dorazili na vr-cholek hory. Byl plochý a uprostřed zela černá propast se skoro svis-lými stěnami.

"Tak tady je kráter, a pořádně veliký."

"Na neštěstí naprosto nepřístupný."

"Obejdeme ho kolem dokola, možná, že najdeme vhodné místo, kudy tam sestoupit."

Vrcholek hory byl také z ustydle hrudovité lávy. Otvíral se odtud rozhled do daleka na obě strany. Na severu při úpatí pahorků leželo jezero ve svém zelenočerném rámu. Mělo tvar téměř pravidelného kruhu. Snad to byl kráter ještě starší sopky. Na východ a na západ spadávaly ohromné proudy lávy a postupně se ztrácely jako řetězy a stěny černých skal na povrchu pustiny. Na jihu se zdvíhala druhá, poněkud vyšší hora, zřejmě hlavní kužel sopky, a zastírala další roz-hled. S první horou byla spojena úzkým skalnatým sedlem.

Když badatelé obešli kráter od západu a přesvědčili se, že ani z druhé strany do něho nelze sestoupit, dostali se přes sedlo na dru-hou sopku. Na jejím vrcholku byl rovněž hluboký kráter, ale na jiho-východě rozervaný ohromnou trhlinou, z níž se táhl dolů po svahu mohutný lávový proud, zřejmě pozůstatek posledního sopečného výbuchu.

Tato rýha ve valu kráteru umožňovala sestup na dno bez zvlášť-ního nebezpečí.

S vrcholu se otvíral pohled k jihu. V těsném sousedství hlavní sopky se tyčilo ještě několik nízkých sopek s křivolakými krátery a za nimi se až po daleký obzor rozprostírala stále táž černá nekonečná pustina.

"Ano, dál na jih do nitra Plutonie tedy žádná cesta nevede!" zvo-lal Makšejev a bystrými očima se upřeně díval do dálky. "Na sto kilo-metrů není vidět nic než černé kamení."

"A bádat tímhle směrem není proč!" dodal Kaštanov. "Prozkou-máme sopky, nabere-me síru - a zpátky k mraveništi vydobýt si své věci!"

Pohled s vrcholu sopky na ně zapůsobil velmi tísnivě. Pod sebou měli skupinu černých hor, zbrázděných hlubokými soutěskami jako vráskami, se žlutými, bílými a červenými skvrnami, jež jako by na-stříkal obrovský štětec nedovedného malíře. A pak se na všechny strany táhla černá rovná pláň bez jediné známky života, bezútěšný prostor, který pod narudlými Plutonovými paprsky vypadal zvlášť zlověstně.

"To je království smrti, daleko hroznější než polární sněhové pustiny!" zvolal Kaštanov.

"Ano, kdyby existoval duch zla, pak by pro něho nebylo lepšího místa než zde!" souhlasil Makšejev.

"Máte dobrý nápad. Říkejme téhle krajině Černá Ďablova pusti-na."

"A těmhle sopkám - Satanášův trůn. Docela jasně vidím hrůzný obraz: v oněch dnech, kdy Pluton hasne a kdy převládá narudlý sou-mrak, stoupá z kráteru duch zla, podoben obrovskému pterodaktylo-vi, létá nad těmhle horami a nad Černou Ďablovou pustinou, proni-kavě křičí, koupá se ve vlnách horkého jezera, odpočívá na černých a strmých skalách a s nadšením obzírá své království..." Badatelé si prohlédli krajinu, zjistili si nejvhodnější místo pro sestup do kráteru a pak odešli k jezeru nejpřímější cestou od hlavního vrcholku. Chystali se, že se sem zítra vydají pro síru všichni čtyři.

37. VÝPRAVA DO SATANÁŠOVA KRÁTERU

Nazíť se společně vydali k hlavní sopce. Pro jistotu si s sebou vzali aspoň jednu pušku, trochu pečeného masa a sladké třtiny. Ostatní věci museli nechat u jezera pod Generálovou ochranou. Pro-tože v téhle pustině nebyla naprosto žádná zvířata, mohli doufat, že se Generálovi nic nestane.

Cesta vedla z počátku přes nízké holé černé pahorky a hřebeny lávových proudů, pak po svahu hlavní sopky podle ohromného proudu, který začínal u trhliny v kráteru. Po půl hodině dorazili k této trhlíně a začali sestupovat dolů po balvanech ustydělé lávy, které tvořily jakési obří schodiště.

Sestup trval půl hodiny - a pak se octli na dně jícnu. Byla to plošina s vyschlým, rozpraskaným černým bahnem, jež dříve zřejmě pokrývala voda jezírka. Za plošinkou strměla protější stěna, hustě pokrytá bílými, žlutými a červenými skvrnami a nálety. V žlutých náletech nebylo těžké poznat přírodní krystalickou síru: její drobné i velké krystaly seděly v dutinách lávy anebo ji pokrývaly tenoučkou vrstvou.

Cestovatelé vytáhli lovecké nože, začali seškrabovat síru, odlamovat větší krystaly a skládat kořist do tlumoků. Do každého se vešlo asi šestnáct kilogramů síry.

"Z šestnácti kilogramů síry se vyrobí přes jedenáct tisíc litrů kys-ličnicku siřičitého," poznamenal Kaštanov, "a z šedesáti čtyř - to je skoro čtyřicet pět tisíc litrů. Myslím, že to na mraveniště stačí."

"Víc bychom ani neunesli," soudil Papočkin. "Máme ještě pušky a trochu zásob, a to všechno potáhneme na zádech dva dny."

"Něco můžeme naložit na Generála," navrhl Makšejev. "Už se zotavil, dneska celý den odpočívá a na hřbetě unese aspoň třicet kilo. K jezeru pod sopku těch třicet kilo uneseme. Vezmeme si tedy ještě nějakou síru, aby jí bylo dost." Cestovatelé se nasvačili, odpočinuli si a nabrali ještě asi třicet ki-lo síry. Makšejev si na to svlékl košili a udělal z ní pytel. V jedné trhlíně naškrabali taky hrst kuchyňské soli.

Když si Kaštanov pololeže odpočíval přitisknut ke stěně jícnu, uslyšel nenadále prudké rány, které sem zaléhaly z nitra hory.

"Cožpak sopka nevyhasla?" pomyslí si.

Ale protože dobře nevěděl, jak se chovají činné sopky, nepřikládal těm zvukům význam a dokonce o nich svým druhům ani neřekl.

Když nasbírali plnou košili síry a všichni usedli na dně kráteru, aby si odpočinuli před výstupem a sestupem s těžkým nákladem na ramenou, Kaštanov si na ty zvuky vzpomněl a přitiskl ucho ke skále. Údery bylo slyšet ještě jasněji a bylo dokonce cítit, že se skály lehce chvějí.

"Třeba se mýlím!" zvolal a vyskočil. "Ale zdá se mi, že se tu už nesmíme déle zdržovat. Uvnitř v sopce se něco děje. Nepřipravuje se snad k výbuchu? Poslechněte si sami!"

Všichni se přitiskli uchem ke stěně jícnu a přesvědčili se, že má Kaštanov pravdu.

"K výbuchu snad ani nedojde, možná, že nastane za týden nebo za měsíc, ale neručím za to, že to nebude ještě dnes!" prohlásil profesor.

"Naprosto správně. Nevím, proč bychom měli sedět na dně kráteru, tím spíše, že nás k okraji jícnu nečeká snadný výstup," souhlasil Gromeko.

Cestovatelé si hodili těžké tlumoky na záda a začali vylézat po obřím schodišti. Výstup s břemenem však nešel tak rychle jako sestup a trvalo to dobrou hodinu, než se octli nahoře. Když se ohlédlí zpátky, přesvědčili se, že jejich spěch byl docela na místě: ze dna jícnu vystupoval tenký sloup nažloutlého dýmu, vzduch začal páchnout sirou a chlorem.

Kráter se už roztřásl tak, že to bylo cítit pod nohama. Musili spěchat, protože výbuch mohl začít každou minutu vyvržením lávové zátky, která uzavírala hrdlo jícnu. Cestovatelé neztráceli čas. Začali sestupovat touž cestou, kudy přišli, a za dvě hodiny byli u jezera, kde je unuděný Generál přivítal radostným štěkotem a kňučením.

Výbuch však nezapočal tak rychle. Nad vrcholem sopky bylo vidět jen tenký sloup nahnědlého dýmu. Stoupal svisle do ohromné výšky a tam se rozptyloval. U jezera nebylo slyšet podzemní rány, byl tam klid.

Všichni složili tlumoky se sirou k ostatním věcem. Tu se Papočkin chytil za hlavu: zapomněl si pušku v jícnu nebo na vrcholku sopky, kde se dvakrát zastavili, aby si odpočinuli. Oznámil to svým druhům a řekl, že se teď hned k sopce pro pušku vrátí.

"Máme ještě tři ručnice a v mraveništi je čtvrtá, rezervní, obějdeme se tedy bez té vaší ztracené. Nevím, proč byste šel znovu do nebezpečí, z kterého jsme vyvázli," upokojoval ho Kaštanov.

"Sopka jen dýmá," tvrdil zoolog. Měl svou dvouhlavňovku velmi rád. Puška střílela přesně. Velmi se mrzel, že byl tak zapomnětlivý. "Než si odpočínáte, zaběhnu tam."

"Do kráteru sopky, z kterého se už kouří, nemůžete sestoupit, zadusil byste se jedovatými plyny. A pušku jste asi nechal na dně kráteru. Stejně byste to tedy nedokázal," ujišťoval ho Kaštanov.

"Ne, vzpomínám si, že jsem pušku nechal nejspíš na kraji jícnu ještě předtím, než jsme do něho sestoupili, abych ji zbytečně netahal dolů a nahoru po skalách. A ke kraji kráteru není přece tak daleká a nebezpečná cesta," tvrdil zoolog.

"K výbuchu může dojít každou chvíli. Nevím, zda je od nás vůbec rozumné, když zůstáváme do zítřka na břehu tohoto jezera. Snad by bylo lépe odejít kus dál od sopky?"

Ale všichni byli velmi unaveni výstupem a sestupem s těžkým břemenem na zádech. Sopka nevzbuzovala zvláštní obavy a jezero bylo asi dva kilometry od kráteru, tedy poměrně daleko. Mohli doufat, že tady na břehu nemůže hrozit přímé nebezpečí. Proto se rozhodli, že u jezera přenocují, a počítali s tím, že budou aspoň při začátku tak mohutného jevu, jako je výbuch sopky.

Klid však trval pouhé čtyři hodiny. Spáči byli nenadále probuzeni hrozným rachotem a chvěním půdy. Zdálo se jim, že je něco vyhodilo do vzduchu a že padají do jezera.

Všichni vyskočili a polekaně se rozhlíželi. Země se jim trásla pod nohama a stromy na břehu jezera se kývaly na všechny strany.

Vrcholek sopky byl zahalen hustou clonou černého kouře, kterou jako blesky prořezávaly rozžhavené balvany, vyvrhované z kráteru.

Výbuch začal.

"Kde je Papočkin?" zvolal Makšejev. Všiml si, že jsou jen tři.

"Nespadl při zemetřesení do jezera? Ležel nejbliž u břehu," za-pochyboval Gromeko.

Hladina však byla jen mírně zčeřena, zřejmě proto, že se chvěla země. Kruhy, které by svědčily o tom, že se do vody právě svalilo těžké tělo, vidět nebylo.

"Neutekl snad ve strachu dolů údolím?"

"A nešel si snad přece jen ke kráteru pro pušku?" zeptal se Kaštanov.

Poslední domněnka se zdála nejpravděpodobnější, protože zoo-log byl tuze tvrdohlavý. Zřejmě počkal, až jeho druzi usnuli, a vy-pravil se k sopce.

Když všechno volání a hledání kolem jezera bylo marné, musili si přiznat, že zoolog odešel pro pušku.

"Bude štěstí, jestli do výbuchu nedošel ještě k vrcholku sopky," pravil Kaštanov. "Jinak by docela jistě zahynul."

"Co si počneme?" zvolal Makšejev. "Myslím, že mu musíme spěchat na pomoc."

"Počkejme chvilku," navrhl Gromeko. "Na dno jícnu sopky a zpátky - to jsou tři čtyři hodiny chůze. Jestli odešel v devět, hned jak jsme usnuli, musí se za půl hodiny nebo za hodinu vrátit."

"Ale to je přece hrozné - sedět nečinně na místě a čekat, místo abychom kamarádovi spěchali na pomoc!"

"Ano, je to hrozné, ale můžeme ho zachránit jen tehdy, jestli ještě nedošel ke kráteru a jestli je jen raněn vylétlým balvanem. Jestliže však byl při výbuchu na vrcholu nebo dokonce v kráteru, pak je docela jistě mrtev. Když ne zabít kameny, tedy je otráven plyny. Bu-deme-li se teď pokoušet dostat na vrchol sopky, kamaráda nezachrá-níme a riskujeme osud celé výpravy. Podívejte, co se tam děje!"

Kaštanov se při posledních slovech zadíval na ohromná mračna páry, která vyrazila z kráteru sopky.

38. PROBUZENÍ SOPKY

Za několik vteřin se ozval ohlušující rachot, jako by se hora roz-letěla na kusy anebo vylétla do vzduchu. Mračno se řítilo dolů po svahu, obludně se rozrůstalo nahoru a do stran a rychle přecházelo v červenofialový mrak, ba v celou stěnu mračen, která se vlnila, mě-nila a svíjela, ozařována oslepujícími blesky. Stěna letěla po svahu rychlostí vlaku a za několik minut byl už její kraj při úpatí sopky a horní okraj se zvlněn zdvíhal daleko nad vrchol vulkánu.

"To přesně připomíná strašlivý výbuch sopky Mont Pelée na ost-rově Martiniku. Ten výbuch zničil v květnu 1902 za několik minut město Saint-Pierre se sedmadvaceti tisíci obyvateli!" zvolal Kaštanov. "Tohle mračno, tak zvané žhavé neboli palčivé, tvoří strašlivě stlače-né a přehřáté vodní páry a plyny, plné horkého popela - a neletí v něm jen malé kameny, ale i ohromné balvany."

"Máme štěstí, že mračno nesměruje k jezeru, ale na druhou stra-nu, jinak by nás postihl osud obyvatel Saint-Pierru," poznamenal Gromeko.

"Ano, mrak zřejmě uniká touž trhlinou v okraji kráteru, kterou jsme tam vnikli i my, a proto se stočil na jihovýchod, podle posled-ního lávového proudu."

"Ale co bude dál?" zeptal se Makšejev.

"Tahle žhavá mračna se mohou v určitých časových úsecích opakovat - po hodinách nebo po dnech - a pak se objeví láva."

"Ale nemohou se další mračna stočit jinam než mračno první, třeba k nám?"

"Jestliže se při tom hrozném výbuchu, když vylétlo z jícnu sopky první mračno, kraj jícnu nezměnil, pak i další mračna poletí nejspíše stejným směrem. Jinak budou unikat novou cestou."

"Pak se tedy mohou stočit i k nám?"

"Ovšem, ale zatím doufáme, že se to nestane; posud jsme tu poměrně v bezpečí."

Zatím se mračno rozlezlo do všech stran, zastířelo značnou část východního svahu sopky. Avšak klesalo už pomaleji a rostlo přede-vším nahoru. Všichni tři cestovatelé mlčky pozorovali to hrozné a velkolepé divadlo.

A najednou se za hřebenem pahorku, nejbliže k úpatí sopky, ob-jevil Papočkin. Utíkal horempádem, prostovlasý, rozcuchaný, a ská-kal přes balvany, které mu ležely v cestě. Jeho druzi se mu vrhli vstříc a zasypávali ho otázkami. Úprkem a rozčilením byl tak udý-chán, že nemohl mluvit.

Teprve když si ve stínu stromů u jezera odpočinul a vypil něko-lik pohárků studeného čaje, vzpamatoval se a začal vypravovat.

"Přes vaše přemlouvání jsem se rozhodl, že si na sopku pro puš-ku přece jen dojdou. Sopka se mi nezdála příliš hrozivá. Doufal jsem, že puška zůstala na jednom ze dvou míst, kde jsme při výstupu odpo-čívali, anebo v nejhorším případě na vrcholku. Počkal jsem, až pevně usnete, a kolem desáté jsem jen nalehko vyrazil; vzal jsem si s sebou pouze pár třtinových stébel. Tam, kde jsme odpočívali po prvé, puška nebyla; a protože sopka byla stále stejně klidná, pustil jsem se dál. Puška však neležela ani na druhém místě. Vystoupil jsem už velmi vysoko a k vrcholku mi nescházelo víc než půl kilometru. Ta darebná sopka pořád jen slabě dýmala a mně se nechtělo vrátit."

Už jsem vystupoval k trhlíně v okraji kráteru, když se mi zdálo, že vidím pušku opřenou o lávový balvan asi sto kroků před sebou. Tu se nenadále ozval prudký rachot a z hrdla vylétla spousta dýmu, kte-rý stoupal vzhůru. Zastavil jsem se a nevěděl jsem, co dělat. Jít dál už bylo nebezpečné, ale vrátit se nazpět - to jsem se styděl, když jsem měl pušku tak blízko. Ale drobný štěrk, jenž se sesypal shora, a hroudy bahna mě vytrhly z rozmýšlení. Padaly hustě kolem mne a jedna hrouda mě tak udeřila do ramene, že jsem vykřikl. Jistě mi na-skočila pořádná modřina - sotva pohnu rukou. Každou chvilku jsem mohl čekat nový výbuch a bombardování tentokrát už pořádnými a rozžhavenými kameny."

Rozběhl jsem se dolů, jak jen jsem po nerovné půdě mohl. Když jsem uběhl asi půl kilometru, ozval se druhý výbuch a pak se vrcholek sopky schoval v kouři. Nárazem vzduchu mi uletěl klobouk. Kolem mne se začalo sypat kamení a já jsem pořád utíkal a utíkal. Poslední hrozný výbuch, když jsem byl kousek od úpatí, hodil mnou prudce na zem. Div jsem si nevymkl ruce. Když jsem vstal, spatřil jsem ten hrozný mrak a s vypětím posledních sil jsem se znovu rozběhl, protože jsem se bál, že mě to mračno dohoní a zadusí."

"Ano, měl jste štěstí, že jste unikl strašnému nebezpečí," přikývl hlavou Kaštanov, když zoolog dovyprávěl.

"A za trest za svou tvrdohlavost jste ztratil klobouk a unavil jste se jako kůň," dodal Gromeko.

"Buďme rádi, že se nám kamarád vrátil, a poraďme se, co dělat dál," poznamenal Makšejev.

"Musíme odejít co nejdál od téhle hrozně sopky!" zvolal Papočkin.

"Vždyť nejste schopni chůze! Ještě jste si ani neodpočinul od včerejšího pochodu a již jste se unavil nanovo. Lehnete si a spěte. Aspoň dvě hodiny můžeme počkat."

"Ale nebylo by lépe, kdybychom skutečně odešli kus dál od sopky, aspoň o dva tři kilometry?" navrhl Makšejev.

"Začíná být nebezpečná a my jsme tu těsně při úpatí."

Gromeko se přidal k Makšejevovi. Rozhodli se, že vylezou na plošinu Černé pustiny blízko kraje soutěsky, kde jezerní kotlina přecházela v údolí potoka. Odtud mohli pozorovat další průběh výbuchu. Nabrali do plechovky vodu, naložili si na záda síru a své věci. Dva pytle síry upravili jako nákladní sedlo na Generála. Pes se nejdříve vzpouzel a pokoušel se shodit se sebe těžký náklad, ale pak se poddal a pomaličku se vlekl vedle mužů. Teď už nepobíhal a nehledal si něco k snědku.

Z jezerní kotliny se vyšplhali po nevysokých výstupcích na rovinu Černé pustiny. Ušli asi dva kilometry a zastavili se tam, kde se soutěska rozšiřovala v údolí. Výbuch jako by se na čas zastavil, první žhavé mračno se už rozptýlovalo, vrcholek sopky se očistil od clony dýmu a z kráteru vystupoval jen tenký sloup černého kouře. Když Kaštanov prohlédl sopku dalekohledem, zjistil, že se její vrchol za prvních výbuchů poněkud změnil: kraj kráteru s východní strany se snížil a vrcholek byl jakoby šikmo seřiznut.

Cestovatelé si lehli na holé zemi u tlumoků se sírou a pomalu usnuli. Tak uplynuly asi tři hodiny, když spáče znovu probudil hrozný rachot. Zahledli se na sopku. Z jícnu zase vystupovalo zlověstné mračno a klesalo dolů po svahu. Tentokrát však přímo na severovýchod k jezerní kotlině. Kaštanov pozoroval na hodinkách, jak rychle se pohybuje mrak, který se rozrůstal stejně jako první mračno do vysoké a široké černofialové stěny. Za čtyři minuty po výbuchu už se stěna přivalila na jezero a zakryla je pozorovatelům.

"Mrak letí jako rychlík, asi šedesát kilometrů za hodinu!" zvolal Kaštanov.

"To máme štěstí, že jsme odtamtud odešli!"

"Ano, cesta mračna se stočila o osmdesát stupňů proti původnímu směru. Zřejmě proto, že je okraj jícnu rozbit."

"A co by se bylo stalo, kdybychom byli zůstali u jezera?" zajímal se Papočkin.

"Podle pozorování, které provedla výprava vyslaná francouzskou Akademií věd k prozkoumání sopky Mont Pelée na Martiniku, mohu říci, že bychom byli popáleni a udušeni v atmosféře přehřáté páry s popelem, která tvoří hlavní hmotu mračna, anebo bychom byli zažiti kameny, jichž v něm letí spousta. Mračno nese dokonce balvany velké čtyři až šest krychlových metrů do vzdálenosti i několika kilometrů od sopky. Mračno ničí na své cestě všechno - zvířata i rostliny - a zůstane po něm dokonalá pustina: holý pruh horkého popela, velkých a malých kamenů, ohořelých stromů a zčernalých mrtvol."

"Co se asi stalo s jezerem?"

"Je zavaleno žhavým popelem a kamením, vylilo se z břehů a změnilo pravděpodobně nakrátko potok, který z něho vytéká, v špinavou a horkou bystřinu."

Zatím se žhavý oblak přenesl přes jezerní kotlinu a vystoupil na černou pláň asi dva kilometry od cestovatelů. Přestože to bylo tak daleko, ucítili muži žhavý dech mračna - byl to prudký horký vích, který je donutil, aby padli na zem a přikryli si obličej rukama a šatstvem. Proleželi tak dobrou půlhodinu, zaliti potem, dokud se atmosféra neustálila. Když zdvihli hlavy, uviděli nad pustinou dlouhou a vysokou stěnu zvlněné bílé a šedivé páry, jež se táhla oním směrem ještě snad deset kilometrů od nich a zdvíhala se do výše půl druhého kilometru. Vzduch byl pořád ještě dusivý a horký.

"Pojďme honem dál od téhle hrozně sopky, dokud máme zdravou kůži!" zvolal Gromeko. "Kdo ví, zda ji nenapadne vyhodit příští náboj přímo k nám?"

"Ano, už jsme poznali, jak těžko se dýchá dva kilometry od kraje mračna. Dovedeme si představit, jak by nám bylo v jeho obětí!"

Cestovatelé sebrali všechny své věci, zamířili pustinou k severu a pomalu se blížili k údolí říčky, kam chtěli sejít na prvním vhodném místě. Když však dorazili k pokraji doliny a pohlédli dolů, viděli, že se klidný čistý potůček změnil v bouřlivou, špinavě bílou bystřinu, která vystoupila z břehů, zběsile se hnala po dně údolí a ničila rostlinstvo na obou březích.

"Máme sestupovat dolů?" zeptal se Kaštanov svých druhů. "Po rovné pláni se jde snáze než po písčitém dně doliny a voda potoka přeplněného bahnem nedá se teď už stejně pít."

Všichni souhlasili, že půjdou dál po pláni a sestoupí na konci údolí, kde byly svahy více rozbrázděny roklími. Šli kousek od kraje strže a občas se přiblížili až těsně k pokraji, aby se podívali dolů. Bystřina začala za necelé dvě hodiny po druhém výbuchu už slábnout a brzo docela vyschla. Bylo vidět jen holé koryto, stromy vyvrácené z kořenů, vyrvané keře, trávu přitisknutou k zemi a zanesenou špinavě bílým jilem.

"Sopka se nám pomstila za to, že jsme z ní vyškrali síru!" zažertoval Makšejev. "Zničila potok, aby nás umořila žízni."

"Ano, teď to bude s vodou zlé," poznamenal Gromeko. "Musíme si opatrovat zásobu, dokud u mraveniště nenajdeme

druhý pramen."

"A možná, že proto nebudeme moci mraveniště hned obklíčit." Přestože cestovatelé vlekli těžký náklad a že je na Černé pustině trá-pilo vedro, šli velmi rychle a zastavili se na nocleh, až když sestoupi-li na dno údolí nedaleko od jeho ústí ze stolové vyvýšeniny. Bylo to kousek od mraveniště. Kaštanov a Makšejev se vydali na průzkum, aby pozorně prostudovali pevnost svých nepřátel. Vystoupili nahoru na pustinu a namířili na východ podle srázu. Odtud se dalo mraveniště dobře pozorovat.

Vypadalo jako veliký mnohoposchodový kopec, složený ze su-chých kmenů a větví. Při zemi byly rozloženy hlavní vchody, po jed-nom z každé světové strany. Nebyly vysoké, ale tak široké, že jimi mohlo projít vedle sebe čtyři nebo pět mravenců. U vchodů se to jen jen hemžilo: někteří mravenci vycházeli v celých oddílech a mířili na různé strany za potravou, jiní se v párech i jednotlivě vraceli a táhli kmeny stromů, větve, živý i mrtvý hmyz, larvy, kukly, třtinová stébla a mizeli s tím ve své pevnosti.

Ve vyšších poschodích se taky černaly otvory v rozličné výšce a v různých místech. Ale to byly zřejmě jen větráky - a snad pomoc-né východy obránců při nepřátelském útoku. Byly užší a nižší než hlavní vchody, a tak jimi mohl procházet jen jeden mravenec za dru-hým. Z těch otvorů taky občas vylézali mravenci a běhali po římsách mraveniště - pravděpodobně prohlíželi, zda je všechno v pořádku.

"Nebude nám v našem plánu vadit tahle spousta otvorů?" zapochyboval Makšejev. "Jestliže pohyb vzduchu mraveništěm nebude omezen, kysličník siřičitý začne rychle unikat a pořádně nezapůsobí."

"Kysličník siřičitý je těžší než vzduch a bude jen pomalu vytla-čován," odpověděl Kaštanov. "Kromě toho důležité části mraveniště - sklady larev, kukel, vajec a zásoby potravin - jsou pravděpo-dobně hluboko, možná v komůrkách vyhrabaných v zemi. Kysličník siřičitý bude vnikat nejdříve do těchto nejhlubších částí a teprve pak se začne rozšiřovat po horních patrech. Ostatně některé otvory bu-deme moci ucpat, když uvidíme, že tah je příliš silný!"

"A nepoložíme hořící síru do horních otvorů?"

"Od toho by mohlo chytnout celé mraveniště. Vždyť nemáme žádné nehořlavé podložky - železné koše, pánve či co, a síru by-chom museli položit rovnou na suché dřevo."

"Můžeme užít skořápek iguanodoního vejce, z kterých jsme si udělali prozatím talíře a pánev."

"Je jich všeho všudy pět, a otvorů je daleko víc."

"Musíme se pokusit sehnat dnes ještě jedno nebo dvě vejce a pak si budeme moci pořídit dobře deset misek na pálení síry."

"To je nápad! Do večera máme ještě hodně času. Vypravíme se do písků, odkud mravenci tahle vejce nosí."

Makšejev a Kaštanov si prohlédli mraveniště, vrátili se do tábo-řiště a svěřili se ostatním se svým plánem.

Všichni ochotně souhlasili, že zítra zajdou do písčných dun pro vejce. Makšejev a Kaštanov zatím rozdrtí síru.

39. ZKÁZA MRAVENIŠTĚ

Když se poslední skupiny mravenců vrátily domů a mraveniště se utišilo, začali cestovatelé provádět svůj plán. Za den roztělí plo-chými kameny všechnu síru na prášek. Nasypali ji do tlumoků, vzali misky z vaječné skořápky a zamířili k mraveništi. Každý tam měl položit v jednom z hlavních vchodů svou dávku síry a rozsypat ji do kopečků přes cestu, aby plyn vnikal do mraveniště. Když zapálili síru, museli zapřít východ kmeny, které vzali ze stěn. Pak chtěli vy-lézt do hořejších pater a rozestavit v nejbližších otvorech misky se zbylou sírou, aby otrávil vzduch, v celé spodní části mraveniště, a zabránili mravencům zachránit se nahoře. Aby síra na miskách neho-řela příliš rychle a nemohla zapálit suché klády mraveniště, byla trochu navlhčena.

Tento plán byl přesně proveden. Jen ve dvou hlavních vchodech, obrácených na jih a na západ, narazil Makšejev a Gromeko nenadále na strážné mravence. Na štěstí byli mravenci velmi ospalí a nestačili udělat poplach, než je muži zabili noži.

Cestovatelé zapálili síru, odešli stranou a čekali na stráži s ručnicemi v ruku, aby pobili utíkající mravence. Po čtvrt hodině se z několika otvorů v nejvyšších poschodích, kam už nebyla položena síra, vyhnuli mravenci, kteří táhli velké bílé zámotky, zřejmě kukly. Běhali s nimi po mraveništi, slézali dolů, ale ani nedošli k zemi a padali, otráveni kouřem síry, hořící u dolních vchodů. Jen několika se podařilo slézt na zem a ti začali rozhazovat klády zahrazující jeden z hlavních vchodů. Zřejmě měli za to, že tak zachrání své druhy, kte-ří se v mraveništi dusili. Tihle nenadálí zachránci však byli vyřízeni několika výstřely. Pak už se neukázal nikdo - všichni obyvatelé mraveniště, přepadeni ve spánku, zahynuli. Síra dohořela a ze všech otvorů se začal táhnout lehký šedý kouř, který svědčil o tom, že celé mraveniště je plné kysličníku siřičitého. A tu se zeptal Papočkin docela přirozeně na něco, co dosud nikoho nenapadlo:

"A jak se dostaneme do mraveniště my? Vždyť je i pro nás na dlouho otráveno!"

"Musíme uvolnit dolní otvory, abychom zesílili přístup vzduchu, a pak čekat snad i několik dní, dokud kysličník siřičitý pomalu nevy-větrá," odpověděl Kaštanov.

"Tak dlouho čekat bez práce, to je příliš nudné," stýskal si Mak-šejev. "Nemohli bychom zařídit nějakou mocnou ventilaci, abychom vyhnali plyn?"

"Ale jak? Je tu nebezpečí požáru, oheň tedy rozdělat nemůžeme, a nic jiného se nedá dělat."

"Kdyby se nám podařilo zastřelit iguanodona nebo pořádného pterodaktyla, vyrobil bych z jeho čerstvé kůže veliký měch," prohlá-sil inženýr.

"To je nápad! Ale z čeho uděláme roury k foukání vzduchu do mraveniště?"

"A nehodily by se k tomu přesličky?" navrhl Gromeko. "Mají přece duté kmeny. Stačí jen prorazit přehrádky mezi jednotlivými články, abychom z nich udělali výborné dlouhé roury. A taky je mů-žeme spojovat."

"Vida, jen vzít rozum do hrsti!" souhlasil Papočkin. "A já se pře-svědčuji stále víc, že se stejně jako Robinson vymotáme z každé ne-snáze, kterou nám osud ještě nachystá."

"A dokonce lépe než Robinson," poznamenal Kaštanov, "protože on byl sám, a my jsme čtyři a všichni jsme odborníci v různých věcech. Museli bychom se stydět, kdybychom nevymyslili východisko z jakékoli obtížné situace, když se o tom společně poradíme."

"Nu, tak do práce!" zvolal Makšejev. "Dva z nás půjdou s Generálem na lov a druzí dva budou vyrábět roury. Materiál máme přímo u nosu - skoro celé mraveniště je složeno ze suchých přeslič-kových kmenů."

Papočkin a Gromeko se vrátili k tábořišti, odvázáli Generála, přenesli všechno blíž k mraveništi a pak se vydali podél lesa na vý-chod. Makšejev a Kaštanov zamířili k mraveništi, ale nedošli k němu ani na dvacet kroků, když ucítili ostrý pach kyslíčniku siřičitého. Začali kašlat a viděli, že blíž k mraveništi nemohou.

"Budeme muset ještě počkat!"

"Tak tedy si zatím obstaráme tmel na roury," navrhl inženýr. "V potoce přeběhl po výbuchu sopky prudký proud a zůstalo tam spous-ta lepkavého bělavého bahna. Musíme je sem nanosit, dokud nevy-schne."

Vzali prázdné tlumoky, v nichž byla předtím síra, oba zamířili ke korytu a nanosili celou hromadu bláta, jež bylo výborným tmelem. Hromadu pokryli tlumoky a zbytečným oděvem, aby ji ochránili před žhavými Plutonovými paprsky.

Pak začali štípat přesličkové kmeny noži, klíny a velkým kame-nem, který jim sloužil místo kladiva, a vyřezávat přehrádky mezi jednotlivými články kmene. Potom obě poloviny kmene znovu sle-povali tmelem. Rouru, kterou tak získali, ovázali na několika místech pružným proutím.

Tak tedy za několik hodin udělali tucet rour asi šest metrů dlou-hých. Protože kmeny byly na vrcholku značně tenčí, daly se roury snadno spojit tak, že se zasunul tenký konec jedné roury, notně na-mazaný tmelem, do širokého konce roury další.

Když s tím byli skoro hotovi, přišli i lovci s iguanodoní kůží.

Z nejtenčích přesličkových kmenů sestrojil Makšejev kostru mě-chu. Hotový měch pak postavili u jednoho z hlavních vchodů do mraveniště. Pak začali do vchodu zasouvat připravené roury jednu za druhou, úzkým koncem dopředu; posunovali je dál a dál do chodby a nastavovali je u širokého konce. Postupně všech dvanáct rour zmize-lo v tmavé chodbě, odkud se valila ještě spousta plynu. Museli proto často přerušit práci a odběhnout stranou, aby se nadýchlí čerstvého vzduchu. Široký konec poslední roury zasunuli do měchu, pevně ovázali a improvizovaný ventilátor byl hotov.

Hned po večeři začali provětrávat mraveniště. U měchu se střída-li - tři spali a čtvrtý zatím pracoval měchem.

Větrání se počalo brzo projevovat - ze všech otvorů začal hoj-něji unikat plyn. Nenadále jim taky pomohla bouřka s prudkým vě-trem, ale téměř bez deště. Vichr pronikl do chodeb mraveniště a vy-hnal plyn z horních pater.

Ráno se vydali na prohlídku mraveniště. Měli malé pochodně, které Gromeko připravil ze suchého kmene velmi smolnatého jehlič-natého stromu. Chodba, v níž byly položeny roury ventilátoru, táhla se v mírném sklonu do nitra mraveniště. Byla široká přes dva metry, ale jen půl druhého metru vysoká. Museli jít tedy sehnuti. Hned ne-daleko od vchodu začali narážet na zdechliny mravenců, překvape-ných při útěku plynem, a čím dál jich bylo víc. Když potrubí ventila-ce skončilo, museli si už uvolňovat cestu a odhazovat zdechliny stra-nou.

Chodba ústila do velké ústřední komory, do níž se sbíhaly jako poloměry i ostatní tři hlavní chodby. Ta komora byla už vyhloubena čtyři metry pod zemí. Její strop byl složen z přesličkových kmenů, položených velmi dovedně do hvězdice jako stropní trámce nízké kuželovité střechy cirkusu. V mezerách mezi východy čtyř hlavních chodeb ústily ve stěnách komory jiné čtyři chodby, které vedly také po poloměrech, ale svažovaly se od středu ven. Byly celé vyhrabány v zemi. Místo hlíny tu byl pevně stmelený mořský písek s vrstvami oblázků. V komoře ležely v celých hromadách mrtvol-y mravenců, larev a kukel, které byly zachraňovány nejdřív - cestovatelé přes ně museli přelézat.

Nazdařbůh vešli do jedné ze spodních chodeb, jejíž půda byla plná mrtvol. Tahle chodba byla právě tak nízká jako ostatní a cesto-vatelé museli skládat mrtvé mravence na sebe podle stěn a uvolňovat si středem cestu, aby nemuseli lézt po čtyřech. Tato chodba sestupo-vala do země. Asi sedmdesát kroků od centrální komory narazili na příčnou chodbu, jež byla bezmála dva metry vysoká. Mohli se tu tedy narovnat. Tato chodba se táhla po obvodu kruhu pod celým mrave-ništem; byla to vlastně jeho nejdůležitější část, protože nalevo i na-pravo od ní byly jednotlivé komůrky, různě veliké a určené k všeličemu. V některých ležely v řadách bílé kukly, připomínající dětské mrtvolky zabalené i s hlavou do rubáše, v jiných se osaměle i na hromadách válely mrtvé larvy - tlustí bílí červi, podobní dřevě-ným špalíkům. V jiných byla rozložena mravenčí vajíčka, která při-pomínala nažloutlé bochany chleba. Všechny komory, v nichž bylo tohle příští pokolení mravenců, ležely s jedné strany prstencovité chodby, totiž s vnitřní; na vnější straně byly komůrky se sklady po-travin: s hromadami sladké třtiny, mladého proutí keřů a trav, různé-ho hmyzu - váček, brouků, červů a housenek, celých nebo roztrha-ných na kusy a páchnoucích tak silně, že to nepřemohl ani zápach kyslíčniku siřičitého, který byl v tomhle patře mraveniště nejnápad-nější.

Cestovatelé si prohlédli spoustu komor po obou stranách prsten-cové chodby a narazili konečně k své veliké radosti na věci, které jim mravenci ukradli. Všechno bylo uloženo v jedné vnější komoře pěk-ně vedle sebe a poměrně v pořádku. Byl tu i stan a bedny s nářadím a střelivem, brašny s obleky a prádlem, sekera, ručnice, nádoby - do-konce i vzorky železné rudy a zlata, které si geologové přinesli z první výpravy do pobřežních skal a ještě je neuložili do pytlů se sbírkami.

Věci přenesli na dvakrát - nejdříve do ústřední komory a pak je vyvlekli z mraveniště na čerstvý vzduch. Zdál se jim nesmírně při-jemný po dlouhém pobytu pod zemí a v ovzduší plném pachu hni-jící-cího hmyzu a zbytku kyslíčniku siřičitého.

Pak si odpočinuli a prohlédli své věci. Kuřáci měli zejména ra-dost ze zásoby tabáku - celý týden ho postrádali. Pak si cestovatelé chtěli prohlédnout ještě horní patra mraveniště nad zemí, aby se přesně obeznámili s tím, jak je postaveno. Viděli, že nadzemní systém mraveniště měl především za úkol chránit spodní část před nepohodou a nepřáteli. Chodby

v této části stavby, které se rovněž táhly po poloměrech, byly úzké a nízké a v každém patře se sbíhaly do nevelké ústřední komory. Patra spojovaly krátké a příkré chodbičky.

40. PLAVBA NA ZÁPAD

Po putování v Černé pustině a v bezvodém okolí mraveniště, kde cestovatelé v poslední době stěží nabrali špinavou vodu z jámy vykopané v korytě potoka, jenž vyschl po výbuchu, všichni s nadšením pozdravili mořský břeh a vykoupani se v čisté vodě Ještěřího moře. Pak vyhrabali z písku loďky a znovu vypluli na moře.

Kaštanov se na výpravě k sopce seznámil s rázem tohoto kraje a téměř už nedoufal, že se bude moci vydat dále k jihu. Zdálo se mu ne-jpravděpodobnější, že na jih od Ještěřího moře táhne se mnoho tisíc kilometrů neplodné a suché pustiny. Při prostředcích, které výprava měla, nebylo ani pomyšlení na to, že by pronikli do vnitrozemí. Ale zajímal je západní konec nebo západní část moře a chtěli je prozko-umat, pokud to jen bude možné.

Pluli podle břehu, jež tvořily ohromné a pusté pískové duny. Cestovatelé je dostatečně poznali při výpravě k sopce. Proto pluli bez zastávky ke konci písčin, jež se táhly na pětadvacet kilometrů podle břehu. Moře bylo v té části mělké a tu a tam skrze vodu červeně prosvítaly rozsáhlé mělčiny, které museli objíždět a vzdalovat se tak od břehu. Při břehu nebyli plesiosauri ani ichthyosauri. Ti měli raději hlubokou vodu. Zato bylo vidět mezi mělčinami spoustu drobných ryb, jež se tu schovávaly před dravci, kteří je v jiných částech moře nemilosrdně hubili. Místy bylo mořské dno docela zakryto bujnými chaluhami různých druhů, které tu poskytl bohatou zeň botanikovi i zoologovi. Papočkina zajímali mošští ježci, hvězdice, ramenonožci, plži a mlži, kteří se v těchto místech pod vodou jen hemžili...

Konečně ustoupily písčiny od břehu a započal úzký pruh lesa přesliček, kapradí a palem. Mělčin bylo v moři stále víc a dokonce se objevily ploché ostrovy, celé zarostlé drobnými přesličkami a rákosím. Písčiny od břehu stále ustupovaly a jejich narudlé hřebenby se už skoro skrývaly za pobřežním lesem; ostrovů bylo víc a víc a moře se měnilo v ohromnou tichou řeku, rozvětvenou v ramena. Dokonce i voda byla téměř sladká.

"Ze západu zřejmě ústí do moře velká řeka a my jsme se už do-stali do její delty," podotkl Kaštanov.

"Ano, tady již ustal příboj, a proto se ztratilo i písčité pobřeží, na kterém se tak dobře stavěl stan!" zalitoval Makšejev.

"A nám nezbude než přespát v houští a v mračnech hmyzu!" začal bédovat Papočkin.

Hmyzu tu skutečně bylo najednou spousta. Nad vodou a nad ze-lenými ostrovy poletovaly různobarevné vážky, které někdy proná-sledovali ptakojestěři. V houští přesliček a rákosí bzučeli ohromní komáři a zvuky, které vydávali, bylo slyšet několik metrů daleko. Na proutí lezli ohromní brouci - černí, červení a bronzoví, někdy pada-li do vody a hrabali se v ní, snažíce se zachytit převislých listů.

Několik hodin pluli mezi nízkým jižním břehem, který byl po-rostlý neproniknutelným hustým lesem a labyrintem ostrovů, na nichž se taky nedalo dobře tábořit.

Nezbývalo než ulehnout v loďkách přiražených k břehu a spoko-jit se studeným jídlem, protože topit tu neměli čím.

Zdálo se, že budou bez konce bojovat s komáry; tato vyhlídka je soužila.

Náladu cestovatelů pozvedlo malé dobrodružství. Pluli velmi blízko od porostu velkého ostrova a dívali se, zda někde v nekonečné zeleni přesliček a kapradí není suchý strom.

"Hurá!" zvolal nenadále Gromeko. Loďky v té chvíli obepluly mys a před nimi se ukázal nový pruh břehu. "Podívejte se, to je nád-herná kláda - a nízko nad vodou, jako by byla připravena pro nás!"

Skutečně: ze zelené stěny vyčnívala přes dva metry daleko silná hnědozelená kláda, zřejmě kmen velké přesličky, poražená bouří. Veslaři se opřeli do vesel a zamířili loďkami právě k okraji porostů.

Makšejev si na přídí stoupl s tyčí a Gromeko s provazem, aby ho hodil na kládu a přitáhl ji do loďky. Obratně vrhl lano, na jehož kon-ci byla přivázána zátěž. Lano se několikrát obtočilo kolem klády, ta se však lehce prohnula, zmizela, v porostu a odnášela s sebou lano, jehož konec botanik překvapením pustil. Přesličky a kapradě praska-ly a kolébaly se, jako by skrze ně lezlo nějaké ohromné tělo.

"To je ale kláda!" smál se Makšejev, který si včas Všiml malinké hlavy na konci dlouhého krku. "Michail Ignatěvič chytil do lasa ješ-těra! Pročpak jste lano pustil? Měl jste tu kořist táhnout rychle do člunu!"

"Tak vy jste viděl ještěrův krk a myslil jste si, že je to kláda? Cha-cha-cha!" smáli se Papočkin a Kaštanov.

"Ležel úplně bez hnutí a tělo měl schované v houští," ospravedl-ňoval se zmatený botanik.

"Cha-cha-cha-cha!" chechtali se ostatní.

"Moc se nesmějte!" rozzlobil se Gromeko. "Už jste zapomněli, že jste se taky tak zmýlili? Jeden z vás viděl mamuty a myslil, že to jsou čedičové kopce, a jiný se projel na Glyptodonu, kterého pova-žoval za skálu a začal ho zpracovávat dlátem!"

Tomu však se všichni smáli ještě víc a nakonec se rozesmál i Gro-meko.

Únava, komáři, nedostatek topiva - na to na všechno zapomněli a o překot si vzpomínali na různé zajímavé příhody z cesty.

Když smích na chvílku utichl, Makšejev začal poslouchat a pro-hlásil:

"Vpředu musí být otevřenější moře, slyším hukot příboje!"

Veslaři zdvihli vesla a taky naslouchali. Ze západu sem skutečně doléhal slabý hukot.

"Když je to tak, veslujme rychleji! Tam, kde je příboj, najde se i vhodné místo pro nocleh a dříví na oheň!"

"Nejdříve si však nabërme do plechovek vodu, která je teď doce-la sladká, nebo budeme muset zase hledat nějaký potok," pozname-nal Gromeko.

Poslechli té moudré rady a nabrali do všech prázdných nádob vodu. Pak začali všichni veslovat a za půl hodiny vypluli z bludiště ostrovů na otevřené moře. Břehy se vzdalovaly na obě strany a moře se šířilo na západě až za obzor. Zároveň se na jižním břehu objevila, znovu široká holá pláž; na ní si pak také postavili stan. Toto druhé moře, navazující na první dlouhým a úzkým průlivem s ostrovy a mělčinami, bylo stejné jako moře Ještěří.

Na severním břehu bylo vidět jen zelený pás lesa, kdežto na jihu se za lesem táhly tmavé srázy stolové výšiny. Nad

zrcadlivou vodou poletovaly vážky, s pronikavým pištěním a kvákotem tu kroužili pta-koještěři a občas se hned tu, hned onde zdvihaly krky i hlavy plesi-osaurů.

"Nezmýlili jsme se snad v bludišti ostrovů a nevpluli jsme zpát-ky do Ještěřího moře?" zeptal se Papoček, když se rozhovořili o neobyčejné podobnosti obou moří.

"Ovšem, jsou si velmi podobná. Ale zapomněl jste na písčité pahorky na jižním břehu. Jestli jsme se zmýlili a pluli jsme na vý-choď - vždyť podle tohoto Plutona, který věčně stojí v nadhlavníku, není možno se orientovat - pak bychom museli mít ty duny dlouho v dohledu," řekl Kaštanov.

"Ale nevidíme řeku, která by tekla z jihu a po níž bychom se mohli dostat hlouběji do vnitrozemí," litoval Gromeko.

"Jen neztrácejte trpělivost a odvahu! Sotva jsme vypluli na toto moře, už bědujete!"

Museli však být skutečně velmi trpěliví. Už pluli několik hodin a jižní břeh se neměnil: stále týž hustý les, stále tytéž srázy ploché vý-šiny za ním. Začalo je to nudit. Plesiosauri, ptakoještěři a praváčky byli tak obvyklým jevem, že si jich nevšímali víc než nějakých labu-tí, vran nebo brouků při plavbě po řece na zemském povrchu. Jenom občas porušili jednotvárnost ichthyosaurů a donutili veslaře, aby se chopili pušek, když se blízko člunu nenadále objevil široký hnědoze-lený hřbet nebo odporná hlava tohoto hrozného dravce.

41. NESTVŮRY

Tak minulo půl dne. Veslaři už začali pokukovat po břehu a vy-hlížet si místočko s otopem pro polední odpočinek. Ráno ulovili zase plno ryb a teď si je chtěli upéci.

"Tamhle vpředu jsou nějaké hromady klád!" zvolal konečně Makšejev.

Řídili čluny tak, aby se poznenáhlu přiblížili k břehu, a začali veslovat rychleji, jak se už těšili na chutný oběd.

Když však byli asi sto metrů od klád, Kaštanov se na ně zadíval pozorněji a prohlásil:

"To nejsou žádné hromady klád, ale nějaká obrovská zvířata. Buď jsou mrtvá, nebo spí."

"Jen opatrně, držte se dál od břehu!" zvolal Makšejev. Všiml si, že se hromada pohnula.

Čluny se zastavily asi dvě stě kroků odtud a veslaři se dívali s údivem a strachem na břeh, kde ležely vedle sebe, natažené na pís-ku, čtyři nestvůry. Jejich trupy vyčnívaly nad pláží jako dlouhé, asi čtyři metry vysoké pahorky. Po délce hřbetů se jim táhl úzký a plo- chý hřeben, ale bez štítů a ostnů, jaké měl Stegosaurus, nýbrž docela hladký a zřejmě lysý. Boky zvířat byly pískově žluté, s dlouhými a úzkými podélnými pruhy. Z dálky se pak zdálo, že to jsou hromady nakupených klád.

Dokonce i z tak těsné blízkosti bylo těžko uvěřit, že to nejsou čtyři hranice dříví, ale nestvůrná zvířata, dlouhá při nejmenším pat-náct nebo sedmáct metrů; ty hranice však nadýmaly při dechu boky, někdy se zatřásly, pohybovaly ocasy ve vodě a čeřily její hladinu, lesklou jako zrcadlo.

"Jak bychom je donutili, aby vstali?" uvažoval Papoček. "Mu-síme si je jaksepatří prohlédnout a vyfotografovat."

"Do těchhle hromad masa by nebylo těžké poslat několik trha-vých střel," poznamenal Makšejev. "Ale nedopadne to pro nás špat-ně? Jestli se ty nestvůry rozzuří a vrhnou se na nás, spolknou nás jedna dvě."

"A jsou to dravci nebo býložravci?" zajímal se Gromeko. "Že to jsou obrovští veleještěři, o tom nepochybuji."

"Myslím, že to dravci nejsou," pravil Kaštanov. "Dravci nikdy nedorostli do tak ohromných rozměrů; potřebovali by příliš mnoho živočišné potravy, ale tady příroda zachovává jistou hospodárnost. Jen si vzpomeňte, že největší zvířata našeho věku - jako sloni, no-sorožci, hroši a velryby - nejsou šelmy."

"Pak bychom je tedy mohli lovit! Podívejte se, kolik je to masa! Měli bychom potravy pro celý regiment!" prohlásil botanik a uchopil ručnici.

"Počkejte chvíli!" varoval ho Kaštanov. "I když to třeba nejsou dravci, sotva by bylo moudré je rozzuřit: mohou se na nás vrhnout a potopí nám čluny jako skořápky!"

"Nu dobrá, ale nejprve odplujeme tak, abychom byli proti nim a aspoň sto metrů od břehu. Jestli to jsou suchomilná zvířata, pak dale-ko do vody nepolezou."

Když čluny stály proti nestvůrám, které zůstaly klidně ležet, Gromeko po nich střelil dvojitou dávku broků. Broky nebo zvuk blízkého výstřelu, který se ozvěnou odrazil od stěny lesa, přinutil zvířata, aby vyskočila.

Obludy nějak podivně zamotaly dlouhatánskými krky, zakonče-nými hlavičkou, proti obrovskému tělu velmi malou, i když byla dlouhá pětasedmdesát centimetrů, a pak se těžkým klusem rozběhly podle břehu, neohrabaně se kolébajíce. Nohy měly proti masivnímu tělu krátké a slabé.

"Myslím, že to jsou brontosauri, nejmohutnější býložravci ještěři vrchního jurského období. Na zemi rychle vymizeli, protože mají neohrabanou stavbu těla a neměli se čím bránit," vysvětloval Kašta-nov.

"Kdopak mohl na tyhle obry zaútočit? Vždyť jsou při nejmenším patnáct, ba osmáct metrů dlouzí a přes čtyři metry vysocí," zajímal se Makšejev.

"A přesto dravec, na příklad Ceratosaurus, snadno přehryzne ta-kové obludě krk. A to ani nemluvíme o tom, jak brontosaurům ničili vejce a mláďata!"

"Ani v Plutonii jich zřejmě není mnoho!" podotkl Papoček.

"Už jsme viděli plno iguanodonů, pterodaktylů, ichthyosaurů a plesiosaurů, ale tyhle brontosauři potkáváme po prvé. A protože se nám tyto obludy projeví jako náramní zbabělci, navrhuji, abychom připluli blíž k břehu, aby fotografie byla trochu větší."

Ještěři se rozběhli na západ, tedy tím směrem, kam také pluli na-ši cestovatelé. Utekli asi půl kilometru odtud a zastavili se. Proto se čluny za chvíli přiblížily k břehu a octly se opět proti nim. Papo-ček udělal dva snímky, a když se připravoval k třetímu, poprosil botanika, aby vystřelil. Chtěl zvířata vyfotografovat v nemotorném běhu.

Tentokrát brokovnicový výstřel zblízka, zapůsobil na veleještěry jinak. Místo aby se obludy znovu rozběhly podle břehu, začaly do sebe strkat a prudce se vrhly do vody. Rozbouřily ohromné vlny a celé vodotrysky pěny, které

dolétly až na neopatrné mořeplavce. Gromeko, jenž stál v loďce, byl postříkán od hlavy až k patě, ztratil rovnováhu a spadl do moře i s puškou.

Papočkin jen tak tak že schoval aparát pod kazajku a obětavě na-stavil hlavu studené sprše. Kaštanov a Makšejev, kteří seděli na zádi a na štěstí nepustili vesla z rukou, museli napnout všechny síly, aby udrželi čluny proti valícím se vlnám a aby se nepotopili.

Kdyby byli ti obři zamířili přímo k člunům, byli by cestovatelé docela jistě zahynuli - byli by bývali pod náporem obrovitých těl spláchnuti a potopeni se vším všudy. Vždyť tam, kde se zastavili, nebylo hlouběji než dva metry. Ještěři se však rozběhli šikmo, jako by pronásledovatele neopozorovali, a zůstali stát, když jim voda po-kryla troupy a většinu krku. Nad hladinou rozbouřeného moře bylo vidět jen čtyři ohybné hlavy, které se otáčely na všechny strany, jako by se zvířata snažila objevit hrozné nepřátele nebo si vysvětlit, proč k poplachu došlo.

Vtom už se Gromeko vynořil a začal plovat k loďce, kterou vlny odnesly trochu stranou od místa pohromy. Nepustil pušku, ani když padal, a teď ji držel nad hlavou a zachytil se loďky, dokud mu přátelé nepomohli a nevytáhli ho z vody. Byl ovšem promočen do poslední nitky, zmácel si všechno, co měl v četných kapsách - zápisník, hodinky, lékařské přístroje, pytlík s tabákem, ztratil dýmku a láteřil na ty, kteří tuhle příhodu zavinili.

"Musíme přirazit k břehu," prohlásil nakonec, když si dost zahu-boval. "Pluton sice pěkně hřeje, ale jestli si hned neotřu nástroje a ne-vysuším zápisník u ohně, přístroje zrezivějí a všechny zápisky se mi zničí."

"A brontosauři?" strachoval se Papočkin. "Rozložíme se na břehu - a oni vylezou z vody a zatouží seznámit se s námi důvěrněji."

"Nu což, pak si je aspoň vyfotografujete zblízka."

"Děkuju uctivě! Jestli dostanou chuť zadovážet si na našem tá-bořišti, budeme muset utéci do lesa a lézt na stromy..."

"Myslím," vmísil se do hovoru Kaštanov, "že tyhle obludy jsou příliš bázlivé a že nemají obzvláštní rozum. Nejsou nám nebezpečné, nebudeme-li tak neopatrní, jako jste byli právě teď. Přirazíme k břehu, poobědváme a budeme je pozorovat."

Vystoupili na břeh, nasbírali na pokraji lesa palivo, začali chystat oběd a nedůvěřivě pokukovali po brontosauřích. Ti stále ještě stáli ve vodě na témž místě a neodvažovali se vylézt na souš.

"Zřejmě nedovedou plovat," poznamenal Papočkin. "Ve vodě hledají ochranu před svými suchozemskými nepřáтели, a dokud neod-jedeme, na břeh nevylezou."

Zatím co se pekly ryby, rozložil si Gromeko na písku šaty a prádlo a nechal je schnout v Plutonových paprscích. Sám v Adamově rouše začal čistit nástroje a sušit zápisník. Když se naobědvali, zůsta-li chvíli ležet na písku a pozorovali ještěry, kteří se nehýbali s místa. Pak zase vyrazili na loďkách podle břehu dřívějším směrem. Po ně-kolika kilometrech se počal jižní břeh znatelně stáčet k jihu, ale dlouhý zalesněný mys před nimi jim zaclánel v rozhledu. Když ho obepluli, ukázala se lichou jejich naděje, že se moře táhne daleko na jih a že budou moci plout na člunech dál. Moře vytvářelo jen veliký záliv a v dálce několika kilometrů bylo vidět jeho břeh.

Protože se do zálivu mohla z jihu vlévat velká řeka, rozhodli se, že pojedou tím směrem. Za hodinu dorazili k jižnímu břehu a pře-svědčili se, že tu skutečně řeka je, ale malá. Avšak v jedné loďce se mohli pokusit o výpravu do nitra země, kterou tu od mořského břehu zastírala lesní stěna. Proto si v ústí řeky vybrali místo pro táboření. Rozhodli se, že se na průzkum vypraví jenom dva muži a druzí dva že zůstanou u stanu, protože neblahá zkušenost na břehu Ještěřího, moře ukázala, jak nebezpečné je nechat všechnen majetek jen pod Generálovou ochranou. Mravenci mohli být i na této části jižního břehu, byť i vzdáleného od zničeného mraveniště.

42. OHNĚM PROTI NEPŘÍTELÍ

Kaštanov a Papočkin si s sebou vzali jídlo, rezervní šaty a náboje pro případ, že by se výprava protáhla na několik dnů, a vydali se na jedné loďce proti proudu řeky. Protože tam nebylo příliš hluboko a proud byl dost prudký, vzali si místo vesel bidla a odpichovali se jimi ode dna. Úzké koryto bylo s obou stran obroubeno vysokou stěnou lesa. Přesličky, kapradě a palmy se tu a tam skláněly nad vodu a téměř se navzájem dotýkaly svými vrcholky. Říčka plynula pod je-jich vysokou zelenou klenbou, již slabě pronikaly paprsky světla.

Bylo tu šero a chladno. Loďka tiše klouzala po vodě a bylo slyšet jen šplouchání pod přídí a skřípot bidel, opíraných do oblázkového dna.

Tam, kde se zelené loubí otvíralo, poletovaly a chřestily vážky, tiše bzučeli velicí brouci, ve slabých závanec větru lehounce šeptaly a šuměly velké listy palem a větve kapradí a měkce šustěly přesličky.

Po několika kilometrech se zelené stěny naráz rozestoupily a otevřela se rozsáhlá louka, přes kterou říčka tekla. Louka byla po-rostlá velmi skrovným rostlinstvem - trsy tvrdé trávy několika dru-hů.

"Nepramení snad tahle řeka také blízko té skupiny sopek, kterou jsme prozkoumali?" nadhodil Papočkin.

"Je to možné, a pak se nedá nic dělat," souhlasil se zoologem Kaštanov. "Ačkoli soudím, že pramení o hodně dál, protože je v ní dost vody. Snad někde uprostřed Černé pustiny."

Když cestovatelé urazili ještě asi tři kilometry napříč loukou, uviděli, že vpředu, kde se říčka zužovala, je s jednoho břehu na dru-hý přehozena poměrně silná kláda tak nízko nad vodou, že loďka pod ní nemohla proplout.

"Málem bychom si mohli myslit, že je to most, který si někdo postavil přes řeku!" zasmál se zoolog. "Rozhodně však musíme při-razit k břehu a odklidit tu zábranu."

"Hm, vždyť to opravdu vypadá jako most!" zvolal Kaštanov, když přišli k přehradě a spatřili, že to není jedna kláda, ale tři, pečli-vě složené vedle sebe.

"Ano, říčka by ty klády sotva takhle položila," souhlasil Papočkin. "Jestliže však je to most, kdo ho tedy postavil? Cožpak jsou v téhle jurské zemi lidé? To by bylo nesmírně zajímavé!"

"V jurské době nežili vyšší ssavci, to přece víte! Dokonce i ptáci byli zastoupeni jen formami, které tvoří přechod od ještěrů."

"Ale most přece nepostavili ještěři!"

"Zapomněl jste na mravence. Stvoření, která jsou tak rozumná, že si budují složité příbytky podle určitého plánu, jsou zcela schopna postavit i most, protože plovat nedovedou a vody se bojí."

"Máte pravdu! Vždyť tamhle mají ti hmyzi d'ablové to svoje obydlí!" zvolal Papočkina a ukazoval na západ.

Bylo tam skutečně vidět ohromné mraveniště, právě takové, jako bylo to, které cestovatelé zničili.

Za několik minut shodil Kaštanov s Papočkínem lehké a suché přesličkové kmeny do řeky. Pak se obrátili k loďce, aby pluli dál. Ale k svému údivu spatřili, že do ní vlezl nezvaný cestující - mravenec - a ohmatával jejich věci, zatím co další stál na břehu.

"Vida, ti čerti už jsou všude! A my máme pušky v loďce!"

"Vezměte si nůž, nejprve zaútočíme na toho na břehu! Já zprědu a vy běžte zezadu!"

Oba přiběhli k mravenci. Když spatřil nepřítele, připravil se k obraně a přitiskl se ke křovisku. Kaštanov zaujal jeho pozornost, když útočil s nožem, a tu se Papočkin naklonil přes keřík a rozsekl mravence vejprůl.

Nevšiml si však, že mravenec z loďky rychle vyskočil na břeh a zakousl se Papočkinovi zezadu do lýtky. Zoolog vykřikl bolestí a překvapením.

Kaštanov mu přiběhl na pomoc a rozt'al i tohoto mravence; své-ho druhu však stěží osvobodil; musel na několik kusů rozsekat mra-vencovu hlavu, jejíž kusadla pořád vězela v Papočkinově lýtku.

Rána, zasazená přes silnou vlněnou punčochu, nebyla veliká, ale jed v ní rychle působil a noha začala pálit a dřevěnět.

"Zatím si sedněte na zem, hned vyndám z polní lékárničky čpa-vek a obvazy," řekl Kaštanov.

"Ne, ne, pomozte mi do loďky, ohlédněte se!"

Po louce se k nim rychle blížilo asi dvacet mravenců. V několika minutách by se s nimi museli utkat v nerovném boji.

Aby Kaštanov neztrácel čas, vzal pod pažďi zoologa, který těžce vlekl nohy, spustil ho se srázu do loďky a pak tam vskočil sám. Těsně před nosem ne-přátel, kteří už přiběhli, odrazila loďka od břehu.

Na to, že by výlet mohl pokračovat, nebylo ani pomysleno: jeden z veslařů ležel bezmocně na dně loďky a sténal bolestí. Podráždění mravenci mohli pronásledovat člun, který plul proti proudu příliš pomalu, a nedovolit mu, aby přistál u břehu. Proto Kaštanov bez dlo-uhého rozmýšlení otočil loďku po proudu a chopil se vesel. Snažil se plout prostředkem řeky, aby ho mravenci nemohli napadnout. Pa-počkin si s námahou zul botu s raněné nohy, vytáhl čpavek a obvaz. Noha mu už otekla, zčervenala a každý pohyb velmi bolel.

Po půl hodině dopluli k pokraji lesa, který na severu vroubil pla-ninu a dělil ji od moře. Nepřítele už nebylo vidět a Kaštanov se roz-hodl, že se zastaví, aby raněného uložil pohodlněji. Rozprostřel na dně loďky plášť, položil na něj Papočkina, vytáhl zásobní košili, na-močil ji ve vodě a přiložil ji jako studený obklad na raněné místo. To zmírnilo bolest a zoolog usnul. Když si Kaštanov trochu odpočinul, vyrazil dál.

Tam, kde začínalo zelené loubí, řeka trochu zahýbala. Když loď-ka proplula zátočinou, otevřel se vpředu pohled, při kterém se Kašta-nov zachvěl hrůzou. Rychle zavesloval k břehu, zachytil se tam za keře, zastavil loďku a schoval ji před pohledy nepřátel.

Ti byli blízko. Na levém břehu říčky, hned na kraji loubí, hmož-dilo se několik desítek mravenců. Překusovali kmeny přesliček, které rostly nad hladinou, a házeli je do vody. Tak vytvářeli překážku, skr-ze kterou loďka nemohla projet.

Nedalo se pochybovat o tom, že mravenci chtějí svým dvounohým nepřítelům odříznout ústupovou cestu k moři.

Situace byla zoufalá: Kaštanov a raněný zoolog se ne-mohli sami probít přes přehradu, kterou bránila spousta mravenců. "Jedno kousnutí v nerovném boji," pomyslel si Kaštanov, "a budu stejně bezmocný jako Papočkin."

"Obrátit se zpátky a odpichovat se proti proudu? Ale i tam nás mohou mravenci dříve nebo později přepadnout. Řeka stejně zůstane jedinou cestou, kudy můžeme utéci z jejich panství. Musíme se pro-bít stůj co stůj! Třebas se leknou výstřelů, ale co když ne? Všechny přece nepobiju, poschovávají se v lese, a až se začnu pachtit a bourat jejich přehradu, přepadnou mě v celé hordě," uvažoval Kaštanov.

V tomto bezvýchodném postavení ho napadla náhle myšlenka, která, jak se zdálo, zaručovala úplný úspěch, bude-li rychle uskuteč-něna. Mravenci, zaujatí prací, nevšimli si ještě loďky, která se tiskla k břehu mezi keři. Proto Kaštanov začal pomalíčku, opatrně plout zpátky proti proudu řeky tak, že se zachycoval keřů. Chtěl se vrátit za zátočinu, kde ho břeh před mravenci docela zakrýval. Tady začí-nal les a bylo tu spousta suchých přesličkových kmenů a všelijakého chrastí. Kaštanov přirazil k břehu, přivázel člun se spícím zoologem, stáhl do řeky několik tlustých kmenů, narychlo je spojil pružným proutím keřů a pak na tenhle vor navalil ohromnou hromadu kmenů, prutů a chrastí; mezi suché dříví míchál zelené větve přesliček a rá-kosová stébla.

Když byla hromada hotova, Kaštanov se vrátil do loďky a poma-ličku plul po proudu. Vor, přivázaný k dlouhé tyči, postřkoval po vodě před sebou a docela se za ním nepřítelům skryl. Za zátočinou tekla řeka přímo k místu, kde mravenci stavěli přehradu. Bylo to asi sto metrů odtud. Kaštanov přitáhl vor k loďce, podpálil hromadu klestí a plul dál, neustále strkaje vor před sebou. Oheň se pomalíčku rozhořival, suché dříví chytalo a ze zelených větví, proložených mezi chrastím, začal se valit hustý dým.

Když loďka s vorem byly asi sto metrů od přehrady, pustil Kaš-tanov vor po proudu a chopil se bidla, aby udržel člun uprostřed řič-ky. Obrovská hranice plula k přehradě, zastavila se před ní a zaval-o-vala kotouči štiplavého dýmu a jazyky plamenů hmoždící se mraven-ce. Někteří, popálení nebo omámeni, padli do vody, ostatní utekli na břeh a shlukli se tam do houfu, překvapeni nevidaným divadlem. Tu Kaštanov nabil dvouhlavňovku drobnými broky, začal pálit do mra-venců a připlouval k nim stále blíž a blíž. Praskot hrozného, nevída-ného ohně, jazyky plamenů, kotouče dýmu a neustálé výstřely, usmr-cující mravence, zapůsobily na ně tak, že ti, kteří zůstali zdrávi nebo byli lehce raněni, dali se na útek. Od hořícího voru chytla i přehrada, postavená napůl ze suchých kmenů, a zatím co hřímaly výstřely, roz-hořela se uprostřed mohutným plamenem.

Kaštanov se přesvědčil, že nepřátelé utekli, přirazil těsně u požářiště k břehu, dobil nožem raněné mravence a pak začal rozbírat přehradu - hořící suché i dýmající čerstvé kmeny házel do vody. Za čtvrt hodiny byla překážka odstraněna a dohořívající hranici na voru unášel proud řeky dál. Za ní pomalu plula loďka s mužem, který dovedl přelstít početné a rozumné nepřátele.

Po proudu plul člun v této zelené chodbě rychleji a brzo se už před ním v průhledu ukázala modrá mořská hladina. Kaštanov se blížil k ústí řeky, a tu uslyšel výstřely, Generálův štěkot a křik svých druhů. Začal se odpichovat, po několika minutách přirazil k břehu a s puškou v ruce se vrhl k tábořišti.

43. ŠARVÁTKA S MRAVENCÍ

Makšejev a Gromeko doprovodili své druhy na výpravu a pak začali chytat ryby v ústí řeky. Rybolov byl tak úspěšný, že za hodinu už musel jeden z cestovatelů začít kuchat ryby a všet je na napjaté šňůry, aby je nasušili do zásoby. Zatím co Makšejev chytal ryby, botanik prošel pokraj lesa a sbíral rostliny. Objevil při tom ságovou palmu a rozhodl se, že ji upo-třebí. Společně ji porazili, po délce rozsekli, vyškrabali jedlou dřev kmen a rozložili ji po pokrývkách, aby uschla.

Když byli s prací hotovi, postavili na oheň kotlík s polévkou, sedli si k němu a uvažovali, co budou dělat po obědě.

"Nemůžeme odejít daleko," poznamenal Gromeko, "tím spíše, že není možné nechat ryby na starosti Generálovi."

"Ovšem", souhlasil Makšejev, "je to sice věrný pes, ale sotva by obstál při pokušení dosyta se nažrat sušených ryb; vzpomněl by si při tom na svou vlast."

"Nu což, nalovíme ještě nějaké ryby a nasušíme si jich hodně do zásoby - pro sebe i pro psa. Kdo ví, zda zase brzo přijdeme na tak bohaté místo. To ještěří maso, abych se přiznal, mi vůbec nechutná, pořád je jím s odporem. Při jídle se vždycky snažím myslet si, že je to z jesetera nebo z běluhy, a ne z příbuzného žaby nebo ještěrky."

Vtom se už polévka začala vařit a Gromeko odešel k pokrývkám, aby přinesl do zavárky ságo.

"Jejej, honem se podívejte na západ!" zakřičel na Makšejeva, který zůstal za stanem u ohniště.

Makšejev vyběhl na pláž.

Ze západu šly po mořském břehu nestvůry - podle pruhovaných boků nebylo těžko poznat brontosauiry.

Šli pomalu, otrhávali mladé listy s vrcholky palem a kapradin, a občas se zastavili u stromu, který se jim zdál obzvlášť chutný.

"Nu, co budeme dělat, co myslíte?" zeptal se ho Gromeko. "Víme, že jsou ty obludy zbabělé a že na nás nezaútočí první. Ale podu-pou a pomačkají nám ryby i stan, jestli je sem pustíme."

"Budeme muset střílet," usoudil Makšejev, "nejdřív broky, a když to nepomůže, trhovou kulí."

Oba zdvihli pušky, namířili do skupinky brontosaurů a čtyři výstřely se dutě převalily nad břehem.

Nenadálý hluk a broky, které se sesypaly na zvířata, nevýslovně je polekaly. Ale místo aby se obrátili zpátky, neohrabaní tvoři se vrhli do vody a rozběhli se kolem tábořiště podle břehu nedaleko od nich, až voda stříkala široko daleko.

Nešťastní lovci byli v několika vteřinách promočeni od hlavy k patě a zadržovali loďku, aby ji voda neodplavila do moře. Jedna z vln vyvrátila veslo, jež bylo vraženo do písku a k němuž byla při-vázána šňůra se sušícími se rybami, jiná vlna šplouchla na pokrývku s rozsypaným ságem. Ryby se šňůrou padly na písek a ságo se namo-čilo.

"Fuj, potvory!" nadával Makšejev a otrásal se po té sprše. "Přece jen tu nadělaly škodu!"

"Nu, aspoň máme nějakou práci!" utěšil ho Gromeko. "Nevěděli jsme, co budeme po obědě dělat, a brontosauři se o to postarali. Teď musíme všechny ryby zase očistit a ságo omýt v řece a usušit."

"Ale nejdříve se usušme sami! A polévka nám už jistě všechna utekla..."

Brontosauři obešli půlkruhem ve vodě tábořiště a znovu vylezli na břeh východně od ústí řeky a běželi dál po pláži.

"Zřejmě dostali na pamětnou, hele, jak utíkají! Pěkně jsme jim nasolili broky do kožichu!" zlomyslně se radoval

Makšejev, když se u stanu svlékal. Gromeko zatím stahoval kotlík s polévkou z ohně.

Svlečení cestovatelé si rozvěsili šaty, aby uschly, zarazili tyč se šňůrou zase na místo a začali obědovat. Generál, který se po ránu na-zral rybích hlav a vnitřností, až už nemohl, roztáhl se na písku a dřímá. Ani on, ani muži zaujatí jídlem si nevšimli, jak z lesa nedaleko od tábořiště vyšlo šest mravenců, jeden za druhým. Zastavili se, roz-hlédl se a zase stejně tiše zmizeli v houštině.

Makšejev a Gromeko si po obědě ve stanu lehli a zapálili si dýmky. Chystali se, že pak začnou čistit ryby od nalepeného písku.

Najednou Generál zavrčel, vyskočil a začal zuřivě štěkat. Gromeko s Makšejevem vyběhli ze stanu a tu spatřili, že jejich tábor obklíčili mravenci. Jeden oddíl je odřezával od ústí řeky, druhý se blížil odjinud k šňůře s rybami a k pokrývce se ságem.

"A pušky máme prázdné!" zanařikal Gromeko a vrhl se k brašně s náboji.

"Vezměte broky!" křičel Makšejev a chvatně nabíjel dvouhlav-ňovku. "Palte do těch napravo a já to pustím vlevo!"

Pravý oddíl se už vrhl na ryby a stahoval je se šňůry: levý byl asi dvacet kroků od stanu, když zahřměly první výstřely. Rachot, kour a pády postřelených mravence zmátly. Přední se nerozhodně zastavili, ale zadní se na ně tlačili, přilákání vůní ryb, a šik opět vyrazil ku-předu. Lovci stáli u vchodu do stanu, kam zalezl zježený a štěkající Generál, a nabíjeli pušky, aby vystřelili další dávku. Potom, ozbroje-ni noži a pažbami pušek, pustili se do šarvátky s nepřáteli, kteří se blížili se všech stran. Boj však se zdál beznadějný, protože síly ne-byly vyrovnané.

Najednou z křovisek při ústí řeky zahřměly do zadních řad mra-venců dva výstřely a pak odtud vyběhl Kaštanov s dýmajícím cho-máčem chrastí v ruku. Mával jím vpravo, vlevo a vrhl se přímo do houfu mravenců, kteří couvali na všechny strany.

Makšejev a Gromeko také skočili k ohni a začali na mravence házet oharky. To pomohlo - první oddíl byl rozprášen a

zbaběle utekl do houštiny. Zabitě a raněné nechali na bitevním poli.

Když cestovatelé vyřídili nepřátele z prvního oddílu, všichni tři, i s Generálem, který si dodal odvahy, zaútočili s ohněm a s puškami v rukou na mravence, kteří jim brali ryby. Někteří mravenci svou chtivost odpykali, jiní včas utekli a v kusadlech odnášeli ryby nebo kusy namočeného a spleného sága. Dva mravenci táhli za sebou celou pokrývku, ale lovci je dohonili a zabili. Generál raněné dobýjel - překusoval jim krk.

Když se poslední uprchlíci schovali v lese, cestovatelé si mohli odpočinout a spočítat své trofeje a ztráty. Pětačtyřicet mravenců usmrtili a těžce poranili.

Z padesáti ryb na šňůře zbylo jen patnáct; několik kusů, které nepřátele zřejmě ztratili při útěku, posbírali u kraje lesa. Přes polovi-nu sága mravenci sežrali anebo zadupali do písku. Gromeko byl leh-ce kousnut do ruky a Kaštanov do nohy, ale tlustá holinka vydržela a uchránila ho před mravenčím jedem.

"To jste přišel právě včas!" pochválil ho Makšejev, když si pro-hlédl bitevní pole a všichni tři usedli u stanu.

"Kdybyste nám nebyl pomohl a nenapadlo vás, jak útočit na mravence ohněm, nebyli by-chom tuhle hordu vyřídili a mravenci by nás byli ukousali k smrti."

"Ale kde jste nechal Papočkina?" vzpamatoval se Gromeko.

"Ach, v zápalu boje jsem zapomněl, že Semjon Semjonovič leží ještě v člunu."

"Leží? Proč leží? Co se s ním stalo? Žije?" sypaly se otázky přá-tel, kteří teď pochopili, proč se Kaštanov tak nečekaně brzo vrátil.

"Žije! Žije! Taky jsme se utkali s mravenci a Semjona Semjono-viče kousli do nohy tak, že zchroml. Pomozte mi ho přenést do sta-nu."

"Hned! Počkejte, až se oblékneme," vzpamatoval se Gromeko, který si teprve teď všiml, že jsou s Makšejevem dosud polonazi.

"Ano, skutečně, proč oba tak divně vypadáte?" zasmál se Kašta-nov. "Copak jste se koupali, když mravenci přepadli tábořiště?"

"Ne, ale zase nás vykoupani brontosauři," odpověděl Makšejev a při oblékání vypravoval, jak se to stalo.

Makšejev a Gromeko se rychle oblekli a pustili se za Kaštano-vem k řece. Když se Kaštanov vrhl do boje s mravenci, nechal tam loďku s Papočkinem. Ten spal tak tvrdě, že neslyšel ani rány, ani výkřiky a probudil se teprve tenkrát, když ho zdvihli za ruce a za nohy, aby ho odnesli do stanu.

Cestovatelé ho uložili, pak rozevěsili na šňůry zbylé ryby, odtáhli mrtvé mravence do moře a teprve po této nepříjemné práci, když Kaštanov dojídal zbylou polévku, vypravoval svým druhům o příhodách na nezdařené výpravě.

Protože se mohli obávat, že mravenci dvakrát přemožení nezva-nými hosty vrátí se v ohromném množství aby se pomstili za svou porážku, začali uvažovat, co teď. Papočkin i Gromeko radili bez meškání pokračovat v plavbě, aby se odklidili dál od mraveniště. Kaštanov však se chtěl znovu vypravit po řece - což se mu kvůli mravencům po prvé nezdařilo. Tak mohl proniknout do nitra tajemné Černé pustiny. Makšejev jeho plán podporoval. Aby to mohli pro-vést, museli nějak skoncovat s chytrým hmyzem. Dokud mravenci žili, ustavičně výpravu ohrožovali. Proto se cestovatelé rozhodli, že počkají do večera a pak popluží k mraveništi a podpálí je v době, kdy mravenci spí. Kdyby se tento plán zdařil, cesta po řece by byla volná a na výpravu by se mohli pustit všichni čtyři. Vor a zbytečné věci by nechali v houštině na mořském břehu.

44. VYPÁLENÍ MRAVENIŠTĚ

Kaštanov a Makšejev si důkladně odpočinuli a pak se vypravili na loďce s puškami, sekerou a otýpkami chrastí.

Papočkin se nemohl pohybovat a Gromeka rozbolela pokousaná ruka. Proto oba invalidi zůstali, aby hlídali stan. Člun rychle plul po místech, která už znali. Minuli zbytky přehrady, vystavěné mravenci. Ještě se tam kouřilo z dohořívajících kmenů a černal se tam mrtvý hmyz. Pak vypluli na louku a za křoviskem si prohlédli krajinu kolem mraveniště, aby ná-hodou nenarazili na nepřátele. Nespatřili však nikoho. Mravenci zřejmě odpočívali ve své pevnosti. Cestovatelé odpluli ještě kousek dál k bývalému mostu přes řeku, odkud vedla k mraveništi ušlapaná cesta. Cestovatelé viděli, že si mravenci již postavili nový most.

Kaštanov s Makšejevem přivázali loďku ke křovisku pod mos-tem, hodili si na ramena otýpky chrastí, vzali pušky, pro všechny případy nabitě broky, a zamířili k mraveništi. Nedaleko před ním se skrčili za keře u cesty. Ještě chvilku mraveniště pozorovali a pře-svědčili se, že jim nikdo nezabrání provést vymyšlený plán.

Všude bylo ticho a cestovatelé se mohli dát do práce. Do každé z hlavních chodeb položili otýpku chrastí a na ni nakladli nejsušší a nejtenčí kmínky, které vzali z mraveniště.

Pak zapálili oheň v nejvzdálenější západní chodbě a rozběhli se střemhlav jeden k severnímu, druhý k jižnímu vchodu, aby je podpá-lili a aby se pak sešli u vchodu východního, kde zapálí poslední otep a pak, bude-li toho třeba, poběží k loďce.

Když Kaštanov rozžihl oheň u severního vchodu, všiml si uvnitř chodby mravence, který přiběhl k neobvyklé překážce. Kaštanov se schoval za hranici a doufal, že mravenec vyleze ven a že tak bude moci tohohle strážného zabít, aby neudělal poplach. Mravenec si však prohlédl oheň, pokusil se roztahat hořící větev a pak utekl do-vnitř, zřejmě pro pomoc. Začal poplach a Kaštanov musel chvátat k poslednímu východu.

Makšejev už tu byl; kvapně podpaloval oheň a přivítal svého druha slovy:

"Honem, honem! Musíme se zachránit v člunu!"

Oba se co nejrychleji rozběhli, ale na cestě se zastavili a ohlédlí se. Z ústí východního vchodu už plápolal ohromný plamen. Také se severní strany mraveniště na několika místech hořelo a z mnoha hor-ních vchodů se valil hustý dým. Ale na jižní straně, kde Makšejev při pohledu na vyplašené mravence příliš spěchal, byl oheň slabý a ze všech horních chodeb tu vybíhali mravenci. Někteří táhli vajíčka nebo kukly, slézali s nimi dolů a odnášeli je stranou, jiní zmateně pobíhali sem tam, přibíhali k ohni nebo k dýmajícím otvorům a pada-li popáleni nebo omámeni.

"Nepovedlo se nám to!" zalitoval Kaštanov. "Některí mravenci se zachrání, budou bloudit bez přístřeší po zemi a zaútočí na nás. Hned zítra se budeme muset odtud klidit."

"Ale teď musíme taky pryč!" zvolal Makšejev a ukazoval na od-díl mravenců, kteří utíkali po cestě k mostu.

"Neběží snad pro vodu, aby uhasili požár?" zažertoval Kaštanov a klusem se rozběhl vedle svého druha.

Mravenci si zřejmě paličů všimli a hnali se za nimi. Běželi rychleji než muži a vzdálenost mezi nimi se stále krátila.

"Já už nemohu, srdce mi to nevydrží!" vykřikl udýchaný Kaštanov. Při svém věku a způsobu života nemohl dlouho soupeřit s Makšejevem.

"Zastavme se a vystřelme salvu!" navrhl Makšejev.

Dokud se mravenci nepřiblížili na padesát metrů, vydechli si tro-chu a pak vystřelili. Přední v oddíle upadli, zadní se zastavili. Bylo jich přes deset, ale kus dál za nimi běžel druhý oddíl.

Pronásledovaní s vypětím posledních sil doběhli k mostu v té chvíli, kdy záloha přišla k místu šarvátky.

"Hrome, kde je naše loďka?" zvolal Makšejev, který první přiběhl na břeh řeky.

"Co říkáte, není tu?"

"Ne, docela se ztratila!"

"A byla přivázána tady?"

"Tady, dobře si to místo pamatuju... I provaz je tu, kterým jsme ji přivázali, visí tuhle na keři."

"Kdopak loďku odvázal a odtáhl?"

"Třebas se odvázala sama a odplula po proudu."

"A možná, že ji taky odvěkli mravenci."

"Co si počneme?"

"Přeběhněme zatím most a rozbořme ho za sebou!" navrhl Kaštanov. "V nejhorším případě nás od pronásledovatelů oddělí řeka."

Aby neztráceli čas, oba rychle přešli na druhý břeh přes prohýbající se lávku. Pronásledovatelé už byli asi sto kroků od řeky.

"Přetáhněme klády k sobě, nebo je mravenci zase vyloví!" navrhl Makšejev.

Za minutu, když přední mravenci doběhli k břehu, obě klády ležely už cestovatelům u nohou. Od pronásledovatelů, kteří zůstali zmateni stát na břehu, dělila je hluboká říčka. Mravenců bylo asi dvacet, ale na cestě bylo vidět ještě nové posily, které jim chvátaly na pomoc. Za nimi, daleko na pláni, plápolalo mraveniště jako ohromná hranice. Plameny šlehaly vysoko vzhůru a kotouče černého kouře se valily v klidném vzduchu vysokým černým sloupem, který stoupal do ohromné výše.

"Hotový výbuch sopky!" zasmál se Makšejev. "Přece jen jsme jim jaksepatří odplatili za všechny neplechy!"

"Ale nedosáhli jsme, čeho jsme dosáhnout chtěli. V tomhle kraji jsme je nevyhubili a teď před nimi musíme potupně utíkat."

"Ale jak jen se dostaneme k moři?"

"Na cestu lesem podle řeky není ani pomyšlení."

"Tam bychom se tak brzo nedostali - a mravenci nás mohou předhonit a přepadnout naše druhy."

"Už vím! Když nemůžeme jít, poplujeme. Z těchhle dvou klád nebude těžké udělat vor a po vodě to půjde rychleji než po souši."

"To je nápad! Ale nejdřív musíme mravence rozehnat, aby nám nějak nepřekazili naši plavbu."

Cestovatelé si nabili pušky a ještě čtyřikrát vystřelili do houfu mravenců, kteří se shlukli na protějším břehu. Padlo jich víc než de-set; někteří se skulili do vody, ostatní se rozběhli na obě strany. Za několik minut spustili cestovatelé na vodu obě klády, které tvořily most, a narychlo je svázali ohebným proutím, uříznutým v křoví. Pak skočili na improvizovaný vor a odrazili od břehu, když se ještě napo-sledy podívali na planoucí pevnost svých nepřátel. Voda je rychle unášela po proudu a pušky jim sloužily místo bidel, aby se odpicho-vali od břehu, když se prám jedním nebo druhým koncem k němu příliš přiblížil. Několik mravenců běželo chvilku podle říčky, ale proud byl rychlejší než oni, a tak pomalu zůstali vzadu.

Za zákrutem řeky před lesem, kde Kaštanov zřizoval svou plo-voucí hranici, se plavci zaradovali, když spatřili svou loďku. Proud ji přihnal k břehu a loďka uvázla, v křoví.

Proud tam zanesl i prám, plavci chytili uprchlý člun, nasedli do něho a začali veslovat.

Za půl hodiny šťastně připluli k svému tábořišti.

45. NOVÁ VÝPRAVA DO VNITROZEMÍ

Nezdar při vypálení mraveniště donutil cestovatele, aby ihned opustili tábořiště na břehu zálivu, protože na každé výpravě do vnit-rozemí by se vystavovali nebezpečí, že se setkají s rozzuřenými mravenci, kteří ztratili své mraveniště a bloudili sem tam. Cestovatelé by museli vynaložit na boj s nimi všechnu svou energii i střelivo, které-ho jim už nezbývalo tak příliš mnoho. A rovněž přímo v tábořišti by se vystavovali nebezpečí, že na ně mravenci každou chvilku podniknou útok, který mohl nešťastně skončit.

O tom, zda poplují dál podle jižního břehu Ještěřího moře na zá-pad anebo zda se vrátí a pustí se na východ, rokovali velmi prudce ráno při snídani a nakonec se rozhodli, že zamíří ještě na západ.

Pluli stejně jako dřív při břehu a brzo opustili záliv. Jižní břeh byl stále únavně nudný. Naši cestovatelé strávili čtrnáct dní v živočišném a rostlinném světě doby jurské a tak si na něj zvykli, že se jim zdál jaksepatří jednotvárný. Byli by teď rádi pronikli dál na jih, protože doufali, že najdou ještě starší faunu a floru, prožijí nová dobrodružství a získají nové zážitky.

Tato další cesta na jih však byla přehrazena pustinou a plavba na západ nebo na východ jim slibovala stále stejné obrazy jurské pří-rody. A všichni už začali pomyšlet na zpáteční cestu k severu.

Na břehu upozorovali na několika místech mravence a z toho by-lo možno usuzovat, že tenhle hmyz je rozšířen po celém jižním břehu Ještěřího moře a že mravenci jsou skutečně vládci jurské přírody.

"Ještě štěstí, že taky občas spí!" poznamenal Papočkin. "Jinak bychom tu nevydrželi."

"Ano, tahle zvířata jsou horší než šavlozubí tygři a draví ještěři. Tygři ani ještěři nám nezpůsobili ani setinu těch nepříjemností a stra-chu, které nám připravili mravenci," souhlasil Makšejev.

Přenocovali na pláži. Rozhodli se, že ještě den poplují dále na západ, a jestli se ani tu nepodaří proniknout na jih, že se tedy vrátí nazpět.

Tento poslední den přinesl vytouženou změnu. Břeh se začal br-zo značně stáčet k jihu, ale vypadal stále stejně. Po několika hodi-nách plavby uviděli, že zelená stěna lesa brzo skončí a pak že začnou skály.

"Opět stejná stolová výšina a na jejím vrcholu Černá pustina!" zvolal Kaštanov, který studoval dalekohledem končinu, jež ležela před ním. V hlase mu zaznělo zklamání.

Když však dopluli ke konci lesa, spatřili, že mezi lesem a úpatím stolové výšiny leží velký záliv. Bylo v něm vidět zelené údolí a na pozadí za údolím se tyčila skupina vysokých špičatých tmavých hor.

"Zase sopky! Ale tentokrát blízko u břehu!" zvolal Gromeko.

Čluny záměřily k jižnímu břehu zálivu do ústí doliny, kde bylo vidět rovnou plošinku písčité pláže. Na loukách kolem potoka spatřili brouky, vážky, mouchy, upozorovali stopy iguanodonů a ptako-ještěřů, avšak mravence tu nenašli. Proto se po obědě vypravili k sopkám, ale čluny, stan a věci, kte-ré nepotřebovali, schovali z opatrnosti do křoví v lese. Některé věci dokonce pověsili na stromy. Generála si vzali s sebou.

Cesta vedla vzhůru údolím poblíž potoka. Křoviska po březích byla řidší a křížovaly se v nich iguanodoní pěšinky. Ve skalách na obou stranách objevil Kaštanov horniny, s kterými se setkali daleko severněji, totiž na Makšejevově řece - olivíny s vtroušeným niklo-vým železem. Tady se však ta zrnka často měnila ve velká hnízda, v průměru od půl metru do metru, a byla složena z čistého kovu.

"Tohle je přece báječný materiál pro výrobu oceli!" chválil si in-ženýr, který se v úžasu a nadšení zastavil před vysokou svislou stě-nou. Byla v ní roztroušena spousta velkých i malých hnízd kovu, jež se matně leskla v slunečních paprscích. Díval se na stěnu se stejnou žádostivostí, s jakou si děti prohlížejí sladkou buchtu, plnou rozinek.

"Ech, tady by se dal založit obrovský závod!" rmoutil se.

"I přes to, že tu jsou mravenci?" usmál se Kaštanov.

"Přes všechno! Cožpak by se lidé zastavili před úplným vyhube-ním toho protivného hmyzu, kdyby bylo třeba tyhle poklady zpraco-vat? Když se Evropané hnali za zlatem, vypudili bojovné rudochy, australské lidojedy, Křováky i Kafry. Jedno dělo a několik desítek nábojů postačí ke zničení mravenišť i s jejich obyvatelstvem na to-mhle břehu."

Nad zelenou dolinou se občas přehnali sem a tam velcí pterodak-tylové a vyhlíželi si kořist. Zřejmě hnízdili někde nedaleko na nepří-stupných skalách. Na lidi se zaútočit neodvážili, ale když Generál cestovatele příliš předběhl anebo se za nimi opozdil, objevil se nad ním ptakoještěř, kroužil ve vzduchu a čekal na vhodnou chvíli, aby mohl zaútočit. Gromeko dvakrát vystřelil po letícím dravci a po dru-hé trefil. Raněné zvíře se zmítalo na vrcholku velké kapradě. Potkali stádo iguanodonů, kteří odpočívali na palouku při úpatí skal, ale lov na ně odložili až na zpáteční cestu, aby s sebou zbytečně nenesli maso. Po třech hodinách klidné chůze přišli na místo, kde se údolí ostře stáčelo k západu. Dál tvořily jeho levý svah srázné sopeč-né skupiny. Teď byla cesta obtížnější, ustavičně se museli drápat po lávě a klopýtali po jejích černých hroudách.

Na malém palouku, kde se dalo dobře přenocovat - bylo tam několik suchých přesliček k rozdělení ohně - složili zásoby, které si přinesli s sebou, a nepotřebné věci, aby krajinu prozkoumali bez za-vazadel.

Mezi konci dvou širokých proudů lávy, které stékaly se sopky, leželo menší jezero, asi padesát metrů široké, obroubené skupinami nevysokých palem, přesliček a úzkým pruhem rákosí. Z tohoto jezera vytékal potůček a vinul se po lávě spodního proudu. Povrch jezera byl hladký jako zrcadlo a do nejmenších podrobností odrážel zelený rám, černé lávové proudy i zasmašilé obrysy stolové výšiny.

"Tady by bylo kouzelné místo pro poustevníka, který by zatoužil navždycky opustit světský shon!" zvolal Papočkin.

"Postavil by si tu chatrč, chráněnou černou skálou, a žil by si tu, obdivoval by se obra-zu jasného nebe, věčného slunce a mohutné sopky na břehu klidného jezera ve stínu palem."

"A jednoho krásného dne by zahynul pod krupobitím kamení ne-bo pod proudy lávy, které by vychrlila tahle záludná sopka," podotkl Kaštanov.

"Anebo by ještě spíše zemřel hladu, protože tyhle palmy nedáva-jí jedlé plody a rákosí není sladké," dodal Gromeko.

"A není tu vidět žádnou zvěřinu!" řekl Makšejev.

"Jací jste vy všichni ubozí realisté, ani člověka nenecháte, aby se na chvíli zasnul! Poustevník by si tu mohl obdělávat pole, zahrádku, sad. Voda tu je a na staré lávě roste výborně réva a..."

Zoolog nedořekl větu, protože sopka, jejíž hlavní vrcholek byl zakryt bližšími valy lávy, zaduněla - bylo to jako hřmění - a po několika minutách spadl kolem poutníků déšť drobných černých ka-mínků.

"Tak vidíte! Jeho Veličenstvo nás varuje předem, že nedopustí, aby si tu poustevník pěstoval révu..." zasmál se Makšejev.

"Prohlédneme si jezero a vrátíme se zpátky k našim věcem. Tam je to méně nebezpečné," navrhl Kaštanov.

Zatím co cestovatelé sestupovali po lávě k jezeru, výbuch se opakoval a zase se sypaly kamínky.

"Sopka se zlobí na nezvané hosty! Bojí se, že jí uloupíme pokla-dy, jako jsme vyrvali síru Satanášovi, dřív než se probudil."

"Říkejme téhle sopce Bručoun!" navrhl Gromeko.

Tento název byl souhlasně přijat a zaznamenán na mapě, kterou kreslil Kaštanov. Jezero bylo pojmenováno Poustevnické jezero, a potoku, který z něho vytékal, dali jméno Papočkinův potok.

"Tak tedy jsme zvětšili vaše vzdušné zámky!" smál se Makšejev, když ta jména zapisoval.

1 Makšejevova řeka 2 Tábor na severním břehu Ještěřího moře 3 Místo přistání u jižního pobřeží 4 Soutěska Miliard 5 Jezero Stegosaura 6 Pterodaktylí rokle 7 Louka iguanodonů 8 Mraveniště č.1 9 Sírná řeka 10 Satanášův trůn 11 Sopka Satanáš 12 Rybí zátoka 13 Mraveniště č.2 14 Mravenčí řeka 15 Zátoka Spásky 16 Sopka Bručoun 17 Poustevnické jezero 18 Gromekova řeka 19 Les přesliček, kapradin a palem 20 Písečné duny

Voda v jezeře byla studená a sladká, chutí dokonce připomínala selterskou vodu, protože když se slabě zahřála, uvolňovaly se z ní bublinky kyseliny uhličitě. Cestovatelé obešli jezero a přišli na místo vhodné k táboření. S požitkem se vykoukali v jezerní občerstvující vodě a při potápění poznali, že není hlubší než tři metry. Nebyly v něm ani ryby, ani vodní rostliny, ani hmyz.

Protože na návrat do tábořiště bylo ještě brzo, rozhodli se, že vylezou na stolovou výšinu. To nebylo obtížné, protože horní proud lávy se opíral o sráz hory a jeho balvany tvořily cosi jako obrovské schodiště. Cestovatelé lezli s balvanu na balvan a brzo byli nahoře.

Na východě jim leželo u nohou v hluboké dolině jezero a za ním se zdvíhaly černé zbrázděné svahy Bručouna, nad jehož sráznými boky vévodil vrcholek. Stoupal z něho sloup černého dýmu, který se táhl v klidném vzduchu do nesmírné výšky. Na jih, na západ a na sever se rozprostírala Černá pustina, právě taková jako kolem Sata-nášova trůnu. Na severu končila modrou mořskou hladinou a na dru-hé straně se táhla až po obzor.

"Bručoun je mnohem vyšší než Satanáš a má příkřejší srázy," poznamenal Kaštanov.

"Ale protože začíná výbuch, nebudeme moci vylézt nahoru na vrchol," dodal Makšejev.

"Zítřka uvidíme. Síru teď nepotřebujeme a můžeme se kdykoli vrátit."

Cestovatelé sešli zpátky k jezeru, pustili se stejnou cestou přes lávové proudy a za hodinu byli ve svém tábořišti.

46. BRUČOUN BOUŘÍ

Bručoun je však nenechal jaksepatří vyspat. Za několik hodin by-li probuzeni hrozným rachotem a polekaně vyskočili.

"Cožpak i tahle sopka chrlí žhavá mračna? Podívejte se, co se tam děje!" zvolal Gromeko.

Bručoun byl zahalen do hustých černých mraček, které se spouš-těly stále níž po svahu a zároveň se šířily na všechny strany. Začala tu silně páchnout síra a chlor. Mračna se vlnila, ozařována jasnými blesky, a rachot, který vyrážel z nitra sopky, sléval se s hromobitím.

"Ne," zavrtěl hlavou Kaštanov, "žhavého mračna se nemusíme bát. Tenhle výbuch vypadá jinak, připomíná výbuch Vesuvu. Teď chrlí popel a balvany a pak se pravděpodobně objeví i láva."

"Z našeho výstupu nebude patrně nic."

"Ovšem! Bylo by šílenství lézt na sopku v takové chvíli."

"A co budeme dělat?"

"Ještě chvíli tu posedíme nebo znovu usneme a pak vyrazíme zpátky k moři."

"A proč ne hned?"

"Výbuch zblízka je velmi zajímavý."

"A když se na nás začnou sypat balvany?"

"To sotva. Jsme tu až u úpatí a tak daleko nelétají."

"A jestli nás překvapí láva?"

"Láva teče pomalu, před ní se dá vždycky utéci, dokonce i pěš-ky."

"Nu, tak tu tedy zůstaneme a podíváme se, jak se Bručoun číní. Ale při tom můžeme posnídat."

Rozdělali oheň, postavili nad plameny konvici s čajem a při jídle pozorovali sopku.

Docela zmizela v mracích a dokonce i nebe v nadhlavníku bylo potaženo šedivou mlhou, skrze kterou Pluton vypadal jako červený kotouč bez paprsků, vrhající zlověstně matné světlo na zasmušilé okolí sopky.

Brzo se začal sypat černý popel, jemný jako pudr, nejprve řídký, pak stále hustěji a hustěji, že si až museli při pití zakrývat šálek s čajem, aby nepolykali sopečný prach. Pomalu zčernala tráva, rákosí i listí palem a voda v potoce vypadala jako inkoust.

"Štěstí, že nás napadlo nabrat si vodu do plechovky," pozna-me-nal Makšejev. "Jinak bychom zůstali celý den bez vody. Ale co to duní?"

Protože rachot sopky zeslábl, bylo v okamžiku, kdy nehřmělo, slyšet hluboký, znenáhla silící šum, podobný burácení mořského příboje. Cestovatelé se na sebe tázavě dívali.

"Není to snad žhavé mračno?" zeptal se poděšeně Papočkin.

"Musíme honem běžet nahoru!" křikl Kaštanov. "Potokem se žene vysoká voda nebo proud bahna. Docela jsem zapomněl, že se to stává. Popadněme svoje věci - a nahoru!"

Rychle vyprázdňovali nedopité hrnky, sebrali věci a pušky a všichni se rozběhli vzhůru po proudu lávy; drápali se po balvanech, klopýtali a snažili se vystoupit značně vysoko nad potok.

Když se konečně zastavili asi padesát metrů nad svým tábořiš-těm, aby si vydechli, a když se ohlédli, spatřili obraz, který svědčil o tom, že kvapný útěk byl docela na místě. Korytem, které vedlo po svahu sopky, valil se rozběsněný proud černé vody. Rval s sebou ze svých břehů velké balvany ustydlé lávy. V několika minutách se hrozný, asi třímetrový val přihnál k místu, kde před chvilinkou klid-ně pili čaj. V okamžiku zmizely v jeho špinavých vlnách zelené keře, zakymácely a svalily se palmy, polámané nebo vyrvané s kořeny, a celá plošina zmizela, jako kdyby tu nikdy nebyla.

"Ten to pořádá!" žasl Papočkin. "Uklidili jsme se právě včas!"

Cestovatelé při svém útěku vystoupili nad onen ustydlý lávový proud. S místa, kam se vyšplhali, bylo dole vidět oba

krátery. Od pravého kráteru tekla bahenná proud. Všichni se obrátili k levému, aby se podívali, co se děje tam. V několika minutách se těsným údolím od levého kráteru přiválil druhý bahenná proud, ale pohyboval se pomaleji. Voda totiž byla plná popela a drobných kamínků. Byla to spíše řídká černá kaše a v jejích proudech vířily z kořene vyrvané keře i kmeny palem.

"Odnáší je to z břehů jezera, kde jsme byli včera!" zvolal Papo-čkin.

"To je ten váš tichý poustevnický útulek! Jezero už není, všech-no se utopilo v blátě," řekl Kaštanov.

"Ano, zdejší sopky - to je velmi neklidné sousedstvo!" zasmál se Gromeko. "Satanáš nás pohostil žhavým mračnem a Bručoun bah-nem."

"A přece jen jsme tu i tam vyvázli a viděli jsme strašný, ale zajímavý přírodní jev!" pravil Kaštanov.

"A teď jsme odříznuti od moře i od našich členů!" vykřikl Papo-čkin v naprostém zoufalství. "Podívejte, vpravo i vlevo bouřlivé proudy a za námi Bručoun, který nás může pohostit i jinak."

Skutečně: když se cestovatelé utekli před bahennou povodní na skálu sopky, byli jako obleženi a nemohli se pustit údolím dolů k moři. A sopka za nimi neustále burácela.

"Jestli se teď shora přiválí ještě láva, budeme mezi ohněm a vo-dou. Příjemné vyhlídky!" prohlásil Gromeko.

"Ano, Bručoun ještě neřekl poslední slovo," přidal se Makšejev.

"Myslím, že naše obavy jsou předčasné," uklidňoval je Kašta-nov. "Proudý bahna se brzo odvalí a my vyrazíme k moři dřív, než se láva přiválí k nám, jestli se vůbec pohrne tímhle směrem."

"Ale tady zatím promokneme na kůži! Nemáme se kde schovat!" křičel Papočkin.

Měl naprosto pravdu. Z oblak, které se rozestřely nad sopkou, už chvíli přšelo. Cestovatelé však, zaujati pozorováním bahenných prou-dů, ani si toho nevšimli. Tu dešť zesílil a všichni se začali rozhlížet, aby našli aspoň nějaký úkryt.

Protože počítali se stálým pěkným po-časím, vydali se na výpravu nalehko, bez pláště a bez stanu, a teď se neměli čím přikrýt.

"Myslím, že tam výš, kde je tolik velikých lávových balvanů, spíše najdeme nějaký úkryt," řekl Makšejev a ukazoval vzhůru po svahu.

"A budeme ještě blíž k sopce!" vzdychl Papočkin.

"Dělejte si co chcete, zůstaňte si tu v dešti, ale my tam vylezem," prohlásil Gromeko.

Zoolog se však od ostatních nechtěl odtrhnout a společně se pus-tili vzhůru po příkrém svahu. Ale kameny a boty už příliš omokly, takže cesta byla kluzká a obtížná. Ostatně brzo vylezli k velké hradbě z nakupených balvanů. Vršila se na konci mladšího proudu, jenž se vylil přes starý. Mezi balvany zůstaly tu a tam dost velké mezery, aby se tam schoval jeden člověk. Všichni čtyři zalezli do těchto děr a mokrý Generál se přitiskl k Makšejevovi; ten z tohohle sousedství neměl zvláštní radost. Muži, celí promoklí a skrčení v nepohodlných pozicích na hrboatých balvanech, prožívali značně nepříjemné chví-le. Aby si udrželi dobrou náladu, pokřikovali na sebe ze svých skrýší, když Bručounovo hřímání trochu utichlo.

Dešť se lil bez ustání. Brzo se začaly řínout po ztuhlém lávovém proudu pramínky a potůčky špinavé vody plné popela a způsobily tak mužům v úkrytech nové, nesnáze.

Jednomu stékala studená sprcha na bok, druhému na záda. Papo-čkin, který si v dlouhé a nízké noře lehl na břicho, ucítil vodu pod sebou. Vylezl ven a začal pobíhat mezi balvany a hledat lepší místo.

Makšejev tu scénu viděl a smál se: jemu se podařilo zalézt s Generálem do malické jeskyňky v lávě.

"To není Bručoun!" křičel zoolog a drápal se v dešti po balva-nech. "Čert ví, co je to: Brečoun, Mokroun, Dešťoun!"

"Pojmenujeme ho Vodnář!" navrhl Makšejev.

Papočkin však už neslyšel. Objevil malinkou rozsedlinu a zalezl do ní hlavou napřed. Byla však příliš krátká, takže mu nohy zůstaly venku v dešti.

Vtom vzduchem otřásl strašlivý rachot. Cestovatelům se zdálo, že je balvany rozdrť jako myši v pasti. Všichni vyskočili ze skrýší.

"Zemětřesení!" zvolal Gromeko.

"Sopka se roztrhla a zavalí nás!" nařikal Papočkin.

"Snad to není žhavé mračno?" zašeptal Kaštanov a zbledl.

Skrze dešťovou záclonu nebylo vidět, ale po prvních okanzicích úleku se všichni trochu uklidnili. Tu však s hluchým třeskotem padl nedaleko od nich žhavý balvan, veliký asi jako hlava. Byl pokryt spirálními brázdami a začal v dešti syčet, praskat a dýmat. Po stra-nách, zprava i zleva, nahoře i dole, hned tu, hned tam bylo taky slyšet rány a třesk padajících balvanů.

"Honem zalezme!" křikl Makšejev. "Bručoun zahájil palbu ná-boji hrubého kalibru!"

Všichni spěšně vlezli do svých děr, odkud s trnoucím srdcem, ale se zájmem pozorovali, jak padají a syčí různé veliké žhavé kameny. Některé se roztrhly o balvan a rozlétly se ve střepinách jako graná-ty. Zato dešť brzo ustal. Poryv horkého větru zavanul dolů po svahu, přátelé ucítili pach síry a čoudu. Mračna se začala rozptylovat nebo stoupat. Kamení přestalo padat. Makšejev se osmělil a vykoukl z jeskyň.

"Bručoun smekl a vyplázl na nás červený jazyk!" zvolal.

Ostatní také vylezli a zdvihli hlavy. Nahoře mezi černými mrač-ny se občas zjevil vrcholek sopky. S jedné strany od něho splýval krátký, ohnivě rudý lávový jazyk, jako by se poškleboval mužům, kteří se odvážili porušit věkovitou samotu hory.

"Ano, to se ukázala láva!" prohlásil Kaštanov.

"Od hodiny k hodině je to horší! Nejdřív nás chtěl utopit v bahně, pak zalít vodou, potom postřílet žhavým kamením, a proto-že to všechno bylo marné, užil tedy posledního prostředku a chce nás utopit v lávě!" žertoval Gromeko.

"Hlavu vzhůru, Semjone Semjonoviči! Teď už je s vámi amen!" smál se Makšejev.

"Dejte pokoj!" utrl se na něho zoolog. "Kdyby bylo nebezpečí tak velké, sám byste upaloval - jako před proudem bahna!"

"Lávě klidně unikneme," poznamenal Kaštanov.

Nebylo však cesty, po níž by unikli. V obou korytech stále ještě bouřily bahnité vody a nebylo pomýšlení, že by přes ně mohli přejít. A nahoře se rudý jazyk rychle prodlužoval a mizel občas v kotoučích bílé páry, která mu stoupala s povrchu.

"Bručoun nás zmácel a teď nás osuší! Až se láva přiblíží, nejdří-ve nám uschnou šaty a pak..."

"A pak se zase namočíme, až se budeme brodit přes proud, jestli se v něm neutopíme..." dokončil Papočkin Gromekův žert.

Protože se však vzduch očistil od popela a mračen, vykoul Plu-ton a začal rychle vysoušet svahy sopky. Z černých balvanů lávy se kouřilo, jako by byly zahřívány podzemním ohněm.

Cestovatelé se svlekli a rozestřeli si na balvanech vyždímané ša-ty. Gromeko se vysvlekl dokonce do naha, hrál se v Plutonových paprscích a radil svým druhům, aby to udělali také tak.

"A co když nás Bručoun pohostí novou porcí střel? Sedět nahý v noře - to nebude zvlášť pohodlné," poznamenal Makšejev.

"Když se objeví láva, pak výbuchy a chrlení sypké hmoty oby-čejně ustává," vysvětlil Kaštanov.

"Ale jestli budeme muset před lávou utíkat, nestačíme se ani ob-léci."

V té chvíli vylétl nad vrcholek sopky bílý oblak, nad pokrajem kráteru se objevila ohnivá stěna a rychle se plazila dolů.

"První proud lávy stekl do jezerní doliny," poznamenal Kašta-nov, "a tenhle se snad může dostat i k nám."

"A za jak dlouho?" zajímali se ostatní.

"Možná za hodinu, možná později. To záleží na vlastnostech lá-vy. Je-li těžká a lehko tavitelná, teče rychle, a je-li lehká, vazká, bo-hatá na křemen, je těžko tavitelná a pohybuje se pomalu."

"A jakou lávou nás hostí Bručoun?"

"Doposud, pokud jsem viděl na starých proudech, vyléval těžkou lávu. Pravděpodobně i tentokrát bude taková. Vůbec podle vlastností všech hornin, s kterými se v Plutonii setkáváme, velmi těžkých, bo-hatých na olivín a kovy, nemůžeme čekat, že by zdejší sopky mohly chrlit lehkou křemenitou lávu."

"Tak tedy musíme odtud co nejrychleji utéci!"

"Ano, ale doufám, že dříve než se k nám dostane láva, zmizí bahnité proudy a my klidně přejdeme přes koryto jednoho nebo dru-hého potoka."

Pluton, jež už nezasílala mračna, a horký vítr od sopky brzo usušily šaty cestovatelů. Přátelé se oblekli a čekali, až budou moci odejít. Zatím pozorovali sopku. Špička dlouhého lávového jazyku se už schovala za hřebenem svahu a zřejmě dosahovala do doliny býva-lého jezera u západního úpatí Bručouna. Nové dávky lávy, které se hrnuly z kráteru, vylévaly se částečně tímto západním směrem, zčásti pak severněji. Vytvářely pravděpodobně druhý proud, který stékal po severozápadním nebo severním svahu - a musel tedy mířit k pozorovatelům. Ale pro nejbližší lávové kopce nemohli vidět, kam tento proud směřuje.

Bahnitá voda v obou korytech, zejména v levém, ztatečně klesala a valil se tudy nikoli už zuřivý proud, ale malá špinavá říčka, přes níž se mohli odvážit.

47. V ZOUFALÉM POSTAVENÍ

Tak uplynulo půl hodiny. Výbuch pokračoval klidným tempem a exploze v kráteru bylo slyšet jen zřídka a slabě. Ale tu se nahoře na svahu nad místem, kde pozorovatelé seděli, ozval hluchý rachot a šramot. Připomínal zvuky na velké řece, když se prudce hýbe led. Zdvíhal se tam hřeben z ohromných lávových balvanů, zřejmě fronta starého proudu, který se na tom místě zastavil.

"Snad abychom odešli," pravil Kaštanov a vstal. "Láva je už ne-daleko."

Všichni se rozběhli dolů po svahu tam, kde na břehu potoka pře-nocovali. Občas se obraceli a ohlíželi za silicím hukotem. Nad hře-benem starého proudu se už objevilo čelo nového. Naprosto však to nebyla stěna ohnivě rudé lávy, jak si to představovali tři pozorovatelé kromě Kaštanova. Ten již tyto jevy znal. Tahle fronta vypadala jako černý val z různě velikých hrud, který se pohyboval kupředu, hnán jakousi neviditelnou, ale příšernou silou.

Hroudý pomalu lezly, s třeskotem a skřípotem se na sebe nava-lovaly, některé se koulely s hřebene dolů a na jejich místě se objevo-valy nové, jiné se valily dost daleko dolů po svahu, s rachotem se tříštily a rozbíjely o hrbolatý povrch starého proudu nebo o balvan, který na něm ležel. Z mezer mezi hroudami valu neustále unikaly pramínky a kotouče bílé páry, místy plápolaly modravé plamínky nebo se objevovaly ohnivé skvrny jako jednotlivé, ještě hořící uhlíky v doutnající, popelem pokryté hranici. Tato hranice se však pohybo-vala kupředu jako ohromný plaz pod kolébajícím se krunýřem z černých šupin: leze, chrlí žhavý dech a jedovaté výpary.

Cestovatelé se rozběhli ke korytu právě větve potoka kousek za místem svého noclehu, aby se chránili před hroudami, valícími se po svahu. Z potoka zbyla nerovná pahorkatina s blátivými klikatými potůčky. Cestovatelé bez rozmýšlení vykročili odvázně kupředu, ale hned při druhém kroku se zabořili až po kolena do lepkavého bahna. Bylo slyšet nespokojené výkřiky:

"A hrome! Zapadli jsme tam! Nemohu vytáhnout nohy, je tu ta-kové mazlavé bahno! Hotové těsto!"

Gromeko, který šel kousek za ostatními a nezabořil se tak hlubo-ko, vytáhl konečně nohy z holínek, které nechal v blátě. Pak s břehu koryta, když si stoupl na tvrdou hroudou, s námahou vytáhl i holínky. Ostatní tři bezmocně stáli a nemohli se hnout ani kupředu, ani zpátky - jako mouchy na mucholapce.

A zatím fronta lávového proudu neodvratně postupovala kupředu a nebyla dále než dvě stě metrů vzhůru po svahu. Situace mužů, kteří uvázli v bahně, byla tragická: nebyly tu ani trámy, ani prkna, a do-konce ani tyče, aby je Gromeko položil na bahno a pomohl tak svým druhům vybřednout.

Neztrácel však hlavu. Rychle naházal několik plochých kusů lá-vy od břehu potoka k Papočkinovi, který byl nejlehčí. Pak se sebe shodil tlumok s věcmi, pušku a svrchní oděv, vysoukal si nohavice nad kolena, došel po lávě k zoologovi a pomohl mu sundat tlumok. A pak ho uchopil v podpaždí a pomaličku ho vytáhl z bahna. Papo-čkin neměl na nohou holínky, ale šněrovací boty, které mu s nohou nemohly sklouznout, a proto nezůstaly v bahně. Pak spolu udělali druhou pěšinku z lávových desek k Makšejevovi a společně ho vy-táhli, ale bez holínek. Kaštanova, nejurostlejšího a nejtěžšího ze všech, vytáhli všichni tři, a taky bez holínek.

Zatím se fronta lávového proudu ještě přiblížila a ožehovala už cestovatele svým žhoucím dechem. Neměli tedy kdy, aby vytáhli hluboko uvázané holínky, a museli se co nejrychleji zachránit před lávou.

Nezdary stíhaní badatelé popadli své věci, rozběhli se podle ko-ryta dolů a pátrali po místěčku, kde by mohli snáze projít.

Všude však bylo totéž zrádné šedivé bahno, do kterého se už neodvážili vlézt.

Tak se v marných pokusech dostali až k místu, kde přenocovali. V korytě tam stálo malé jezírko. Vody v něm bylo málo, ale na dně stálo kdo ví jak vysoko opět ono bláto.

A zezadu se blížil pomalu, ale neodvratně lávový proud.

Šramot, praskot a třeskot valících se hrud a sykot páry neumlkly ani na okamžik. Páchlo to tu sírou a chlorem, horko bylo stále vět-ší...

U jezera, na místě, kde se slévala obě ramena potoka, cestovatelé přeběhli přes konec starého lávového proudu ke korytu u levého pa-horku. Tam však ležel stejný pruh vazkého bahna. Zbývalo už jen jedno - jít včerejší cestou nahoru podle tohoto koryta k Poustevnickému jezeru, aby unikli druhému lávovému proudu, ale vystavit se nebezpečí, že narazí na proud první. Tohle koryto se mezi svislými srázy stolové výšiny a svahem sopky zužovalo a mohli dou-fat, že tady najdou úzké místo, kde by nebylo obtížné přemostit bah-no lávovými balvany nebo přes ně přeskočit. Takové místo také brzo našli. Ale na druhém břehu se tyčily několikametrové strmé skály. Nebylo možno na ně vylézt a nemohli projít ani nahoru nebo dolů při jejich úpatí, protože bylo obroubeno zase oním bahnem.

Cestovatelé, vysílení během a vzrušením, usedli na balvany u bahna a svésili hlavy. Mohli už jen čekat na nevyhnutelnou smrt: buďto se utopit v bahně, kam zabřednou při pokusu o přechod kory-ta, anebo se upéci a shořet na břehu, až je dostihne lávový proud. To i ono bylo stejně trýznivé a jeden jako druhý, když se dostali do této zoufalé situace, pomyslili i na sebevraždu, nenaskytne-li se jiné vý-chodisko.

Když si trochu odpočinuli, Kaštanov si všiml, že se lávová fronta pohybuje pomaleji. Vyskočil a zvolal:

"Honem pojďme dál vzhůru - tady, po břehu potoka! Stačíme projít kolem lávy, skoro se zastavila!"

"Utečeme-li však před touhle lávou, narazíme na tu, která zalila Poustevnické jezero a zřejmě se stočila korytem dolů!" prohlásil Pa-počkin beznadějně.

"Je to jediná možnost záchrany!" trval na svém Kaštanov. "Za prvé: výš v korytě najdeme třeba brod přes bláto - tam, kde jsou útesy levého břehu dostupné. Za druhé je velmi pravděpodobné, že se oba lávové proudy neslévají, a tak tedy..."

"Tak tedy musí být mezi nimi širší nebo užší místo, na kterém není láva!" zvolal Makšejev, dokončuje Kaštanovův nápad.

"Ano, a na tom místě můžeme počkat, dokud povrch bahna neu-schne tak, že nás unese!"

"Hurá!" zakřičeli Gromeko a Papočkin.

Všichni vstali, s novým přílivem energie vykročili na jih podle koryta a klopýtali po včerejší cestě přes zbytky starých lávových proudů. Zleva se nad nimi ve vzdálenosti sta nebo dvou set kroků táhla fronta lávy, z níž vanul žár. Láva však se valila pomalu a oni se poznenáhlu vzdalovali od toho černého valu, který nesl smrt. Brzo bylo zřejmé, že se val stáčí vzhůru a stoupá po svahu sopky. Lávo-vou frontu šťastně obešli.

"Nu, tomuhle jsme unikli!" vydechl si Makšejev s úlevou.

Koryto potoka se na několika místech zužovalo tak, že bylo možno bahno přeskočit. Ale na protějším břehu strměla všude svislá stěna a přehrazovala cestu. Museli jít dál. Brzo se dostali na povrch nejhořejšího vychladlého proudu na západním svahu sopky, za kte-rým byla jezerní kotlina. Když vystoupili vzhůru, viděli, že jejich naděje na záchranu značně vzrostly.

Tento starý proud rozdělil novou lávu na dvě části a sám se zdví-hal mezi nimi jako plochý pahrbek. S jeho hřebene, kde si cestovate-lé klidně sedli, bylo vidět vpředu dole kotlinu. Včera v ní leželo jako zrcadlo v zeleném rámci klidné jezero, jež Papočkina tak nadchlo. Ted' tam nebylo ani jezero, ani palmy, ani tráva, ale rozestíralo se tam pole šedého bahna, tu a tam s kalužemi černé vody. Od sopky se k němu blížilo čelo druhého proudu, a protože se horké lávové hrou-dy stýkaly s mokřým bahnem, rozléhala se u úpatí valu neustálá ka-nonáda drobných výbuchů, ustavičně tam vylétaly obláčky bílé páry.

Cestovatelé se sice usadili pět set až šest set kroků od proudů žhavé lávy, ale bylo velmi znát, že jsou blízko rozžhavených plání. Bylo tam pekelné horko, tím spíše, že Pluton nebyl zakryt mračny a ustavičně pálił.

Muži seděli nečinně, byli umořeni žárem a shodili se sebe zby-tečný oblek. Začal se hlásit hlad a únava. V noci se nevyspali a pak pořád utíkali a byli rozčileni.

"Ach, takhle se napít čaje," zanařikal si Papočkin, „to je nesnesi-telné horko!"

"Horko je strašlivé, ale nemáme dříví! Což abych doběhl postavit konvici na čerstvou lávu?" zažertoval Makšejev.

"Tam se začne vařit hned!"

"A vodu máme?"

"Vody zbylo ještě dost!" prohlásil Gromeko, když nahlédl do ple-chovky.

"Nu což, tak se aspoň najezme, když nebude čaj. Mám hrozný hlad!"

Sedli si do houfu, vyndali sušené ryby a suchary, s chutí po-obědvali a napili se vody.

"Dnes ráno jsme udělali hroznou hloupost, za kterou teď pyká-me," prohlásil Kaštanov.

"A jakou?"

"Když jsme utíkali před valícím se bahnem, měli jsme se hned přebrodit přes potok na druhý břeh, a ne lézt nahoru. Ted' už bychom byli u moře a nemuseli bychom utíkat před lávou a bahnem."

"Ano, cesta k moři z druhého břehu byla volná."

"Ale ne docela! Údolím se přece přehnal mocný bahnitý proud a pravděpodobně ji celou zatopil."

"A byl by nás v údolí zastihl!"

"Byli bychom se však mohli vyškrábat nahoru na Černou pustinu a jít k moři horem."

"Ano, udělali jsme chybu. Kdopak si ve zmatku mohl uvědomit všechny následky! Tenkrát se zdálo nejsprávnější honem vylézt na-horu, abychom utekli před proudem."

"Ne, kdyby na našem místě byli lidé, kteří dobře znají činnost sopek, byli by lépe rozhodli, kudy se musí zachránit!"

"Ale já si myslím," poznamenal Papočkin, "že jsme udělali hroznou hloupost už včera, když jsme zůstali přes noc na úpatí sop-ky, přestože hrozil výbuch."

"My jsme tu však zůstali, abychom ten výbuch viděli."

"A také jsme ho viděli! Já alespoň jsem uspokojen na celý život a v budoucnu se budu držet dál od těchto nepokojných hor. Satanášo-vi jsem obětoval pušku a Bručounovi..."

"Bručounovi jsme s Makšejevem obětovali holínky, a to je daleko citelnější. Vy máte na nohou boty a bručíte! My přece budeme muset dojít až k moři bosí po rozžhavených balvanech Černé pusti-ny."

"Máte pravdu, mně je lépe, a proto musím mlčet."

"Ale co si teď počneme?"

"Co si počneme? Měli bychom si lehnout a spát, budeme-li na těchto tvrdých hrbolatých balvanech moci usnout."

"Zkusíme to. Ale jeden z nás by měl vždycky po řadě hlídat a pozorovat sopku. Může nám provést ještě nějakou neplechu."

"Jak dlouho budeme spát?"

"Jak nám to Bručoun dovoli."

"To je maximum. A minimum - dokud nevyschne bahno v potoce tak, abychom přes ně mohli přejít."

Tak to taky udělali: tři se jakž takž uvelebili na lávových balva-nech a čtvrtý byl vzhůru, pozoroval, co dělá sopka a jak vysychá bahno. Schlo pomalu, přestože bylo horko od lávy a Plutonových paprsků. Cestovatelé mohli přejít přes bahno teprve asi za šest hodin.

Sebrali si věci, zamířili k potoku a jeden za druhým šťastně pře-šli přes bahno. Pak se začali šplhat rozsedinou, drápali se s balvanu na balvan, s výstupku na výstupek, vysazovali jeden druhého a za půl hodiny se vyškrábali na povrch Černé pustiny, kde už byli v bezpečí a mohli si volně vydechnout.

Papočkin se obrátil k sopce, smekl klobouk, poklonil se a řekl:

"Navždycky sbohem, starý Bručoune! Děkujeme ti za pohoštění a za pozornost, kterou jsi nás zahrnul!"

Všichni se usmáli. Kaštanov zalitoval:

"Ach, kdybych nebyl bos, neodešel bych odtud."

"A co byste dělal?"

"Po Černé pustině bych mohl jít dál na jih a podívat se, co je za sopkou."

"Pořád jen pustina. To je vidět i tady odtud."

"Kromě bot nám chybí také jídlo," poznamenal Makšejev.

"A nemáme skoro žádnou vodu!" dodal Gromeko a potřásl ple-chovkou.

"Máte pravdu. Musíme spěchat k moři. Ach, tyhle černé balvany jsou hrozně rozžhavené. Je mi, jako bych stál na horké plotně. A tlusté ponožky se mi rozpadly, jak jsem běhal po lávě."

"Budeme si muset roztrhat košile a obalit si jimi nohy," navrhl Makšejev. "Rozhodně nemůžeme jít bosí."

Při tomhle rozhovoru on a Kaštanov pořád poskakovali a zdvíha-li jednu nebo druhou nohu, aby si je ochladili. Ted' si svlekli košile, omotali si jimi nohy, ovázali je řemínky pušek, a když se naposledy podívali na sopku, zahalenou černými mračny, vesele vykročili po pustině k severu. Cesta byla snadná: povrch pustiny byl zcela rovný, místy to byla holá zelenočerná hmota pradávnej lávy, chlazená větry, místy pak byla zasypána drobnými úlomky. Právě tak jako v pustině kolem Satanáše, nebyly ani tady známky nějakého rostlinstva. Černá pláň se táhla až po obzor. Nad ní se klenulo čisté nebe a v nadhlavníku narudlý Pluton obléval tuto rovinu paprsky, jež se odrážely od hladkého povrchu tak, že zářil miliony nazelenalých jis-kříček. Cestovatelé musili zavírat nebo mhouřit oči, aby je nerozbo-lely od spousty záře a lesku.

Mířili na severovýchod, aby se dostali k dolnímu proudu potoka. Jen tam mohli najít vhodné místo k sestupu s výšiny. Za tři hodiny došli ke kraji srázu a začali hledat vhodnou rozsedinu. Údolí, které ještě včera bylo zelenou oasou, poplenil ted' úplně bahnitý proud. Stromy byly vykáceny, keře vyrvány a odneseny proudem, palouky zaneseny bahnem. Jen tu a tam při úpatí srázu se zachovaly útržky zeleně. Když cestovatelé viděli tenhle smutný obraz zkázy, vzpo-mněli si, že se na zpáteční cestě chystali dole v údolí k lovu na igua-nodony.

"Pravděpodobně utekli k moři!"

"Nebo zahynuli v bahně!"

Druhý předpoklad byl správný. Kus dál si cestovatelé všimli, že nad dolinou krouží pterodaktylové jako hejno vran nad zdechlinou. Přišli blíž a viděli, že na dně údolí je krvavá hostina. Z bahna čnělo jako veliké pahorky několik zdechlých iguanodonů, na něž posedaly desítky ptakoještěřů. Rvali zubatými zobany maso a vnitřnosti, háda-li se a prali, odháněli jeden druhého, vzlétali a zase usedali. Jekot a kvakot neustal ani na chvíli.

"Tak tohle je tedy naše zvěřina!" řekl Gromeko, když spatřil ten odporný výjev. "Co si teď počneme?"

"Můžeme zastřelit pterodaktyla," navrhl Makšejev.

"Potom, když se nažrali mršin? Děkuji uctivě!"

"Ale vždyť už jsme je jedli!"

"To jsme nevěděli, že se živí i mršinami. A taky proto, že jsme jiné maso neměli, když nás mravenci oloupili."

"Ale teď je taky nemáme."

"V člunech jsou sušené ryby a v ústí řeky si nalovíme čerstvé."

"Zapomínáte, že řeka už není," připomenul Kaštanov. "A taky celý mořský záliv je jistě plný bahnitého nánosu. Ryby tedy buď lek-ly, nebo odplavaly dál do moře."

"Bojím se, že nebudeme mít pitnou vodu," poznamenal Grome-ko.

"Ovšem, vždyť řeka není!"

"A já se obávám, zda se nám nezničily všechny věci, schované v křoví. Byly nedaleko od řeky a nízko nad hladinou. Jestliže byl bahnitý proud v ústí doliny stejně prudký jako nahoře, mohl všechno odnést do moře nebo v nejlepším případě zalít bahnem."

Makšejevovy obavy všechny tuze znepokojily. Zapomněli na pterodaktyly a spěchali dál. Papočkin si však stačil vyfotografovat onen pterodaktylí hodokvas.

Nedaleko od kraje údolí objevili úzkou a příkrou strž, kterou se jim podařilo sejít dolů. Všichni chtěli utíkat, aby se co nejrychleji dostali k moři. Nešlo to však lehce. Všude rozlité bahno, i když v tenké vrstvě, ještě dost neuschlo a nohy vázly nebo se lepily na každém kroku. Už z dálky bylo vidět, že bahnitý proud v ústí pořád-ně řádl. Řeka na svém dolním toku protékala dříve úzkou chodbou mezi stěnami přesliček a kapradí. Teď tam byl proražen široký prů-sek a vyvrácené stromy byly zaneseny bahnem. Ale i mimo toto pásmo, kudy se přehnala hlavní síla vody, řádl proud: celý les v ústí údolí byl zatopen bahnitou vodou, která po sobě všude nechala tlus-tou vrstvu bahna.

Cestovatelé vázli v bahně. Nakonec však se dostali k břehu zálí-vu a vykřikli. Místo čisté blankytné vody se před nimi táhly hnědé splašky, na jejichž hladině pluly kromě listů haluze, větve, keře i celé kmeny, splavené proudem do moře.

Makšejev a Grome-ko se rozběhli ke křoví, kde byly uschovány čluny a věci. Byli si téměř jisti, že všechno je odplaveno, protože stopy zkázy byly všude patrné; do-konce i pláž při ústí řeky byla pokryta vrstvou bahna.

"Hurá!" rozlehlo se jejich volání. "Všechno je v pořádku, pojďte nám pomoci!"

Věcem se nic nestalo, protože byly složeny do loděk a ty zase pokryty stanem a vorem a kromě toho pevně přivázány ke stromům. Všichni si s úlevou vydechli a začali vyprošť-ovat čluny a přetahovat je s věcmi na mořský břeh, kde se kousek od ústí řeky našlo místočko bez bahna. Protože však řeka vyschla, museli odejít z tohoto koutku, který je včera všechny tak okouzil. Pokračovat v plavbě na západ bylo nebezpečné, protože dál tvořily jižní břeh útesy Černé pustiny a cestovatelé nemohli doufat, že najdou pitnou vodu.

"Nemáme dost pitné vody, a tak nemůžeme plout na západ. Na východě však víme o prameni, u kterého jsme přenocovali," uzavřel Grome-ko úvahu, kam zamířit.

48. NA ZPÁTEČNÍ CESTĚ

Za hodinu už cestovatelé veslovali po zálivu, který se změnil v bahnitou louži. Obepluli mys a obrátili se na východ podle jedno-tvárného nízkého břehu, na kterém se zvedala stěna lesa. Všichni usilovně veslovali, aby se co nejdřív dostali k sladké vodě, kde by si mohli konečně odpočinout a vyspat se po všech nesnázích a vzruše-ních posledních dvou dní.

Tento kvap jim však nezabránil, aby se nezastavili a nevydali se na lov iguanodonů, jež zpozorovali na jednom místě na pláži.

Nazítí plavba pokračovala stejně energickým tempem. K večeru dostihli nešťastné místo u ústí Mravenčí řeky, na kterém leželo vypá-lené mraveniště. Tady byla písčná pláž a sladká voda, kdežto dál už vhodné místo k táboření nebylo;

Zastavili se na nocleh; ten už nebyl porušen žádnými příhodami. Příštího dne pluli na východ průlivem mezi ostrovy, které dělily vý-chozí moře od západního.

Tentokrát si vybrali cestu poblíž severního břehu, aby určili, kde leží ústí řeky, jež byla mnohem větší než řeka Makšejevova, ale měla patrně týž charakter. Její nízké břehy byly pokryty hustým lesem. Táhl se až k vodě a neponechal tam ani píď půdy k táboření. Museli poobědvat v člunech studené maso.

Když po jídle odpočívali, dostal Papočkin náhle nápad, který ihned sdělil svým druhům.

"Vždyť my jsme teď u severního břehu, vidíte?" zvolal radostně.

"Nu ovšem!" odpověděl Kaštanov.

"Tak tedy se ho budeme držet i dál až k ústí Makšejevovy řeky. Vyhneme se tím nebezpečné plavbě přes moře."

"Ale vždyť jsme se přece chystali, že důkladně prozkoumáme jižní břeh na východ od místa, kde jsme po prvé tábořili?" zeptal se Grome-ko.

"Nemáme už čas myslit na zpáteční cestu k ledovcům?" pokračoval zoolog.

"A pročpak tak brzy?"

"Protože cesta proti proudu bude trvat třikrát nebo čtyřikrát déle než po proudu. Proti proudu budeme muset ustavičně veslovat."

"Ale což, máme spoustu času!"

"Kdepak spoustu! Vždyť už končí srpen. Na březích tohoto moře je pravděpodobně věčné léto, ale tam na severu, blíž k ledům, bývá jistě i zima. Jestli vyrazíme na zpáteční cestu pozdě, vydáváme se v nebezpečí, že nás překvapí mrazy. Pak místo abychom pluli po řece, která zamrzne, budeme muset táhnout loďky po sněhu..."

"Bez lyží a teplého oděvu!" dodal Makšejev. "To jsou ovšem velmi důležité věci a musíme o nich uvažovat,"

poznal Kašta-nov. "Ale další týden, kdy bychom ještě zkoumali jižní břeh moře, neubral by citelně z času, který nám zbývá na zpáteční cestu."

"A ještě něco!" trval na svém Papočkin. "Všechny naše výpravy na jižním břehu narazily na nebezpečí a nepříjemnosti, spojené s mravenci. Můžeme sotva pochybovat, že také jinde nežije tenhle zhoubný hmyz. Boj s mravenci vyžaduje spousty střeliva - a nám ho už nezůstalo příliš mnoho. Musíme je chránit pro zpáteční cestu na lov a na obranu před dravci."

"A nakonec," přidal se k němu Gromeko, "za ty tři čtyři dny, které můžeme obětovat plavbě na východ, sotva najdeme na jižním břehu něco nového. Už jsme viděli, že se tam do dálky táhnou strmé stěny stolové vyvýšeniny a ani s vrcholku Satanáše jsme neviděli na východě nic než Černou pustinu."

"Při nejlepším objevíme ještě jednu říčku a v jejím horním toku opět skupinu sopek. A ty nás znovu pohostí nějakým překvapením!" dodal Papočkin, který nezapomněl na své nešťastné dobrodružství. "Dvakrát jsme vyvázli skoro zázrakem. Bylo by rozumné, kdybychom osud pokoušeli ještě jednou?"

"Tak tedy vidím, že jsem zůstal sám!" řekl Kaštanov nikoli bez rozmrzení. "Tři jsou pro zpáteční cestu a jejich důvody jsou velmi vážné. Budeme muset ustoupit hlasu rozumu."

"Poplujeme teď tedy podle severního břehu?" zeptal se Gromeko.

"Nu ovšem, když jsme se rozhodli, že na jižním nebudeme bá-dat."

"Pak tedy musíme ještě teď nabrat pitnou vodu, protože dneska sotva doplujeme k ústí Makšejevovy řeky a nevíme, je-li před ní jiná říčka."

Cestovatelé si naplnili obě plechovky vodou z ústí velké řeky, kterou pojmenovali Gromekovou, a pluli dál mezi mělčinami a ost-rovy její delty. Při tom se snažili, aby se nevzdálili od severního břehu. Ten tu byl právě tak nížinný jako u ústí Makšejevovy řeky, ale nebyla na něm písčná pláž; hustý les a rákosí sahaly až těsně k vodě. Ostrovy poznenáhlu řidly, pak se ztratily a břeh se počal stá-čet znatelně k severu. Na jižním břehu začala proti tomuto místu ob-last písčných dun. V dále bylo vidět skupinu Satanášových sopek, z níž stále ještě stoupal dost hustý dým a zastřel tuto část obzoru.

Plavbu oživoval hmyz, kroužící nad vodou i nad zelenou stěnou; občas se tu mihli drobní ptakoještěři, kteří lovili vážky, a nad zr-cadlivou mořskou hladinou se poměrně daleko od břehu objevovaly hlavy plesiosaurů. Při břehu byla voda velmi mělká a vesla občas téměř zabírala o dno.

Leckde byly v zelené stěně rákosí prošlapány široké pěšiny, ho-tové zelené chodby, kudy pravděpodobně chodili k vodě různí bylo-žraví a draví ještěři, kteří žili v houštích.

Nazítří, ještě dopoledne, dopluli cestovatelé k ústí Makšejevovy řeky. Snadno ji poznali podle pyramidy, kterou tu vystavěli.

Tady strávili skoro čtyřicet hodin, aby provedli poslední po-zorování na mořském břehu, aby si v ústí řeky nalovili a nasušili ry-by a vyspravili lodky a vor před dlouhou plavbou proti proudu.

Pluli poměrně pomalu. Museli ustavičně veslovat a na odpoči-nek, jídlo a spánek si určili jen velmi málo času.

Za čtyřicet hodin urazili pouze třicet až čtyřicet kilometrů, podle toho, jak rychlý byl proud.

Plavbu zdržovala i dobrodružství s ještěry a s dravými a býložra-vými ssavci, protože cestovatelé šetřili střelivem a střelili, jen aby si opatřili maso, anebo když byli napadeni.

V prvních týdnech této plavby příroda ještě nejevila patrné změ-ny. Ale dál, když začaly listnaté lesy mírnějšího podnebí, viděli, že listy na stromech už zežloutlo a opadalo. Čím dál k severu, tím víc potkávali rostlin s opadanými listy.

Také počasí se změnilo: ačkoli Pluton stál v nadhlavníku jako dřív, hustá mračna ho zastírala stále častěji, foukal studený severák a často mrholil drobný podzimní déšť. Ve chvilkách, kdy se nebe vy-jasnilo, bylo zase horko, ale průměrná teplota stále klesala.

Nepohoda - silné deště a studený vítr, který váł proti nim stále častěji - zpomalovaly nebo dokonce znemožňovaly plavbu. Museli se schovávat do stanu a hřát se u ohně. Protože strávili několik měsí-ců ve velmi teplém a suchém podnebí, hůře teď snášeli zimu a vlhko.

V pásmu, kde žili mamuti, dlouhosrstí nosorožci, obrovští jeleni a pratuři, zastihli cestovatelé už začátek zimy. Teplota se držela ko-lem nuly a stoupala jen zřídka, když se vyjasnilo. Ale nebe bylo vět-šinou zastřeno celistvou clonou hustých mračen, z kterých se občas sypal sníh. Vál studený severák. Také vody v řece začalo znatelně ubývat a úzké řečiště bylo už na pokrajích stísněno ledovými krami. Jen prostředek řeky, kde byl větší proud, nezamrzl. Cestovatelé po-znali, že za pár dní už nebudou moci plout dál. Vor, který spojoval lodky a nesl část nákladu, nechali už předtím na břehu, protože ře-čiště bylo příliš úzké. Vrchovatě naložené lodky se pomalu draly jedna za druhou po prudké říčce a cestovatelé urazili za den pouze patnáct až dvacet kilometrů.

Ale k pahorku s jurtou bylo ještě přes sto kilometrů.

V pobřežních lesích a paloucích ležela tenká vrstva sněhu.

49. ZÁHADNÁ STOPA

Jednou po večeri se Gromeko s Makšejevem vypravili lovit ryby na měkký písčité svah, který se žlutal na břehu mezi uvadlou a po-mrzlou trávou. Makšejev už nahodil udici a pozoroval splávek, když tu si náhle všiml na písku vedle otisku své boty jasné stopy bosé lid-ské nohy.

"To je divné," pomyslně si. "Přece jsem se nezul a doktorovi by se to v takovémhle studeném počasí také sotva chtělo."

Sklonil se a začal prohlížet stopu. Byla to stopa velkého levého chodidla, dokonce větší než otisk inženýrový boty, a neměl nijak malé nohy. Chodidlo bylo ploché. Člověk, který tu stopu zanechal, chodil zřejmě vždycky bos. Ale ze všeho nejpodivnější bylo to, že všech pět prstů, které se zřetelně otiskly do písku, bylo velmi dlou-hých a palec trčel

daleko od ostatních prstů. Zdálo se, že to není sto-pa nohy, ale ohromné ruky s velmi dlouhou dlaní.

Kus dál spatřil Makšejev i stopu pravé nohy, ale její valná část už byla pod vodou a ta ji smyla. Kdosi tu zřejmě přešel přes řeku, protože zpáteční stopy na svahu vidět nebylo.

"Michaile Ignatěviči, honem sem pojdte, ale okamžitě!" zvolal Makšejev.

"Copak je? Počkejte chvíli, bere mi!" odpověděl botanik.

"Nechte ryby a pojdte se podívat, našel jsem tu něco zajímavé-ho!"

"Nu, co je? Raka nebo želvu?"

"Ne, stopu bosé lidské nohy na písku."

"To není možné!"

Gromeko nechal udici udici a rozběhl se k Makšejevovi. Když s úžasem prohlédl stopu, souhlasil, že tvar stopy, jež se tu otiskla, je velmi podivný.

"Nešla tu snad opice?" zapochyboval.

"Tady? V subpolární krajině mezi modřiny a břizami?"

"Kdož ví! Jestli tady, v severních lesích a tundrách, mohou žít mamuti a nosorožci, jejichž blízcí příbuzní žijí teď tam, na povrchu země, jen v teplém podnebí, tak proč by tu nemohly být i opice, které se přizpůsobily tomuhle podnebí?"

"Snad máte pravdu. Musíme sem zavolat zoologa a geologa, ti to lépe posoudí."

"Chyťte si ryby a já pro ně dopluji."

Gromeko dovesloval k tábořišti a přivedl přátele.

"To je ohromná opice!" vyslovil svůj názor geolog.

"Ale já myslím, že je to spíše člověk podobný opici," prohlásil zoolog. "Podívejte se, šel jen po nohou a o ruce se neopíral. Opice, když by sestupovala po dost příkrém svahu k vodě, jistě by si stoupla i na ruce. Ale stopy rukou tu vidět není."

Po pečlivé prohlídce objevili na obou březích pěšinku a v říčce mělký brod. Na pěšině bylo stopy vidět méně zřetelně, ale podle je-jich vzdálenosti bylo možno soudit, že ten tvor měřil nejméně sto osmdesát centimetrů.

"Tak k čemu jste došli?" zeptal se Makšejev, když k němu dora-zili. Zatím co jeho druzi zkoumali stopy, on a Gromeko se znovu dali do chytání ryb.

"Nejpravděpodobnější je, že tu ty stopy zanechal člověk, podob-ný opici, který šel dobře ušlapanou pěšinou k nehlubokému brodu přes řeku. O tom brodu věděl!" prohlásil Kaštanov.

"Tak to tedy sem do Plutonie pronikli nějakí lidé už před námi?"

"A navíc chodí bosí, i když už sněží! Klidně se přebrodí ledovou vodou!" zvolal botanik.

"Že to jsou divoši? Vždyť se jejich noha téměř neliší od opičí!"

"Nechtěl bych se s nimi setkat. Snad to jsou lidojedi."

"Nu, mravenci nás nepřemohli, ačkoli nám překazili práci. A s divochy bychom to taky nějak provedli."

Teď museli být zvlášť opatrní, aby je znenadání někdo nepřepa-dl. Při odpočinku se střídali na stráž a celý příští den se ostražitě rozhlíželi kolem.

Ale již dalšího dne se jim plavba překazila. Ze severu se přihnala vytrvalá vichřice, řeka zamrzla, a dokonce se na ni naspalo asi pat-náct centimetrů sněhu.

Aby tu nemuseli nechat loďky a nenesli věci na zádech, rozhodli se, že si udělají sanice, loďky s věcmi na ně postaví, budou se držet říčního koryta, kde jim nepřekážejí ani keře, ani stromy, a že loďky potáhnou po sněhu. Nebylo však lehké jít po měkkém sněhu a táh-nout za sebou těžké saně; a tak za den urazili jen dvanáct až patnáct kilometrů. Pluton se za hustou záclonou mračen už neukazoval a teplota klesala na -5° a dokonce na -10°. V tenkém stanu a v lehkých šatech bylo velmi zima. Při odpočinku se tedy střídali ve stráž, aby udržovali oheň u vchodu do stanu. V boji s mrazem a sněhem docela zapomněli na pralidi. Ostatně na stopy už nenarazili. Všechno živé zřejmě odtáhlo na jih a řídké lesy pod bílým rubáškem se pohroužily do zimního ticha.

Teprve osmý den od začátku cesty na saních prořídly les skončil a na severním obzoru se objevily bílé vrchy - hranice ledů. A na jejich pozadí stěží rozeznali tmavý bod - jurtu na pahorku, který se téměř sléval s rovinou tundry.

Zbývalo jim ještě deset kilometrů těžkého pochodu a pak je če-kalo shledání s druhy a odpočinek v teplé jurtě po dlouhém putování. Po třech hodinách už měli před sebou pouhý kilometr a každou chvíli čekali, že uslyší štěkot psů, že z jurty vyběhnou lidé a pospíší jim vstříc se saněmi a s lyžemi. Nikoho však nebylo vidět, psi neště-kali a jurta, napůl zavátá, černala se na vrcholku kopce, jako by byla opuštěna. Cestovatelé se polekaně ptali jeden druhého:

"Cožpak celé dny spí?"

"Proč není vidět a slyšet psy?"

"Nestalo se jim něco zlého?"

Napjali všechny síly a přidali do kroku v hlubokém a sybkém sněhu, do něhož zapadali skoro po kolena.

Teď už byl pahorek docela blízko, ale pořád na něm bylo všech-no mlčenlivé a pusté. U jeho úpatí se cestovatelé zastavili a sborem zakřičeli:

"Hej, hej, Borový, Igolkine! Vstávejte, pojdte nás přivítat!"

Volali znovu a znovu, ale odpovědi jim bylo jen mlčenlivé ticho. Muži se doopravdy polekali.

"Jestliže naši přátelé nezemřeli, pak si jejich mlčení můžeme vy-světlit jen tím, že se na saních vypravili někam na lov za velkým zvířetem," usoudil Makšejev. "Tím spíše, že tu nejsou ani psi."

"Ale celý týden jsme už neviděli žádnou zvěř," namítl Papočkin.

"Proto taky odešli někam dál na jih."

"Nevydali se nám naproti, když jsme byli tak dlouho pryč?" vy-slovil svou domněnku Gromeko. "Když začaly zimy a

spustil se sníh, napadlo je třeba, že jsme odešli v letních šatech a bez lyží."

"To je málo pravděpodobné! Věděli přece, po které řece jsme odpluli, a nemohli se s námi na ní minout," poznamenal Kaštanov.

"Myslím, že vysvětlení té záhady najdeme v jurtě," pravil Mak-šejev. "Ale dříve obejdeme celý kopec, abychom se podívali, nejsou-li tu nějaké stopy, které bychom mohli bezděčně zadupat."

Nechali saně u úpatí, společně se vydali kolem pahorku a pečlivě prohlíželi povrch sněhu. Tam však nebyly žádné stopy, ani čerstvé, ani staré, a cestovatelé mohli napevno věřit, že od té doby, co zemi zasypal sníh, nikdo na pahorek nevystoupil, ani s něho nesešel.

50. VOPUŠTĚNÉ JURTE

Plstěné dveře jurty, obrácené na jih, byly zavřeny a zavázány zvenčí: jurta tedy byla prázdná. Cestovatelé pozvedli plst a vešli dovnitř. Jurta vypadala, jako by se v ní bydlelo. U zadní stěny byly složeny bedny výpravy s přístroji, sbírkami a nejcennějšími věcmi. Visely tu pušky, brašny na náboje, obleky jejich druhů a u bočních stěn byly svinuty jejich spací pytle. Uprostřed jurty se černalo ohniště a na třínožce stál dokonce čajník; vedle ležela hromada dříví a chrástí. Všechno vypadalo tak, jako by jejich přátelé neodešli nadlouho.

Když to vše Kaštanov a jeho druzi viděli, znepokojili se ještě víc. Jejich přátelé neodešli ani na lov, ani na výpravu, protože i pušky a spací pytle zůstaly v jurtě. Nezbylo jim tedy než si myslit, že je někde nedaleko jurty, na příklad u lednice nebo na tundře při úpatí kopce, znenadání přepadli nějakí nepřátelé - šelmy nebo lidé. A vyhladovělí psi bez pánů zahynuli nebo se rozběhli. Ale jestli je přepadla horda divochů, proč tedy nevylopila jurtu?

Při pozornější prohlídce věcí objevili, že konvice, pušky a vůbec všechny věci jsou pokryty vrstvou prachu. Makšejev zdvihl poklici čajníku: zbytky čaje na dně byly porostlé hustou plísní. Bylo jim teď naprosto jasné, že lidé opustili jurtu už dávno.

"Copak je tohle?" zeptal se Kaštanov a ukazoval na podivný dřevěný předmět, který stál na jedné z velkých beden a jehož si dříve ne všimli.

Všichni obstoupili bednu. Byla na ní soška mamuta, velmi hrubě vyřezaná ze dřeva. Byla pomazána tmavohnědou barvou a vrstvou tuku, takže bylo až nepříjemné dotknout se jí.

"Nezačal snad Igolkin z nudy vyřezávat takovéhle sošky?" zeptal se Papočkin.

"Ne!" odpověděl Makšejev. "To je docela jistě modla, pomazaná krví a tukem zabitých zvířat jako oběť. Naši přátelé ji nejspíš někde našli."

"Ano, když uvedeme tenhle nález do souvislosti se stopami v písku, nemůžeme pochybovat o tom, že tu žijí nějakí pralidé," poznamenal Kaštanov.

"A ti naše kamarády zabili nebo je s sebou odvěkleli!" zvolal Gromeko.

"Pročpak nerozkradli věci?"

Makšejev vzal sošku, aby si ji lépe prohlédl. Všichni užasli, když pod ní našli dva lístky, pečlivě složené. Kaštanov je spěšně rozbil a začal nahlas číst.

Na prvním lístku z 25. září stálo:

"Oznamuji vám, že nás zajali divoši, kteří se nenadále objevili v tundře. Před čtrnácti dny nás náhle polapili beze zbraní v lednici, kde jsme prohlíželi skladiště, a odvedli nás s sebou do lesa. Jurty a skladiště se ani netkli, ale nedovolili nám, abychom si s sebou něco vzali. Psi běželi za námi. Neublížují nám, krmí nás a dokonce nás zahrnují pocetami, pravděpodobně nás považují za kouzelníky nebo za bohy, ale nikam nás nepouštějí, přísně nás střeží a vzali nám holínky a skoro všechny šaty. Sami chodí docela nazí, žijí v chatrčích z tyčí a kůží, oheň neznají, jedí syrové maso. Zbraně mají výlučně kostěné a dřevěné - kopí, šípy a nože. V hordě je přes sto lidí, ale převládají ženy, které chodí na lov, zatímco muži vychovávají děti a hlídají tábor. Mužů je u nich málo, jsou slabí, ale ženy jsou urostlé a silné. Mají tělo porostlé dost hustou srstí a vůbec se podobají velkým bezo-casým opicím. Mají však řeč, které už rozumíme. Proto jsme se do-zvěděli, že naši jurtu považují za jakýsi příbytek bohů a že se sem chodí klanět. Užili jsme toho, abychom semposlali tenhle lístek jako oběť bohům. Slíbili, že ho položí v jurtě. Odvedli nás na jihovýchod po proudu řeky, přes kterou jsme společně přešli pro zabitého mamuta, asi padesát či šedesát kilometrů odtud. Myslíme si, že se vám po-daří nás osvobodit bez prolévání krve, když se tu objevíte jako bozi.

Privezte nám teplé šaty, zápalky a tabák. Léto jsme strávili dobře, ve skladišti je mnoho zásob.

Borovoj, Igolkin."

Druhý lístek byl z druhého listopadu:

"Ochladilo se a často sněží. Divoši se chystají odtáhnout dál na jih, kde je tepleji. My máme oheň, na kterém si pečeme maso a u kterého se hřejeme. Ale divoši se ohně bojí a zahrnuli nás ještě větší úctou. V zajetí nás drží především ženy, kterým se líbíme, protože jsme hezčí a silnější než muži jejich plemene. Muži nám pak s radostí po-mohou při osvobozování. Posíláme poslední lístek, protože divoši už k jurtě nepříjdou. Ale cestou na jih, pravděpodobně podle říčky, bu-deme nechávat lístky na každém noclehu nebo je cestou budeme na-pichovat na keře, abyste nás mohli vystopovat. Jestliže se nám nepo-daří osvobodit se lstí za pomoci mužů, pak nám výstřely oznamte, až se přiblížíte. Zaútočte otevřeně, střílejte salvami do vzduchu, abyste divochy ohromili a donutili je poslechnout nás. Při nejhorším postřel-te několik žen. Neztrácíme odvahu a nebojíme se, jen trpíme zimou a jednotvárnou masitou potravou. Máme o vás obavy, proč se nevrací-te, zda se vám na cestě nestalo něco zlého.

Borovoj, Igolkin."

"Žijí!" zvolal Gromeko.

"Musíme rychle své druhy osvobodit, vždyť jsou už skoro tři měsíce v zajetí! Dnes je 5. prosince," prohlásil Gromeko,

když na-hlédl do svého deníku.

"Piší, že se tu divoši ničeho netkli," pravil Makšejev. "Pak tedy saně a lyže jsou jistě v lednici, a rovněž tak zásoby potravy. Musíme hned vykopat vchod do skladiště a urychleně začít s přípravami na cestu."

"Ano, zdá se, že je v jurtě všechno na místě, skladiště je tedy asi taky v pořádku, jen jestli nezůstaly otevřeny dveře a jestli psi neroz-tahali zásoby," strachoval se Papočkin.

Po obtížné cestě sněhem, po nocích v tenkém stanu a po jedno-tvárném jídle pouze z masa a sucharů teplá jurta a zásoby různých konzerv značně zpříjemnily cestovatelům život. Kaštanov a jeho dru-zí se rozhodli, že si několik dní odpočinou a zatím se vyzbrojí na novou cestu, která se mohla protáhnout na několik týdnů, podle toho, jak daleko pralidé odtáhli.

Celý pahorek kolem jurty byl pokryt dost hlubokým sněhem. Ve skladištích bylo všechno v pořádku. Saně s lyžemi si hned vytáhli ven, aby je prohlédli a opravili. Velké skladiště bylo uzavřeno opravdovými pevnými dveřmi, a proto šelmy nic neodvlekly, i když tu nebyli lidé ani psi. Starostliví poustevníci přichystali na zimu spoustu uzeneho masa, které se teď při honičce za divochy velmi hodilo - cestovatelé totiž nemuseli ztrácet čas lovem.

Kus dál na pahorku stála malá meteorologická budka. Zhotovil ji Borovoj. Přístroje byly v pořádku. V jurtě našli meteorologický de-ník, podle kterého si mohli udělat úsudek o podnebí v tundře v druhé polovině léta a počátkem podzimu.

Rozhodli se, že si jurtu vezmou s sebou a všechny zbytečné věci že složí do skladiště, zamknou je na zámek a vchod zasypou sněhem, aby ho docela schovali před nezvanými hosty.

Zároveň připravili na cestu dvoje saně, šest párů lyží, zásoby potravin na měsíc, teplý oděv a spací pytle. Vzali si taky trochu cukru, bonbonů, nožů, jehel, nití, korálů a prstenů jako dárky divochům, kdyby zajatce vydali dobrovolně.

Pro všechny případy si vzali i líh a koňak, aby - bude-li toho třeba - opili strážce.

51. PO STOPÁCH DRUHŮ

Na pahorku si tři dny odpočinuli a vyrazili na cestu nejprve na jihovýchod k řece, za níž Kaštanov s Papočkinem po prvé lovili ma-muty, a pak dolů po proudu.

Mezitím našli na levém břehu paseku, kde divoši tábořili. Z tábora zbylo asi dvacet koster chýší - byly to tyče sestavené do kuzele jako v čumách asijských Ost'aků a Tunguzů.

Na jedné tyči byl připíchnut lístek s tímto zápisem:

"Tady jsme žili v zajetí celý čas, dokud jsme neodtáhli na jih. Dnes horda odchází. Snad se nám podaří cesto..."

Konec lístku byl zřejmě utržen.

Rozhodli se, že půjdou po řece dál a budou pečlivě prohlížet pa-seky ve vzdálenosti vždycky patnácti až dvaceti kilometrů. To byl zřejmě denní pochod hordy, která vlekla všechno své harampádí, a proto se pohybovala pomalu. Na pokračích těchto palouků mohl zů-stat lísteček zajatých druhů.

K večeru téhož dne přišli skutečně na velkou louku a na jednom z keřů našli lístek, přivázaný nitkou k větvi.

Stálo na něm:

"Za den urazíme asi dvacet kilometrů; táhneme místy po lesních pě-šinách při řece, místy se brodíme přímo vodou, která je velmi stude-ná a sahá někde až nad kolena. Těmhle lidem to však nevadí. Vrátili nám pár kusů šatů, ale při noclehu nám je znovu berou a dávají nám zvířecí kůže, abychom se přikryli. Cestou chýše nastavějí a spí pod keři. My jsme se zachránili jen díky ohni, který oba po řadě udržu-jeme po celý čas, dokud jsme na jednom místě.

Borovoj."

Nazítíř ušli čtyřicet kilometrů, ale nenašli ani jeden lístek; snad je serval vítr, anebo setřáslo nějaké zvíře.

Šli další den a po obědě zase našli lístek, na kterém stálo:

"Lidé sundávají naše lístky s keřů, když si jich všimnou, a schovávají si je jako talismany. Myslím si, že je necháváme za obět' zlému duchu, který přináší zimu a sníh. Proto se nám podaří zachránit lístečky jen výjimečně. Cestou při řece však budeme napichovat prázdné lístky na větve, abyste věděli, kudy jsme šli. Až se dostaneme do kraje, kde nebude sníh, a kde řeka nezamrzá, budete zvlášť pozorní. Myslíme, že se tam horda na dlouho zastaví.

Borovoj."

Tak šli ještě šest dní; občas našli lístek s několika slovy, častěji však prázdné papírky, napíchané na keřích při řece. Desátý den cesty se velmi ztenčila sněhová vrstva a led na řece pod nohama občas popraskával. Teplota se držela jen dva tři stupně pod nulou. Nazítíř museli sejít s řeky, protože led byl už příliš tenký a místy se na něm objevovala velká nezamrzlá místa. Cestovatelé našli pěšinu, která se vinula hned lesem, hned po břehu řeky, a pustili se po ní. Navečer bylo na zemi sněhu pouhé čtyři centimetry a na řece se led držel jen při břehu.

Dvanáctého dne cesty konečně zůstal sníh pouze v nevelkých závějích pod křovím a v lese, a tak cestovatelé museli táhnout saně po spadaném listí, které leželo na pěšině. Před obědem zase našli lístek. Jejich druzi jim oznamovali, že asi denní pochod odtud je vel-ká paseka, kde se horda chystá přezimovat, nezažene-li ji sníh dál.

Teď museli znásobit pozornost, aby nenarazili znenadání na di-vochy, kteří se potulují kolem svého tábora. Jeden z cestovatelů šel s Generálem před saněmi jako průzkumník.

Na nocleh se zastavili na malém palouku poblíž říčky. Po večeri se Makšejev s Kaštanovem vypravili kupředu na průzkum. Ušli asi tři kilometry a tu uslyšeli vpředu nějaký hluk a jednotlivé výkřiky. Opatrně se přikladli k pokraji velkého palouku a na protější straně uviděli tábor divochů.

Bylo to dvanáct kuželovitých chýší z tyčí, pokrytých zvířecími kůžemi, a rozložených v kruhu nedaleko od sebe; otvory byly obrá-ceny dovnitř kruhu. V kruhu pak stála třináctá menší chatrč. Hořela u ní hranice. Nebylo možno pochybovat, že v té chatrči žijí jejich zajatí druzi. Podle rozměrů ostatních chýší Makšejev odhadl, že se tlupa skládá asi ze sta

dospělých.

V kruhu mezi chatrčemi bylo vidět jen děti, které většinou běhaly po čtyřech a vypadaly jako černé bezocasé opice. Hrály si, skáka-ly, praly se, hádaly se a pronikavě ječely. U vchodu do jedné chýše seděl na bobku dospělý muž; vypadal také jako opice. Dalekohledem bylo vidět, že má tělo porostlé tmavými chlupy. Tváří se podobal Australanu, ale měl ještě vysedlejší čelisti a velice nízké čelo. V obličejí byl hlinitě hnědý, pod bradou se mu černala malá bradka, která svědčila o tom, že je to muž.

Z chýše brzo vylezl druhý člověk; aby mohl ven, šťuchl prvního kolenem do zad. Sedící muž se zhoupal a vyskočil, a tak stáli oba vedle sebe. Bylo patrné, že ten druhý je vyšší a v ramenou i v bedrech znatelně mohutnější. První vypadal vedle něho jako zchřadlý výrostek. Druhý tvor neměl tak škaredý obličej a vlasy na hlavě byly delší a splývaly mu v chomáčích na ramena. Tělo měl porostlé řidšími chlupy, zejména na prsou, jejichž tvar svědčil o tom, že je to žena. Žena zamířila přes kruh k prostřední chatrči. Šla trochu nachýle-na kupředu a kolébala se. Ruce, spuštěné dolů, div že jí nesahaly na kolena, svaly na rukou a na nohou měla silně vyvinuté. Když se přiblížila k chatrči zajatců, klekla před ohněm, vztáhla k němu ruce s prosebným gestem a pak po čtyřech vlezla do chatrče.

"Přišla k našim chlapcům na návštěvu!" pravil Kaštanov.

"Nevyužijeme toho, že je v táboře málo lidí, a neoznámíme jim, že jsme nablízku?" navrhl Makšejev.

"Jak? Nemůžeme se k nim nepozorovaně přiblížit."

"Vystřelme jednou nebo dvakrát z lesa. Dovtípí se, protože nám sami navrhli, abychom jim tak dali o sobě vědět."

"A nepoplaší to divochy?"

"Vždyť neznají střelnou zbraň a nepochopí, oč jde."

"A nerozběhnou se nás hledat?"

"Myslím, že ne. Budou polekáni a neodváží se."

"Nu což, zkusme to!"

Ustoupili kus zpátky do lesa a vystřelili ránu, za několik minut druhou a vrátili se pak k pozorovatelně na pokraji lesa. Tábor se poplašil. U každé chatrče stálo teď několik dospělých, především žen a dětí různého věku. Všichni se dívali směrem, odkud se rozlehly nepochopitelné zvuky; a něco říkali. U prostřední chatrče stáli u ohně zajatci. Byli po pás nazí a od pasu dolů navlečení do roz-trhaných zbytků kalhot. Plet' měli tmavě bronzovou, vlasy nečesané, tváře jim zarostly dlouhými vousy.

Dívali se také ke kraji lesa a na tvářích jim bylo znát radostné překvapení.

A náhle oba, zřejmě když se domluvili, obrátili se tam, odkud zahřměly výstřely, a zdvihli ruce. Všichni divoši hned klesli na kole-na a padli tvářemi k zemi. Zavládlo ticho. Tu Igolkin vstal, složil ruce jako hlásnou troubu, obrátil se do lesa a začal hlasitě křičet:

"Skoro všichni muži z hordy odešli ráno daleko na lov a zítra tam odejdou i ženy, aby jim pomohly rozdělit a odnést kořist. Zůsta-nou tu jen starci a děti. Pak nás přijďte osvobodit. Přineste nám prádlo a šaty. Je u vás všechno v pořádku? Vrátili jste se všichni? Na znamení, že jste mi rozuměli, vystřelte jednou, je-li všechno dobré, a dvakrát, není-li vše v pořádku."

Makšejev se hned odplazil o kus nazpět a vystřelil. Když Igolkin slyšel ránu, opět zdvihl ruce do výše a divoši, kteří se zvedli se země, když křičel, nechápavě se na něho dívali a opět padli tváří k zemi.

Igolkin je nechal chvíli ležet, pak vstal, obrátil se k ohni a hlasitě zazpíval veselou námořnickou písničku. Pralidé se připlazili blíž, rozložili se ve velikém kruhu kolem ohně a nechápavě na sebe volali. Jejich zajatci zřejmě dosud nic takového nedělali.

Makšejev napočítal asi padesát dospělých, většinou to byly ženy. Výrostků a různě starých dětí tam bylo mnohem víc. Stáli a seděli kolem kruhu dospělých a na obličejích jim bylo znát, že jim Igolki-nova písnička působí veliké potěšení. Dospělé zatím ohromila a tro-chu poděsila.

Igolkin zpíval asi deset minut, pak zase zdvihl ruce a potom spo-lu s Borovým, který při písničce seděl bez hnutí u ohně, zamířil do své chatrče. Posluchači se počali rozcházet do svých chýší. Ale dvě ženy přišly k chatrči zajatců, sedly si tam u vchodu a zřejmě hodlaly střežit jejich spánek.

Tábor brzo ztichl a jen dohořívající oheň popraskával uprostřed prázdného kruhu.

Kaštanov s Makšejevem se vrátili ke svým druhům a pověděli jim všechno, co viděli a slyšeli. Pak se rozhovořili o tom, jak osvo-bodit své druhy.

52. OSVOBOZENÍ ZAJATCŮ

Cestovatelé se dobře vyspali, pak složili všechny věci na saně a připravili se k okamžitému odjezdu. Potom se vypravili k táboru di-vochů, vzali s sebou oděv a obuv pro zajatce, pušky pro ně a balíčky s dárky pro divochy. Když se přiblížili k pasece, uslyšeli křik lidí a štěkot psů, který odtud zaléтал do lesa. Divoši zřejmě dosud neodešli. Proto se cestovatelé připlížili ke kraji lesa a začali za keři pozorovat, co se děje.

Viděli, že se celý tábor hýbe. Kruh mezi chatrčemi byl plný lidí, kteří se chystali na lov. Ženy vynášely z obydlí kopí, oštěpy, škrabky a svazky řemenů. Děti se motaly všude mezi nimi, sahaly na zbraně, dospělí do nich kopali a děti ječely a řvaly. Výrostci potěžkávali oštěpy, prohlíželi kopí a žertem se bodali, zkoušejíce jejich ostří. Půl druhé desítky psů - nebylo v nich těžko poznat psy, kteří patřili k výpravě, ale nyní zdivočeli - drželo se mimo kruh stranou od chatrčí. Zřejmě se chystali, že vyprovodí lovce. Zatím se rvali a kou-sali.

Když ženy vynesly všechny zbraně, ozbrojily se kopími a v zástupu vyrazily na východ. Za nimi táhli výrostci, kteří vlekli oštěpy, nože a řemeny - zřejmě nosili zbraně a kořist. Děti, některé po dvou, jiné po čtyřech běžely s jekotem a křikem vzadu i vedle tlupy. Psi je sledovali opodál. Na konci louky se děti zastavily a vrá-tily se zpátky, ale tlupa lovců, při nejmenším z padesáti lidí, výlučně žen a výrostků, táhla v zástupu po pěšině a pomalu mizela v lese.

Na tábořišti bylo teď vidět jen starce. Spravovali chatrče a vytře-pávali kůže, sloužící spáčům za prostěradlo i

přikrývku. Z některých chýší vylezly shrbené stařeny a usedly u vchodu; vyplazily se odtud malinké děti; kojence vynášeli v náručí a kladli je na kůže vedle cha-trčí, zatím co uklízeli.

Jen při chýši zajatců zůstaly tři dospělé ženy, které tu zřejmě dr-žely stráž. Jedna z nich začala rozkrajovat kostěným nožem kůže na řemeny. Druhá stejným nožem ořezávala hůlky k šípům a třetí štípala silné kosti, aby získala ostré úlomky na hroty kopí a šípů.

Z chatrče brzo vyšel Igolkin, polonahý jako včera, přihodil do ohně polena a usedl vedle žen. O něčem s nimi promluvil, pak vytáhl svůj velký námořnický nůž a začal pomáhat krájet řemeny. Práce jim pak šla daleko rychleji. Potom se venku objevil i Borovoj, nedal se však do práce, ale začal se dívat směrem, odkud se včera ozvaly vý-střely jeho druhů.

Když cestovatelé viděli tuhle scénu poklidné spolupráce námoř-níka dvacátého století a lidí kamenného věku, museli se smát. Proto-že tu zůstalo málo divochů a byli jen primitivně ozbrojeni, cestova-telé si byli téměř jisti, že se jim podaří své druhy osvobodit buď po dobrém, nebo násilím. Ale museli vyčkat ještě půl druhé nebo dvě hodiny, aby lovci odešli dost daleko a nemohli zaslechnout ani volá-ní, ani výstřely a aby dokonce ani ženy na stráži je nemohly zakrátko dohonit a přivést zpět.

Děti, které lovce doprovázely, vracely se kvapně zpátky a začaly si hrát v kruhu nebo kolem něho. Praly se, dělaly kotrmelce, zápasily a některé - starší - házely oštěpem do vzduchu anebo do kůží na chatrčích.

Igolkin rozkrájel kůži, pak zašel do chatrče, vynesl odtamtud ně-co masa, rozřezal je na kousky, napíchal na hůlky připravené pro šípy a vrazil je do země kolem ohně, aby si tak upekł šašlyk. Zajatci zřejmě ještě nesnídali a chystali se, že se před útěkem řádně najedí. Když se maso upeklo, oba si sedli nedaleko od ohně a začali kvapně jíst. Igolkin občas podal kousíček masa hned jedné, hned druhé ženě, která pracovala u ohně, ale ty se smály a odvracely se. Pak si jedna z nich přinesla ze své chatrče velký kus syrového masa a obě ženy je počaly jíst tak jak bylo, jen kostěným nožem odřezávaly dlouhé a tenké pruhy. Dávaly je i dětem, jež k nim přiběhly.

Po snídani se muži sedící ve skrytu podívali na hodinky a pře-svědčili se, že už uplynula dost dlouhá doba.

Vyšli z lesa, seřadili se vedle sebe, zdvihli pušky, stříleli po řadě slepými náboji do vzduchu a rychle se blížili k chatrčím.

Hned při prvních výstřelech všechno na tábořišti ztichlo. Divoši, kteří seděli, vyskočili; ti, kteří stáli, ztrnuli na místě a obrátili se k blížícím se tvorům, kteří vydávali tak hrozné hromové rány. Cesto-vatelé vešli do kruhu chatrčí a lidé před nimi mlčky padali na zemi a jen nejmenší děti se rozplakaly strachy.

Cestovatelé došli k chatrči zajatců, odevzdali jim šaty a pušky, a zatím co se Igolkin a Borovoj oblékali, neustále stříleli. Makšev je řekl námořníkovi:

"Vysvětlíte lidem, že jste u nich už pobyli na návštěvě dost dlouho a že pro vás teď přišli ještě mocnější kouzelníci. Za pohostin-ství, které vám prokázali, přinesli jim dary, aby nezapomněli na neo-byčejné hosty, kteří k nim sestoupili ze země věčných ledů. Řekněte jim, aby se nás neopovážili pronásledovat, jinak že budou kruté po-trestáni. Řekněte jim, že bohové ledu dovedou dělat nejen hrom, ale i blesky, které neposlušné zabíjejí."

Když Igolkin a Borovoj vyšli převlečení z chýše, jejich druzi přestali střílet. Námořník dovedl lépe mluvit, poněvadž byl družnější; obrátil se tedy k divochům, ležícím na zemi, s řečí, v které v podstatě opakoval to, co mu řekl Makšev. Ale na konci dodal, obraceje se ke třem ženám, které je hlídaly:

"Tyhle dary odevzdejte starším, až se vrátí z lovu, ať je rozdělí. Ještě vám tu zanecháme oheň, kterého můžete užívat, ale nedejte mu nikdy zemřít. Živte ho, jako jsme ho živili my. A znovu vám opakuji rozkaz - nežeňte se za námi!

Odcházíme do země věčného ledu, a až bude zase teplo, vrátíme se k vám."

Když skončil, položil balíky s dárky u vchodu do své chatrče. Všech šest mužů po řadě pálících do vzduchu prošlo kruhem mezi ležícími divochy, kteří se neodvažovali ani pohnout, a zmizelo v lese.

Na kraji se na chvilku zastavili, aby se podívali, co divoši uděla-jí. Výstřely ustaly a divoši se pak začali zdvíhat se země a tiše spolu hovořili, zřejmě o neobyčejné události. Někteří se shlukli kolem ohně, jenž jim byl odevzdán, a dívali se do plamenů, které ztratily své pány, jako by jim ty plameny mohly něco vysvětlit. Brzo dvě z žen, které hlídaly zajatce, vzaly kopí a rozběhly se za hordou, zřej-mě aby jí pověděly, co se stalo. Třetí žena zůstala u chatrče zajatců, patrně proto, aby děti a mužští nerozkradli dárky. Sama však se jich neodvážila dotknout.

Cestovatelé došli k saním, které nechali v lese, a pak zamířili zpátky na sever. Saně museli táhnout po úzké pěšině, pokryté opada-ným listím.

Jak se vzdalovali od tábořiště, Igolkin občas vyrazil ostrý hvizd, na který zvykl psy. Drželi se pořád kolem hordy a na toto zahvízdnu-tí poslechli. Igolkin je krmil odpadky masa, ale psi tuze zdívočeli, a tak se jich divoši báli a k chatrčím je nepouštěli. Někteří psi zahynuli v bojích s všelijakými šelmami, ostatní teď odešli s hordou na lov a po námořníkově zahvízdání se jich sběhlo jen pět, kteří zůstali při tábořišti. Běželi kousek za saněmi, ale nedali se chytit a cenili zuby na Generála, jenž k nim přiběhl. Za několik dní se museli krmením ochočit, aby se z nich mohlo sestavit spřežení aspoň pro jedny saně.

Cestovatelé šli dvanáct hodin, urazili asi padesát kilometrů a na-konec se zastavili na nocleh. Byli si jisti, že už je nikdo nedohoní.

53. BOJ S PRALIDMI

Na nocleh se utábořili na velkém palouku. Jurtu postavili pro jis-totu uprostřed, aby je divoši nemohli z křoví nenadále napadnout. Na stráži se střídali. Kromě toho psi zřejmě jurtu poznali a rozložili se na sněhu kolem ní. Těsně k jurtě je Generál dosud nepustil.

Při Kaštanovově hlídce se Generál vyplašil, zavřel a pak začal bez ustání štěkat. Kaštanov si všiml, že se keře kolem celého palouku zlehka hýbou a praskají. Ihned vzbudil své druhy, a ti vyskočili s puškami.

Když se divoši přesvědčili, že se jim nenadálý výpad nezdařil, vyšli z lesa, obklopili celý palouk a začali se pak pomalu

a neroz-hodně blížít k jurtě. Byly to jen ženy, ozbrojené kopími. V zubech držely nože. Za nimi bylo vidět děvčata s oštěpy. Zaútočit zbraněmi se však neodvážily; zřejmě doufaly, že zajmou kouzelníky holýma rukama jako po prvé, aby je donutily k návratu do tábora. Proto Igol-kin zadržel své druhy, aby hned nestříleli, a chystal se, že si s hordou promluví. Pro jistotu však je vybidl, aby nahradili kulku v jedné hlavní každé pušky brokovým nábojem.

"Broky do nohou na ně budou stačit," usoudil. "A jestli to přece jen nezapůsobí, teprve pak je pohostíme kulkami."

Když se ženy přiblížily asi na třicet metrů, zamával Igolkin ru-kama a zvolal:

"Stůjte! Slyšte! Zakázal jsem vám pronásledovat nás. Neposlech-ly jste. Naše ohnivé šípy jsou připraveny, a kdo se odváží přistoupit blíž, bude jimi přemožen. Vraťte se!"

Divošky se zastavily, vyslechly námořníka a začaly spolu hovo-řit. Pak jedna z žen cosi vykřikla a ostatní zamávaly rukama na zna-mení, že s ní souhlasí.

"Vybízejí nás dva, abychom se k nim vrátili, horda prý bez nás nemůže žít. A ostatní ať odejdou!" přeložil Igolkin a pak zakřičel:

"Kouzelníci nemohou dlouho žít s lidmi. Odcházíme na zimu do svých chýší ve velikém ledu a na jaře se vrátíme. Rychle odejděte!"

Ale část žen se už posunula o několik kroků vpřed a jedna dívka s mladickou odvahou rychle mrštila oštěpem. Proletěl Kaštanovovi kolem pravého ucha a zabodl se do jurty.

"Nu, nedá se nic dělat; musím střílet, dokud se nerozkuráží," zvolal Borovoj. "Broky do nohou, na různých místech kruhu, tam, kde stojí v hloučku! Ráz, dva, tři!"

Zaburácelo šest výstřelů a v odpověď na to se z různých míst v kruhu žen ozval křik a nářek raněných. Všechny se otočily a roz-běhly se k lesu; mnohé kulhaly a zkrápěly sníž krví, avšak dívka, která mrštila oštěpem po Kaštanovovi, po několika krocích upadla a zůstala bez hnutí ležet.

"Nu, a co dál?" zeptal se Gromeko, když se poslední ženy ztrati-ly v křoví. "Máme ještě čekat, že nás napadnou, nebo se už neodvá-ží?"

"Myslím, že jim to stačilo," usoudil Igolkin. "Rozhodně pojďme do jurty, aby nás netrefil oštěp nějaké bláznivé holky." Tahle opatrnost byla zbytečná. Ženy se s křikem stále vzdalovaly a brzo všechno ztichlo. Psi už neštěkali, vrhli se k ležící dívce a lačně lízali teplou krev, která se jí lila z rány. Igolkin a za ním i ostatní se tam taky rozběhli, aby odehnali zdivočelé psy.

Cestovatelé prohlédli ležící dívku a viděli, že je raněna jen do pravého stehna, ale že silně krvácí.

"To je divné, drobné broky nemohly udělat takovou ránu," po-znamenal Papočkin.

"Někdo z nás omylem vystřelil z hlavně nabitě kulí."

"To jsem na ni mířil já!" přiznal se Kaštanov.

"Chudinka, žije," řekl Gromeko, když dívku prohlédl. "Jen bo-lestí a strachy omdlela. Kule prolétla svalstvem nohy a kosti se nedo-tkla, pořádně jí však rozedrala svaly."

"Co si s ní počneme? Ostatní přece utekly."

"Musíme ji vzít s sebou do zajetí. A až se uzdraví, pustíme ji na svobodu."

"Pustit ji!" rozhořčil se Papočkin. "Ani za nic! Přivezeme ji na »Polární hvězdu« jako velkolepý exemplář pračlověka, blízkého opi-ci! To bude pro anthropology učiněný poklad!"

Gromeko odešel do jurty pro obvazy, zastavil dívce krev a ová-zal ránu. Při tom otevřela oči, a když viděla, že kolem ní stojí kou-zelníci, strachy se celá roztřásla.

Byla menší postavy, ale štíhlá; nebyla ještě ani příliš zavalitá, ani neměla silné svalstvo jako dospělé ženy. Tělo měla vzadu pokryto krátkou, ale dost hustou černou srstí. Na obličeji, na dlaních a na chodidlech jí srst nerostla. Hlava byla pokryta krátkými, mírně vlni-tými vlasy. Tvar chodidla tvořil jakoby přechod mezi lidským a opi-čím; noha měla silně vyvinuté prsty a velký palec trčel daleko od ostatních.

Když Borovoj pozorněji pohlédl dívce do tváře, zvolal:

"Ale to je přece Katu, moje přítelkyně!"

"Copak vy jste je rozeznávali?" užasl Kaštanov. "Pokud jsem si mohl všimnout, jsou si všichni navzájem podobní."

"To jen na první pohled. Ale když se člověk pořádně podívá, pak rozdíl najde! Znali jsme mnohé z nich i podle jména, hlavně výrost-ky a děti. Katu mi často nosila maso, kořínky a všelijaké lahůdky, aspoň podle jejího názoru, a tím mi projevovala náklonnost."

"A proto se taky odvážíla hodit oštěp na jednoho z únosců svého milého!" zasmál se Makšejev.

"Ano, o čtyři centimetry doleva - a byl bych jednooký!" pro-hlásil Kaštanov.

Katu obvázali a chtěli ji odnést do jurty; začala se jim však šku-bat z rukou, ječet a něco vykřikovat. Igolkin vyrozuměl, že prosí, aby ji tu nechali umřít a aby ji neodnášeli do chatrče, kde ji snědí.

"Proč bychom ji jedli?" užasl Gromeko. "Cožpak to jsou lidoje-di?"

"Ano, zabité a těžce raněné na lovu nebo při bitce klidně snědí."

"Tak ji upokojte; řekněte jí, že ji nesníme, ale že ji v chýši ulo-žíme k spánku. A až se uzdraví, že ji pustíme k hordě."

Námořník ji stěží přesvědčil a Borovoj ji vzal za ruku. Pak se uklidnila a dovolila, aby ji odnesli. V jurtě ji položili na lůžko. Brzo usnula, ruku Borového však nepouštěla.

Protože čas určený ke spaní chýlil se už ke konci, začali se chys-tat na cestu; rozdělali oheň, postavili konvice na čaj a začali snidat. Igolkin, jenž vycházel z jurty plnit konvice sněhem, všiml si, že na kraji lesa běhají ještě psi, kteří zřejmě přiběhli s divochy a teď se od nich odloučili. Snad se při pohledu na jurtu upamatovali na dobré sušené ryby, kterými je kdysi krmili, a začali se rozpomínat na své dřívější pány. Námořník zahvízdal a sběhlo se k němu dalších dva-náct psů, a tak i s Generálem a s prvními pěti, kteří se k cestovatelům přidali, bylo možno s bídou zapřáhnout všechny troje

saně.

"A čím je budeme krmit?" zeptal se Igolkin. "Udržet u jurty a ochočit je můžeme přece jen žrádlem."

"Vzali jsme si jídla na měsíc," pravil Gromeko. "A asi za sedm osm dní se dostaneme k našemu pahorku. Máme tedy zásobu uzené-ho masa, kterým je můžeme krmit."

"Mnoho se jim dávat nemusí!" dodal Borovoj. "Poběží za námi i hladoví, protože budou čekat na oběd a na večeři."

Po snídani dali psům odřezky, kosti a po kousičku masa a pak začali nakládat. Na saně s plstí a s tyčemi jurty uložili Katu, na druhé všechno ostatní. Už bylo tolik sněhu, že se dalo jet na lyžích a mohli se tedy i přes těžší náklad pohybovat rychleji než dříve. Když výpra-va vyrazila a Katu viděla, že ji odvázejí nikoli tam, kde bylo tábořiště její hordy, ale opačným směrem, vykřikla, seskočila se saní a prudce se rozběhla. Po několika krocích však upadla. Když ji obklopili a chtěli ji zvednout na saně, začala se jim vzpírat, tloukla je pěstmi a pokoušela se je kousnout.

Z Igolkinova vysvětlování zřejmě vyrozuměla, že ji odvezou zpátky k táboru a tam že ji propustí, ale zatím ji kouzelníci chtěli odvézt s sebou k velikým ledům. Museli ji svázat ruce a připoutat k saním, aby zmařili nové pokusy o útěk.

Ubohá Katu se třásla stra-chy a vzlykala, napevno přesvědčena, že ji docela jistě snědí.

Toho dne po obědě přešli na řeku, kde ležel sníh v tenčí vrstvě a byl ufoukán větry, takže se tu saně a lyže nebořily jako na lesní pěši-ně. Proto postupovali dost rychle a za den urazili zase padesát kilo-metrů.

Při noclehu se střídali na stráži, avšak divoši se už neobjevili. Katu celý den odmítala jídlo a při noclehu ji museli nechat svázanou pod dozorem strážného. Když Katu viděla lesklé nože, kterými si bílí kouzelníci při obědě a večeři řezali uzené maso, celá se třásla a s hrůzou se jim dívala po ruku. Zřejmě čekala, že už přijde řada i na ni a že ji zařeznou.

Tak cestovali na sever. Osmého dne přišli do tundry a k polednímu dorazili na pahorek. Katu se pomalíčku přestala bát, zvykla si na kouzelníky a začala jíst syrové maso. S odporem však odmítala cokoli vařeného nebo pečeného.

Třetího dne cesty jí rozvázali ruce a pátého dne i nohy, když slí-bila, že neuteče.

54. ŽIVOT V ZAJETÍ

Cestou Igolkin a Borovoj postupně vypravovali o svém životě u divochů a Kaštanov si jejich vypravování zapisoval.

Když výprava odešla na jih, Igolkin a Borovoj zřídili meteorolo-gickou budku a umístili v ní přístroje; pak udělali pevné dveře v lednici a ve skladu, aby je uchránili před svými psy a šelmami. Když s tím byli hotovi, začali prokopávat novou chodbu v ledu pa-horku, doleji na svahu, aby se psi měli kde schovat před horkem, jež poznenáhlu rostlo a nutilo psy, aby utíkali k pokraji ledů. Ty zvolna ustupovaly na sever. Dokud nebyli hotovi s těmito naléhavými pra-cemi, chodili na lov jen zřídka doplnit si zásobu potravin, ale pak počali lovit každý den, aby nahromadili zásoby masa na zimu a aby měli dost sušeného masa pro psy i uzeného pro lidi. Když se vraceli se saněmi z lesů, vždycky nabrali i dříví a tak pomalíčku nahromadili zásobu dřeva na studené měsíce.

Lovili mamuty, nosorožce, pratury i pižmové tury, obrovské je-leny a soby. Na řekách a v tundře stříleli husy, kachny a jiné ptáky - ty jedli především. Maso velkých zvířat sušili a udili. Práce měli až až, často se ani pořádně nevyspali. Na lovu se jim stávaly různé příhody, které však šťastně končily.

První čas po odjezdu jejich druhů na jih se počasí stále lepšilo, mraky se trhaly častěji a častěji a Pluton svítil bez ustání i několik hodin. Teplota tak stoupla až na dvacet stupňů ve stínu a v tundře počalo skutečné léto. Avšak od poloviny srpna se blížil podzim. Plu-ton se začal častěji schovávat v mracích, občas pršelo a pak bývala v tundře mlha.

Teplota pomalu klesala a začátkem září při silných severních vě-trech, které někdy vály, klesala na nulu. Listí počalo žloutnout a k polovině září už tundra ztratila svůj zelený letní šat, ovadla a po-hnědla.

Tu a tam popadával sníh.

Igolkin a Borovoj se připravovali na zimu, prohlédli všechny zá-soby, konzervy i věci ve skladu a část z nich přenesli do jurty. Za-bývali se tím už druhý den a právě zavřeli skladiště a chystali se obědovat, když je znenadání přepadli divoši, kteří se k nim přikradli s druhé strany pahorku. Borovoj a Igolkin ani nepomysleli na to, že by v Plutonii mohli žít lidé; neměli tedy kromě nožů při sobě žádnou zbraň. Divoši však byli ozbrojeni kopími, noži a šípy, a tak se jim nemohli bránit. Když si však divoši prohlédli bělochy, jurtu a meteo-rologickou budku, chovali se k nevidaným přistěhovalcům uctivě a odvedli je do svého tábora.

Ten byl nedaleko - asi deset kilometrů od jurty uprostřed ní-z-kého lesíka (později se zajatci dozvěděli, že sem horda přitáhla od východu teprve včera). Když pralidé zajatce přivedli, dlouho se radi-li, co s nimi provést. Muži navrhovali, aby byli cizinci obětováni bohům, ale většina žen se rozhodla jinak. Zřejmě si myslely, že pří-tonností neobyčejných přistěhovalců horda zmohutní, že budou mít štěstí při lovech i v bojích s druhými hordami, a proto se rozhodly, že zajatce nepustí, že jim neublíží, ale ubytují je v oddělené chatě upro-střed tábora.

Horda v té době sbírala různé bobule a nějaké jedlé kořínky v tundře, aby se zásobila na zimu, a strávila několik dní na jednom místě. Potom však je prudká vánice přinutila odtáhnout asi čtyřicet kilometrů na jih, kde je vyšší les chránil před studenými větry.

Zajatcům bylo nejdřív velmi zle. K jídlu dostávali jen syrové maso, bobule a kořínky. Spát museli na hrubě vydělaných zvířecích kožích a právě takovými kůžemi se přikrývali. S divochy se mohli dorozumět jen posunky a stále ještě nevěděli, co je čeká. Utéci ne-mohli, protože byli neustále hlídáni.

Když přitáhli na nové místo - na velkou paseku v hustém lese - začali pralidé osekávat suché tenké kmínky na tyče pro své chatr-če. Všude se válely suché větve, kůry, oklešťky tyčí, a když je Igol-kin viděl, vzpomněl si, že mu v kapse zůstala krabička zápalek, pro-tože ve skladu rozsvěcoval kahan. Nasbíral si suché dříví a podpálil je. Když pralidé spatřili oheň, všichni nechali práce a sběhli se k hranici. Byli tím nevidaným jevem ohromeni, a když jim plamen popálil ruce, začali se ohni klanět a cizinců, kteří plamenům porouče-li, počali si vážit ještě víc. Od té doby ustavičně hořel u chatrče za-jatců oheň a oni si začali na tyčinkách opékat maso, které jim divoši nosili.

Zajatci se brzo naučili rozumět divošské řeči, jež byla velmi jed-noduchá. Kruh pojmů se omezoval na lov, jídlo a primitivní zřízení života. Řeč se skládala z jednoslabičných a dvojslabičných slov bez skloňování, bez sloves, příslovcí

a předložek. Doplnovali ji mimikou a pohyby těla. Počítat dovedli jen do dvaceti na prstech rukou a nohou. V každé chatrči žilo několik žen a mužů, spojených skupinovým manželstvím, a žily tu i děti této skupinové rodiny, v níž má dítě jed-nu matku a několik otců. Muži chodili na lov a připravovali úlomky křemene na kopí, oštěpy, nože a škrabky. Ženy sbíraly bobule a ko-řeny, vydělávaly kůže, účastnily se štvanic na velká zvířata, když bylo třeba sil celé hordy.

Divoši lovili všechnu zvěř, na niž narazili, a jedli maso i všechny vnitřnosti; a také červy, hlemýžďe, housenky a brouky. Lovci se do-syta najedli teplého masa, pili krev čerstvě zabitých zvířat a zbytky a kůže odnášeli domů do tábora. Velká zvířata - mamuty a nosorožce - obklíčovali a zaháněli je do vlčích jam, vykopaných na zvířecích stezkách v lese, a tam je dobýjeli balvany a kopími.

Na lov chodili ve skupinách podle rodin nebo se dvě tři rodiny spojily. Na velké zvíře, které bylo nutno uštvat, vypravovala se celá horda kromě dvou tří žen, jež zůstaly jako strážné u zajatců. Tyto ženy kojily malé děti ze všech chatrčí, když se jim matky dlouho nevracely z lovu.

Na lovech docházelo k neštěstím. Šelmy a někdy i mamuti a no-sorožci poranili nebo zmrazili své pronásledovatele. Lovci pak své zabitě i těžce poraněné snědli.

Pralidé podle Borového vypadali asi takhle: Měli velkou hlavu na krátkém a širokém trupu s krátkými, hrubými a silnými končetí-nami. Ramena byla široká a nahrbená, hlava a krk nakloněny kupře-du. Krátkou bradou, výraznými nadočnými oblouky a šikmým čelem se podobali lidoopům. Nohy měli v kolenou trochu pokřivené. Prali-dé chodili nakloněni kupředu a při práci a při jídle sedali na bobku.

Podle vypravování Borového a Igolkina o divoších a také po prohlídce jejich zbraní a výrobků dospěl Kaštanov k závěru, že toto plemeno má mnoho společného s neandertálskou rasou, která žila v Evropě na konci prvního období paleolitu, to jest v starší době ka-menné, zároveň s mamutem, dlouhosrstým nosorožcem, praturem a jinými zvířaty poslední ledové epochy.

Tito pralidé měli jen velmi hrubé kamenné zbraně, které zhoto-vovali z úlomků křemene, jako škrabky (k opracování zvířecích ko-ží), sekery a nože, hroty kopí a oštěpů, jež sloužily k lovu. Ostré úlomky zasazovali také do rozštěpených obušků, které se tak měnily v hroznou zbraň.

Oheň, jež zajatci rozdělali, nazývali pralidé maličkým sluncem a klaněli se mu. Blahodárné účinky ohně pocíťovali při dlouhém kočo-vání na jih, kam je z pásma severního lesa vyhnala začínající zima. Táhnout s sebou tyče pro chatrče bylo příliš těžké a sekati si nové před každým noclehem bylo příliš zdlouhavé. Proto při kočování nocovali přímo pod keři v lesích, kde pronikavě fučel studený vítr. Sedali si k ohni zajatců a brzo se přesvědčili, jak hřeje. Pak začala celá horda nocovat kolem ohně a horlivě pro něj shánět dřevo. Nikdo z nich se však neodvážil rozdělat si oheň sám pro sebe a zajatci je k tomu neměli, aby zůstali sami pány ohně a aby je horda stále stejně uctívala. Tušili, že za nějakou dobu, jestli nebudou brzo osvobozeni, bude jejich postavení obtížné.

Se vzrůstajícím nepokojem počítali mizející podzimní dny a do-hadovali se, jak brzo se mohou vrátit jejich druhové z jihu a osvobo-dit je. Od severu se pomalu blížila zima a v nedaleké budoucnosti je čekalo nové stěhování, ještě dál od pahorku na kraji ledovců. Proto si snadno představíme, jak se zaradovali, když uslyšeli výstřely, které jim zvěstovaly, že budou brzo osvobozeni.

55. ZASE V JURTĚ

Ke svému pahorku na kraji ledovců dorazili cestovatelé v posledním prosincovém týdnu a rozhodli se, že si odpočinou a oslaví Nový rok, úspěch výpravy na jih i osvobození zajatců. Měli slušné zásoby jídla i dřeva a nemuseli se zatím vypravovat do lesa nebo do tundry.

Očistili plošinku od sněhu, postavili jurtu a ve sněhu, jehož bylo víc než metr, vykopali příkop ke skladišti, k psi chodbě a k meteorologické budce. Pak mohli odpočívat. V jurtě hořel malý ohniček, bylo tam teplo a útulno. Všechny šest mužů v přestávkách mezi jídlem, procházkami a spánkem hovořilo; vyprávěli si, co se komu přihodilo, a vzpomínali na různé historky z cesty nebo ze živo-ta v hordě.

Katu se mlčky účastnila všech těch besed a vážila si stále víc bí-lých kouzelníků, kteří měli tolik podivných věcí. Noha se jí začala hojit, takže už mohla pomalu chodit. Často ji našli u jurty, jak sedí na bobku, dívá se na jih, kde bylo na obzoru vidět tmavý pruh lesů. Zřejmě ji to táhlo k jejímu plemeni.

Igolkin přemlouval Katu, aby s nimi zůstala a pak odjela společ-ně přes ledy do teplé země, kde uvidí všechny zázraky, jež běloši vytvořili. Uminěně však vrtěla hlavou a opakovala:

"Já les, chatrč mámy, syrové maso, lov, veselo!"

Cestovatelé však přece jen doufali, že si na ně pomalu zvykne a nakonec pojede dobrovolně. Jak by výprava triumfovala, kdyby přivezla živý exemplář pračlověka, podobného opici!

Když mrazy zesílily, začalo být Katu zima. Ale odmítala oděv, který jí nabízeli. Když vycházela z teplé jurty na vzduch, balila se jen do své pokrývky. Nikdy však nepomáhala při úklidu jurty, při mytí nádobí, při prohazování spojovací chodby ve sněhu a při nošení dře-va. Vyptávala se Igolkina, kolik má žen, zda ty ženy chodí na lov, zda je velká horda, do které patří bílí kouzelníci, a nedůvěřivě vrtěla hlavou, když jí vypravovali o životě Evropanů, o městech, mořích, lodích a podobných věcech. Ve chvílích, kdy nespala a nejedla, za-městnávala se jen tím, že hladila tyče pro oštěpy a vyřezávala z měkkého vrbového dřeva velmi hrubé sošky mamutů, nosorožců, medvědů a tygrů. Udělala si celou sbírku takových model, klaněla se jim a pořád prosila Igolkina o krev, aby je mohla natřít. Cestovatelé však na lov nechodili; v tundře nebylo vidět ani zvířata, ani ptáky; nemohli jí tedy vyhovět.

V lednu začali podnikat krátké výlety na saních, aby navykli psy na postroje. Psi se už vykrmili, zvykli si na bývalé pány a žili v ledové chodbě pod pahorkem kromě Generála, který zůstal u jurty jako hlídač. Když zvykli psy na postroje, začali podnikat daleké vý-pravy po tundře, k pokraji ledů, pro dříví, jehož zásoba se už značně ztenčila. Ve výpravách se po řadě střídalo vždy pět mužů s trojími saněmi a jeden zůstával v jurtě sám s Katu, aby ji střežil. Jednou na konci

ledna přišla řada na Papočkina, aby hlídal v jurtě. Katu vždyc-ky pozorně sledovala muže, když odjížděli k lesu, a nemohla se do-čkat, až se vrátí. Doufala, že narazí na nějakou zvěř a přivezou jí čer-stvé krvavé maso, po kterém se jí stýskalo. Nikdy však se tyto její touhy nevyplnily, protože na žádnou zvěřinu nenarazili.

Po odjezdu ostatních proseděl Papočkin asi dvě hodinky v jurtě u ohně a pak si z dlouhé chvíle zdíml. Pravděpodobně spal dost dlouho. Když se probudil, Katu v jurtě nebyla. Vyběhl ven a spatřil tiž daleko na jihu uprostřed sněhobílé pláně černou tečku, která se víc a více vzdalovala. Zajátá si vzala jeho lyže, na nichž se naučila jezdit, a tak ji v hlubokém sněhu bez lyží nemohl pronásledovat. Vzala si také svou pokrývku, načatou uzenou kýtu, která visela v jurtě, velký nůž a krabičku zápalek, s nimiž se naučila zacházet.

Když se jeho přátelé k večeru vrátili a dozvěděli se o Katině útě-ku, velmi se rozzlobili. Papočkin musel vyslechnout spoustu výčitek za svou neukázněnost. Na pronásledování uprchlice však nebylo ani pomýšlení. Utekla už příliš daleko a k honičce za ní by bylo třeba vyzbrojit celou výpravu. A i tak by bylo nejisté, zda ji dohoní. Katu běžela nalehko a při lovu se naučila uběhnout i sto kilometrů za den. Výprava se saněmi však mohla ujet sotva polovinu té vzdálenosti. Chtít si dívku proti jejímu přání vybojovat u jejích rodičů nemělo smysl.

Na štěstí si Katu před útekem několikrát vyfotografovali zředu, se strany i s boku a také jí podle všech anthropologických pravidel změřili, vzali jí sádrový otisk tváře a udělali otisky rukou i nohou.

Na zpáteční cestu přes ledovce se mohli pustit nejdříve koncem března nebo dokonce počátkem dubna, aby zastihli nahoře už dost dlouhý den a dostali se počátkem léta na jižní pobřeží Nansenovy země. Do odjezdu zbývaly ještě skoro dva měsíce. Rozhodli se, že toho času využijí k výcviku lidí i psů v delších výletech na saních. V posledních dnech začali pozorovat na pokraji lesů čerstvé stopy - patrně sobů, ba i pižmových turů a vlků. Proto mohli počítat s lovem, vypraví-li se na den na dva daleko od jurty. Lidé i psi velmi potřebo-vali čerstvé maso; uzené se jim už tuze zprotivilo a Katu jeho zásobu také značně ztenčila svou žravostí. Uzené maso si museli opatrovat na zpáteční cestu a do odjezdu si k jídlu opatřovat zvěřinu. Na vý-pravy chodili střídavě tři s dvojími saněmi a se stanem, kdežto druzí tři muži s jednou zápleží psů zůstali v jurtě a odpočívali si po přede-šlém výletě.

56. VLEDECH

Na konci března se cestovatelé rozhodli, že vyrazí přes ledy na zpáteční cestu. Meteorologickou budku nechali na místě a v ní, stejně jako ve skladě pod pahorkem, schovali v zaletované skřínce stručné údaje o výpravě, která objevila Plutonii, a o hlavních výsledcích ces-ty na jih. Dalo se čekat, že počátkem léta navštíví pralidě pahorek, a proto aby neodnesli skřínky a nerozbourali budku, rozestavili cesto-vatelé na poličce v budce několik dřevěných sošek, které vyřezala Katu, a na podlaže budky jako oběť složili všechny kosti, jež se jim tu nahromadily, prázdné plechovky od konserv a podobné haraburdí. To všechno si vymyslel Igolkin, který se s divochy více sblížil než učený Borovoj.

Saně, pořádně obtížené sbírkami, jídlem a majetkem výpravy, vyrazily přes sněhobilou tundru k úpatí ledovců.

Tato zpáteční cesta přes Nansenovu zemi trvala celý měsíc; pře-kročení ledového pásma, dlouhé stoupání na Ruský hřbet a sestup dolů po ledovcových splazech, úporný vítr, který vál proti nim, přetí-žené saně, málo psů - to všechno ztěžovalo pohyb a vyžadovalo vypětí všech sil. I časté vánice zastavovaly postup, ale zato si při nich lidé i psi mohli odpočinout. Po ledovém pásmu se už začal stří-dat den s nocí. Cestovatelé to již dávno neviděli. Některé sklady po-travin, které zanechali na cestě, nenašli, ale na Truchanovově mysu našli nové skladiště s roční zásobou potravin. Zřídila je tam "Po-lární hvězda". Našli v něm dopis se zprávou, že loď přezimuje deset kilometrů na východ od mysu. S vrcholku mysu bylo vidět v dále loď a na polovině cesty došlo k radostnému shledání. Dokonce i Tru-chanov jim vyjel vstříc na saních, které táhli mladí psi, narození bě-hem plavby na "Polární hvězdě". Vitání a otázkám nebylo konce. Truchanov se rozzářil, když slyšel, že jeho předpoklady o nitru Země byly skvěle potvrzeny.

57. VĚDECKÁ BESEDA

Několik dní po návratu výpravy na "Polární hvězdu" rozpoutala se prudká, v těchto šířích obvyklá vánice. Přerušila všechny procház-ky a práce na čerstvém vzduchu. Cestovatelé si krátili čas v klubovně, vypravovali si o přezimování mezi ledy i o cestě do Plutonie. Truchanova zajímaly zejména podrobnosti o sestupu do podzemního světa, kdy se výprava setkávala s různými nepochopi-telnými jevy.

"A zdalipak víte, Nikolaji Innokentěviči," pravil Kaštanov, "že váš dopis, který jsme otevřeli toho dne, kdy jsme v tundře, jež vystří-dala ledovce, spatřili mamuty, objasnil nám sice, kam jsme se dosta-li, ale neuspokojil nás. Rádi bychom věděli, jak jste došel k domněnce, že je zeměkoule dutá, k domněnce, která se tak skvěle potvrdila."

"Jestli vás to zajímá," odpověděl Truchanov, "tenhle nápad není můj, a dokonce není nový. Vyslovili jej už před více než sto lety ně-kteří vědci v západní Evropě a já jsem na něj narazil, když jsem pro-hlížel staré časopisy. Zaujalo mě to a začal jsem jej zkoumat. Došel jsem při tom k přesvědčení, že tento předpoklad je pravděpodobný."

"A neprozradil byste nám své důkazy?"

"S radostí. Jestli chcete, udělám vám ještě dnes večer podrobnou přednášku."

Večer byla v klubovně zajímavá vědecká beseda.

Truchanov se krátce zmínil o názorech starých národů o Zemi, jež plave v prastarém oceánu jako deska, i o Aristotelově učení o kulovitém tvaru Země a zastavil se podrobněji u názorů novověku.

"Na konci osmnáctého století vědec Lesley tvrdil, že vnitřek Země je vyplněn vzduchem, který pod tlakem září. V tomto vzduchu se pohybují planety - Proserpina a Pluton..."

"Pluton?" neudržel se Borovoj. "Tak jsme tedy pro vnitřní svítící těleso nevymyslili nic nového..."

"Ano, s tímhle jménem vás předešli," pokračoval Truchanov. "A někteří vědci dokonce vypočítali pohyby těchto planet, které prý pů-sobí magnetické bouře a zemětřesení, přiblíží-li se k zemské kůře. Podle Lesleyova názoru panuje na vnitřní straně Země, osvětlené měkkým elektrickým světlem, věčné jaro, a proto tam existuje bohaté rostlinstvo a svérázný svět..."

"A měl naprosto pravdu!" zvolal udivený Papočkin. "Vchod do zemského nitra - podle Lesleyova učení - má být asi v

82° severní šířky..."

"Ale to je přece nepochopitelné!" spráskl ruce Makšejev. "Jak to mohl určit tak přesně? Našli jsme jižní okraj tohoto vchodu na 81° a několika minutách."

"Lesley jej určit podle místa největší intensity polární záře, pro-tože předpokládal, že polární záře vychází právě z nitra Země, že to jsou elektrické paprsky, které osvětlují její vnitřek. Lesleyovo učení nalezlo mnoho přívrženců a tenkrát dokonce vážně uvažovali o tom, že vyšlou do nitra Země výpravu."

"Tak vida," usmál se Gromeko, "i v tomhle jsme málem měli předchůdce!"

"K výpravě však nedošlo, protože vědecké autority toho věku - Buffon, Leibniz a Kircher - se Lesleyově hypotéze vysmáli a od-soudili ji jako fantasii. Hájili tvrzení, že Země má řídké žhavé jádro, buď jedno společné, nebo s početnými druhořadými ohnisky, které se nazývaly profiliace. Na konci osmnáctého století přemohla harmo-nická hypotéza Kantova a Laplaceova o vzniku celého našeho pla-netárního systému z plynné rozžhavené mlhoviny skoro všechny hlavy a vše ostatní odsunula do pozadí.

Kormuls však v roce 1816 dokázal, že Země je uvnitř dutá a že její kůra je silná tři sta anglických mil.

Halley, Franklin, Lichtenberg a Kormuls si snažili vysvětlit jevy zemského magnetismu a jeho věčné změny existencí hypotetické vnitřní planety. Německý profesor Steinhauser v roce 1817 považo-val existenci této planety, kterou nazýval Minerva, za skoro nepo-chybnou.

Zase vznikly plány na výpravu do nitra Země. Simmes, kapitán pěchoty ve výslužbě, který žil v městě Saint-Louis ve státě Missouri, otiskl v dubnu roku 1818 v novinách dopis a rozeslal jej mnoha úra-dům v Americe i v Evropě. Dopis byl adresován »celému světu« a měl heslo: »Svět dá světlo, aby odkrylo nekonečný svět«.

Psal toto:

»Země je dutá a uvnitř obyvatelná. Obsahuje řadu soustředných sfér, které jsou jedna v druhé a mají u pólů otvory široké od 12° do 16°. Jsem ochoten vsadit svůj život za to, že je to pravda, a nabízím se, že onu jeskyni prozkoumám, jestli mi svět v tomto podniku pomůže. Připravil jsem k tisku traktát o tomto předmětu, kde uvedu důkazy výše uvedených tvrzení, podám vysvětlení rozličných tajemství a odhalím »zlaté tajemství« doktora Darwina. Mé podmínky: patronát nad tímto i nad novými světy. Zaslavuji (odkazuji) jej své manželce a jejím deseti dítkám. Volím si doktora Mitchella, sira Dawyho a barona Alexandra von Humboldta za své protektory. Potřebuji jen sto odvážných druhů, abych vyjel ze Sibíře se soby a na saních koncem léta po ledě Severního moře. Slibuji, že najdeme teplé a bohaté země, kde je nadbytek užitečných rostlin, zvířat a snad i lidí, jen co mineme 82° severní šířky. Příštího jara se vrátíme.«"

"Nu což, a došlo k téhle výpravě?" otázal se Kaštanov.

"Na neštěstí, anebo jestli chcete k našemu štěstí se neuskutečnila. Simmesův dopis vzbudil pozornost a do redakcí novin a časopisů se hrnuly otázky čtenářů, kteří se o to zajímali. Návrh statečného kapi-tána, který se nebál po sobě zanechat vdovu a deset siroteků, byl po-suzován v tisku, ale nesešla se ani stovka odvážných mužů, ani pení-ze na výpravu. Vůdci, vybraní za protektory, pravděpodobně pova-žovali chudáka Simmese za pouhého fantastu nebo blázna. Ve sku-tečnosti byli mnozí přesvědčeni, že uvnitř Země je dutina a že v ní jsou planety, ale nevěřili, že existuje otvor, jímž je možno proniknout dovnitř.

Tak fyzik Chladny tvrdil v článku o nitru Země, který byl vyvo-lán Simmesovým dopisem a otištěn ve vědeckém časopise, že otvor nemůže existovat. Kdyby takový otvor existoval, byl by docela jistě zalit vodou. Velmi pomalý pohyb planety, objevené Steinhauserem, vysvětluje Chladny tím, že k němu dochází ve velmi hustém prostře-dí stlačeného vzduchu a snad i pod vlivem přitažlivosti Slunce a Mě-síce. Vyslovuje ještě další zajímavé předpoklady, nevydává je však za nesporné: protože při silném stlačení vzduchu vzniká teplo a silně zahřáté těleso musí svítit, pak v nitru zemské dutiny, kde je tlak ze všech stran největší, musí nesmírně stlačený vzduch vytvořit svítící a hřející hmotu, cosi jako centrální slunce.

Obyvatelé vnitřního povrchu Země, jestliže existují, vidí to slun-ce vždycky v nadhlavníku a kolem sebe celý vnitřní povrch, osvětle-ný tím sluncem. Musí to skýtat překrásný pohled.

Hypotézy o vnitřní planetě se po určitou dobu udržely. Bertrand v třicátých letech minulého století se také domníval, že je zeměkoule dutá a v té prázdnotě že je magnetické jádro, které se vlivem komet přemísť-uje od jednoho zemského pólu k druhému.

V devatenáctém století měla nejvíc přívrženců hypotéza o řídkém žhavém zemském jádru podle Kantova a Laplaceova učení. Její obránci se přeli jen o to, jak silná je tvrdá zemská kůra. Někteří měli za to, že kůra je silná čtyřicet až padesát kilometrů, druzí její tloušťku vypočítávali na sto kilometrů a jiní dokonce od 1275 do 2220, to znamená od jedné pětiny do jedné třetiny zemského polomě-ru. Taková síla kůry však odporuje vulkanickým a geothermickým zemským úkazům, stejně jako jim odporuje hypotéza, jež předpo-kládá, že je země naprosto vychladlé tvrdé těleso. Proto zastánci sil-né kůry na svou obranu tvrdí, že se v zemské kůře ještě zachovaly jednotlivé nádrže roztavené hmoty, které jsou právě vulkanickými ohnisky.

Proto v druhé polovině devatenáctého století měla nejvíce stou-penců čtvrtá hypotéza, která tvrdila, že Země má nepříliš silnou tvrdou kůru, tvrdé jádro a v mezeře mezi nimi silnější nebo slabší vrstvu roztavených hornin, tak zvaný olivínový pás.

Tvrdé jádro uvádějí z toho důvodu, že blíž ke středu Země pro ob-rovský tlak všechna tělesa přes ohromnou teplotu, jež mnohokrát převyšuje normální bod jejich tání, musí být v tuhém stavu.

Zemskou kůru tvoří lehčí horniny a v olivínovém pásu jsou sou-středěny horniny těžší, bohaté na olivín a železo. V jádře samém pak převládají nejtěžší látky, na příklad kovy. Učenci se domnívali, že železné meteority, které jsou složeny

výhradně z niklového železa, jsou vlastně úlomky planetových jader - a kamenné meteority, složené z olivínu a jiných železitých hornin s vtoušením niklového železa, nám dávají představu o složení hmoty olivínového pásu.

Tato hypotéza má až dosud mnoho stoupenců, ale vedle ní usiluje o prvenství i hypotéza jiná, Tzepritzeho, která v nové formě vzkřísila učení Lesleye a jiných vědců z konce osmnáctého a z počátku devatenáctého století.

Tato hypotéza vychází z onoho fyzikálního zákona, že při vysokých teplotách, které musí být docela jistě v nitru Země, jsou zajisté všechna tělesa v plynném stavu, i když je tam ohromný tlak.

Vám je známo, že existuje tak zvaná kritická teplota plynů, při které se při jakémkoli tlaku nesrážejí a nepřecházejí v kapalinu. Než se pochybovat, že ve středu Země je mnohokrát vyšší teplota, než je tato kritická. Proto jádro samo musí být složeno dokonce z tak zvaných jednoatomových plynů, které ztratily své charakteristické chemické vlastnosti, protože se jejich molekuly pod vlivem vysoké teploty už rozpadly na atomy. Toto jádro je obklopeno vrstvou plynů v přehřátém superkritickém stavu a tato vrstva je opět obklopena vrstvou obyčejných plynů.

Pak přijde vrstva kapaliny, roztavené hmoty, potom vrstva husté tekutiny, podobné lávě nebo smůle, dále vrstva, která je na přechodu od tekutiny k pevné hmotě, konsistencí podobná ševcovskému popu.

Nahore konečně nacházíme tvrdou kůru. Všechny vrstvy, které jsem tu vypočítal, nejsou ovšem od sebe navzájem ostře ohraničeny, ale jsou spojeny postupnými přechody. Proto se - ač se Země pohybuje - nemohou ty vrstvy promíchat, mít vliv na přílivy a odlivy, na změny v postavení zemské osy. Vědci se neshodují v názoru o síle zemské kůry. Švédský geofyzik Arrhenius se domnívá, že plynné jádro zaujímá 95 procent zemského průměru, rozžhavené řídké vrstvy 4 procenta a tvrdá kůra jen 1 procento, že je tedy asi čtyřiašedesát kilometrů silná.

Jiní se pak domnívají, že kůra je mnohem silnější - osmdesát, sto a dokonce tisíc kilometrů. Ale tenčí kůra - šedesát až sto kilometrů, a ne více - lépe vyhovuje vulkanickým projevům, vytváření hor, geotermickým jevům a tak dále.

Vidíte, že tato hypotéza vzkřísila Lesleyovo učení i učení ostatních vědců, ovšem bez vnitřních planet a otvorů na povrchu, a do konce potvrdila domněnku kapitána Simmese o koncentrických sférách. Ale o tom, že je nitro Země obyvatelné při teplotě, jež rozkládá dokonce i atomy plynů, nemohlo být ovšem ani řeči."

"A zatím je obydleno!" zvolal Kaštanov. "A když jste tam vysílali výpravu, předpokládal jste přece, že je obydleno?"

"Zcela správně. A teď přejdu k výkladu své hypotézy," odpovídal Truchanov. "Už dávno jsem přívržencem Tzepritzeho hypotézy a prováděl jsem pozorování a výpočty, abych ji dále rozvinul a potvrdil. Chtěl jsem určit sílu tíhy, jevů geomagnetismu a šíření zemětřesení.

Jak je známo, vlny zemětřesení se šíří nejen po tvrdé zemské kůře, ale i po přímce skrze zemské nitro. Proto jestliže dojde k zemětřesení u našich protinožců, citlivé přístroje zachytí dvě série úderů - nejdříve ty, které jdou nejkratší cestou zemského průměru, a pak ty, které se šíří po zemské kůře, to jest po kulovém povrchu. Rychlost, s jakou se otřesy šíří, záleží na hutnosti a stejnorodosti prostředí - a podle této rychlosti lze soudit na složení onoho prostředí.

A tak tedy mnoho pozorování na různých seismografických stanicích na zeměkouli, a zejména v mé observatoři na Munku-Sardyku, kde jsem postavil nové, neobyčejně citlivé a přesné přístroje na dně hluboké šachty při úpatí horského hřebetu, objevilo skutečnosti, jež nevyhovovaly Tzepritzeho teorii. Ukázalo se, že zemské jádro musí být složeno nikoli z nesmírně stlačených plynů, ale naopak z plynů rozředěných, sotva o trochu hutnějších než náš vzduch, a že tyto plyny zaujímají asi tři čtvrtiny průměru Země. Jinými slovy - toto plynné jádro musí mít v průměru asi osm tisíc kilometrů. Na kapalně a pevně vrstvy tedy nepřipadá víc než dva tisíce čtyři sta kilometrů na každé straně. A v plynném jádru jsem musel připustit existenci pevného nebo téměř pevného tělesa, to jest vnitřní planety, jež nemá v průměru víc než pět set kilometrů."

"Jak jste mohl určit průměr tohoto neviditelného tělesa?" zajímal se Borovoj.

"Velmi jednoduše. Toto těleso leželo v cestě úderům pouze těch zemětřesení, ke kterým docházelo jen u protinožců mé observatoře, totiž v Tichém oceánu na východ od Nového Zélandu. Jestliže však došlo k zemětřesení přímo na Novém Zélandě nebo v Patagonii, pak na přímce jeho šíření tvrdé těleso nebylo. Mnohá pozorování dovoli-la určit maximální rozměry tohoto tělesa, ovšem jen přibližně.

Nuže, tato pozorování dokázala, že uvnitř Země je velký prostor naplněný plyny, které se hustotou málo liší od vzduchu, a v nich je uprostřed vnitřní planeta, jež nemá průměr větší než 500 kilometrů. Vcelku tato pozorování souhlasila spíše s hypotézami dávných vědců, a ne s Tzepritzem. Pak tedy vznikne pochybnost, zda jsou správné všechny výpočty o rozšíření těžkých hmot v zemské kůře. Průměrná hustota Země, jak je známo, jest 5,5. Ale hustota hornin v povrchové vrstvě kůry je pouze 2,5 až 3,5 - a dokonce méně, jestliže vezmeme v úvahu velké spousty mořských vod. Proto se vědci domnívají, že směrem ke středu musí ležet látky stále vyšší hustoty, které dosahují u středu jádra 10-11. Jestliže však je uvnitř Země velký prostor naplněn plyny stejně hustými jako vzduch, mezi nimiž se pohybuje malá planeta, pak musíme užít docela jiného určování hustot v zemské kůře, jež obklopuje vnitřní dutinu s plyny. Předpokládám, že lehká povrchová část kůry je asi 77 kilometrů silná, vnitřní těžká část s vysokým obsahem těžkých kovů měří 2300 kilometrů a vnitřní dutina s plyny 4000 kilometrů (i s planetou). To je celkem 6377 kilometrů - což je zemský poloměr. Jestliže vezmeme průměrnou hustotu těžké části zemské kůry 7,8, pak hustota Země vcelku bude také 5,5 - a to odpovídá výpočtům geofysiků."

Na tabuli, která byla v klubovně, propočítal Truchanov před posluchači veškerá data objemu i váhy všech vrstev Země, aby dokázal rozdělení hmoty, jak je předpokládal. Přijal tak změněnou Tzepritzeho hypotézu a rozebral otázku, jak se vytvořil otvor, jenž spojuje zemský povrch s vnitřní dutinou, kudy musely z dutiny uniknout zhuštěné a žhavé plyny. Zmínil se o častých pádech oněch nebeských těles, nazvaných meteority, z kosmického prostoru a vyslovil domněnku, že kdysi padl na Zemi ohromný meteorit, který prorazil kůru v síle 2377 kilometrů a zůstal uvnitř, změněn v planetu Pluton. Na důkaz možnosti takového pádu uvedl ohromnou propadlinu - zvanou meteoritový kráter - ve státě Arizona v Severní Americe. Je to prohlubeň, kterou kdysi udělal ohromný meteorit, soudíc podle úlomků, jež se tam našly. Tomuto meteoritu se však nepodařilo prorazit zemskou kůru. Odrazil se a pravděpodobně padl do Tichého

oceánu, kdežto Pluton kůru prorazil a zůstal uvnitř.

"A kdy k té katastrofě došlo?" tázali se posluchači.

"Nikoli před jurskou periodou, soudíc podle toho, že v nejvzdálenější části vnitřní dutiny, kam výprava dorazila, bylo na-lezeno jurské rostlinstvo, které se do této dutiny přestěhovalo se zemského povrchu po vytvoření otvoru, když odtud unikly plyny a vnitřní dutina zchladla. A později se tam touž cestou přestěhovala fauna i flora křídového, třetihorního i čtvrtihorního období a zákonitě zatlačovala do nitra dutiny floru i faunu období předcházejícího.

Dokud je Nansenova země spoutána ledy, vnitřní dutina je bez-pečně chráněna před tím, že do ní vniknou představitelé nynější flory a fauny ze zemského povrchu. A teprve člověk dvacátého století - totiž vy - odvážně překonal tuto přehradu a pronikl do tajemné ze-mě, kde se zázračně zachránili, díky stálému klimatu a životním podmínkám, představitelé flory a fauny, jež na Zemi dávno vymize-la. Vy jste objevili toto paleontologické museum, jehož existenci jsem nemohl ani tušit."

"Výborně jste nám vykreslil obydlí vnitřního povrchu," po-znamenal Kaštanov, "ačkoli paleontologové najdou snad ve vašich hypotézách i sporné body. Ale chtěl bych se ještě zeptat, kam zmi-zely úlomky zemské kůry, které vznikly, když se vytvářel otvor."

"Domnívám se, že ty menší byly vyhozeny zpět plyny, unikají-cími ze zemského nitra, a ty větší se mohly částečně stavit s meteoritem ve svítící těleso Pluton. Některé mohly padnout na vnitřní povrch a vytvořit tam pahorky a celé vysočiny.

Možná, že ty velké kopce z olivínu, bohatého na železo, které jste objevili na březích Makšejevovy řeky v jejím středním toku, jsou těmito úlomky. Možná, že celá náhorní rovina Černé pustiny na již-ním břehu Ještěřího moře je takový ohromný úlomek - to všechno si vyžaduje dalšího prozkoumání."

"A sopky, vyhaslé i činné, které jsme na té náhorní rovině našli - jak vysvětlíte jejich existenci?"

"Mám za to, že to není těžké. Podle Tzepritzeeovy hypotézy roz-kládala se nad vrstvami nebo pásy složenými z plynů rozžhavaná vrstva. Když se vytvořil otvor, když tudy vyrazily plyny a tlak v nitru Země začal prudce slábnout, část této vrstvy se musela přeměnit v páry a plyny a zbytek tvořil kypící ohnivě moře. Páry a plyny po-znenáhlu unikly otvorem, teplota a tlak ve vnitřní dutině stále klesaly a lávové moře se počalo pokrývat tvrdou korou. Byla nejdřív tenká a slabá a často se trhala pod nápořem plynů a par, které stále ještě uni-kaly z rozžhavané hmoty. Poznenáhlu však tato vrstva zesílila, protr-hávala se stále řidčeji a řidčeji - stejně jako na povrchu Země v prvním období její existence. Jen sopky svědčí o tom, že se v určité hloubce pod touto kůrou zachovala ještě jezera s rozžhavanou tekou-tou lávou, která rovněž působí výbuchy jako na zemském povrchu. Ovšem s tím rozdílem, že jejich produkty jsou pouze velmi těžké, železem přesycené horniny, jaké na Zemi neznáme."

"Ale když vnitřní povrch byl z počátku ohnivě moře, jak jste ře-kl," ozval se Makšejev, "pak úlomky kůry, které do něho padly, mu-sely se v něm utopit nebo se roztavit."

"To nebylo nutné," vmísil se do řeči Kaštanov. "Menší úlomky se ovšem roztavily, ale velké, právě pro svůj rozměr - vždyť mohly mít v průměru i několik kilometrů - byly roztaveny jen částečně. To, jak hluboko se ponořily do ohnivého moře, záleželo na jejich specifické váze. Jestliže byly lehčí než roztavená hmota - a to je pro část úlomků velmi pravděpodobné - pak plovaly na jejím povrchu jako kry v moři a právě tak jako kry po okrajích a zdola tály."

"Na své domněnce netrvám," prohlásil Truchanov, "to byla první domněnka, která mě při vaší otázce napadla. To všechno vyžaduje další zkoumání. Teď známe jen úzký proužek Plutonie podle Makše-jevovy řeky a po březích Ještěřího moře. Ale co je na té ohromné zemi na obou stranách řeky? Jak daleko se táhne na jih Černá pustina? A co je za tou pustinou? Nejsou tam zase oasy života?"

"Myslím, že ne," pravil Papočkin, "a to proto, že vláhu, bez které není života, přináší vítr, jenž vane se severu, z otvoru. Tato vláha je produktem především zemského povrchu. Jak jsme se přesvědčili, deště nepřicházejí dál než k jižnímu břehu Ještěřího moře. Vítr ne-chává všechnu svou vlhkost na tomto území poměrně nedaleko od otvoru, a za mořem na celém ostatním prostranství vnitřního povrchu leží bezvodá a neplodná pustina ustydle lávy. Dokonce si myslím, že původně se jurský život rozšířil jen zcela nedaleko od otvoru a teprve postupně, jak přibývalo vlhkosti v podobě říček a jezer, když otvo-rem neustále přitékala voda, postupoval tento život stále dál a dál k jihu. Snad i Ještěří moře se vytvořilo poměrně nedávno, a proto jeho voda není tak slaná jako voda oceánská."

"Nu, s tím nemohu souhlasit," namítl Kaštanov. "Kdyby se to moře vytvořilo nedávno, nemohli by v něm žít představitelé jurské fauny, jako ryby, ichthyosauři a plesiosauři. Ani ryby, ani ichthyo-sauři se nemohli přestěhovat se zemského povrchu dovnitř po souši jako mravenci, nebo vzduchem jako pterodaktylové. Z toho vyplývá, že do otvoru přece jen vniklo moře, i když pouze na krátkou dobu a úzkým průlivem."

"Ale dovoďte!" zvolal Papočkin. "Jak mohlo moře vniknout dovnitř hned za meteorem? Narazilo by přece na rozžhavané plyny a ohnivý povrch a ze všech ichthyosaurů a ryb by byla sice báječná polévka, ale žádné potomstvo."

Všichni se rozesmáli, Kaštanov však namítl:

"Děláte z mých slov příliš kvapné závěry, Semjone Semjonoviči. Neříkal jsem přece, že tam moře vniklo hned za meteorem. Ten spa-dl, jak předpokládá Nikolaj Innokentěvič, v triasovém období, kdežto mořská fauna je z jury. Máme tedy dost dlouhou dobu na to, aby ply-ny unikly a aby se ochladila vnitřní dutina. V jiné části Plutonie se Ještěří moře táhne možná podstatně dál na sever a ukazuje onu cestu, kterou se kdysi mořská fauna přestěhovala dovnitř."

"Tak vidíte, kolik nesmírně zajímavých a důležitých otázek se vynořuje, sotva začneme uvažovat o původu Plutonie," řekl Trucha-nov. "A každý z nás jich může položit ze svého oboru mnoho. A závěr je - že je nutno vyslat novou výpravu k dalšímu prozkou-mání Plutonie. Nemám pravdu?"

58. EPILOG

Nastal a uplynul květen, ale nepřinesl ještě tak dlouho očekávané jaro. Slunce sice z obzoru nemizelo, jen na severu trochu pokleslo a na jihu vystoupilo, avšak hrálo slabě a snih tál pouze na jižní straně lodí a na příkrých pobřežních

skalách. Kromě toho byly slunečné dny často vystřídány pochmurným počasím. Zdvíhal se vítr, chumelilo se, nezhřídka se rozpoutala důkladná vánice a zdálo se, že se vrací zima. Tento čerstvý sníh ustavičně zdržoval tání starého sněhu, který se už sesedl a byl by už v prvních poměrně teplých dnech roztál. Pěkné počasí nastalo až v první polovině června a s ním konečně i vytoužené jaro.

Se skal stékaly nespočetné potůčky, na malíčkých roztáhlých plošinách se objevily drobné květy, jež se rozvíjely takřka před očima. V kalužích, zahřátých sluncem, hemžil se nějaký vodní hmyz; bůh ví, odkud se tu vzal. Ale moře, pevně spoutané ledy, ještě spalo. Ostatně v klidných dnech bylo možno s vrcholku stožáru zahlédnout na jihu tmavý pás vody.

"Letos se tu jaro opozdilo!" pravil jednou kapitán cestovatelům, kteří se shlukli na palubě. Museli trávit většinu dne na lodi, protože led byl skoro všude pokryt vodou.

"Ano, loni jsme už touhle dobou doplouvali k břehům této ze-mě."

"Protože silný vítr rozbouřil moře a rozbil led. A teď už je to de-set dní, co je klid anebo vane jen mírný jižní vítr."

"Nebudeme tu muset přezimovat po druhé, jestliže moře nerozta-je?" zajímal se Papočkin, kterému se začalo stýskat.

"Ale ne! V červenci, nejpozději však v srpnu se moře vyčistí, dokonce i když nepřijdou větry."

"V červenci nebo v srpnu!" zabědoval Gromeko a Makšejev. "Prosedíme tu tedy ještě polovinu léta?"

"Ano, při polárních plavbách se s tím musí počítat. Ve špatných letech zbývá pro plavbu měsíc nebo půl druhého, v dobrých dva nebo tři měsíce."

Trpělivost posádky "Polární hvězdy" byla skutečně vystavena dlouhé zkoušce. Červen byl nejprve klidný, v druhé polovině však pošmurný a studený. V noci slabě mrzlo, někdy sněžilo - a tu se zdálo, že léto už minulo. Konečně se na počátku července přihnala z východu vichřice. I když všechno zasypala sněhem, přece jen roz-bila ledy. Loď, dávno už vysekaná z pevné kry a připravená k plavbě, rozloučila se dělovou salvou se smutnou Nansenovou zemí a zamířila na jih.

Počasí však bylo stále ještě nevlídné a vlhké. Často přšelo nebo sněžilo; mlhy občas donutily plavce, aby se na celé hodiny zastavili.

Teprve počátkem srpna se "Polární hvězda" vyprostila ze zajetí a plnou rychlostí se rozjela Beringovým průlivem. Všichni si s úlevou oddechli. Měli před sebou už jen dva tři týdny plavby do Vladivosto-ku.

V polovině srpna pluli v šíři ústí řeky Kamčatky. V dálce bylo dobře vidět břehy poloostrova, kužely vulkánů a dýmající Ključev-skou sopku. Vydařil se vzácně tichý a jasný den a bouřlivé Beringo-vo moře se prostíralo až po obzor jako zrcadlo. V průzračném pod-zimním vzduchu bylo na jihovýchodě nezřetelně vidět vrcholky Be-ringova ostrova, nejbližšího ze skupiny Komandorských ostrovů. Rychle se odtud blížila velká loď, která jako by mířila do Nižního Kamčatska.

"Pravděpodobně je to ruský křižník hlídkující v těchto vodách," usoudil Makšejev, když se ho jeho druhové ptali. Stáli na palubě a měli skvělou náladu, že je moře klidné a plavba šťastná.

"Kohopak tu hlídá?" zajímal se Kaštanov.

"Lupiče - Američany a Japonce. Komandorské ostrovy jsou známy jako nejlepší, ne-li vůbec jediné sídliště vzácného mořského tuleně, který byl nemilosrdně huben, a proto začal rychle mizet. Pro-to naše vláda povoluje lov tuleňů jen v určitém ročním období, a to s různými výjimkami, pokud jde o samice a mláďata. Chamtiví lovci se však snaží zákaz obejít. K ostrovům proto často připlouvají lodí vojenské flotily a mají právo zastavit podezřelá plavidla, jež plují v těchto vodách."

"Snad budou prohlížet i nás!" zvolal Truchanov. "Křižník míří rovnou k nám!"

Křižník, velká loď s třemi stěžni, vskutku mířil přespříc směru "Polární hvězdy". Už na něm bylo možno rozeznat lesklé hlavně děl a skupiny mužů na kapitánském můstku. A náhle z jedné hlavně vy-razil kotouč dýmu, zaburácel výstřel a zároveň vylétl na stožár sig-nál: "Zastavte, nebo zahájím palbu!"

"Polární hvězda" poslušně zastavila stroj. Sotva kapitán zpoz-roval křižník, vydal podle pravidel námořní plavby rozkaz vztyčit ruskou vlajku. Ale křižník nic obdobného neučinil.

Cestující se shlukli u boku lodi a pozorovali rychle se blížící krásnou loď.

"Co to je? To není ruský křižník, jmenuje se »Ferdinand« a jmé-no je napsáno latinkou!" zvolal kapitán, který loď pozoroval dalekohledem.

"Jakým právem zastavuje ruskou loď v ruských vodách?" užasl Kaštanov.

"Jaké národnosti je tenhle »Ferdinand«? Nejspíše německé."

"Hned to poznáme!" odpověděl kapitán a díval se do kapesního námořního kalendáře.

"Už to mám! »Ferdinand« je křižník rakousko-uherské vojenské flotily, postaven v roce 1909, tolik a tolik tun výtlačku, deset děl toho a toho kalibru a tak dále, dvě stě padesát mužů posádky, rychlost plavby a tak dále."

Zatím křižník připlul už docela blízko, zmínil rychlost a zastavil se kus od "Polární hvězdy". Z lodi spustili člun a bylo vidět, jak dva-cet námořníků ozbrojených puškami a dva důstojníci sestoupili po schůdkách. Člun zamířil k "Polární hvězdě", jejíž cestující, kapitán i celá posádka se seskupili u zábradlí a nevěděli, co se děje. Aby přijali neinvitované hosty, museli však chtěj nechtěj spustit schůdky.

Na palubu vystoupili oba důstojníci a deset námořníků.

"To být ruský loď?" zeptal se starší z návštěvníků a zdvihl pra-vou ruku k štítku čapky.

"Ruská. Jachta »Polární hvězda«, soukromý majetek," odpověděl Truchanov.

"Vy být kapitán?"

"Ne, já jsem majitel lodi."

"Obchodní loď nebo velrybaržský?"

"Ani to, ani ono. »Polární hvězda« veze vědeckou výpravu z plavby po Ledovém moři. Chtěl bych však vědět, proč

zastavujete ruskou loď v ruských vodách a podrobujete nás výslechu."

"Z důvodu vojensko-namozních práv a válečné situacion."

"Cože? Co říkáte? Jaká válečná situace? Co se děje?" sypaly se otázky nevýslovně rozčilených cestujících.

Důstojník se usmál:

"Vy nic nevěděte? Vy dávno plavat po Ledový oceán?"

"Od loňského jara."

"Diese Russen sind wie vom Himmel gefallen!"* obrátil se Ra-kušán k svému druhovi, který zřejmě nerozuměl dobře rusky; teď se taky usmál a odpověděl:

"Sie wissen gar nichts vom Kriege?"**

Pak vyšší důstojník pokračoval:

"Tak já vám prohlásit, že rakousko-uherské císařství a Německé císařství být už celý rok ve válce s Rusko, a my, kršizník císařský flotila »Ferdinand« budeme vzít váš loď jako vojenský koržist."

"Má jachta však není válečná loď, ale vědecká, mírová. Soukro-mé lodi se nekonfiskují!"

"Mírový loď? A co má být tohle?" Rakušan ukázal na maličké dělo na přidi, které sloužilo pro čestné salvy a signály.

"To být dělo!"

Truchanov se jen usmál.

"Každý mírový loď," pokračoval Rakušan, "mocht ozbrojovat, pr-šivozivat desant, vojenský náklady, vojenský pošta.

Mírový loď za-brat, vy nic nemocht dělat!"

"A nemohl bych mluvit s velitelem křižníku?"

"A vy německy mluvit, rozumět?"

"Ne, mluvím francouzsky a anglicky."

"Tobrže! Pojedeme na kršizník!"

Důstojník polohlasně řekl cosi svému druhovi a pak sestoupil s Truchanovem do člunu, který zamířil ke křižníku. Druhý důstojník a ozbrojení námořníci zůstali na "Polární hvězdě".

Kašanov, jenž mluvil dobře německy, dal se do hovoru s důstojníkem. Ten ochotně odpovídal na otázky a seznámil cestující s hlavními událostmi, jež vedly v červenci roku 1914 k světové vál-ce. Tak jim velmi rychle uplynul čas, než se Truchanov vrátil. Připlul s dvěma důstojníky a ještě s několika neozbrojenými námořníky.

"Vysadí nás na kamčatský břeh," prohlásil. "Pojďme si do kajut sbalit věci, než dovedou »Polární hvězdu« v konvoji k břehu. Bez-podmínečně ji konfiskují s veškerým nákladem."

Zatím co Rakušané zůstali na palubě a rozkazovali tam, Trucha-nov v kajutě vypravoval:

"Velitel křižníku mi oznámil totéž, co tenhle důstojník. Nejdřív se poradil se svými podřízenými a chtěl vysadit Nory, ale nás odvézt jako zajatce. Mluvím i rozumím přece velmi dobře německy," vy-světloval Truchanov, "ale schválně jsem to zatajil, abych se dozvě-děl, co spolu budou mluvit o svých záměrech. A tu jsem poznal, že mají málo proviantu a že se spoléhají na naše zásoby. Proto nepotře-bují zbytečná ústa zajatců. Jeden z důstojníků však trval na tom, že musí při nejmenším přivést všechny, kteří jsou mladší než 45 let, jako válečné zajatce - to jest všechny kromě mne. Ale velitel ho nakonec uklidnil tím, že dřív než se dostaneme odněkud z Kamčatky domů do Moskvy, válka prý docela jistě skončí porážkou Ruska a Francie."

"Nuže," pokračoval Truchanov, "rozhodli se, že vysadí všechny, že nám však dovolí, abychom si s sebou vzali jen nejnnutnější šatstvo, trochu zásob a soukromé peníze, ne ovšem pokladnu výpravy. Ta a všechno ostatní podléhá konfiskaci."

"Co říkáte? I všechny sbírky, všechny výsledky výpravy?" roz-horlil se Papočkin.

"Ano, bez výjimky všechno! Deníky ovšem poschováváme po kapsách, ale fotografie, lebky, kůže, herbáře a další věci tu musíme nechat. Slibují, že to všechno bude v pořádku posláno do Vídně, a až válka skončí, že nám to bude vydáno."

"Jestli je zatím nepošle ke dnu francouzská či ruská ponorka ne-bo mina!" poznamenal Borovoj rozhořčeně.

"To je velmi pravděpodobné!" pokračoval Truchanov. "Tím spí-še, že do války vstoupila Anglie..."

"Tak je tedy výprava znovu úplně okradena jako tenkrát, když nás oloupili mravenci!" smutně se pousmál Makšejev.

"Je jistá možnost, že svůj majetek dostaneme zpátky," utěšoval je Truchanov. "Z jejich nárazek jsem se domyslí, že tady někde na-blízku mají základnu, nejspíše na Komandorských ostrovech, odkud k nám křižník vyplul. Tam »Polární hvězdu« odvezou. Až se dosta-neme do Vladivostoku, oznámíme to našim válečným lodím a ty zá-kladnu objeví."

"Nu, ale kdy se tam dostaneme!"

"Rozhodně je to naše jediná naděje! A teď raději pojďme balit!"

Rozešli se do svých kajut. "Polární hvězda" plula už plnou rych-lostí ke Kamčatce v konvoji křižníku. Mířila na Ust'-Kamčatsk, k prvnímu obydlému místu severně od Petropavlovsk na moř-ském břehu. Posmutněli cestující se shromáždili se svými kufry a ranci na palubě. Rakušané zavazadla podrobili mírné prohlídce, ale nepřehrabávali se v nich a nelezli do kapes. Proto se Makšejev vy-hnul nebezpečí, že přijde o své zlato, které přesypal do širokého ko-ženého zlatokopeckého pásu, dlouhého a úzkého pytlíku. Inženýr na sebe navlekl celý pud zlata a byl najednou velmi neohrabaný. Ale jitrnice plná zlata, již se přepásal, byla schována pod kuchlankou a Rakušané si nevšimli, jak je inženýr nemotorný. Sbírký a všechno jmění výpravy, dávno zabalené do beden k převozu po železnici, bylo podle seznamu vydáno Rakušanům. O tom, kde výprava ve sku-tečnosti byla, jim ovšem nepověděli.

"Byli jsme na Čukotce, přezimovali jsme na Wrangelově ostro-vě," prohlásil Truchanov důstojníkovi, který věci přijímal; ten sou-citně zakýval hlavou a řekl:

"Můj otec byl také v polární výpravě. Země Františka Josefa, ra-kouská korveta »Tegetthof«, jistě jste o tom četli?"

"Ó ano!" usmál se Truchanov.

K večeru se obě lodi zastavily u protáhlého poloostrova v ústí řeky Kamčatky, za kterým je malá rybářská vesnička. Rakušané rychle naložili cestovatele s jejich zavazadly na tři čluny a odvezli je na břeh. Igolkin a kapitán se ihned vypravili do vesnice a sháněli, jak by se odtud dostali. Ostatní stáli na břehu a smutně pozorovali, jak byly čluny vytaheny na palubu, jak se obě lodi otočily a rychle od-pluly na moře. Teprve za soumraku, ještě než přišli muži s jediným koněm ve vsi, zmizely lodi ve večerní mlze.

Naši cestovatelé museli prožít v Ust'-Kamčatsku celých deset dní, neboť se odtud nemohli nikterak dostat. Těch pár obyvatel na břehu řeky Kamčatky bylo pilně zaměstnáno lovem: začal právě podzimní tah ryb. Nikomu se ovšem nechtělo nechat rybolovu, který poskytne lidem i psům potravu na celou zimu, jen proto, aby odvezli početnou společnost na batech (vydlabaných člunech) proti proudu řeky. Jediný Igolkin, který spěchal ke své manželce do Petropavlov-ska, vzal s sebou Generála a vypravil se tam s dopisem pro guberná-tora. Truchanov v dopise oznamoval, že "Polární hvězda" byla zkon-fiskována, že na Komandorských ostrovech je nepřátelská základna, a prosil o pomoc. Koncem srpna vepnul do Ust'-Kamčatska japonský rybářský šku-ner a jeho kapitán souhlasil s tím, že za velké peníze odveze všechny z "Polární hvězdy" do Japonska. Aby námořníci získali místo pro cestující, musili tu nechat část svého nákladu.

Cesta trvala tři neděle a rozhodně nebyla příjemná. Někteří z "Polární hvězdy" byli usazeni na palubě, druzí v podpalubí mezi soudky s rybami. Jedli po japonsku ryby, rýži a čaj, trpěli silnou mořskou nemocí, pronásledovaly je mlhy, deště a vánice. Za bouře u Kurillských ostrovů div neztroskali na útesech, v zálivu Trpěli-vosti chtěli Japonci všechny vysadit pod záminkou, že japonský Sa-chalin je stejně už Japonsko, a jen za příplatek se uvolili, že je pove-zou dál. Ve Vakkanai na severním pobřeží Hokkaida, na nejseverněj-ším z japonských ostrovů, opustili umoření cestující škuner sami, protože dál do přístavu Hakodate mohli jet vlakem rychleji a pohodl-něji.

Z Hakodate, jež leží na jižním konci ostrova a je téměř v téže zeměpisné šíři jako Vladivostok, bylo spojení s Vladivostokem dost časté a pravidelné. Po řadě výsledků a formalit, způsobených tím, že se také Japonsko přidalo k válečnické mocnosti na straně Dohody, poštovní parník rychle odvezl celou společnost do Vladivostoku.

Cestovatelé užasli, když při vjezdu do přístavu spatřili mezi pla-vidly na rejdě "Polární hvězdu", na jejíž palubě se nejasně rýsoval strážný. Kvapně se na to začali vyptávat a dozvěděli se, že guberná-tor Kamčatky dostal Truchanovův dopis. Neměl však dost velké lodi, aby zaútočil na rakouský křižník, a tak poslal radiodepeši do Vladi-vostoku.

Odtamtud vyslali rychlý křižník, který našel na Komandor-ských ostrovech "Polární hvězdu", ale Rakušané včas zmizeli.

Avšak velitel přístavu, jenž Truchanovovi tyto věci prozradil, hned zase naše cestovatele zklamal. Počítali s tím, že dostanou zpát-ky své sbírky. "Polární hvězda" však byla Rakušany načisto vykra-dena: sbírky, výstroj, zásoby, dokonce i zařízení kajut a cenné sou-částky ze stroje byly odvezeny, a tak loď museli táhnout ve vleku. Bez opravy nemohla už plout a Truchanov musel souhlasit s návrhem mořské správy a postoupit loď po dobu války signalisační službě.

Rozhořčení cestovatelé nasedli do sibiřského expresu a vraceli se do vlasti. Když rozvážili novou situaci, rozhodli se, že do skončení války - a stále ještě počítali, že to bude brzy - a do té doby, dokud jim nebudou vráceny sbírky a fotografie, musí o výpravě do Plutonie pomlčet. Čím také - kromě svých slov - mohli dokázat, že Pluto-nie se svými zázraky skutečně existuje a že je do ní možno pronik-nout? Každý člověk se zdravým rozumem by měl jejich zprávu za čirou fantasií a považoval by je za žvanily nebo pomatence.

Válka se však protáhla, po ní přišla revoluce a jiné události... Uplynulo deset let, účastníci výpravy se rozešli po světě. Někteří padli na frontách, jiní zemřeli. Kde jsou sbírky a dokumenty, není známo. Truchanov se vrátil do své observatoře na Munku-Sardyku, žije tam jako poustevník a už nevěří, že dostane někdy všecko zpět.

Do autorových rukou se náhodou dostal deník a kresby jednoho ze zemřelých účastníků výpravy. Z těchto materiálů je tedy sestavena tato kniha jako fantastický román pro zvědavou mládež.

DOSLOVO AUTOROVÍ A JEHO KNIZE

Akademik V. A. Obručev, hrdina Sovětského svazu a čestný předseda Zeměpisné společnosti SSSR, patří mezi přední sovětské vědecké pracovníky. Jako vynikající geolog a geograf podnikl radu výzkumných cest a výprav do Střední Asie a výsledky svého bádání uložil v mnoha odborných pracích a studiích, které jsou vysoce oce-ňovány vědci celého světa.

Jméno akademika Obručeva je však dobře známo sovětskému li-du a zvláště sovětské mládeži ještě i z jiného důvodu. Jeho mimořádn-á osobnost spojuje totiž v sobě všechny žádoucí vlastnosti tvůrčího vědeckého pracovníka s mimořádným nadáním schopného a vynalé-zavého popularisátora vědeckých poznatků, které dovede lehkou, zábavnou, Často sugestivní formou přiblížit nejširšímu okruhu čtená-řů.

Strhující a místy až dramatická forma románová, které akademik V. A. Obručev používá k popularisaci vědeckých poznatků, způsobu-je však někdy, že jeho líčení bývá považováno za skutečnost i jako ce-lek.

To platí zvláště o jeho románu »Plutonie«, po prvé vydaném v roce 1924. Po jeho uveřejnění dostal autor od svých čtenářů mnoho dopisů, v kterých se ho vážně ptali, proč nejsou vysílány další expe-dice k prozkoumání podzemního světa - Plutonie. V dalších rus-kých vydáních této knihy musil proto V. A. Obručev podrobně vy-světlovat, že k cestě do Plutonie, kterou tak barvitě vylíčil, nikdy nedošlo a dojít nemohlo a že vůbec ani v Arktidě, ani jinde na po-vrchu zemském není žádný podobný otvor, jímž by bylo možno se-stoupit do zemského nitra. A že v zemském nitru neexistuje a nemů-že existovat onen podivný, s povrchu zemského už dávno vymizelý svět minulých geologických dob.

Autor použil této myšlenky, kterou v podobě vědecké, dnes ovšem už skutečnou vědou dávno vyvrácené domněnky, vkládá do úst svému hrdinovi Truchanovovi jen proto, aby zajímavou formou vědeckofantastického románu přiblížil svým čtenářům co nejživotněji a nejplastičtěji dávno vymřelé tvary a druhy rostlin a zvířat, která žila na Zemi v geologických dobách před desítkami a sty milionů let.

Jako sovětský člověk a sovětský vědec sledoval však V. A. Obručev ještě jeden cíl - cíl mobilisační. Jeho úmyslem při psaní to-hoto románu byla totiž snaha vzbudit a prohloubit v sovětské mládeži zájem o geologické vědy a jejich problémy, získat ji pro vážné geo-logické studium a zajistit tak další, novou generaci sovětských geo-logických pracovníků, tak nutných pro pokrok a rozvoj sovětské vědy a hospodářství.

Čtenářům vědeckofantastického románu V. A. Obručeva nemusí být líto, že Plutonie existovala jen v tvůrčí fantasii svého autora. Vždyť v knize je pečlivě sneseno množství konkrétních, přísně vědeckých poznatků o životě v dávných geologických dobách, které každému podstatně obohatí jeho dosavadní vědomosti, při čemž po-žitek z jejich uměleckého podání dostane čtenář k dobru a navíc.

Sám základní námět tohoto vědeckofantastického románu a bo-hatství látky v něm zpracované nedával však autoru příležitost, aby se podrobněji rozhovořil o představě, jakou má dnešní pokroková geo-logická věda o zemském nitru a jeho složení. Ve srovnání s poloměrem naší zeměkoule (6370 km) pronikl člověk dosud jen pramálo pod zemský povrch. Ani nejhlubší důl na světě nedosáhl ještě hloubky plných 3 km a ani hlavice strojního vrtacího zařízení nezaryla se hlouběji než do 4600 m. Tento propastný rozdíl vysvítá nejlépe z prostého přirovnání. Kdybychom si představili naši Zemi ve velikosti obyčejného jablka, pak by se nám nejhlubší vrt na světě jevil jen jako nepatrný vpich, sotva pronikající jeho slupku. A přece lidstvo svým důmyslem a vědeckým zkoumáním proniklo již tak daleko do zemských hlubin, že dnešní geologie nám může v mnohém směru kladně odpovědět na otázku, jak nitro zemské vypadá.

Mezi současnými geology není dnes již sporu o tom, že naše Země jeví výraznou soustřednou stavbu, ne nepodobnou vejci nebo ořechu.

Zevní pevná kamenná kůra zemská, budující pevniny i dna oceánů, tvoří sotva 60 km silnou zevní obalovou vrstvu neboli plášť, slo-žen v podstatě ze stejných hornin, s jakými se setkáváme na zem-ském povrchu. Protože tyto horniny vyznačují se množstvím křemíku (Silicium - Si) a hliníku (Aluminium - Al), označujeme tento zevní, poměrně slabý kamenný obal zemský jako tak zvaný obal sia-lový - Sial.

Tento sialový obal, jako specificky lehčí, pluje pak po spodněj-ším těžším obalu vnitřním, podobně jako led po vodě. Při srovnání stavby Země se stavbou vajíčka mohli bychom, ovšem jen do jisté míry, považovat tento vnitřnější obal za bílek, kdežto pevný kamen-ný obal zemský bychom srovnávali se skořápkou. Onen vnitřní obal, nazývaný podle nejhojněji v něm rozšířených prvků - křemíku (Si-licium - Si) a hořčíku (Magnesium - Mg) - obalem simovým, Sima, je tvořen stlačenými, převážně tuhotekutými horninami a za-sahuje od hloubky asi 60 km pod zemským povrchem do hloubky 2900 km.

Simový obal obaluje pak vlastní pevné, specificky nejtěžší jádro zemské, které bychom mohli v našem přirovnání označit jako žlou-tek. Podle jeho některých fyzikálních vlastností, které o něm známe, dnes usuzujeme, že má vlastnosti pevného pružného tělesa a že je složeno především ze železa (Ferrum - Fe) s příměsí niklu (Ni), kobaltu (Co) a jiných kovů. Označujeme je proto také jako Nife.

Vysoké tlaky a vysoká teplota v hlubinách Země způsobují, že hmota zemského nitra je v docela jiných fyzikálních podmínkách, nežli mají horniny na povrchu zemském.

O správnosti této představy se přesvědčujeme ještě i zcela jinou cestou. Meteory, které čas od času dopadají z meziplanetárních prostor na povrch naší Země a které jsme nuceni považovat za trosky nějaké rozpadlé, původně rovněž soustředně utvářené oběžnice naší sluneční soustavy, jeví totiž právě takové složení, jaké odpovídá naší představě o složení zemských hlubin. Nejčastěji se setkáváme s meteority kovovými - siderolity, složenými převážně ze železa s příměsí niklu, které odpovídají svými fyzikálními vlastnostmi i chemickým složením naší představě o kovovém jádru zemském (Ni-fe). Méně hojné jsou t. zv. litosiderity, složené z kovů, z jejich slití-ků a kyslíčků, nebo t. zv. chondrity (kamenné meteority), odpoví-dající svým složením pásnu simovému nebo hlubším polohám Sialu.

V těchto hlubinách Země však nikdy nebylo života. Život záko-nitě vznikl jen na povrchu zemském a mnohem později, nežli byla vytvořena její soustředná stavba. Celý historický průběh vývoje živo-ta na naší Zemi je zapsán v podobě zkamenělin a otisků jen v usazených horninách (sedimentech), tvořících pouze menší část nejzevnějšího obalu zemského - pevné zemské kůry, na které žije-me i my.

Jednotlivé fáze tohoto vývoje, které v Obručevově Plutonii jsou ve vymyšleném dutém jádru zemském rozloženy vedle sebe, v prostorové a časové současnosti, následovaly ve skutečnosti na zemském povrchu za sebou, v časové posloupnosti, jako nezvratný historický pochod, kterým vývoj života na naší Zemi skutečně byl, je a jenž i z dneška bude pokračovat dál, do budoucnosti.

Tento postup je románově vyjádřen cestou Obručevových hrdi-nů, kteří postupují z geologické současnosti - dneška - stále hlou-běji do nitra Země a tím i stále zpět v čase, do starších a starších geologických období.

Chladná polární tundra, oživená mamuty a loveckými hordami primitivního člověka, s kterou se po svém sestupu do »nitra« Země setkávají nejdříve, je obrazem rázu kraje, zvířeny i květeny a plastic-kým vyličením vzhledu a života v naší vlasti ve starších čtvrtohorách (pleistocénu) asi před milionem našich let.

Na další cestě pronikají cestovatelé do geologicky staršího obdo-bí třetihorního, vzdáleného od nás 2-25 milionů let, v kterém na celé Zemi převládalo mnohem teplejší, místy až subtropické podnebí, kdy i u nás rostly palmy a věčně zelené stromy jako ještě dnes v nejjihnější Evropě. Ličení postupných setkání a dobrodružství, kte-rá hrdinové Obručeva románu prožívají s jednotlivými druhy dáv-no vymřelých podivných třetihorních ssavců, je uspořádáno autorem tak, že odpovídá vědecky zjištěným skutečnostem o době jejich vý-skytu. Čím později se který druh v autorově ličení objeví zrakům jeho hrdinů, tím dříve, ve vzdálenější minulosti, také skutečně na Zemi žil.

Poslední fáze výzkumné plavby po řece a dobrodružství při výzkumu vnitrozemského moře a sopek na jeho pobřeží přivádějí Obručevovy hrdiny do éry druhohorní, do doby křídové a jurské, a kreslí nám obraz života na naší Zemi, jaký zde panoval před 60-145 miliony let. Velmi výrazně je zde vyličen významný zvrat v celkovém složení květeny a zvířeny, který se ve skutečnosti odehrál na rozhraní mezi druhohorami a třetihorami, přibližně tedy před 60 miliony let.

Na sklonku doby křídové vymřela totiž na povrchu zemském celkem náhle Obručevovou tvůrčí vědeckou i uměleckou fantasií oživená společnost rozmanitých druhohorních suchozemských, vodních i létajících plazů a byla vystřídána v následující době třetihorní neméně prudkým rozvojem ssavců, vyličených v kapitolách předchozích. Protože však hrdinové Obručevova románu se na své cestě do nitra Země dostávají postupně do oblastí od povrchu vzdálenějších a tím vlastně do období geologicky starších, je tento zvrat v knize vyličen v obráceném sledu, nežli se skutečně odehrál.

Skutečný historický průběh vývoje života na naší Zemi od doby jurské do starších čtvrtohor je pak stručně ještě jednou vyličen na zpáteční cestě Obručevových hrdinů, kteří se vrací zpět až do doby dnešní - do geologické současnosti.

»Plutonii« V. A. Obručeva je tedy třeba chápat ani ne jako pravděpodobnou nebo dokonce pravdivou cestu ruských učenců na vnitřní povrch naší Země, ani zas jako pouhou nepodloženou a nezávaznou fantasií, ale jako umělecký obraz dlouhého a nepřetržitého vývoje života a tvorstva až k jeho dosud nejdokonalejšímu představiteli - k člověku. A i když je tento obraz záramován umělcovou představitelstvím do zdánlivě věrohodných příběhů a dobrodružství, jež se však nikdy nemohla přihodit, zůstává vedle své fantastičnosti hluboce pravdivou zkratkou stamilionů let, v nichž se měnila a vyvíjela naše planeta a život s ní.

Doc. Dr Ferdinand Prantl
člen-korespondent ČSAV

VYSVĚTLIVKY

aerolity neboli meteority - hromadné označení pro kosmická tělesa (trosky rozpadlých hvězd naší, sluneční soustavy), která čas od času dopadají na povrch Země; prudkým letem a třením ve vrchních vrstvách zemského ovzduší (atmosféry) se rozžhávají a svítí jako t. zv. létavice (»padající hvězdy«); většina jich už v atmosféře shoří
amfiteatr - starořecké divadlo pod širým nebem, s polokruhovým, stupňovitě zvýšeným hledištěm; v přeneseném smyslu označení pro obloukovitě prohnutý příkrý horský svah

ammoniti (Ammonoidea) - vymřelá skupina dvojžábřích hla-vonožců, obvykle s terčovitými, spirálově zatočenými, příčně ko-můrkovanými schránkami; ammoniti žili v četných druzích v mořích starší doby prvohorní a druhohorní

Amorek - starořecký bůžek lásky, zobrazovaný jako půvabný okřídlený chlapec

antarktická pevnina (Antarktis) - velká, ledem pokrytá pevnina kolem jižního pólu, oddělená od ostatních světadílů Atlantickým, Tichým a Indickým oceánem

anthropolog - vědecký pracovník, který se zabývá vědou o člověku (anthropologií)

anticyklona - oblast vysokého vzdušného tlaku, přinášející stálé a pěkné počasí

Archaeopteryx - druhohorní prapták, spojující ve své kostře znaky plazů se znaky ptačími; na předních okončinách (křídlech) měl ještě vyvinuty tři volně pohyblivé prsty opatřené drápkou; ocas, vlastně ocasní část páteře, která je u všech dnešních ptáků zakrnělá, byl dlouhý, článkovaný, složený z mnoha volně pohyblivých obratlů; zobák byl opatřen četnými drobnými kuželovitými zoubky; Archae-opteryx dosahoval asi velikosti dnešního holuba a žil v době jurské

arktické končiny (Arktis, Arktida) - nejsevernější část zemské-ho povrchu mezi severním polárním kruhem a severním pólem, pokrytá většinou mořem

Ariadnina nit - v starořeckém bájesloví klubko nití, které dala Ariadna, dcera krétského krále Mínoa, hrdinovi Theseovi, aby neza-bloudil v Labyrintu; v přeneseném smyslu označení pro vůdčí myš-lenku v pojednání nebo výkladu

Aristoteles - významný řecký filosof a učenec, zabývající se též badáním o tvaru a složení Země; žil v letech 384-322 př. n. l.

atmosféra - ovzduší, vrstva plynů (asi 300 km silná) kolem na-ší Země

baobab (Adansonia digitata) - tropický strom, dosahující ob-vykle značné velikosti, se stříbrošedou kůrou a s dlanitě členitými listy; bílé, nápadné květy uzrávají v plody podobné okurkám

bazén - rozsáhlá mísovitá prohlubeň nebo pánev v moři anebo pánev, proláklina na pevnině pod úrovní hladiny mořské, na př. ba-zén Černého moře a j.

Beludžitherium - obrovský bezrohý pranosorožec starší doby třetihorní, který dosahoval délky přes 8 m a výšky přes 5 m; byl nej-větším suchozemským ssavcem vůbec

běluha (Delphinapterus leucas) - hospodářsky významná narvalovitá ryba žijící v severních mořích a v ústích řek; dosahuje až 6 m délky

Brontosaurus - obrovský býložravý veleještěr doby jurské, je-hož tělo dosahovalo délky přes 18 m a váha převyšovala 20.000 kg; pohyboval se po čtyřech nemotorných sloupovitých nohách; vpředu vybíhalo tělo v dlouhý krk, podobný kládě a ukončený poměrně ma-lou hlavou, vzadu bylo ukončeno dlouhým ocasem; Brontosaurus měl poměrně nejmenší mozek ze všech známých obratlovců, žijících i vymřelých; byl typickým obyvatelům močálů a bažin
burunduk neboli zemní veverka (Entomias sibiricus) - drobný sibiřský hlodavec z příbuzenstva našich veverek, s žlutou, na hřbetě tmavě podélně pruhovanou srstí a s krátkým ocasem; žije v sibiřských pralesích v norách pod kořeny stromů

Ceratosaurus - obrovský dravý veleještěr doby křídové; pohy-boval se jen po zadních nohách, přední nohy byly zakrnělé

coryphodontidi (Coryphodontidae) - zcela vymřelá skupina primitivních bezrohých býložravců, známá ze starších třetihor
creodonti (Creodontia) - vymřelá skupina primitivních třetí-horních šelem
cyklon též tajfun, uragan - větrná smršť
cyklona - oblast nízkého vzdušného tlaku; přináší obvykle špatné počasí a je provázena větry, deštěm nebo vánicí
cypřiš (Cupressus) - jehličnatý strom mírného a subtropického pásma, s hustou, tence větevnatou korunou a s drobnými, vytrvalými šupinovitými listky; zbytky cypřišovitých jsou známy již z útvaru křídového
čedič (basalt) - tmavé jemnozrné až celistvé vyvřelé horniny, tvořené hlavně zásaditými živci a augitem; čedič tvoří proudy, žíly a kupy; čedičovou kupou je i Říp u Roudnice
čuma - kožený stan severosibiřských domorodců (Ost'aků, Tunguzů)
delta - dolní část říčního toku, v které se řeka, na př. Dněpr, Nil a j., dělí ve více ramen, jež pak samostatně ústí do moře nebo do je-zera
desant - vojenské označení pro oddíl vojska přepravovaný lodí
devon - prvohorní geologický útvar mezi silurem a karbonem; od jeho konce do dneška uplynulo asi 285 milionů let
dinosauři (Dinosauria) - vymřelá skupina býložravých i dra-vých druhohorních plazů, bohaté rozrůzněná velikostí, tvarem těla i způsobem života
doba zalednění (interstadiál) - chladné období doby pleisto-cenní, během níž došlo opětovně k zvětšení rozsahu a mociosti pevninských ledovců
Dohoda - vojenskohospodářský spolek Francie, Anglie, Ruska a Itálie proti Trojspolku (Německo, Rakousko-Uhersko a Turecko) za první světové války 1914-1918
duny - písečné přesypy písku přemíst'ovaného větrem na moř-ském pobřeží; opakovaným přesunováním písku se duny stěhují, postupují zvolna ve směru převládajících větrů
eocén - nejstarší geologický útvar třetihorní; od jeho konce uplynulo asi 60 milionů let
fauna - souhrnný název pro živočišstvo
flora - souhrnný název pro rostlinstvo
flotila - skupina společně plujících lodí pod jednotným velením
»Fram« - speciálně konstruovaný výzkumný škuner, kterého používali Nansen (1893-1897), Svedrup (1899) a Amundsen (1910) na svých slavných polárních výpravách
galeriové lesy - úzké pruhy lesního porostu, které vroubí břehy některých afrických řek, na př. řeky Limpopo, Zambezi a j.
geodetická komise - zeměměřický úřad, který vyměřuje plány a mapy
geofysika - věda o fyzikálních vlastnostech Země
geologické doby - viz připojená tabulka
geomagnetismus - zemský magnetismus
geotermické úkazy - projevy teploty zemského nitra; přibližně s každými 33 m hloubky stoupá teplota v zemských vrstvách o 1° C
gingko neboli jinan (Gynkyo) - starobylý rod nahosemenných rostlin ze vzdáleného příbuzenstva jehličnatých, známý dnes pouze z Číny; jeho zbytky byly zjištěny již v mladších prvohorách (permu)
Glyptodon - obrovský vymřelý pásovec z jihoamerických třetí-hor a ze starších čtvrtohor
gryfón - starý, dnes málo užívaný název pro supu
gubernátor - úřední titul nejvyššího správního a politického úředníka v t. zv. gubernii, správním celku v předrevolučním carském Rusku
gubernská správa - souhrn správních úřadů gubernie v čele s gubernátorem
Hamlet - bájeslovný dánský princ, hrdina stejnojmenné trage-die Shakespearovy; v přeneseném smyslu označení příliš hloubavého a nerozhodného člověka
harmonická hypotéza Kanta a Laplacea - překonaná do-mněnka o vzniku Země a naší sluneční soustavy ze spirál oddělujících se od stále rychleji rotujícího Slunce; současná pokroková věda přejímá nové, pravděpodobnější hypotézy sovětských badatelů Fe-senkova a Šmidta
Hesperornis - vymřelý zubatý prapták doby křídové; měl zakr-nělá křídla a plovací blánu mezi prsty na nohách; byl výborným plavcem a potápěčem
hypotéza - prozatímní, neprokázaný vědecký výklad nějakého jevu nebo skutečnosti; vědecká domněnka
hypsothermometr - varový výškoměr, kterým lze stanovit nadmořskou výšku podle bodu varu vody; s klesající nadmořskou výškou totiž bod varu vody stoupá a naopak
chaluha (Fuccus) - velmi rozšířený rod mořských hnědých řas, s rozmanitě utvářenými, zploštělými a vidličnatě se rozdělujícími stélkami
Iguanodon - obrovský býložravý veleješt'ěr ze spodního útvaru křídového; dosahoval až 5 m výšky a 10 m délky; pohyboval se pou-ze po zadních nohách
Ichthyosaurus - viz ryboješt'ěři
Jekatěrinburg nyní Sverdlovsk - město na jižním Urale, vý-znamné středisko sovětského uralského báňského a hutního průmyslu
jeseter (Ancipenser) - rod skelnošupinatých ryb (Ganoidei) s neúplně zkostnatělou kostrou; zkamenělé jeseterovité ryby jsou známy již z eocénu
jura - druhohorní geologický útvar mezi triasem a křídou, v kterém vývoj některých skupin veleješt'ěrů dosáhl svého vrcholu; je od nás vzdálen asi 120 milionů let

jurta - přenosný stan středoasijských kočovníků, na př. Kirgizů
kambala (Rhombus) - kostnatá mořská ryba z příbuzenstva platýsů, s krátkým, širokým, se strany smáčklým tělem; obě oči jsou druhotně posunuty na stejnou stranu hlavy
kamenouhelná doba (karbon) - prvohorní geologický útvar mezi devonem a permem; v něm vznikla četná uhelná ložiska; je od nás vzdálen asi 210 milionů let
kaprad' - souborné označení kapradin, zelených rostlin, které se rozmnožují výtrusy, a nikoli semeny; v karbonu se vyskytovaly rozmanité druhy kapradin, z nichž mnohé dosahovaly podoby stromů až 15 m vysokých
kastaněty - lidový španělský hudební bicí nástroj, jakási dřevěná klapačka, upevněná na prstech rukou a vydávající rytmické drnči-vé zvuky
klima - podnebí, souhrn charakteristických povětrnostních prvků v určité oblasti Země
koncentrické sféry - soustředné vrstvy
konsistence - soudržnost
konvoj - skupina společně plujících nákladních nebo osobních lodí, doprovázená válečnými loděmi; ozbrojený doprovod
kormorán (Phalacrocorax) - rybožravý vodní pták velikosti našeho husy, se štíhlou, dopředu protaženou hlavou a s protáhlým, rovným zobákem; dobrý letec a výborný potápěč
korveta - plachetní ozbrojená loď s děly na bocích v jedné řadě; na rozdíl od ní měla fregata dvě řady děl nad sebou
kráter - jícen sopky
křída - nejmladší geologický útvar druhohorní, na jehož sklonku vymřela většina plazů a veleještěřů
Labyrint - v řeckém bájesloví kamenné bludiště krále Minoia na ostrově Krétě; v přeneseném smyslu labyrint - bludiště vůbec
láva - žhavotekutá nerostná tavenina, vytékající z jícnu sopek, která chladnutím tuhne v pevnou horninu
lev šavlozubý (Smilodon) - třetihorní kočkovitá šelma z příbuzenstva machairodidů s nadměrně vyvinutými, dlouhými špičáky v horní čelisti a s krátkým ocasem; vzhledem se poněkud podobal dnešnímu lvu, s kterým však není blíže příbuzný
leštěnec olovený neboli galenit (PbS) - sirník olova, důležitá olovená ruda, často s příměsí stříbra
liany - souborný název pro popínavé rostliny s dlouhou, cha-bou, otáčivou osou, které pro svůj růst potřebují cizí oporu, nejčastěji stromů; liány tropického pásma jsou většinou dřevnaté, liány mírného pásma bylinné
loděnka (Nautilus) - jediný dnes žijící zástupce čtyřžábřích hlavonožců se spirálně zatočenou, příčně komůrkovanou schránkou; různě utvářené příbuzné druhy byly hojné v mořích doby prvohorní i druhohorní
magnetovec neboli magnetit (Fe₃O₄) - kyslíčník železitý, temně zbarvený nerost kovového lesku, s magnetickými vlastnostmi; důležitá železná ruda
magnolie neboli šácholan (Magnolia) - dvouděložné keře nebo i stromy s jednoduchými listy a s velkými jednotlivými květy; jejich zkamenělé zbytky jsou známy již ze svrchního útvaru křídového
mamut (Mammontheus) - srstnatý chobotnatec doby pleistocénní podobný slonu, současník člověka starší doby kamenné; jeho kosterní zbytky a kly jsou hojné nalézány i u nás; ve věčně zmrzlé půdě sibiřské byly nalezeny celé zmrzlé mršiny těchto zvířat »
mastodon (Mastodon) - vymřelý třetihorní chobotnatec, který měl vyvinuté kly v dolní i v horní čelisti; v Severní Americe se některé druhy mastodonů zachovaly až do starší doby čtvrtohorní a byly pravděpodobně vyhubeny až člověkem
medusa - volně plovoucí stadium mořských nezmarovitých polypů (Hydrozoa) nebo slymýšů (Scyphozoa); živočich má rosolovité tělo podoby rozevřeného deštníku nebo zvonu a je vyzbrojen žahavými chapadly
medvěd jeskynní (Speleartcos speleus) - obrovský medvěd starší doby čtvrtohorní, současník člověka doby kamenné; jeho zbytky jsou známy z Čech, z Moravy i ze Slovenska
mesosiderit - meteorit složený ve stejném poměru z kovu a z horniny
miocén - třetihorní geologický útvar mezi oligocémem a pliocénem; od jeho konce uplynuly asi 4 miliony let
Montblanc - nejvyšší hora alpského pohoří (4810 m)
mořský sáh - stará délková námořní míra (15,43 m)
muksun neboli síha (Coregonus) - lososovitá ryba sibiřských řek
myšivka (Zapus) - drobný hlodavec s nápadně dlouhými zadními a s krátkými předními nohama, s dlouhým ocasem a s velkýma ušima; hlava s dlouhými kníry připomíná poněkud hlavu zajíce; myšivka žije v norách na písčité půdě a živí se kořeny a hlízkami
nadhlavník (zenit) - v astronomii tak nazýváme myšlený bod na nebeské klenbě, k němuž směřuje opačný směr zemské tíže v pozorovaném místě zemského povrchu; pozorovatel jej má přímo nad hlavou
neandertálská rasa - primitivní vymřelé lidské plemeno, t. zv. neandertálci (Homo neandertalensis), z něhož se vyvinul člověk moderní; neandertálci se vyznačovali nápadně vyvinutými nadočnicovými oblouky, spodní čelistí bez bradového výběžku, postavou pokrčenou v kolenou, odchýlným průběhem páteře a jinými znaky; žili pospolitě v tlupách a živili se lovem zvěře i mamutů a jeskynních medvědů
nivelační přístroj - zeměměřický přístroj k zaměřování výškových rozdílů
nosorožec sibiřský neboli huňatý (Coelodonta antiquitatis) - srstnatý nosorožec staršího období čtvrtohorního, současník člověka starší doby kamenné; lebka byla vyzbrojena dvěma rohy, z nichž přední dosahoval u starých samců délky až 1 m; zbytky těchto nosorožců jsou hojné nalézány i v našich krajích
oligocén - třetihorní geologický útvar mezi eocémem a miocénem; je od nás vzdálen asi 26 milionů let
olivínové pásmo - vnitřní soustředný obal zemský, uložený pod svrchním kamenným zemským pláštěm; vyznačuje se

bohatým vý-skytem nerostu olivínu

olovnaté okry - souborný název pro druhotné olovnaté nerosty, vzniklé větráním olovených rud; vyznačují se nápadně pestrými barvami - červenou, žlutou, oranžovou a pod.

orlosup (Gypaetus) - dravec z příbuzenstva supů, s nápadně štíhlým tělem, s krátkým krkem, s dlouhými úzkými křídly a se sed-lovitě vykrojenou horní čelistí zobáku

paleontologie - věda, která zkoumá zbytky živočišstva a rost-linstva z minulých geologických dob a studuje historický průběh a zákonitosti vývoje života na Zemi

palmy ságové (Metroxylon) - palmy s lichozpeřenými listy, je-jichž dřev obsahuje množství škroboviny, t. zv. ságo; kvetou jen je-denkrát a po odkvětu odumírají; zkamenělé palmy ságové jsou zná-my už od oligocénu

palmy vějířové (Sabal) - palmy s okrouhlými nebo vějířovitými listy, známé již z druhohor

perioda - v geologii označení časového úseku, jehož trvání od-povídá určitému geologickému útvaru

perturbace - nepředvídané a nepravidelné poruchy, zejména povětrnostní

»petrohradské bílé noci« - básnické označení skutečnosti, že v Petrohradě, nynějším Leningradě, jsou v létě noci poměrně krátké, s dlouhým pozvolným soumrakem a svítáním, v nichž noční tma je nahrazena bělavým šerem a pološerem; způsobuje to poloha Lenin-gradu vysoko na severu

plavuň (Lycopodium) - rod cévnatých tajnosnubných rostlin s četnými šupinatými listy; v minulých geologických dobách, hlavně v době kamenouhelné a permské, rostly různé plavuně stromovitého vzrůstu

pláž - ploché písčité mořské pobřeží

Plesiosaurus - vymřelý rod druhohorních mořských ještěřů, s dlouhým hadovitým krkem, s malou hlavou a s širokým, shora zploštěným tělem; okončiny přeměněny v mohutné veslovací orgány podobné pádlům; žil v mořích doby jurské a křídové

pliocén - třetihorní geologický útvar, vzdálený od nás asi mili-on let

Pluton - v řecké mythologii vládce podzemního světa, bůh podsvětí

prakůň (Eohippus) - nejstarší dosud známý předek našeho ko-ně, který žil ve starších třetihorách; dosahoval velikosti ovce nebo vzrostlého psa; na rozdíl od dnešního koně měl na předních nohách po pěti a na zadních po třech zřetelných prstech, opatřených kopýtky; v chrupu byly význačné stoličky s nízkou korunkou

pratur (Bos primigenius) - zcela vymřelý druh skotu ze starší-ho období čtvrtohorního; běžná lovná zvěř člověka starší doby ka-menné; z pratura byly patrně vypěstovány i některé formy našeho domácího dobytka

preparát - v biologii tělo nebo část rostliny či zvířecího těla, uchovaná tak, aby nemohla podlehnout rozkladu nebo zničení, na př. vycpaný pták, v lihu uchovaná ryba a pod.

prérie - bezlesá travnatá step v Severní Americe

proviand - zásoba potravin

přeslička (Equisetum) - tajnosnubná cévnatá rostlina s přímou, přeslenovitě větvenou osou a s drobnými šupinovitými lístky; pro druhohory a mladší prvohory jsou význačné četné přesličky stromo-vité

ptakoještěři nebo též létající ještěři (pterodactyli) - vymřelá skupina druhohorních ještěřů, kteří létali pomocí blanitých křídel, napjatých od přední končetiny k okončetině zadní; na přední okonče-tině je pro ně význačný jeden nápadně prodloužený prst, jehož délka prodlužovala přední končetinu a umožňovala tak větší rozpětí křídel; velikost různých ptakoještěřů je velmi rozdílná, někteří dosahovali jen velikosti našeho vrabce, jiní převyšovali rozpětím křídel i and-ského kondora

pterodaktylové - viz ptakoještěři

rostliny nahosemenné (Gymnospermeae) - velká skupina rost-lin rozmnožujících se nahými, v semeníku neuzavřenými semeny, na př. rostliny jehličnaté

rostliny šachorovité (Cyperaceae) - trávám podobné rostliny, jejichž stébla nemají kolénka (přepážky) jako u pravých trav, na př. ostřice, suchopýr

rostliny tajnosnubné (Cryptogarnae) - zelené rostliny, které se rozmnožují výtrusy, nikoli semeny, a proto nemají viditelné květy, na př. kapradiny, přesličky

ryboještěři (ichthyosauři) - rybám podobní mořští ještěři vřete-novitěho těla, s dlouhou zašpičatělou tlamou; četné drobné kuželo-vité zuby byly v čelistech zasazeny ve společné rýze; okončiny přeměněny ve veslovací orgány; ocas svislý, nesouměrný, ocasní ukončení páteře bylo šikmo zahnuté do spodního ocasního laloku; obávaní dravci druhohorních moří

salmiak - chlorid amonný (NH₄Cl), nerost usazující se v bílých povlacích z chladnoucích sopečných par
samoděržaví - samovláda, označení pro neomezenou protilido-vou a protipokrokovou moc bývalých ruských carů
savana - travnatá step ve Střední a v Jižní Americe

seismografická stanice - vědecké pracoviště zabývající se zkoumáním otřesů (zemětřesení) v zemské kůře

selterská voda - název minerální vody z lázní Selters v Německu, v přeneseném smyslu minerální voda vůbec

Stegosaurus - býložravý druhohorní veleještěř s bezzubou zo-bákovitou tlamou; na hřbetě byl vyzbrojen dvojitou řadou velkých, trojúhelníkových, kolmo postavených kostěných desek

subtropická fauna a flora - zvířena a rostlinstvo v oblasti s věčně zeleným stromovím

šašlyk - tatarské jídlo z pečeného skopového masa, hojně oblí-bené v SSSR

tajfun - silná a ničivá větrná smršť

tapír (Tapirus) - starobylý rod lichokopytnatých ssavců, s krátkým pohyblivým chobotem; jejich kosterní zbytky jsou známy již z miocénu

Theseus - hrdina starořecké báje, který s pomocí Ariadny zabil v Labyrintu na Krétě bájeslovnou obludu Minotaura

titanotheria - vymřelá skupina třetihorních lichokopytníků ze vzdáleného příbuzenstva dnešních koní, nosorožců a

tapírů; většina z nich se vyznačovala zvláštním vidličnatě rozvětveným výrůstkem na čenichu

traktát - učené písemné pojednání

Triceratops - býložravý bezzubý rohatý veleještěř ze svrchního útvaru křídového, s velkým rohem na čenichu a s párem dalších rohů nad očima; lebka byla vzadu límcovitě protažena a kryla snadno zranitelný týl zvířete

trilobiti - zcela vymřelá, tvarově nesmírně rozmanitá skupina mořských členovců, která byla význačná pro moře doby prvohorní; hřbetní stranu zploštělého těla kryl krunýř, v příčném i v podélném směru výrazně trojlaločně dělený

tundra - bezlesé roviny v polární oblasti, porostlé hlavně mechem a lišejníky, s řídce vtroušenými nízkými plazivými keři; půda tundry je věčně zmrzlá a jen během krátkého polárního léta na po-vrchu slabě roztává

tur pižmový (Ovibos moschatus) - polární skot s dlouhou hus-tou srstí, který v sobě spojuje znaky ovcí se znaky pravého skotu; mohutný trup spočívá na nízkých nohou, čelo hlavy je skoro úplně zakryto rohy, ocas je krátký, pahýlovitý

tygr šavlozubý (Machairodus) - kočkovitá šelma ze staršího období čtvrtohorního, s nápadně vyvinutými šavlovitými špičáky v horní čelisti; nejobávanější šelma své doby, která však nebyla blíže příbuzná s dnešním lvem nebo tygrem

ulita - pevná vápnitá schránka některých břichonožců (Gastro-poda) a hlavonožců (Cephalopoda)

uragan - ničivá větrná smršť

vulkanické úkazy - sopečné jevy

vulkanický tuf - sopečný popel

výchoz hornin - pevná skála, která vystupuje na povrch zemský a není přikryta mladšími, obvykle sypkými usazeninami (hlínou, ssutí, pískem a pod.)

yak (Phoëphagus grumiens) - druh dutorohých přežvýkavců (Bovidae) se zvýšenou přední částí těla, s širokou hlavou a s mocnými, obloukovitě nazad zatočenými rohy; trup je pokryt hus-tou, dlouhou temnou srstí; žije na asijských náhorních plosinách, hlavně v Tibetu

Yankeeové - Severoameričané

yukka (Yucca) - dřevina z čeledi lilijovitých (Liliaceae) s krátkým kmenem, který je ukončen košem dlouhých pentlicovitých nebo mečovitých listů; květenství tvoří bohatou latu s bělavými pře-vislými květy; je rozšířena hlavně v subtropickém a v mírném pásmu Střední a Severní Ameriky

zenit - viz. nadhlavník

žabí friccasé - jídlo z dušených žabích stehýnek

žirafy velbloudovité (Poebrotherium) - vymřelí třetihorní sudo-prstí přežvýkavci, kteří v sobě spojovali znaky dnešních velbloudů a žiraf; dosahovali asi velikosti dnešní ovce

PŘEHLED GEOLOGICKÝCH DOB

Věk (éra)Doba (perioda) Trvání v mil. let Vzdálenost od nás v mil. let

ČTVRTOHORY

(kvartér, anthropo-zoikum)

věk člověka holocén (alluvium)

(recent = doba sou-časná) 1

pleistocén (diluvi-um)

TŘETIHORY

(terciér, kaenozoi-kum)

věk ssavců mladší (neogén) pliocén 54 55

miocén

starší (paleo-gén) oligocén

eocén

paleocén

DRUHOHORY

(mesozoikum)

věk plazů křída 65 120

jura 35 155

trias 35 190

PRVOHORY

(paleozoikum)

věk obojživelníků, ryb a bezobratlých perm 25 215

karbon 85 300

devon 50 350

silur 70 420

ordovik 60 480

kambrium 70 550

STAROHORY

(proterozoikum)

věk vývoje bezobrat-lých 650 1200

PRAHORY

(archaikum)

věk vzniku života 950 2150

VZNIK A HVĚZD-NÉ OBDOBÍ ZEMĚ
25.000-30.000

nejméně